

IO. MELCHIOR. VERDRIES,

D. MEDICINAE ET PHILOSOPHIAE NATVRALIS PROFESSOR.
PVBL. ORDINAR. ACADEM. CAESARAE LEOPOLDINO-
CAROLINAE NATVRAE CVRIOS. COLLEGAE,

DE

AEQVILIBRIO

MENTIS & CORPORIS

COMMENTATIO,

QVA

HARMONIA, CONCORDIA ET DISCORDIA
VTRIVSQUE HOMINIS SVBSTANTIAE, STATVS HOMINIS
SANI ET MORBOSI, TEMPERAMENTA ET EX HIS PROVENIENTES
ANIMAE INCLINATIONES, IMAGINATIONIS, NEC NON AFFE-
CTVVM IN CORPVS HVMANVM VIRES, EX GENVINIS PRIN-
CIPIS, DECLARANTVR, ET AD EXPERIENTIAE AC
RATIONIS LEGES EXPENDVNTVR.

DENVO RECOGNITA ET MAXIMA PARTE AVCTA.

ACCEDIT

DISQVISITIO

DE

VENENO CANIS & ANIMALIVM
RABIDORVM,

ET,

QVEM ILLVD INFERRE SOLET,
MORBO GRAVISSIMO,

HYDROPHOBIA.

GISSAE ET FRANCOVRTI,

APVD IOANNEM MVLLERVM, A. clb lb cc XXVI.

Plato, apud Suidam in

ὑποπάζω.

Ἐπιμελείομαι δὲ σώματος καὶ ψυχῆς, ἕνεκα ἀρμονίας, δι' ἧς βίην τε εἶσι καὶ
ἔρως βίην.

*Cura est gerenda corporis æque ac animi,
harmonie inter utrumque conservan-
dæ causa; quum per eam & vivere,
& recte vivere liceat.*

PRAEFATIO.

Equilibrium utriusque hominis substantia, iam ante decennium & quod excurrit saniorum Physica inprimis & Medicina cultorum pensitationi exhibitum, postea accessionibus auctum & illustratum, nunc denuo recognitum, emendatum maximaque parte locupletatum aqua recta rationis libra expendendum Tibi sisto, Benevole Lector: argumentum insigni utilitatis fructu fecundissimum: quod tum ad moralem felicitatem per ἡθῶν καὶ σώματος, tum ad verae humanitatis pariter ac sanitatis culturam, tutelam & instaurationem viam sternit: & hinc in Medicina mentis & corporis, in morali aequae Philosophia ac Medicina studio primum & potissimum est, ad quod ingenui cultores sollicitius attendunt. Absolvitur nempe illud scientia nostri: cui, quo magis nostra interest, eo incumbendum diligentius. Hac enim scientia, verbis illustri Verulamii, de Augm. Scient. L. III. C. I. homini pro fine est scientiarum; licet Naturæ ipsius tantum portio sit.

Quid est, quod omnibus gratius atque optatius possit esse, quam mens sana in corpore sano. Ista vero exoptatissima hominis sanitas mutua illa actionum utriusque substantia & concordi conspiratione, harmonia & equilibrio continetur, quo recte se habente, tum in corpore, a quo causarum corporearum libramento, certo tempore, impetu, impulsu motuque mutuo, cuncta se trudent, sistunt, impediunt, expediunt, omniumque actionum liberum exercitium conservatur; tum in anima, serena & placida tranquillitate, perceptiones sive representationes distinctæ se sistunt, judicatio & ratiocinatio expedite absolvuntur, appetitus rationi parent, omnesque mentis actiones iusto ordine & modo ita procedunt, ut

serenitas ipsius enitescat, vis, vividus vigor & praestantia exsurgat, atque hinc discussis, quantum per concretam labem licet, nebulis, homo recte sentire & quodvis cogitatione depingere, mente complecti, feliciter sapere, in ardua veritatis via alacriter progredi, sui ipsius, mentis & corporis, curam habere, in vera virtutis & sanitatis exercitio recte procedere, ad verum finem, ad quem natus est, agnitionem cultumque Dei, ascendere, & accedente dein divina gratia ad spem altiore se erigere, ad omnem virtutem se componere atque praestantiam & dignitatem suam tueri possit. Ex quo non solum utilitas & necessitas notitiae sui ipsius, sed & quid sit nosse se, & quomodo haec notitia fructuosa fieri & valetudo ista conservari possit, haud difficulter perspicitur. Nempe homo non corpore tantum, quod digito monstrari potest, sed potissimum mente constat cum illo consociata, ita quidem, ut hinc haec diversissima naturae substantia mutuo & admirando commercio in actionibus suis conspirent & perpetuo consortio bona & mala inter se communicent. Hinc ad notitiam sui non sufficit corporis sui admirandam fabricam tacitosque fluidorum vitalium per viscera motus nosse, sed illud hic vel maximum est, animo ipso animum videre & inprimis utriusque substantiae commercium, experientia inprimis duce, attente pervestigare. Ita enim simul integrum est homini perspicere, ubi nudum periculisque expositum magis latus pateat, ubi infirmior & imbecillior sit, ubi causa nocentiores haud difficulter in hanc vel illam partem se possint insinuare atque per latus unius alteri detrimentum inferre; eoque ipso in remediis exquirendis & rationibus agitantis, quibus se communiat causasque nocivas utrinque avertat & amoliat, initiis occurrat, pericula vitet atque valetudinem suam in tuto collocet, feliciter versabitur.

Hac sine dubio prima & potissima causa fuit, quamobrem doctrinam de foedere sive commercio, harmonia, conspiratione corporis & animae inprimis commendaverit laudatissimus Verulamius l. c. qui eandem in duas partes distribui posse existimavit. Quemadmodum enim inter foederatos intercedunt & mutua rerum suarum communicatio, & mutua officia; sic foedus istud animae & corporis duabus similiter rebus conti-

neri tradit. Nimirum hic perquirendum ; quomodo bina ista substantia (anima & corpus) (1.) se invicem detegant , & quomodo (2.) in se invicem agant , aut potius in actionibus suis conspirent. Adeoque binas istas partes esse Notitiam sive Indicationem : & Impressionem. Harum priorem , ubi scil. ex habitu corporis de statu animæ ; aut ex statu animæ de corporis constitutione iudicium ferre licet , duas nobis peperisse artes , utramque prædictionis ; inquisitionibus Aristotelis alteram , alteram Hippocratis decoratam. Quanquam enim artes hæc , posterioribus temporibus , superstitionis & vanis mixturis fuerint contaminata : repurgatas tamen & in integrum restitutas fundamentum habere in natura solidum , & fructum edere ad vitam communem utilem veritate haud in vita affirmat. Prima est Physiognomia , quæ per corporis lineamenta animi indicat propensiones. Altera somniorum naturalium interpretatio , quæ corporis statum & dispositionem ex animi agitationibus detegit. In prima quadam se desiderare non dissimulat. Aristotelem enim ingeniose corporis fabricam hic tractasse dum quiescit : eiusdem vero motus , sive gestus corporis , omisisse , qui tamen non minus artis observationibus subiiciantur & maioris sint usus. Lineamenta corporis animi inclinationes & propensiones generales ostendere , oris autem & partium motus & gestus insuper aditus & tempora & presentis dispositionis & voluntatis signa declarare. Linguam enim , verbis magni Regis sui , aures ferire , gestus vero oculos alloqui. Hæc ut verissima sunt , ita per experientiam clarius eadem ostendere allaborat. Posteriores partem doctrina huius fœderis , quam Impressionem vocat , considerare (1.) Quomodo & quousque humores & temperamentum corporis immutent animam in eamque agant. (2.) Quomodo & quousque sic dictæ passiones vel apprehensiones animæ immutent corpus & in illud agant. Prius in re medica tractari dicit , atque miris etiam modis religionibus se inseruisse : quando diætæ & delectus ciborum & potuum & ablutiones & alia circa corpus observantia in secta Pythagoræorum , & in hæresi Manichæorum & in lege Mahometi omnem modum superent : Ordinationes quoque Legis caremonialis sanguinis & adipis

adipis esum prohibentes, ac animalia munda ab immundis distinguentes (quatenus ad cibi usum) & plurima sint & precisa. Imo Christianam fidem ipsam, (quamvis a caeremoniarum nube liberatam & serenam,) usum tamen retinere ieiuniorum, abstinentiarum &c. tanquam rerum non mere ritualium sed & fructuosarum. Atqui radicem omnium huiusmodi præceptionum, præter ipsam caeremoniam & exercitium obedientia, in hac re consistere, de qua loquimur: nimirum quod anima compatiatur corpori. Posterius, quod anima & affectus in corpus agant, in Medicina quoque locum invenire. Neminem enim Medicum esse paulo prudentiorem quin affectus animi, ut rem maximi ad sanationes suas momenti, quaque omnia alia remedia plurimum vel adjuvet vel impediatur, consideret & tractet. Hac illustr. Anglia Cancellarius, nec sine gravi ratione.

Quantum enim ad hoc posterius speciatim attinet, illud in aperto est: sanitatis leges morborumque aetiologias ingenue investiganti id potissimum negotii datum esse, ut motuum, quibus vitæ constat ratio, conditiones, affectiones, vires & mensuram, qua scire datum est, sagaci scrutinio indaget illorumque rationem ineat, ut quantum statui naturali sint convenientes, aut ab eodem declinent curatius observet & quid factu opus sit ad illos prudentis animi consilio tuendos, exsuscitandos, adiuvandos ac in ordinem redigendos promte perspiciat. Cumque motus illi non solum a causis corporeis proficiscantur, sed & anima, in illa consociatione & harmonia, agitationibus suis intercedat, illosque dirigat, alteret & partes solidas, nervosas præsertim afficiat, in consensum trahat, ut, pro mirifica illarum connexionione & habitudine, corpus modo stringatur, modo laxetur & ita mutuis, inter solida & fluida corporis, ac proportionatus, ad sanitatis incolumitatem maxime requisitus nisus immutetur: & sic pro diverso animi statu corpus varia ratione disponatur; facile percipere licet quantum intersit, ut in causarum morbificarum investigatione etiam ad animam intentionem dirigat Medicus. Hic enim plurium morborum rationes inveniuntur, quæ frustra in corporis intemperie quasi veris. Inde pronissima consequentia causa cum modo agendi deducuntur, cur recte sese habente corporis temperie

P R A E F A T I O.

perie affectus animi ad morbos saepe disponant, saepe in eosdem, imo in mortem hominem precipitent? cur feliciori curationi tantum aliquando obsistant, ut nisi Medicus ad illos intentos oculos habeat, nunquam ad optatum finem pervenire possit? cur imaginatio, nausea imaginaria, terror, ira, in corpore bene quoad humores constituto, mirandos effectus exserant, dolores inferant, appetitum prosternant, vomitus, diarrhæas cieant, toti corpori debilitatem inducant, spasmos excitent? cur spina digito infixa, vulnusculum in partibus nervosis, in corpore cetera sano, e vestigio plerumque cum pulsu celeri & p. n. calore turbas concitet & omnium fere organorum vitalium actionem haud leviter concutiat? Vnde utilitas huius doctrinae in vera Pathologia, a prudentissimis nostrorum temporum Medicis enixius commendata & exulta, intelligitur, quae non tantum in fluidis morborum causas inquirat, sed, secundum veras Naturæ leges, in conspiratione illa vitali utriusque hominis substantia, solidorum naturam, vim & potestatem in motibus vitalibus persequitur &, verbis Clarissimi Hecqueti, in Proloq. exquisitissimi de Purganda Medicina opusculi, sub fibrarum textura naturæ potentiam intuetur, sub illarum consensu eiusdem contemplatur industriam, fibrarumque consonantias, affinitates, commercia revelat ac solidorum cum fluidis amicabile ostendit æquilibrium, ac tot habet tutores & sponsores, quotquot perspicaciores habet Geometria, quotquot numerat oculatiores Anatomia, quot habet & habuit Medicina sapientiores.

Et hæc imprimis causa fuit, cur argumentum hoc paulo intentius executiendum sumserim & in medium prodire passus sim. Cumque tenuis hæc opella, non tantum in Germania sed & in Gallia aliisque exteris regionibus, præter spem & expectationem, virtutis & doctrinae præstantium virorum benigna iudicia fuerit experta, ita quidem, ut in celeberrimis Academiis non defuerint, qui ex illa multa se profecisse publice professi sint: atque Bibliopola, dum distractis exemplaribus recudere eandem vellet, recognoscendam augendamque mihi offerret: facile eo adductus sum, ut, quoad per alias occupationes & distractiones liceret, totum argumentum uberius exponerem & pertractarem. Quid experientia hic desinat per vestigare præcipua

P R A E F A T I O.

cupua mihi cura fuit : cum & Hippocrates, in Præceptionibus, ea demum ratiocinia laudet, qua ab apparentibus natura, qua Φαινόμενα dici sueverunt, initium capiunt, atque hac quoque ad scopum meum sufficiant. Quoad reliqua, plane persuasum habeo, miraculum hoc divina solertia nos quidem intueri & mente quodam modo contrectare posse, sed penitius illud inspicere & digne eloqui integrum nobis non esse; & illum tantum arcana huius fœderis & rationem, qua societas hac & communitas continetur, tenere, qui pectoris arcana fabricatus est, quique potenti suo iussu, tam diversas substantias sociavit, ut in unum coirent effecit, atque fœdus inter ipsas sancivit & confirmavit: quamvis eo ipso illorum laudibus, qui modum huius communionis ingeniosa, possibili, intelligibili ac plana præ aliis hypotesi, qua nec libertatem nec regimen corporis anima detrahit, quamque nemini obtrudunt, declarare student, nil quicquam detractum velim; quin potius eiusmodi hypoteses in via veritatis sua utilitate non destitui, & ad amabile verum plenius, qua ingenii acie hic penetrare licet, perspiciendum aditum faciliorem patefacere pro certo habeam.

Disquisitioni, quam appendicis loco subieci, haud ita pridem ansam præbuit Dn Iustin. David. Frieder. Hammer, Ipsheimensis Francus, tum temporis Candidatus, iam Doctor Medicina dignissimus, qui & magnam eius partem, in celebri Academia, publice, pro consequendis summis in Medicina honoribus defendendam suscepit, postea vero ipse ut integram in lucem emitterem mihi suasor & auctor fuit. Cumque, ratione perversa mentis & hydrophobia eandem commodum hic locum invenire posse iudicarem, subnectere illam & simul cum Aequilibrio Tuæ, Lector benevole, equanimitati commendare non dubitavi. Vale &, ut valeas, æquilibrium mentis & corporis, quo bona valetudo continetur, æqua lance pensitare, aestimare & curæ cordique habere non gravare.

DE
**AEQVILIBRIO MENTIS
 ET CORPORIS**
 COMMENTATIO.

SI quicquam est in Naturalis Philosophiæ amplitudi-
 ne, quod nulla vel exquisitissima cogitandi ratio-
 ne satis assequi, neque ideo tamen negare possu-
 mus, id sane est, quomodo natura illa omnibus
 corporeis soluta modis, (*) quæ quicquid agit co-
 gitando agit,

*Modus cons-
 iunctionis
 corporis &
 anima hu-
 mano inge-
 nio impene-
 trabilis.*

*Pars melior nostri, divina lucis imago,
 Mens alto cognata polo & caelestibus auris,*

cum

(*) Dari omnino in homine eiusmodi naturam sive principium
 a corpore natura diversum, incorporale, admirandæ ac præstantif-
 simæ operationes nullo modo nos dubitare permittunt. *Καὶ γὰρ ἡ*
ψυχὴ ἀόρατος ἔστι τοῦ σώματος αὐτοῦ ὁμοίωσις ὁμοίωσις, inquit auctor libr. de
Mundo Aristoteli vulgo adscripti. Enimvero, lux lumenque illud
 vitæ, motus celer cogitationis, acumen, sagax multaque simul ce-
 lerrime agitans solertia, quam rationem vocamus, miranda vis in-
 veniendi, facilitas percipiendi & discernendi, qua & causas rerum
 & consecutiones videt homo & similitudines transfert & disiuncta con-
 iungit & cum præsentibus futura computat omnemque complectitur
 vitæ consequentis statum, memoria longe ante præteritorum, pro-
 videntia futurorum & artium innumerabilium, reconditorum, sub-
 tilium,

*Datur
 Anima in
 homine.*

cum extenso corporeo, mira societate, in unum coierit ac in mutuum actionum & passionum commercium descenderit.

tilium, difficillimarum, nominatim mathematicarum, cum primis Algebrae & Analyseos, sic dictae, speciosae scientia, libera volitio, perpetua cogitatio, in qua vita animae, eaque non simplex sed reflexa, ita ut homo non solum cogitet, sed & cogitare se, percipere, scire se intelligat sibi que conscius sit, sunt proprietates eiusmodi conditionis, quae a corpore & principio corporeo, quocumque modo disposito, figurato, coaptato, subtili reddito motuque artificiosissimo, harmonico, animato, proficisci nulla ratione queunt & ex consequenti alium a corpore sui fontem, originem, aliudque subiectum, in quo radicantur, agnoscunt. Evidentissime id ipsum quoque docet lumen revelatum, DEI benignitate nobis concessum, e quo ex plurimis unum saltem locum hic expendisse suffecerit *Genes. II. 7.* ubi apertissimum est, optimum maximum Creatorem homini iam creato & ad harmoniam vitalem perfecte disposito superaddidisse נֹשְׁמָתָא , eumque pra omnibus creaturis dignum habuisse cui auram divinam inspiraret: quod quidem spiraculum, qua ratione non tam peculiare principium, quam solam sciendi facultatem superadditam denotare possit aut debeat, quemadmodum illi, qui diversum hic sentiunt, dicere coacti sunt, nemo sibi facile persuaserit; ipso sacro textu luce sua radiante. Fuere inter veteres Philosophos, qui animam nihil esse quam temperamentum elementorum, nil nisi nomen inane, nil nisi ipsum corpus unum & simplex ita figuratum, ut temperatione naturae vigeat & sentiat, contendunt, prout *Dicaearchum* & *Aristoxenum* ita existimasse auctor est *Cicero in Tusc.* & *Plutarchus de Placit. Philosoph.* Imo *Lucretio* teste, *L. III. de Rer. Natura*, tum temporis:

*Existentiam
anima docet
lumen reve-
latum.*

*Anima non
est nomen
inane.*

*multa quidem sapientum turba putarunt,
Sensum animi certa non esse in parte locatum:
Verum habitum quemdam vitalem corporis esse,
Harmoniam Graeci quam dicunt, quod faciat nos
Vivere cum sensu nulla cum in parte fiet mens:
Ut bona saepe valetudo cum dicitur esse
Corporis, & non est tamen hac pars ulla valentis.*

Fuere

derit, ita ut animus, ille aeternitatis alumnus, angustiis mortalis corporis vinculis coercetur? Quod si enim ipsos nos excutiamus omnesque abditos per viscera motus, sensus,

Fuere & nostris temporibus & reperiuntur fortassis adhuc, in Gallia, des Esprits forts, quemadmodum dici amant, quibus hæc sententia maxime arridet. Nec ignotæ sunt famosorum *Materialistarum*, *Materialistarum* quos vocant, apud Anglos, *Hobbessii*, in *Leviath. Cowardi*, in libell. *de material. & mortal. anima*, *Anglico idiomat. conscript.* & *Raphson. error.* in *Epist. I. Demonstr. de DEO subiect.* opiniones, qui animam nihil aliud esse, quam vim, vitam, facultatem corporis, atque doctrinam de anima inter Christianos receptam, quod sit immaterialis substantia, corpori unita, a paganis confictam fuisse, nec principiis Philosophiæ, rationis & religionis consonam esse, crepant: quin animæ naturam inextensam & immaterialem imposturam Philosophicam esse, temere & impudenter pronuntiant. Sustinuit etiam ex Germanis haud ita pridem anonymus hanc sententiam propugnare, atque adductis variis rationibus speciosam reddere & quæ obstare videbantur, infringere ac remove. vid. *Zweyer guten Freunde vertrauter Briefwechsel vom Wesen der Seelen* / ubi p. 78. aperte edicere non veretur: Ich halte die Seele vor nichts anders / als vor die potentias, die GOTT dem Leibe inprimiret hat / oder vor den Trieb dergleichen operationes zu verrichten / die ihn von andern Geschöpfen distinguiren. Quamvis hic auctor Anonymus, postea publice professus & confessus sit: animam esse diversum quid a corpore atque ens immateriale; seque in commercio isto litterario, id saltem egisse ut dubium quoddam, nunquam divulgandum palam, proponeret. vid. *Edit. nova de A. 1723.* At vero, quemadmodum veteres illi *Lucretio*, Epicureo, magnopere errare visi sunt, nec non *Ciceroni*, cuius sequentia sunt, *L. I. Tuscul. Quest. Nihil est in animis mixtum aut concretum, aut quod ex terra natum atque fictum esse videatur: nihil ne aut humidum quidem, aut flabile, aut igneum: his enim in naturis nihil inest, quod vim memoria, mentis, cogitationis habeat, quod & præterita teneat & futura prævideat & complecti possit præsentia.* Ita nec recentiores hanc evagam sententiam ullo modo sapientioribus vel plausibilem saltem reddere, nedum

fensus, operationes curatius perquiramus, sua cuiusvis conscientia dicitabit, hominis naturam coniunctione duorum diversae naturae principiorum absolvi: alterius cogitantis, (*) quod

probare potuerunt. *Tanta ne opus est*, inquit Malebranchius, *mentis attentione, ut capiat, cogitationem nihil esse rotundi nec quadrati? extensionem diversarum figurarum variorumque motuum duntaxat esse capacem, nequaquam vero cogitationis & ratiocinationis; ac proinde id quod cogitat & id quod est extensum esse duo entia plane opposita?* de *Inq. veritat. L. IV. C. II. §. 10.* atque hinc rectissime dicit Clariss. Croufaz dans la *Logique P. I. S. II. C. I. §. 3.* un corps pensant est une chimere, une figure & un mouvement qui apperçoit une extravagance. Materia sive corpus cogitans est σιδηρόξυλον. Ut proinde

Lockius frustra materiam cogitationis participem fieri posse contendit.

in vanum egerit acutissimus alias Lockius, quando demonstrare conatus fuit, materiam cogitationis & rationis participem fieri posse, falvis proprietatibus essentialibus materiae; aut, quod eodem recidit, ex substantia extensa & solida, h. e. per essentiam non cogitante, posse fieri substantiam cogitantem, salva manente essentia substantiae non cogitantis: perinde ac si ex lapide posset fieri aurum, salva essentia lapidis; ex musca elephanta, salva essentia muscae; ex albo atrum, salva essentia albi; ex inanimato animatum, salva essentia inanimati. A materia sive natura corporea cogitationem & rationem derivari nullo modo posse, ut plurimi ex veteribus probe perspectum habuerunt, ita cum reale & materiale ipsis unum idemque esset, duplicem finxerunt materiam, aliam terrestrem quatuor elementorum, incognitam aliam, indivisibilem & immobilem, caelestem, divinam, tanquam quintum elementum sine nomine, ex quo mentes constarent. *Aristoteles*, inquit Cicero l. c. *quintam quandam naturam censet esse, e qua fit mens. Cogitare enim & providere, & discere, & docere - - in horum quatuor generum nullo inesse putat; quintum genus adhibet, vacans nomine.* Animam non esse harmoniam, neque operationes eius cum harmoniae operationibus conciliari posse, erudite quoque ostendit *Bernhardus Trevisanus, Patricius Venetus, in libello, cui titulus L'immortalita dell' anima, Anno 1699. in lucem emisso, meditat. II.*

Mens est

(*) Mentem sive animam rationalem dico: rem sive substantiam

tiam

quod mentem sive animam appellamus, corporei alterius (*) partium extra partes positione extensi, impenetrabilis

tiam cogitantem; quoniam cogitatio est eiusmodi proprietas animæ, *substantia cogitans.* quæ in ea primum cognoscitur, quæ ab ea inseparabilis est & a qua omnes illius proprietates dependent, ita ut vis actuosa mentis omnis in cogitationibus se manifestet, atque iis omnes actiones mentis absolvantur, neque magis mens sine cogitatione, quam ignis sine motu aut sol sine luce concipi possit. Nec satis causæ est, quamobrem multum hic morer illorum obiectiones, qui animam sine intermissione cogitare in dubium vocant, ex eo, quod quos arctior & profundior somnus complectitur, cogitationum suarum sæpe non recordentur, quod acutissimus *Lockius de Intellectu humano P. II. C. I. §. 10.* cum primis urget. Sed uti huic satisfecit *Molynæus*, vid. *Epistol. Familiar. Lockii & nonnullorum Amicorum*, ita nemo non videt: aliud esse cogitare & conscium esse, aliud vero reminisci suarum cogitationum. Quoties enim accidit, ut vigilantibus nobis, in præsentis fervore, cogitationes excidant? eccur igitur in somno hoc mirum videtur? Deinde, quod potissimum est, omnes mentis actiones cogitatione absolvi, nemo negaverit: sicuti, vivere mentem nulli dubium est. Ergo vita hæc, quæ sine actu & agitatione existere nequit, consistit in cogitatione, uti vita corporis in motu: & sic vita animæ ac cogitatio pari passu ambulant, nec magis cogitatio animæ, quam vita ipsius, tolli potest. Ergo quamdiu vivit, perpetuo cogitat. Scite non minus quam vere *D. Augustinus L. IV. de Spirit. & Anima.* *Sicut motus, inquit, non cessat in corde, unde se pulsus diffundit usque quaque venarum; ita non quiescimus aliquid cogitando versare.* Nec enim, sunt verba doctissimi *Boxhornii, Orat. de Somniis*, *ideo stertit animus, quia corpus, ac multo amplius agit quam audire, videre, tangere ac ministerio sensuum defungi. Ut enim picta semel tabula non ideo minus picta est, quia aliquando non spectatur; ita mens nostra, vegeta semper & alacris, non ideo minus sua agit, quia actiones eius oculis corporis non usurpamus.*

(*) Equidem non desunt ex gente Philosophorum, qui corporis quoque existentiam in dubium vocant, atque nulla dari corpora, *Idealistarum error.* nec posse dari, solosque spiritus existere, atque id, quod nos cor-

Omnes no-
stra opera-
tiones sunt
vel cogita-
tiones vel
motus cor-
porei.

bilis & structura organica ad varias motiones propenden-
tis. Quicquid enim motuum, quicquid operationum in
nobis animadvertimus, id omne vel ad cogitationes vel
motiones corporeas referimus. Quemadmodum id non
minus inde clarissimum est: partes illas tanto naturæ hia-
tu inter se differentes, ut nihil in unius conceptu conti-
neatur, quod alterius notio non excludat(*), adeo tamen
arcte in unam personam consociari, ut una sine altera
nec affici, nec sine alterius adiumento negotia a DEO
præfinita perficere queat; atque hinc, ex sapientissimo
T. O. Creatoris instituto, anima corpori consociata, hu-
ius non solum ministerio utatur, sed &, in hoc consocia-
tionis statu, actionibus sive cogitationibus suis, organa
ipsius varie afficiat & ab eorum vicissim motibus varia ra-
tione afficiatur; ita ut ad cogitationes & nutus mentis de-
terminati organorum corporeorum motus, ad motus cor-
poreos, perceptiones & cogitationes mentis exoriantur; ut
membra corporea audiant quasi animæ imperium, & mens
concentum organorum corporeorum percipiat & intelli-
gat, eoque se flecti patiatur; ut anima corpori motum,
quem ipsa non habet, inspiret, & corpus animæ præscri-
bat

---

pora appellamus, nihil aliud esse, nisi ideas, quæ existentiam ha-
bere non possint distinctam ab iis spiritibus, qui has ideas habent.
Verum eorum sententiam & rationes hic nihil moror. conf. interea
Magnif. & summe Reverend. Pfaffii Orat. de Egoismo.

(*) Alterum concipimus, ut extensum quid, solidum sive
impenetrabile, ac mobile & proinde ad varias figuras suscipiendas, ac
dispositiones, modificationes subeundas aptum. Alterum ut perci-
piens, cogitans, intelligendi, iudicandi, ratiocinandi, volendi,
cupiendi, desiderandi, facultate præditum. In unius idea nil reperio
de idea alterius; atque binæ illæ ideæ nihil habent commune: quin
potius sunt dissimillimæ & diversissimæ.

bat quasi cogitandi modum, offeratque ideas, quæ in sinu suo nasci non possunt.

Hæc novimus atque miramur; nec est cur vinculum, hamulos aut gluten aliquod intermedium operosius disquiramus, quibus spiritus cum corpore, immortalis cum mortali connectatur aut conglutinetur; vel substantiam quandam intermediam semi-quasi spiritualem, Archeum aut simile quid, gratis confingamus, vel spiritus sic dictos animales, ratione reclamante, huic muneri præficiamus: cum fatius sit, id quod prudentissimi quique agnoscunt, in re difficili, in sapientissimi Creatoris beneplacito acquiescere, atque mirandam illam unionem inde, unde immediate originem duxit, a benignissima DEI voluntate, deducere.

Non datur aliquid nature mediæ, quod spirituale hic cum corporeo coniungat.

Illud enim satis superque perspectum habemus: eandem, illo iubente, ea lege coiisse, ut, occasione certarum in corpore motionum, certæ cogitationes in mente exoriantur, & vice versa, certas huius cogitationes certi corporis motus consequantur: sive, si Illustris Leibnitii harmoniæ præstabilitæ hypothesis arriserit, utramque hominis substantiam, animam æque ac corpus, vi suæ naturæ quidem agere, actiones vero unius alterius operationibus, ex prævidentia divina, sic ordinatas, tam exacte uno eodemque tempore correspondere, ac si uno agente perficerentur. vid. *Journal des sçavans Ann. 1695. p. 444. sqq. conf. Excellentiss. Wolffii Metaphysic. & Annotation. ubi ingeniosa hæc hypothesis uberius exponitur & dilucidius explanatur; nec non acutissimi atque clariss. Bülfingeri, Profess. Tubingens. Commentat. de harmon. anim. & corporis human. maxime præstabilita, ubi eadem doctissime illustratur & vindicatur. (*)* Idque mutuam cogitationum motuumque

Mutuam tamen datur utriusque commercium.

(*) Modum, quo conspiratio hæc & harmonia actionum utriusque

Vita corporis, sive motus vitales corporis, vinculum quasi sunt inter animam & corpus.

que corporeorum commercium, sive harmoniam & conspirationem exactissimam utriusque hominis substantiæ, vinculum quasi esse inter hæc partes, motusque corporis potissimum mentem huic alligare, rectissime observat *Corde-moy, de distinct. Ment. & Corpor.* cum durante illo proportionato, vitali, partium fluidarum per solidas motu, anima corpori cohabitaret; eo vero cessante & commercio, quod menti cum corpore intercedit, corporis culpa, conquiescente, illa vel invita expellatur. Sunt equidem, qui animam amore corpus complecti & vinctum quasi tenere con-

conspiratio- nis actio- num utrius- que substan- tia est igno- ritus.

que hominis substantiæ, rerum tota natura diversarum, procedat, me non perspicere lubentissime profiteor, maloque hic æquo animo in beneplacito divini Conditoris,

Stupenda cuius opera nec nostra assequi,

Sed nec negare mens potest. Ps. CXXXIX. 14.

acquiescere, quam in re difficillima cum latentibus nodis multum dimicare. Sufficit, adesse hic veram & talem consociationem huius corporis cum hac anima, ut, sub certis utriusque substantiæ conditionibus, actiones utrinque consentiant, conspirent, sint simul, non aliter ac si binæ istæ substantiæ mutuo in se invicem agerent, ac organa corporea, rgutissimo artificio conformata ac disposita, audirent animæ imperium, atque anima motus, vibrationes concentum organorum perciperet ac intelligeret: quacunque demum ratione sapientissimus ac providentissimus Creator hoc effectui dederit. Vnde & a modo loquendi communi, qui soli experientiæ innixus, quæ ita iunctas ac conspirantes has actiones nobis proponit, ac si influxu mutuo perficerentur, rem, prout apparet, exprimit, non recessi, quamvis eo ipso de ipsa re, prout est, nihil determinatum velim. Illud negari nequit, conspirationem, harmoniam hic adesse præstabilitam, prævisam, *Ecclesiastic. XLIII. 19.* voluntati hominis liberæ haud adversam: de reliquo parum sum sollicitus. Harmonia illustr. *Leibnitii* præstabilita, quæ *chamaleon* est, in oculis eruditorum, saltem ut hypothesis a laudatissimis Auctoribus proponitur, neque ulli obtruditur.

tendunt, nec me invito; cum animam amore corpus prosequi eidemque bene cupere certo certius sit; modo expeditum dare possent, qua ratione substantia corporeæ molis expers vas illud corporeum possit affectu illo comprehendere, vincere, ut cum eo in unam personam coalescat.

Vi igitur arctissimi illius commercii, corpus agit in animam, aut cum organorum corporeorum certis ac determinatis motionibus conspirant certæ, in mente, cogitationes, ita ut immortalis anima mutato corpore flectatur. Quod ut in negotio sensationis apertissimum est, quando ab actionibus diversorum obiectorum in organa corporea & a propagatis horum ad partem illam cerebri, quam commune sensorium vocant, motibus, diversæ, pro ratione obiectorum, perceptiones, cogitationes, ideæ in mente oriuntur, quæ sine actione obiectorum in organa non orirentur: ita pro varia constitutione, dispositione partium solidarum, nervorum atque cerebri, atque temperie succorum influentium, variæ & diversæ cogitationes in animo, experientia fidem faciente, proveniunt. Adolescente corpore & adaugescente inprimis vigore cerebri, adolescit & augescit vis ac vigor mentis & ingenii: isto vero vigore per ætatem decrescente, & hic decrescit. Quando naturalis adest cerebri temperies, atque succi illud rigantes vividæque undæ, leni & æquabili vibratione fibrillarum, libere & placide promoventur, mens rationem exercet. Quando vero a naturali dispositione ac temperie desciscit, per morbos læditur, a congesto sanguine ultra modum oppletur & distenditur, vehementiore ferventium humorum æstu commovetur, de statu suo mens deiicitur. Prout succi & humores sunt magis vel minus temperati, atque, ab eorum influxu, partes solidæ diverso modo intensæ, mens et-

Pro corporis constitutione & temperia, animi inclinationes variæ

iam ad actiones suas exercendas magis vel minus habilis est :
unde homines pro ratione aetatis, (*) vitæ generis, diata,
sexus, (**) climatis, regionis ac loci habitationis, varios
quo-

*Inclinatio-
nes animi
pro diversa
aetate diver-
sa.*

(*) Hinc alio inclinant animi puerorum, alio virorum aut fe-
num, atque hinc est morum illa diversitas, de qua *Horatius* canit,
de Art. Poet. ad Pison.

*Aetatis cuiusque notandi sunt tibi mores,
Mobilibusque decor naturæ dandus & annis :*

quando Puer

- - - - *iram*
Colligit ac ponit temere & mutatur in horas.

Iuvenis

- - - - *custode remoto,*
Gaudet equis canibusque & aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus provisor, prodigus eris,
Sublimis cupidusque & amata relinquere pernix.

Aetas vero atque animus virilis

Querit opes & amicitias, inservit honori.
Commisisse cavet quod mox mutare labore.

Senex

Querit & inventis miser abstinet ac timet uti :
Dilator, spe longus, iners, avidusque futuri :
Difficilis, querulus.

Quæ diversitas a diversa fibrillarum cerebri constitutione, textura,
molliori vel firmiori, atque hinc derivanda diversa mobilitate, nec
non succorum influentium diversa actione & motu proficiscitur.
Mollius enim atque tenerius cerebrum maiorem animi mobilitatem,
solidius maiorem in agendis constantiam infert.

(**) Inde

varium & mutabile semper

Fœmina

Virgilio dicitur, Aeneid. IV. 569.

ob habitum molliorem, rariorem, teneriorem, delicatum, vid.
Hip-

quoque affectus induere, (unde Plato ex terræ diversis habitationibus, ex vario spiritu, ex insolationibus ac denique ex varietate nutrimentorum, non solum ipsorum corporum, sed animorum etiam profitetur nasci diversitates) (*) & quoties a cibo potuque sanguinis & cerebri motus

Hippocrates, de Mulier. morbis. confer. Baglivus, de Anatom. fibr. morbisque solidor. Opp. p. 411. sq. atque nervos proinde ad motus suscipiendos ac subeundos procliviores. Præterea quid notius, quam fœminas & vehementes in ira, ob temperiem sanguinis calidiorem, & quoniam sanguis, in corpore molli, ex plenitudine supra modum incalescit, verbis Hippocratis l. a. & tenacissimas esse irarum nec iniuriarum facile obliviscentes, ob sanguinem quodammodo spissescentem lentescentemque, habitu & fibris aliquo modo ficcescentibus, ex observatione Excell. Stahlii, de Temperament. C. II.

(*) Nec illud nos fugiat, magnam esse locorum, ad ferendum meliores peioresque homines, differentiam. Quippe alii varietate ventorum & turbine difficiles & protervi sunt: Alii propter aquas, alii propter cibos, qui ex terra non solum corporibus commodi aut incommodi oriuntur, verum animis quoque non minus. *Plato, Dial. V. de legibus. conf. Plin. H. N. L. II. c. 78.* Hinc observamus, non tantum quamlibet mundi partem peculiari suo gaudere genio, sed & unicuique regioni suas naturales quasi & congenitas esse virtutes, vitia, mores. Sic, qui de moribus gentium scripserunt celeberrimi auctores, *Iohannes Barclaius, Scipio Claramontius* & alii iamdudum animadverterunt: Populos Americanos barbaros esse & ineultos, Africanos astutos & fraudulentos, Asiaticos molles & inflatos, Europæos viriliores omniumque cultissimos. Ita omnium ore decantata est candida Germanorum simplicitas atque fides, Italarum mens recondita, Gallorum levitas, celeritas, civilitas, lepor, Hispanorum tumor cum lentis consiliis, Scytharum immanitas, Sarmatarum ferocia, Syrorum avaritia, Græcorum fluxa fides, Cretensium vana levitas, Pænorum perfidia, Bœotiorum stupor. Quamvis enim causæ non unæ hic concurrant: illud tamen facile apparet, naturam & temperamentum hic incipere, reliquas causas, consue-

Pro ratione terra, regionum & locorum habitations inclinationes & mores hominum diversi.

tus atque temperies mutatur, morum & cogitationum mutationem fieri, eundem hominem causæ ignarum, modo lætos in corpore motus sentire, modo contristari, ebrios vero & gulosos rationis usum amittere, exire de potestate rationis, iudicii, mentis, sibi que prorsus dissimiles fieri, (*) & ho-

tudinem v. gr. educationem &c. perficere. Ecquis enim, modo animum huc advertat, non videt, diversitatem caloris, frigoris, humiditatis, siccitatis in certis locis & regionibus, ciborum item quibus vescuntur, aquarum quas bibunt, aëris quem hauriunt homines, diversitatem animorum, inclinationum, affectuum inducere, ut alii sint hebetiores, alii acuti, cordati alii, alii timidi, isti tecti, simulators, hi candidi, aperti: illi ad venerem proni, protervi, hi verecundi, temperantes &c.

Ebrietas

aliam mentem inducit.

(*) *Plutarchus* vini potum tanta vi censet præditum, ut inebriatus facillime omnes mores suos prodat: unde *Homerus* dixerit: Nec vero in mensis alienam inquirito mentem. *Hinc patet*, inquit, *vinum nos explicat nec sinit conquiescere, verum longissime remotis a lege, sicut pedagogo, fucum & personam detrahit. Quæst. Convival. L. III.* Ita & *Seneca*: Non est, inquit, animus in sua potestate, ebrietate devinctus. *Quemadmodum musto dolia ipsa rumpuntur, & omne, quod in imo iacet, in summam partem vis caloris eiecit; sic vino exastuante, quicquid in imo iacet abditum, effertur & prodit in medium. Onerati mero, quemadmodum non continent cibum, vino redundante, ita ne secretum quidem: quod suum alienumque est, pariter effundunt. Ep. LXXXIII.* Hinc proverbium Græcorum: τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ νήφον, ἐπὶ τῆς γλώττης τὸ μεθύον: item ἐν οἴνῳ ἀλήθεια.

Ἐν πυρὶ μὲν χρυσὸν τε καὶ ἄργυρον ἴδμετες ἄνδρες
γινώσκουσ', οἶνον δ' ἄνδρὸς ἔδειξε νόον. *Theognis.*

οἶνος καλίων, ἐπιπλόσσειν ἔπεια. *Herodot.* Ἰαροαλέα παρὰ καλῆ ἔργα
Φωναὶ γίνεσθαι. *Pindarus in Nem.* Sic & *Horatius* canit L. I. Epist. 5.

potare & spargere flores,

Incipiam patiarque vel inconsultus haberi.

qui

& hominem quasi exuere observamus : ut nihil de morbis , febricitantium & melancholicorum deliriis , aliisque similibus , iam commemorem. *Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Sapiens. IX. 15. Accommodate ad veritatem Seneca: Hac, inquit, qua vides ossa circumvoluta nervis & obductam cutem vultumque & ministras manus & cetera, quibus involuti sumus, vincula animorum tenebraeque sunt. Obruitur his animus, offuscatur, inficitur, arcetur a veris & suis, in falsa conjectus: omne illi cum hac carne grande certamen est. de Consolat. ad Marciam C. XXIV. (*) Itemque Corpus hoc animi pondus ac pœna est: premente illo urgetur, in vinculis est. Epist. LXV. (**)* Agnovit idem *Plato* suo tempore & cum

qui deinde septem ebrietatis effecta subiicit; nempe arcana eandem detegere, confidentes reddere, audaces facere, sollicitudinem eximere, sapientiæ fatuam opinionem afferre, garrulos & loquaces efficere, in summa paupertate dissolutos & prodigos reddere, dicit:

Quid non ebrietas designat? (1) operta recludit:

(2) Spes iubet esse ratas: (3) in prœlia trudit inermem:

(4) Sollicitis animis onus eximit: (5) addocet artes.

(6) Fœcundi calices quem non fecere disertum?

(7) Contracta quem non in paupertate solutum?

Furere apud sanos & quasi inter sobrios bacchari vinolentus videtur, inquit Cicero, Acad. Q. 14. qui & alibi effecta ebrietatis ponit, tribus gradibus distincta: (1) amissione sensuum, ignoratione sui, (2) futilitate, sive loquacitate, garrulitate, (3) rixis.

(*) L'ame & le corps sont deux ennemis, qui ne se quittent qu'avec peine: deux amis, qui ne se peuvent souffrir: ils ont des grandes liaisons, & cependant ils se contrarient toujours. Journal Historique, A. 1722. Fevrier. p. 93.

(**) Tribuunt hanc sententiam Orpheo priscisque ethnicis Theologis & Vatribus, quam Pythagoras & Plato cum sectatoribus suis, itemque Stoici postea susceperunt, qui corpus mox pœnam animi,

Pythagorei
cur a car-
nium esis
abstinue-
rint.

& cum *L. II.* tum præcipue *V. de Legib.* amplissime docuit. Nec Pythagoreis id ignoratum fuit: qui ideo a carnium esu abstinabant, ne talium animantium mores una imberent, & cibos potius eligebant, qui succos præberent temperatiores, ad æstus & motus animi concitandos minus ido-

Corpus car-
cer & erga-
stulum ani-
ma.

mox triste pondus, obscurum, grave animi domicilium, terrenum carcerem, ergastulum vocarunt, vid. *Huetius Quæst. Alnet. L. III. C. XI.* nec non *Clar. atque Excell. Maius, Fil. Collega atque Amicus noster honoratissimus, Observat. sacrar. L. IV. p. 50. seqq.* ut & *Annotation. ad Basilium M. de legend. Gentil. libris, Cap. XVII. p. 56.* qui & infernum animi corpus dictum memorat, ex *Antholog. libr. I. 37.*

Σῶμα παῖθ' ἢ ψυχῆς, ἄδης, μοῖρ', ἄχθ' ἀνάγκη,
καὶ δῆμ' ἢ κελερὸς, καὶ κόλασις βασιένων.

Ἄλλ' ὅταν ἐξέλθῃ τῆ σῶμαίθ', ὡς ἀπὸ δεσμῶν
τῆ θανάτῃ, φεύγει πρὸς θεὸν ἀθάνατον.

*Carcer & infernus, tum luctus tristeque pondus
Est animo corpus, quum dominatur ei.*

*Hoc laxatus enim seveæ ceu carcere mortis,
Pervolat ad sedem candidus ipse Deum.*

Sic quoque in *Poemandro*, libello *Hermeti Trismegisto* attributo, quem, cuiuscunque etiam Auctoris sit, *Hermeticas* tamen sententias continere *Iamblichus* auctor est, de *myst. Aegypt.* sequentia legimus: *Exue corpus istud, quod circumfers, vestimentum ignorantie, fundamentum pravitatis, vinculum corruptionis, mortem vivam, cadaver sensibile, sepulchrum portabile, domesticum furem: blanditur, quia odit, odit, quia iuvidet: dum vivit vita te privat; non est capitalior hostis tibi.* A Philosophis gentilium ad Doctores Christianos similitudinem illam de carcere transiisse, idem vir clarissimus observat, quod eo minus mirum videbitur, si & ipsam sacram paginam ab hisce loquendi modis non plane alienam esse cogitemus. vid. inprimis *Epistol. Pauli ad Roman. VII. 24. II. ad Corinth. V. 4.* Nec explodendi prorsus, quoad hanc denominationem, sunt Stoici, si eorum sententia sano sensu accipiatur, quamvis in eo maxime sint culpandi, quod exinde pariter ac aliis præsumtis opinionibus, ne quidem homi-

idoneos. Hinc faba quoque abstinere, quod habeat inflationem magnam hic cibus, tranquillitati mentis contrariam, & quod illo mens non venter infletur, ex sententia *Ciceronis, de div.* Nempe adeo refert, quo victu vita colatur. Non sine ratione antiquissimus Medicinæ stator, *Hippocrates, Libr. de flat. S. XX. 3.* Ex iis, inquit, qua in corpore insunt, nihil magis ad prudentiam confert quam sanguis: hic ergo eum consistenti habitu persistit, prudentia etiam constat: sanguine vero permutato concidit simul prudentia. Nec non *Lib. I. de Diat. S. XXXII.* Et sane hoc faciens, i. e. tali diata & medicamentis utens, sanior & sapientior anima fuerit. Et ibidem *S. XXXVI. 33.* Sapientis quidem igitur ac desipientis anima hoc temperamentum causa est, quemadmodum a me scriptum est, potestque ex diata & melior & deterior anima fieri. Unde sanguinem prudentiæ fontem dixerunt Medici, cuius ea sit vis, & in humano corpore facultas, præsertim, ubi ætatis progressu, spiritu, sic dicto, vitali,
magis

hominis partem, sed instrumentum supplicii, corpus esse, & ex isto capite, corporis curam abiiciendam, illudque ita contemnendum existimaverint, ut sævire etiam in illud, tanquam rem malam, liceat. Corpus enim, tanquam pars hominis, omnino curæ habendum, reficiendum, tantumque ei tribuendum, ut ait *Plato*, quatenus ad sapientiæ studium inservit; quin danda opera ut ipsum corpus illis perturbationibus sit superius, verbis *Basilii M. de legend. gent. libris C. XVII.* cavendumque omni studio, ne per latus ipsius, in meliorem nostri partem, animam, delinquatur; ne durior carcer, sed domicilium ac tabernaculum, ex forma loquendi *Apostoli*, loco citat. *ad Cor.* existat. Fateor quidem, inquit *Illustris Francus a Franckenau*, insitam esse nobis corporis nostri caritatem. Fateor, nos eius gerere tutelam: nec nego indulgendum illi: verum serviendum nego. Multis enim serviet, qui corpori servit, qui pro illo nimium timet, qui ad illud omnia refert. Honestum ei vile est, cui corpus nimis carum! *Orat. de studior. noxa.*

magis perfunditur, ut expeditam mentis agitationem celeresque discursus ac solertiam pariat, quæ quotidiano usu & exercitatione prudentiam multarumque rerum cognitionem comparat. vid. *Rolsincius, Ord. & Meth. Med. special. L. IV. S. II. C. XXI. p. 375.* Atque id *Galenus* etiam *Libr. Quod animi mores sequantur temperamentum corporis*, fuse demonstravit, qui proinde bonum corporis habitum, bonos quoque mores sequi contendit, *L. I. de san. tuend.* & quidem veritate non invita, cum experientia evidenter ostendat, homines, pro diverso corporis habitu, ad actiones morales dispositos esse, atque varias illorum inclinationes

*A tempera-
menti di-
versitate di-
versa cogi-
tationes &
inclinatio-
nes anima.*

a temperamentorum diversitate provenire. Enimvero exploratum satis atque apertum est, quod pro diversis conditionibus sanguinis & canalium, sive diversa succorum in mixtione sanguinis exsuperantium natura, ipsiusque sanguinis fluiditate, mobilitate & ad influendum partesque solidas intendendas habilitate, itemque pro solidarum partium fibrarumque sensilium, nervorum atque cerebri dispositione, intensione, adstrictione, duritiæ, robore, vires imaginationis, memoriæ, ingenii, iudicii aliarumque mentis operationum diversæ sint, variæque animorum propensiones, appetitus, aversiones, affectus, maiorque vel minor proclivitas ad virtutes & vitia exoriantur. Sic

*Tempera-
mentum
sanguineum.*

in *temperamento*, ita dicto, *sanguineo*, ubi sanguis temperate mixtus, blandus, fluidus, vasa exilia, sed multa, habitus mollis, moderate tamen adstrictus, fibræ nervæ satis, sed moderatius intensæ & ad motuum impressiones recipiendas ac propagandas satis habiles, pronæ, promptæque sunt, ut moderato impulsu omnia blande, placide, promte succedant; animi exurgit lætitia, vigor, promptitudo, curiositas, sed inconstans & vaga, rerum sensibilibus, memoria & imaginatione magis quam acri subtilique iudicio & atten-
tione

tione longa tractandarum, otii amor, negotii operosi averfatio, honorum & gloriæ, quæ ex facili venit, cupiditas, ad omnia, quæ voluptatem pariunt, propensio, omniumque, quæ sensus delectare possunt, avidum desiderium, & hinc vitæ intemperantia, ad res subitas trepida cunctatio, in periculis anxietas & consilii inopia &c. In *cholericis*, ubi *Cholericus*. succi abundant subtiles, fluidi, agiles, sed acres, sulphureo-salini, vasa vero satis sunt capacia, larga & patula, habitus arctior, fibræ nervæ strictiores, sensiliores, & ad citatiores vibrationes proniores ac magis dispositæ, ut promptius, pulsu maiore & validiore, omnia promoveantur & peragantur; mentis & ingenii adest promptitudo, alacritas, curiositas difficilia & abstrusa sciendi, vehemens animi applicatio, sed non adeo diuturna, impatiens desiderium, iracundia maxima, audacia, sui que fiducia, vigilantia, calliditas per omnes prudentiæ partes, arrogantia, superbia, immodica laudis, dignitatum & honorum cupiditas, unde ambitio sæpe exorbitans, cuius impetum vix coërcere, aut intra modestiæ & rationis, vel etiam pietatis limites retinere possunt, quæque efficit, ut honorum fastigia ac dignitatum splendorem iucundissima sub specie sibi repræsentent, atque imaginationis errore, inepte ac stolide, ex rebus nullius momenti honorem captent ac sibi confingant; iudicium penetrans & excellens, unde rebus iudicii delectantur cholericis, & ad studia, quæ iudicium requirunt, per naturam, præ aliis, sunt apti, sed fervore & vi ignis abrepti, impatientes iisdem non satis diu inhærent & raro tantum temporis rerum inquisitioni atque examini impendunt, quantum requirebatur ad comparandas exactiores ideas; unde plurima ipsos prætereunt, quæ fixiore attentione & diuturniore applicatione assequi & deprehendere potuissent. In *melancholico*, ubi succi sunt spissiores, visci-

C

diore,

Melancholicum.

diores, minus mobiles, vasa capacia, sed magis intensa, fibræ firmiores, rigidiores, strictiores, habitus adstrictus, atque motus proin tardiores, satis tamen validi; fixior est animi intentio, tenacitas in proposito, assiduitas, tarda consilia, in laboribus patientia, meditatio, speculatio, ad agendum enim non segnes, sed tardi sunt; altior memoria, morositas magis quam iracundia, sollicitudo, diffidentia, unde melancholici sibi ipsis & rebus suis diffidunt, meticulosi & suspicaces sunt, in rebus magis impedimentum quam successum suspicantur, & fortunæ casus, quibus vita est exposita, anxie sibi proponunt & imaginantur, in rebus impeditioribus extrema quæque metuunt, hinc moderationis, proportionis ac certitudinis amantes sunt, de futuris anxii & solliciti, unde avaritia & studium conquirendorum nummorum, ne desint necessaria; hinc quicquid huic passioni blanditur eosdem delectat, & quicquid eidem adversum est, illos vehementer affligit; inde dum phantasia hæc intellectum & voluntatem movet, oriuntur invidia & violenta sæpe consilia &c. In *temperamento phlegmatico*, ubi succi aquosi, molles, blandi, gelatinosi, lubrici, satis fluxiles prævalent, vasa exilia sunt, sed plurima, patula, fibræ laxiores, atque minor nervorum ad citatas vibrationes habilitas, habitus spongiosus, laxus, mollis, ut impulsu leniori omnia, sed lente, propellantur; torpor adest mentis, segnities, ignavia, incuria, negligentia, stupiditas, oblivio, somnolentia, tarditas, otiosa voluptatis amor, laboris scientiarumque atque doctrinæ solidæ, & hinc operosæ subtilisque, fuga & averfatio; unde nihil magnopere neque pensitant, neque æstimant, tenaces sunt rerum, in quas incidunt, non ex rationali æstimatione, sed ob tadium laboris, languidi, remissi, meticulosi, anxii, sæpe etiam avari, ut voluptati otiosæ

Phlegmaticum.

otiosæ satis sit, cibos & potus ob otium expetunt, ingenii dotibus destituuntur, nempe obliviosi, nihilque, nisi quod ventri conducit, curæ habent.

Præterea experientia compertum habemus, quod, prout hæc temperamenta, pro varia mixtura, se ipsa temperant, atque temperamenta mixta, quæ vocant, constituunt, variæ quoque orientur animorum inclinationes, repræsentationesque phantasiæ, quibus intellectus & voluntas afficiuntur & moventur, prout a præstantissimæ eruditionis viris id dudum doctissime expeditum fuit. Vbi tamen illud observari velim: temperamenta tantum inclinationes inducere, necessitatem non imponere, atque rationem inclinationibus his posse resistere, idque eo magis, quando educatione, conversatione, institutione exculta, consuetudine confirmata, maxime quando divina luce illuminata est: pluresque reperiri sæpe conditiones, quibus proclivitates ex temperamentis reprimuntur. Interea propensiones animæ ex habitu & temperamentis oriri, atque, prout curam agimus corporis, ali vel deprimi quodammodo posse, nullum dubium est; ut vere Galenus L. I. de san. tuend. dixerit: *Corrumpuntur animi mores prava consuetudine cibi, potionis, exercitationis. - - Itaque peritum eorum omnium esse Medicum oportet, qui sanitatis tuende curam suscipiet; nec ea opinione esse, quasi ad solum spectet Philosophum, animi mores effingere.* Sic quoque Plinius animum agitatione motuque corporis excitari contendit. *Epist. II. Libri I.* sicuti & Plutarchus, auctor in omni Philosophiæ genere versatissimus, *corporis temperaturas appetitus certos accendere & alere scripsit. Quæst. natur.* Cumque temperies pro cæli ac aëris varietate varia sit, recte Seneca ingenia hominum ad similitudinem cæli formata (*) esse dixit.

(*) Fuscè hoc ipsum docent Auctores, qui de moribus gentium magna

dixit. *Consolat. ad Helv. c. VI.* Ac *Aristoteles* optimam temperiem aëris non corpori solum, verum etiam hominis intelligentiæ prodesse, decessus autem omnes, ut corporis, ita etiam mentis temperamentum pervertere existimavit. *Probl. IV. §. XIV.* Idem docet *Hippocrates*, qui prudentiam cerebro aërem subministrare, & sapientiam ex corpore contingere, prout aëre participat, affirmat: atque etiam formam hominum & mores naturam regionis imitari contendit. *L. de flat.* Et sane, res apertissima est, tam ἐπιταξίαν mentis, i. e. facultatem obiectorum in organa nisum & actionem percipiendi, res perceptas conferendi, connectendi, atque inde iudicium formandi, quam ἀταξίαν five perturbatam hanc facultatem, a temperamento vitali, h. e. partium solidarum & fluidarum mutua proportione, illarum tensione, flexilitate, elatere, harum consistentia, crasi, fluxilitate atque utrarumque motu pendere, atque ad exacuendam mentis & ingenii vim, exornandosque mores plurimum partium solidarum tensionem & tonum, & humorum temperiem conferre. *Magni enim refert*, inquit rursus *Hippocrates*, *quali in corpore animi locati sint, multa enim in corpore existunt, quæ acuum mentem, multa quæ obtundunt.* Atque hinc cum carniū laxitate & nervorum infirmitate, a calido inducta, mentis quoque stuporem oboriri observavit, *Aphor. XVI. Sect. V.* cum e contrario

cum

magna volumina scripserunt. *Aristoteles*, in *Problematibus*, in genere duo axiomata tradidit. 1. Efferis moribus & aspectibus esse, qui in nimio vel æstu vel frigore vivunt. 2. Qui loca fervida colunt timidos esse; qui gelida fortes. Sed hæc non sunt universalis veritatis. *Clarissimus Hoffmannus*, *Consil. & Archiat. Reg. Boruss. & Prof. Halensis famigeratissimus*, erudite pariter ac eleganter fundamentum morum in gentibus in ipsa corporis temperie, pro cæli aliarumque causarum varietate diversa, demonstravit. *Diss. de Fundam. mor. & morb. in gentibus.*

cum cerebro & nervis firmioribus, durioribus, ficcioribus, adstrictis, vis iudicandi & ratiocinandi vigere soleat: ut vere *Heracitus* animas ficas prudentissimas esse dixerit, atque acurem tetigerit sagacissimus *des Cartes*, quando *Libr. de Method. S. VI. p. m. 56.* scribit: *Animus adeo a temperamento & organorum corporis dispositione pendet, ut si ratio aliqua possit inveniri, qua homines sapientiores & ingeniosiores reddat, credam illam in Medicina quæri deberi:* quod uti perspectum cognitumque habebant veteres, ita limatius & exquisitius aliquid scripturi, helleboro sese purgabant ante, humores noxios sic educi posse rati, ne redundant & cerebrum infestent: unde *Carneades Academicus*, auctore *Gellio L. XVII. c. XV.* scripturus adversus Stoici *Zenonis* libros, superiora corporis helleboro candido purgavit, ne quid ex corruptis in stomacho humoribus ad domicilia usque animi redundaret, & constantiam vigoremque mentis labefaceret. Ex eadem ratione præstantissimi ingenii vir, *Excell. Bergerus, Archiater Regius & Profess. Med. apud Wittenbergenses celeberr.* de *Commod. vit. sobr. p. 33.* *Vitam, inquit, quam laudamus medicinam morum merito nominaveris, quia ut corpus temperatum servat & immune a vitiis succorum, que sunt radices perturbationum animi: sic immunem animum a violentis motibus istis, aut minus eisdem obnoxium, hosque rationi obedientes reddit, nec quicquam in corpore gignit, vel relinquit, quod præstantiam vigoremque mentis labefactare queat.*

*Ingenium
acuendi ratio
in Medicina
quærenda.*

*Vita sobria
morum
medicina.*

Animam vero, vicissim in corpus effectus suos exercere, aut corporis determinatas actiones cogitationibus animæ exacte & confestim, & ita quidem respondere ac si anima influxu suo easdem produceret, eo minus dubium esse poterit, quo clarius experientia in motibus corporis a voluntatis arbitrio pendentibus id ipsum ostendit. Ean-

*Anima affectus
constitutionem
corporis
immutare.*

dem cum primis affectibus exagitatam, varios quoque in corpore concire & provocare motus, & quidem affectuum vehementiam accommodatos & convenientes, corporisque constitutionem variare, & modo in melius, modo in deterius mutare, modo regem esse, ex mente Seneca, modo tyrannum, evidenter perspectum habemus. confer. in primis Excell. *Stablii Dissertat. de Passionibus Animi corp. human. varie alterantibus*, nec non Clariss. *Christian. Iohann. Langii Dissertationes, de Animi commotion. vi medica, & de Mortuis ex affectibus Opp. T. III.* Quis enim non novit, quot & quanta, ex animi, gaudio & laetitia recreati, contenta tranquillitate, utilitates, & quanta ex aegritudine animi incommoda & morbi in corpus redundent? *Iucunditas cordis*, inquit *Syracis. hac est vita hominis & exultatio viri longavitas. Tristitia multos enecat. Iracundia & excandescencia fata accelerant. Sollicitudo & cura senectutem ante diem inducunt. Ecclesiastic. XXX. 23.* Quis exploratum, aut, ex tot virorum usu medendi clarissimorum observationibus, perspectum non habet, quanta sit animi affectuum in valetudine & functionibus corporis immutandis, perturbandis, evertendis, & perturbatis saepe ac praepeditis etiam restituendis potentia, ut non minus morbos graviores aliquando solvere, ac tales pariter ac mortem repentinam adferre compertissimum sit: & quantum animi agitationes immoderatae corporis nostri integritatem convellant, labefactent atque vigorem ipsius evertant. Verissime *Democritus Milesius*: *Si corpus*, inquit, *animum in ius vocaret, haud futurum, ut muneris male administrati crimen effugeret.* Ut non sine causa experientissimi Medicorum, frequentiam morborum in hominibus praeter brutis ex affectuum immoderatorum frequentia, (frequentia inquam, cum affectus

Frequentia morborum in hominibus praeter brutis.

aut

aut similes illis impulsus (*) etiam in bruta cadant, quos tamen, non ita frequenter experiuntur; quibus non æque ac homines indulgent, (**) deducant, atque hinc solum sapientem, i. e. qui passionibus animi dominari easdemque non equidem, cum *Stoicis*, penitus extinguere, sed, cum *Epicuro*, debite moderari novit, esse longævum, pluresque ira, terrore, mœrore, curis aliisque affectibus, quam gladio, vitio aëris, erroribus diætæ &c. interire, affirmare non vereantur.

Solus sapiens est longævus.

Exinde facile colligitur: sicuti hominis vita partium illarum essentialium consociatione mutuoque actionum commercio & harmonia continetur, ita incolumem illam, tranquillam atque felicem a commercio illo æquabili, & mutuo in se agentium proportionato nisu, proficisci. Simulque hinc intelligitur: quemadmodum artis Medicæ hic non contemnendæ partes sunt, ita Philosophiæ quoque Moralis non omnino nullas esse; quæ animi, sicut illa corporis, motiones moderari atque compescere docet ad mentis & corporis æquilibrium, hic adeo necessarium, conservandum: quæ affectus ita componere præcipit, ut non solum rationi militent eamque non invadant, sed & motus corporeos incitando sanitatem obfirment, non labefaciant. Adeoque, recte monente clariss. *Baglivo*, *Philos.*

Mentis & corporis æquilibrium. Artis Med. & Philo- soph. moral. præceptis conservandum.

(*) Recte *Seneca*: *Muta animalia*, inquit, *humanis affectibus carent: habent autem similes illis impulsus.* Et paulo post: *Capit. ergo visus speciesque rerum, quibus ad impetus evocetur, sed turbidas & confusas. Ex eo præcursus illarum tumultusque vehementes sunt: metus autem sollicitudinesque vehementes non sunt; sed his quadam similia. de Ira L. I. C. III.*

(**) *Verulam. de augm. Scient. L. IV. C. II.* Adde, inquit, quod animalibus vivendi modus simplicior, affectusque, qui in corpus agant, pauciores & ad unum fere modum operantes.

Ios. & Medic. in Archi-Lyc. Romano celeberr. Canon. de Med. solidor. II. qui staticen motionum animi, per moralis Philosophiæ canones, ad staticen motuum corporis, quam in specie *Sanctorius Sanctorii*, in *Medic. Statica*, eleganter tradidit, dirigere, accommodare viresque moventes utrinque in æquilibrio debitaque ad se invicem proportione ac harmonia conservare non noverit, nec sanitati, nec vitæ diuturnitati prospicere noverit. Hoc æquilibrium, unde inæstimabilis ille vitæ thesaurus, mentis pariter ac corporis sanitas, imo ipsa vita pendet, fusius aliquanto atque explanatius hic persequi operæ pretium me facturum existimavi. Verum, ut eo clarius id ipsum possit perspici, animæ illa & corporis coniunctio, conspiratio, harmonia, paulo curatius erit inspicienda atque examinanda, nec non quomodo, quibus mediis & instrumentis, anima corporis actiones, in illa conspiratione, moderetur, ab iisdemque vicissim afficiatur & sæpe perturbetur? dilucidius exponendum, si paucissimis saltem monuero, id quod ex dictis amplius obscurum esse nequit: *æquilibrii* me vocabulo hic non uti in sensu strictiori, ubi Mechanicis duorum corporum æquilibratorum quietem denotat, sed latiori, quo certam motuum vel actionum proportionem significat, idque consensu & auctoritate Philosophorum & Medicorum ex recentioribus gravissimorum.

Quid æquilibrii vocabulum hic denotet?

Corpus nostrum ex meris canalibus, ducta ex arteriis origine, reticuli in modum, sibi intortatis, est constructum.

Illud igitur primo anatomica investigatione exploratum perspectumque habemus: omne corporis humani solidum ex canaliculis conicis & elasticis, quos arterias vocamus, ex iisdemque propagatorum ductuum, in retis formam sibi intextorum, filis coagmentari & quicquid in artificiosissima machina motuum & actionum observamus, in certa vasorum ad se invicem & fluentium in iis humorum habitudine consistere. Scilicet, exsurgunt e cordis muscu-

musculo binæ arteriæ, quæ in similes figura & motu ramos & minutim divisos ramulos abeuntes, frequenti propagine, per omnes corporis partes partiumque particulas, musculos, viscera, interque illa cor ipsum, membranas, &c. ita sparguntur & distribuuntur, ut maxima corporis pars inde contexatur. Sic corpus organicum sola contextione plurium diversi generis canalium, ducta ab arteriis origine, miro artificio coaptatorum & versus cor partim reflexorum, interspersa hinc inde pulpa & pinguedine, absolvi-
tur. Arteriæ enim in exilissimos ramulos (*) divisæ, ubi
partes

(*) Tam exiles in ramulos dividuntur arteriæ in corpore hu-
mano, ut in ultimis arteriis perquirendis & corporis & mentis
oculi, illique etiam optimis præsiis & adminiculis instructi defati-
gentur & obstupescant. Si oculatissimi *Leuwenhækii* observationibus
fides habenda, ultimus arteriolæ ramusculus crassitie sua non excedit
 $\frac{1}{300}$ partem capilli. Quo posito & calculo rite subducto, haud diffi-
culter rationem invenire licebit, quam habet ultima eiusmodi arte-
riola ad truncum arteriæ aortæ: quod eleganti demonstratione ex-
peditum dederunt recentiores, qui inita subductaque ratione osten-
dunt, osculum arteriæ ultimæ sanguiferæ esse 500000. vicibus minus
orificio arteriæ magnæ, & tamen, si comparetur cum vasculis ex-
cretoriis cutis, esse illius orificium osculo huius excretorii vasculi 25.
vicibus maius, cum hoc ex dictis observationibus 12500000. vicibus
minus sit orificio aortæ. Imo perpensis diligenter *Sanctorii*, *Leu-
wenhækii* & *Wainewrighti*, *Angli*, observationibus, asseverare non
verentur, dari in corpore humano canales tam parvos, & qui li-
quidum tam subtile & leve ferunt, ut, quamvis illud fluidum ex tali
vasculo sine intermissione emanet, vix tamen unum eius granum spa-
tium 178367 annorum ex eo effluere possit. Quæ si vera sunt, fa-
cile perspicere & iudicare licet, quam minima in primo foetus hu-
mani rudimento dentur vascula. Demonstravit clar. *Boerhave*, cal-
culo geometrico, ex assumtis observatis, tam exilia ibi reperiri va-
scula, (si omnia ut in adultis contineri admittamus,) quæ ne tantam

*Arteria in
minutissimos
ramulos di-
viduntur.*

*Exilissima
in rudimenta
foetus
vascula.*

D qui-

partes ingrediuntur, cum tunica muskulosa elaterem deponunt, figuraque mutata, cum reflexos venarum sanguinearum & serosarum, sive, ut communiter audiunt, lymphaticarum, tubulos constituunt, tum in glomeres convolutæ glandulas (*) & ex iisdem propagatos ductus secretorios & excretorios omniaque organa, variis hinc inde humorum præparationibus, depurationibus, secretionibus, quibus cum motu vita continetur, dicata, componunt. Inde cerebri duplex substantia, cinerea, uti vocant, glandulosa, ex complicationibus arteriolarum, & medullaris, canaliculosa, ex tenerrimis inde prodeuntibus ductibus conflata, originem cepit: quæ posterior in plurimas deinde nervosas coniugationes, hæque in tenuissima diductæ fila vel pansæ in membranas, per partes, sensuum motionumque organa & universum corporis habitum, ad necessarios usus, sapientissimo optimi Creatoris instituto, disper-

quidem habeant proportionem ad vascula minima corporis adulti, quorum tamen 409600000000. in quadrato pollicis continentur, quantam fabuli granum habet ad totum terrarum orbem.

Quid glandula?

(*) Dum glandulas dico, apparatus dico sive congeriem peculiarem extremorum vasorum sanguineorum, vel peniculi in modum, ultra recurvos venularum ductus, porrectorum, ac filatim distractorum & distributorum, vel in glomerem admirabiliter contractorum & convolutorum, interiectis nervis, vasis lymphaticis & ductibus excretoriis ex vasis circumvolutis egredientibus, nec non interspersa substantia tomentosa, fibrosa, ex ultimis vasorum productionibus, filis apicibusque pulposis constante, quam nemo non agnoscit, & in cerebro quidem, ex innumeris bullulis quasi adiposis, sed minutissimis, conflata esse, microscopiis suis, deprehendit *Lewwenhœkius*. Quo sensu hepar, renes, cerebrum & similia glandulosa cum ratione dici posse existimo, quamvis probe norim dissensum hic esse inter illos, qui *Malpighii* & qui *Ruyschii* rationibus & auctoritate moventur.

disperguntur. Inde renum & testiculorum cerebro in plurimis similibus contextio. Inde pancreatis, glandularum salivalium omnesque oris, oculorum, totius canalium alimentorum, cutis aliarumque partium glandulosarum tubuli, (sola si exceperimus vasa biliaria, quæ non equidem immediate, mediate tamen intervenientibus venæ portæ propaginibus, ab arteriarum ramulis orta, cum his ipsis portæ & venæ cavæ furculis, ingens hepatis viscus componunt) enascuntur. Vt adeo corpus animale nil nisi congeries sit vasorum & vesicularum, quæ ab una origine corde scilicet provenientia, ad illud continuo filo reducuntur, miroque ductuum contextu connexa operationibus cum vitalibus & genitalibus, tum animalibus serviunt. Confer celeberr. *Ruysschii Epistol. & Thesaur. Anat.* nec non, qui pari hæc, cum solida & evidenti veritate, elegantia tradidit, *Excell. Bergeri Physiol. Med.*

Vt vero id, quicquid hic est muneris, rite exsequatur illa continua serie cohærens vasorum & filamentorum nervosorum contextio, succis quibusdam atque partibus fluidis diversi generis repleta & animata est, quorum mutuo, reciproco & proportionato influxu, omnes mirificæ corporis actiones, motu non interrupto, mechanica necessitate procedunt, & quidem vi illius cordis cum cerebro huiusque cum illo & utriusque cum toto corpore, istius ministerio texti vasorum &, qui iis continentur, pressionis humorum, consensus & communionis.

Fluida animant mechanice.

Vt enim ab ovo, quod aiunt, primaque origine rem repetam: id mihi primo concedi postulo, quod plerique sanioris Physiologiæ periti admittunt: embryonem, omnibus suis partibus absolutum, sub exili mole, in ovulo (*) deli-

(*) Equidem fat scio, repertos fuisse & reperiri adhuc, quibus hæc

delitescere nihilque in illo ad vitales actiones inchoandas desiderari quam motum. Cum vero motus supponat movens

Sunt qui
generat. ex
ovo impu-
gnant,

sed frustra.

hæc sententia, tot gravissimorum & experientissimorum naturæ scrutatorum, *Stenonis, van Horne, Malpighii, Graaffii, Schwammerdami, Drelincurtii, Kerckringii, Peyeri, Wepferi, Perraultii, Bartholini Fil. Nuckii, Ruyschii*, aliorumque plurium testium oculatorum consensu & observationibus confirmata, nondum extra omne dubium collocata videtur. Proposuit, inter alios, dubia quædam erudita vir doctissimus *Phil. Jacob. Hartmannus, Phil. & Med. Prof. Regiomontanus, Exercit. Anat. propon. dubia de generat. viviparorum ex ovo, Ann. 1669. in lucem emissa.* Proposuit etiam *Clar. Mery* Academiæ Reg. Scient. Gallicæ dubia & difficultates contra systema de ovulis. Verum uti prioris illa & aliorum tanti non fuere, ut sagaciores & accuratiores indagatores & sectionum Magistros a recepta & quotidianis experimentis roborata sententia dimovere potuerint, ita huius posterioris, qui non ovula membranis involuta in ovario contineri, sed cellulas saltem adesse liquore repletas, inseparabiles, nullo modo ova dicendas, contendit, difficultates eleganter expedivit *Clar. Littre*, quando non solum ovula suis membranis involuta, a membrana communi soluta, vasculis suis sanguineis satis notabilibus donata, ex ovario ad dimidiam partem prominentia ac pressione ovarii propulsa, sed etiam in quodam ovulo, cum ovario adhuc cohærente, foetum integrum tres lineas longum & unam cum dimidia crassum, interveniente chorda, tertiam lineæ partem crassitie & lineam cum dimidia longitudine æquante, membranis vesiculæ annexum, liquori claro & mucilaginoso innatantem evidenter aliis applaudentibus demonstravit. vid. *Histoire de l'Acad. Royal. des Scienc. Ann. 1701. pag. 49. & seq. & dans les Memoires de cette année p. 143.* Quo faciunt inprimis etiam de conceptu in ovario memorabilis historia, in *Zodiac. Medic. Gall. Ann. IV. Mens. Ianuar. observ. 4. pag. 7.* exposita, aliæque frequentes extra uterum conceptiones in *Transact. Phil. Angl. Novell. Reipubl. Literar.* hinc inde occurrentes: ut analogiam inter viventia generalem, ab iis, qui res & viam naturæ intimius norunt, toties inculcatam, quæ potissimum huic systemati favere

movens, & nihil moveatur a se ipso, non sine ratione motorem hic perquirimus, qui fluidorum, in tenerrimis vascu-

favere & simile plantarum, animalium oviparorum & viviparorum principium exigere videtur, iam reticeam. Nec est quod celeb. *Leu-*
wenhækii opinio nos hic moretur, aut multum nobis negotii faces-
 fat, quando fœtus hominum & animalium non ex ovulis, quæ plane
 reiicit eademque vesiculas quasdam esse existimat, exonerationi par-
 tium quarundam dicatas, sed vermibus in semine vitili deprehensis,
 omnia rudimenta & totam delineationem futuri fœtus, eiusque sexus,
 in se continentibus, (ut nulla præterea formatione indigeant, quam
 ut unus eorum in unum vel alterum uteri muliebris receptaculum,
 quod ob exilitatem suam omnem oculorum aciem subterfugiat, nu-
 tritioni ac conservationi suæ appropriarum, incidat ibique se anne-
 ctat, donec fœtus & enutritus, & calore expansus sensim sensim-
 que visui se sub forma embryonis sistat, pellicula eius in secundinas
 abeunte,) generari sustinet. vid. *Anatom. s. interior. rerum ope Micro-*
scop. detect. P. II. p. 25. 150. 161. 168. Enimvero cum hæc sententia
 nulli stabili fundamento, sed soli similitudini molis & figuræ horum
 vermiculorum cum mole & figura carinæ pulli in ovo a *Malpighio*
de ovo incubat. descriptæ innitatur, multisque difficultatibus gravif-
 simis impedita sit: cum omnium animalium semen in uterum non
 iniiciatur; ovariis exsectis fœminæ sterilecant; in uniparis & pauci-
 paris æque numerosa existant ista animalia, ac in multiparis; cumque
 quod paulo ante iam diximus, exempla habeamus non una conce-
 ptuum extra uterum in ovario, abdomine, & quæ sunt alia, quæ
 eandem oppugnant, non contemnenda argumenta; maiori facili-
 tate reiicitur, quam asseritur: unde vehementius in eandem inveni-
 tur doctissimus *Schelhammerus*, & exclamat: *O nobilem profapiam!*
homo ex verme ortum habet. de *Augment. & Decrement. scientiar.*
 p. 22. Equidem non defunt plures ex recentioribus præstantissimæ
 eruditionis viri, qui, quum crudiores illam *Leuwenhækii* senten-
 tiam locum habere nullo modo posse, probe perspicerent, vermi-
 culis tamen istis multas difficultates, in generationis negotio, se su-
 perare posse crederent, ut antedictos scopulos ex parte evitarent,

*Leuwenhækii de ge-
nerat. opinio
veritati mi-
nus est con-
sentanea.*

vasculorum staminibus contentorum, primordia excitet, pellat & vitalis illius circuli, quem connexa vasorum contextio

Systema ovarii cum systemate vermiculorum coniunctum.

systema de ovario cum *Leuwenhækii* vermiculis, more eclecticico, satis convenienter coniungi posse existimarunt: hinc ovula matura, per tubam sub carnali consuetudine, voluptatis sensu, intensam & ovario applicatam, ad uterum delata, vermiculo seminis masculini vel in utero vel in tuba occurrenti, vel etiam per tubam ad ovarium prorepenti, (quandoquidem ex binis *Clar. Ruyschii* observationibus, *Theaur. Anatom. V. Adversar. Anat. Decad. I. p. 3.* collatis cum *Fallopium, Verheyeni, Leuwenhækii* experientia, apertum sit, semen masculinum post congressum venereum in copia in utero & ipsis quoque tubis reperiri) convenientem nidum præbere & sine ovis in fœminis animalcula in homines & animalia mutari non posse, contendunt, atque huic hypothese magnam probabilitatis speciem ex eo accedere putant, quod plura phænomena in negotio generationis hominum, & plurimum animalium, commode ex eadem deduci queant, (quemadmodum *D. Georg. Gardenius de Aberdeen in Theor. generat.* primam de Messia prophetiam novam ex ista lucem accipere arbitratur, quando Salvator vocatur semen mulieris, cum omnes homines reliqui, secundum hypothesein, sint semen viri; vid. *Collect. præcipuor. quorund. naturæ phenom. a maximis huius ævi Philosoph. explicator. Sc. Londini 1708. edit.*) Interea, licet existentiam eiusmodi vermiculorum in femine masculino negare, totque testium oculatorum fidem dubiam facere tanto minus possim, quanto evidentius ipse, melioris notæ microscopiis, eadem oculis usurpavi, nondum tamen mihi satis causæ esse arbitror, quamobrem in hisce animalculis corporis humani & animalium latere stamina eaque prima eorum esse rudimenta, mihi persuadere debeam. Non vacat, nec huius loci est, omnia, quæ huc pertinent, momenra excutere; illud saltem addidisse licebit. Ovulum, ad quod unica saltem exigua guttula seminis masculini crassioris pertingit, pluribus animalculis circumfusum est. Cur non plura ex istis, præter unicum, se in nidum illum accommodatum recipiunt? si quis enim ovulorum & vermium magnitudinem expenderit, facile perspiciet, & illa plures vermiculos capere, &

Difficultates, quibus impeditum est.

textio mōnstrat, initium faciat. Atque hic nullus est alius, quam fluidum subtilissimum feminine sub congressu venereo

ex his pluribus aditum patere, etiam si unicum saltem in ovulo foraminulum, & illud quidem valvula instructum, illis qui talia con-
fingunt, largiamur. Valvula enim, ex ipsa illorum auctorum mente, tantum regressum animalculo hic captivo impedit, ingressu sodali-
bus haud denegato, nisi hi infortunio illius captivi, quod clarissi-
mus quidam vir profiteri non erubescit, deterriti mature periculum
effugiant; aut, nisi cum Medico Parisiensi apud Clar. *Andry de la
Generation des vers dans le corps de l'homme*, indomita quodlibet
fingendi licentia, nobis imaginari velimus, in quolibet ovulo fœ-
mineo esse foraminulum quoddam, valvula sua instructum, ma-
gnitudini eiusmodi vermiculi spermatici exacte respondens, in quod-
dam animalculum quoddam ex iis, quæ circum repunt, curiosita-
tis gratia ingreditur, & propter loci angustiam se revolvere nequit,
cauda sua, tanquam obice, valvulam exacte claudit, ut reliquis nul-
lus intrandi locus sit. Sed quis accesserit hisce fabulis? Deinde, ex
tot millibus animalculis, in quibus singulis totum omnibusque suis
partibus, licet exilibus, absolutum hominem absconditum esse di-
cunt, dum unum emergit, adolescit, hominisque forma se sistit,
reliqua omnia pereunt. Quid opus hic tam stupendæ multitudinis
hominum clade, ut unus triumphet? itane vita unius hominis tot
millium, quin & millenorum millium, ex sententia *Leuwenhœkii*
aliorumque, disperditiōe constabit? Neque firma satis videtur con-
sequentiā: deprehenduntur in humore seminali masculino fœcundo,
ea ætate, qua homines ad generationem idonei sunt, vermiculi,
qui ante & post illam ætatem, itemque in sterilibus aut morbis par-
tium genitalium affectis, deficiunt & observari nequeunt; ergo isti
vermiculi sunt illa ipsa primordia & rudimenta hominum; cum cer-
tæ in femine fœcundo reperiantur conditiones, cum quibus in li-
quore blando, viscoso, maximo artificio resoluto, lentissime moto
& in angustiis, gyris, recessibus quasi stagnante, calore foto, fa-
cillime vermes possint provenire. Humores corporis nostri vermi-
culorum feminiis refertos esse, vix quisquam in dubium vocabit, & ubi-
cunque

*Vermes esse
rudimenta
fœtum
probari ne-
quit.*

neroo a Patre profectum & per *Fallopium* tubas, (*) sub æstu nempe venereo turgidas, tenfas, atque sublatas, musculosis-

Vnde vermes in femine fœcundo?

cunque humores, imprimis viscidiores, in corpore stagnant, accumuluntur, atque calore resolvuntur, haud raro vermes excluduntur. Quid mirum igitur, quod in testibus & vesiculis feminalibus, ubi hæc ovula liquori lentiori, sed maxime tamen resoluta, quod odor fracidus, quem illæ partes exspirant, satis docet, inclusa hærent, ubi lentissimus motus & stagnatio adest, calor fovet, nec materia, quæ animalcula nutrire potest, deficit, vermiculi tales excludantur. Ante ætatem generationi habilem, & post illam, itemque in sterilitate, morbis, elaboratio, resolutio, attenuatio, spirituascentia, ad semen fœcundum requisita, deest: ergo nec habile est ad gignendum, dum non potest ova subtilibus effluviis & halitibus actuare & fœcundare: nec aptum ad excludendos vermes, quorum proventus ab hac spirituascentia pender, cumque eadem stat & cadit. Num illi vermiculi ad coitum ardentius stimulent, quæ celeb. *Listeri* fuit opinio, & voluptatis sensum in fœminis etiam augeant, non temere quidem dixerim: probabilitatis tamen quandam speciem huic sententiæ conciliare videtur celeberr. *Paulini* observatio in *Miscell. Nat. Cur. Decad. II. A. V. Append. p. 6.*

Seminis virilis aura non deferretur ad ovarium per massam sanguineam.

(*) Per has enim multo facilior est aditus, quam, quod multi volunt, per porosam uteri substantiam, aut quæ *Caspar. Bartholini, Thom. Fil.* sententia est, per ipsam massam sanguineam. Quæ quidem posterior sententia ex eo quoque admitti nequit, quod spiritus & semen masculinum, si sanguinem ingrederetur, multum sic immutaretur, dilueretur, difflaretur, antequam ad ovaria perveniret. Phænomena illa in gravidis permolesta, sub initium graviditatis observari solita (quorum facilem inde deductionem, tanquam fundamentum, huic sententiæ substernit) non proveniunt, nec facile provenire possunt a masculino illo blando spiritu in sanguinem diffuso, sed potius ab affectione uteri & congestione sanguinis substantiam ipsius nervosam tendente, diducente, irritante; quo ipso, tracto in consensum genere nervoso, horror febrilis, vomitus, dolores capitis, aliaque symptomata affectiones uterinas plerumque comitantia facillime exoriuntur.

lofisque fimbriis suis, manus adinstar expansis, in ambitum ovariorum se diffundentes, illaque veluti digitis comprehendentes & comprimentes, ad ovulum delatum; quod, tanquam penetrabile, incitatum, actuosum, mobilissimum, motum cum succorum primordiis communicat, atque ita prima moti in embryone liquidi punctique in ovulo salientis causa existit. Et hac ipsa motuum instauratione conceptio absolvitur.

Conceptio nihil aliud est quam motuum instauratione.

Quamprimum enim, illo accedente fluido seminali mobilissimo, fluida radicalia in ovulo delitescunt excitantur & turgescunt, exiguum corpusculum animatur, vascula intumescunt, fibrillae tenduntur, corculum contrahitur, & postea, pro elegantissima partium solidarum a diversi generis fluidis animatarum mechanica, vitales illi motus, qui, fotu & succis matris, quamdiu ab ea foetus pendet, tandemque aëre & victu subveniente magis exfuscitantur, continens sui ipsius causa sunt. Posita nempe dicta modo partium & vasorum connexione & qui his vehuntur succorum, inprimis vero cerebri cum corde ac omnibus corporis membris, communionem, non potest non reciproca cordis contractio & dilatatio semel inchoata, & qui, inde pendet, sanguinis in circulum motus in corpore sano continuare. Corde enim contracto & pulsante, sanguis cavo eius exprimitur & eliditur, vi, suo momento, resistantiam totius sanguinis, arteriarum & fasciarum earundem dilatationem impredientium, quæ, secundum demonstrationem *I. A. Borelli de Mot. Animal. P. II. Propos. LXXIII.* maior est vi 180000. librarum, superante. (*) Arteriæ dila-

Cordis, sanguinem elidentis, maxima vis.

(*) Vis cordis tanta est, ut absolute & immediate, absque machina, pondus maius 3000 librarum superet, vid. laudatus *Borellus l. c. Propos. LXVII.* & cum resistantiæ in unum collectæ, monente

dilatatae, quamprimum causa dilatationis remittit, vi elateris sui resiliunt & sanguinem contentum undique compri-

Resistentia.

Aëris prementis pondus ad calculos vocatum.

laudatissimo auctore, sexagecuplae sint virium cordis absolutarum, hinc ut illae superentur vis machinae accedit, quam eleganter exponit doctissimus vir *l. c.* Resistentiae hic iudicantur, a mole fluidorum corporis, a conditionibus viarum & canalium, per quas propelli debent humores, & a pondere ac nisu aëris nos ambientis. Fluidorum molem multo maiorem esse quam hactenus credidimus, demonstrare allaborat *Jacobus Keilius*, in *te Account of Animal Secretions, the quantity of Blood in the human Body and Muscular motion*, libello elegantissimis demonstrationibus referto. Ostendit nempe 127. libras, Anglicas puta, humorum in corpore contineri, si corpus ponderat 160. Canales pro quantitate, numero, inflexione & incurvatione, itemque complicatione in plexus, areolas, retia & tortuosos glomeres, (quae tanta est in visceribus corporis, ut ex intelligentibus & curiosis sint qui credant, si tota complicatio vasorum in visceribus explicari, & in filamenta resolvi posset, tantae hae futurae longitudinis ut universum terrarum orbem continuo filo cingere possint;) plus vel minus resistentiae pariunt. Aëris pressio tanta est, quanta futura esset aquae, si ad altitudinem 32. ad 35. pedum, aut mercurii vivi, si ad 28. pollices undiquaque nobis incumberet & nos premeret: proinde ex hisce datis facile invenitur. Scilicet suppurante *Clar. Wainwright* in libello, cui titulus *Mechanical account of the Non Naturals*, unusquisque pes quadratus superficiei corporis nostri premitur pondere aëris aequali 35. pedibus cubicis aquae, secundum *Galileum*, vel 28. pollicibus mercurii vivi. Iam pes cubicus aquae, experientia definiente, pondere aequat 76. libras Anglicas. Pes igitur quadratus in superficiei corporis nostri sustinet pondus aëris 2660. librarum; nam $76 \times 35 = 2660$. Tota vero corporis adulti superficies continet circiter 15. pedes quadratos, adeoque, cum $2660 \times 15 = 39900$: toti corpori incumbit pondus 39900. librarum. Quodsi iam vel in locis altioribus, vel tempore pluvioso mercurius in Barometro ad 3 pollices descendat, subducto calculo apparebit, pressionem hanc minutam esse 3982. libris. Quo pon-

primentes, cum ob mechanicum valvularum cordis artificium regredi non possit, per vasa minima intra musculos & vi-

pondere vel ex parte remoto, necessario vis in corpore renitem in-
crescit, partes solidæ in tensione sua remittunt, fluida rarefcunt, ex-
panduntur & magna sui parte augentur: unde insignis illa corporis
tum in locis altioribus, tum quando exhalationes nubiferæ aërem
perturbant, &

- - - *madidis Notus evolat alis,*

mutatio, pro diversa corporum constitutione, aliarumque causarum
concurfu magis vel minus sensibilis. Inde scilicet ratio perspicitur
anxietatis præcordiorum & lipothymix, vomitus violenti & sanguinei,
vid. Boyle Nov. Exp. Phys. Mech. p. 117. in altissimis montibus obre-
pentis. Nec difficile est hinc intelligere: cur aër adversus non tan-

tum in corpus, sed & in animum grassetur, & cur corporum huma-
norum pariter ac animalium prompta mobilitas, alacritas & animi
humani serenitas ab aëris constitutione & serenitate pendere videatur,
ita ut cælo existente humido & austrino corpus torpeat, animus mar-
ceat & moveri loquique pigeat: ut in hominibus æque ac animalibus,

*Imminentis
& præsentis
tempest.
præsentis
& molestia in
corpore ani-
mali.*

- - - *ubi tempestas & cæli mobilis humor*

Mutavere vias & Iupiter humidus austris

Densat, erant quæ rara modo, & quæ densa relaxat;

Vertuntur species animorum & pectore motus

Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,

Concipiunt.

Virg. Georg. I. Quo pertinet, quod de incolis insularum Flandrica-
rum, quas vulgo Azores dicunt, notavit Libertus Fromondus, Me-
teor. L. IV. C. VIII. Art. II. austro spirante homines manifeste morosissi-
mos ambulare, pueros tristes & lugubres desiderare domi, nec solemnes
amplius eorum lusus aut cætus apparere in plateis, qui Borea reflante
statim ad alacritatem redeunt & in publicum refunduntur. Vt hoc
sensu apposite plumbeus auster Poëtis vocetur. Auster enim caligi-
nem inducit, caput gravat, pigros & languidos reddit. Austrina con-
stitutiones dissolvunt corpora & humectant, auditum obtundunt, capi-
ta aggravant & vertigines faciunt oculis, atque corporibus difficilem

*Effectus
constitutio-
nis aëris au-
strina.*

*Vis arteria-
rum resi-
lientium.*

& viscera fasciis suis & vi machinae non minus constricta, in venas & ex illis, adiuvante nervorum tonica constrictione, in

motum praestant, & alvos humectant. Hippocrat. L. III. Aphor. 5. & 7. *Ab austro, qui aërem compactum liquat ac solvit, l. de aëre, loc. & aquis, solvi ac humectari cerebrum & venas laxiores reddi, idem observavit vener. senex, de morb. sacro, cum aquilonia constitutiones corpora densent, contendant, & bene mobilia, coloratiora & melius audientia faciant.* S. III. Aph. 17. *Aquilo enim aërem compingit, turbatum ac nebulosum excernit & illustriorem ac pellucidum facit.* de morb. sacro. *Aquilo frigidus ac siccus, omnes corporis consumit superfluitates: robur autem adiicit ipsis instrumentis, ex eo quod adstringit & in unum densando substantiam.* Galenus comment. ad hunc aphor. *Vnde Aquilone flante omnia meliora sunt, & secundum naturam & animae operationes & Aquilo facit omnes sensus bonos.* idem ibid. *Exinde quoque perspicitur, cur subiecta teneriora, caussaria & laesionibus variis debilitata imminentes tempestates adversas ac turbulentas, Barometri adinstar, accurato ostendant indice & anxietatibus modo, pectoris angustis, lipothymiis, vomitionibus, cephalalgis, sternutationibus, hæmorrhagiis (quod proprio exemplo confirmat doctissimus Pitcarnius, qui Ao. 1687. mense Februarii, caelo quidem sereno, sed sole rubente, præcedente insolita virium imbecillitate ac sensu gravi, cum in Baroscopio altius subsedisset hydrargyrum, quam alias unquam id descendere aut Ipsi aut D. Gregorio (cuius in ædibus asservabatur) visum fuerat, subitum habuit, sine manifesta causa sanguinis e naribus profluvium, & mortuus eodem tempore conciderat D. Cockburne, Profess. Philosoph. ex repentina sanguinis e pulmone eruptione, vid. Rich. Mead. de Imper. Sol. & Lun. in corpor. human. & Morbis inde oriundis C. II. p. 368.) diarrhœis, dolore ac pruritu artuum, rheumatismis & similibus vexentur, donec adversa humidi & caliginosi cæli adspiratio illimi & grata serenitate fuerit permutata? conf. Piso, de morb. ex coll. seros. S. II. P. II. p. 91. Præterea & illud ex dictis clarissime deducitur: cur pro diversitate constitutionis corporum, rigidioris, flexilioris &c. alia, ad vitam sine molestia & incommodis protrahendam, loca altiora, alia e contrario loca & regiones profundiores exposcant & variis in casibus ibidem medelam inveniant.*

in auriculas patentes, vi, quæ, eodem demonstrante laudato *Borello* 135000 librarum pondus exsuperat, propellunt.

Dum itaque cordis impulsus per arteriolarum infinitos fere ramulos, omnes totius corporis partes, in specie, per ramos carotides & cervicales, illam potissimum cerebri ex glomeribus arteriolarum contextam partem, quam corticalem & glandulosam appellamus eandemque cingentes membranas implet, non potest non fieri, quin arteriæ dilatatae, pulsantes, partes vicinas, in specie molliores cerebri, premant atque depositam ibi puriorem & mobiliorim lymphæ (*) partem in exilissimas fibrillas, ex quibus medulla conflata est, indeque propagatos nervorum funiculos, exprimant & rivulis continuo succedentibus ad omnes partes, musculos inprimis, in quos nervi ultimo desinunt, vid. experientiss. *Wepfer. de Cicat. Aquat. C. VIII. p. 87. Clar. Boerhave Instit. Medic. §. 395.* & inter illos ad

Arteria in cerebro, cordis impulsu, a sanguine dilatata, cerebri prementur & ita subtile fluidum ibi secretum in nervos & partes propellunt.

(*) Secerni omnino ac transmitti per exilissima, canaliculata tamen, glomerum corticis cerebri stamina, subactiorem atque defæcatissimam lymphæ partem, tenuis sub specie vaporis & halitus, ac per nervos, roris instar mitissimi, undiquaque derivari & ratio aperitissime colligit, & experientia evidentissimis oculorum conspicientium ac digitorum non dubitantium testimoniis confirmat. Enimvero excellens, exquisita & ad secretoriam actionem manifeste directa cerebri compages, structura & singularis nexus quid aliud, quam secretionem hic peragendam, innuunt? Tot tantorumque vasorum, ineffabili sapientissimi Conditoris providentia, per extimam cerebri superficiem distributorum & in interiorem substantiam se insinuantium propagines quid aliud, non dicam loquuntur, sed clamant, quam non privato, sed publico muneri hanc vasorum intra cerebri fulcos multitudinem famulari, nec soli cerebro alendo, sed universo corpori tot vasa destinari? vid. *du Hamel. de Corp. animat. L. 3.*

Secernitur aliquid in cerebro & per nervos distribuitur.

validissimum cordis muscolum leni placidoque motu propellant. Quo ipso accidit, ut, dum cor interea, resiliens, tibus,

c. 4. §. 6. Hisce vasis, quod ex *Malpighii* observatione, de *Cerebr.* constat, si fiat cum universo corpore comparatio, si non dimidia, saltem tertia pars sanguinis in caput fertur. Quem in finem? Quid hic tanta copia? Non sane ad nutritionem aut tonum, tensionem ac vitam cerebri, utpote quæ tantum sanguinis non exigere videntur. Ergo ad usum universalem totique corpori communem, & quod structura ac conformatio partium docet ad subministrandum secretioni fluidi nervorum nobilissimæ materiam, in innumeros per totius corporis ambitum dispersos ramulos iugi motu & influxu derivandam. Tendi nervos atque intendi ac pandi apud omnes in confesso est. Vnde vero illa tensio? Non enim ex seipsis eam atque connatam habent, cum successive, cum corpore crescente, increseat atque salva nervorum structura a variis causis externis modo intendatur, modo imminuatur. Forte ab anima, sine intercedente ullo medio, vivida intentione nervos tendente. Ita vero hæc ipsa nervorum tensio partiumque tonus ab arbitrato nostro penderet: quod nemo, experientia reclamante, dixerit. Quid quod illi quoque nervi aut partes nervosæ tensæ sint, quæ actionibus vitalibus destinatæ, ac animæ imperio exemptæ sunt, cum anima etiam invita ac repugnante elatorem suum exerant atque actiones perficiant. Vt sic ab anima tensionem per se provenire ne quidem probabile sit. Ergo, quod ex origine nervorum & reliquis, quæ circumstant conditionibus clarissimum est, necessario proficisci debet a succo superne ex cerebro affluente. Id quod ex eo confirmatur, quod in læsionibus & resolutionibus nervorum medicamenta externa balsamica non tam ipsi parti læsæ, quam potius origini nervorum, nuchæ, spinali medullæ magno cum fructu applicari soleant, quod *Galenus* notabili historia *L. de Loc. Aff.* eleganter docuit, ubi digitorum sensum motumve amissum, abiectis, quæ digitis ipsis applicaverat alius, remediis, appposito ad spinam convenienti medicamento, feliciter & cum adstantium admiratione se restituisse testatur. Taceo hic quæ alii de nervis incis, oppressis, contusis, inflammatis, laqueo interceptis, scirrho affectis,

tibus, ob sanguinem, arteriarum systole, in arterias coronarias intrusum, eius fibris, a systole ad diastolen rediit
(quod

ctis, ad huius rei confirmationem adferunt. Taceo illustre argumentum Bellino-Bohonianum, sive experimentum, quod Excell. *Bohnius*, monente Clar. *Bellino*, aliquoties in nervis phrenicis ligatura instituit, atque peculiari programme, quo ad publicas demonstrationes anatomicas invitabat, cum orbe erudito communicavit. conf. Clar. *Ortlobii*, *Præfat. ad Dan. Taurvy Nov. Anatom. a Gendero latinitat. donatam.* De sensuum fide saltem hic addo: Posse in cerebri fibris, speciatim ipsa substantia medullari dissecta, & plurimis nervis incisus ac leniter pressis humiditatem & succum, laticem tenuissimum, tenuiorem, spissiore, quamvis, ob nervorum singulari structuram parcius emissum, qui tamen in ægritudine cerebri male affecti sæpe, quoad copiam, multum augetur, oculis, cum primis microscopiis armatis, conspici & digitis palpari. Testis est experientia. vid. Clar. *Boerhave Institut. Medic. §. 274.* Testes virorum gravissimorum ac perspicacissimorum oculatæ manus. *Malpighius* sectis extremorum nervorum tubulis, ubi in ultimas solvuntur propagines, succum emissum sæpissime vidit. *In cauda bovis*, inquit, *Op. posth. p. 27.* *Et similitum hinc inde nervus excurrit, tribus vel quatuor fistulis coagmentatus; in his itaque facta extremi digiti ungue compressione, humoris motus intra exaratas fistulas contenti deprehenditur Et successiva turgentia, qui tandem per excitatum foramen exit, terebinthine instar; fluidus enim est Et glutinosus.* Illustris *Brunnerus* incisos nervos digitorum apicibus humiditatem unctuosam palpandam præbere testatur *Diatrib. de Lymph. Et gen. Pancr. us. p. 141.* & *de Gland. Duoden. s. Pancr. secundar. p. 711.* *Nec est, inquit, quod quis fluidum per nervos neget, qui attentius consideraverit canaliculos, quibus constat fasciculus quivis insignior; qui quidem canaliculi nunquam non aliquid fluidi vehere, quin ob id in œconomia naturali facti esse videntur. Insuper dissecti Et pressi fortius, fluidum quod vehunt indaganti haud negant, Et liquor unde unde exsudare conspicitur.* Sic quoque Excell. *Bergerus* plus vice simplici succum fibras nervorum rigantem se conspexisse & aliis ostendisse memorat, *de Nat. Hum.*

Succus nervus conspici potest Et palpari.

*Cuius in-
fluxu cor
denno con-
trahitur.*

(quod eleganti demonstratione expeditum dedit *Christian. Ström*, *Nov. Theor. mot. reciproc. Mach. animal. iuxta atern. motuum Leges*, *Propos. V.*) & ex venis per auriculas contractas novum sanguinem recepit, illius influxu succi nervosi mox iterum contrahatur. Hisque reciprocis cordis & auricularum arteriarumque synchronis contractionibus, iugi circuitu, humores in orbem pelluntur, omnesque ab illo vitali circulo, cui alterni cordis motus & præfunt & debentur, pendentis actiones mirando non satis organorum apparatu & consensu perficiuntur.

*Textum
nervosum
& arterio-
sum sibi
mutuo ob-
luētantur.*

Cum itaque omnes totius corporis partes ex productionibus vasculorum & nervorum reticuli in modum contextæ sint, atque influxu illo alterno continuo fluidi sanguinei & nervorum succi diversa ratione tendantur; non potest, non textum nervosum arterioso & hoc vicissim illi obluētari, atque ita utriusque reciprocus oriri motus, quo, modo sanguinis impetu, modo nervorum a succo influente rite tensorum exsuperante elatere, æquilibrium alternis vicibus

pag. 170. Nec adeo mirum videri debet, quod non in omnibus indiscriminatim nervis succus hic æque facile conspiciatur aut palpetur, cum idem in plantarum stipitibus durioribus, nec non testiculorum animalium tortuosis ductibus, per quos tamen succum transire extra omne dubium est, obtineat. Si succus sensibilis in nervis palpetur, cur non & ros ac halitus insensibilis transire posset? Ex quibus palam perspiciamus, quod ea, quæ de commentitiis nervorum fluidi proprietatibus & motionibus, nec non de nomine spirituum recte monuerunt recentiores, ipsius existentiae fraudi esse nec possint nec debeant; tantum abest, ut cum nomine aut affectis proprietatibus res ipsa risu explodenda sit. Rectissime hoc expendit doctissimus Gallus *Dan. Taurvy*, qui, cum communem de spiritibus animalibus doctrinam valde dubiam reddidisset, se tamen non dubitare profitetur, *in cerebro secerni lympham puram & subtilem, quæ ratione quadam insensibili a nervis imbibatur illosque rigidos efficiat.* *Nov. Anatom. ratio- cin. illustr. pag. 302.*

vicibus perit & restituitur. Ita, quod modo explicui, cordis continuus ac reciprocus motus alterno sanguinis in arterias coronarias & fluidi nervorum in fibras nervosas & musculosas ingressu absolvitur. Sic musculis musculosisque & nervosis, per partes dispersis, fibris, alterno nervorum liquidi & sanguinis, in vasculis interspersis, illi obnitentis, influxu, ad mediocritatis & naturæ leges constrictis & relaxatis, sanguinis lymphæque motus artificiosa compressione promovetur: ut hac ratione succi nervorum influxus, nervos intendens, sanguinis impetuosè irruentis impressionem moderetur, quemadmodum hic vicissim influens ac vasa distendens illius motum ac intensiorem nervorum temperat & coercet. Mutuo hoc utriusque liquidi influxu ac moderata nerveorum filamentorum constrictione, vasorumque expansione partibus sua constat tensio tonus atque vigor; illaque ipsa tensio & constrictio est, quam veteres facultatis retentricis & expultricis nomine innuere volebant.

Quemadmodum ergo exinde clarissimum est, influxum liquidi nervorum in partes & musculos a pulsu & leni compressione arteriarum cerebri dependere: ita, cum ex musculis, omnis motus in corpore organis & instrumentis, alii antagonistas gaudeant, alii iisdem sint destituti; facile quoque patet ratio, cur hi, quorum e numero quoque cor est, motibus automaticis ferviant atque vel nesciente, vel invita aut reluctante etiam anima, actiones suas perficiant: ex illis vero plerique mentis imperio subiecti, pro arbitrio moveantur. Posteriores enim non possunt non moveri, constrictis ab influente, mechanica necessitate, nervorum succo, & brevioribus redditis fibris: dum priores, influxu dicti liquidi utrinque æquabili, cum antagonistas in æquilibrio constituuntur, ubi minima vi & motu

Ratio motuum vitalium necessariorum nullo præeunte voluntatis imperio procedentium.
Voluntariorum.

F

super-

superaddito opus est, quo aucta unius contractione & elatere æquilibrium superetur. Hoc vero motus augmentum superaddit, vel causa quædam externa, ut in Respirationis negotio aër elasticus, calore corporis expansus, vid. antea laudatus doctissimus *Stræm*, l. a. *Prop. VII. p. 67.* vel anima, ea lege corpori consociata, ut motus nervorum fluidi, pulsu & pressione texti arteriosi in cerebro ad corporis partes iam derivati, nutu suo & imperio, pro arbitrio dirigat, augeat, aut funiculos nerveos hoc ipso fluido rite intensos stringat, magisque intendat, variorumque motuum voluntariorum causa existat: & ab illius fluidi, nervos, in organis sensuum, replentis & intendentis, aut etiam ipsorum nervorum contremiscentium variis agitationibus, sive ab extra, sive ab intra originem duxerint, vicissim varia ratione afficiatur; id quod tum ipsæ operationes edocent, tum ex eo quoque evidentissimum est, quod nihil anima in corpore movere nullaque operatione sine mobilissimi succi illius nervorumque tensorum adminiculo perfungi potest.

Omnes motus automatici alterna destructione & restitutione æquilibrii absoluntur.

Sunt mere mechanicæ.

In propinquo hinc est petaspicere, solum sanguinis & succi nervorum reciprocum motum, in prima conceptione inchoatum & dicta ratione continuatum ad motus automaticos & necessarios sufficere, omnesque inde pendentes actiones nihil esse aliud, quam alternam partium sibi obnitentium æquilibrii destructionem & restitutionem, dum systema arteriosum cum nervoso continua potentia moventis positione & privatione libratur, nullumque datur momentum, quo perennante vita motus in corpore alternis momentis non pereat & de novo exoriatur, & ex consequenti esse illas mere mechanicas, in quas animæ per se nullum est imperium; cum, ceteris paribus, nulla cogitandi ratione vel accelerari, adiuvari vel coërceri cohiberive

berive possint. Reliquas vero animales actiones, quas *actiones mixtas.* mixtas vocamus, non minus mechanica necessitate organisationis & habitudine instrumentorum corporeorum, anima tantum præsidente & dirigente produci: cum recte notante Inclyto *Bergero*, *Physiolog. Med. L. I. c. 1. p. 4.* eius iniussu vel etiam ingratiis interdum fiant.

His ita constitutis, haud arduum erit perspicere, quousque animæ super corpus imperium se extendat & quomodo quibusque mediis anima corporis actiones moderetur, ab iisdemque vicissim, vel occasione earundem, varias quasi impressiones, vel ideas, recipiat, vel repræsentationes ipsa sibi fistat, incidatque in varias cogitationes. Scilicet systemati nervoso, lege a sapientissimo Creatore sancita, ita præest, ut fluidi in illo contenti motum non tam producat aut huius causa existat; quam potius, ut eundem ab aliis causis iam procedentem, regat nutuque suo ad hanc vel illam partem magis quam ad aliam dirigat, aut, ut filamenta nervorum elatere suo naturali iam connitentia magis in hac quam alia parte intentione sua intendat, & ita æquilibrium inter partes æque tensas tollendo varios motus instituat. Itemque ut, motu huic liquido, vel nervis ab eo tensis, a causis vel internis vel externis impresso, occasione commotarum hac ratione fibrillarum medullarium cerebri, alio atque alio modo, prout influxus istius liquidi vel incitator est, vel, a sanguinis in partes impetu, retardatur aut reprimatur, intensarum, varias sibi proponat repræsentationes sive ideas, quibus excitata, exagitata, diversos affectus induit. Id quod brevissimis huc recidit:

Anima æquilibrium tollendo motuum voluntariorum causa est. & occasione motus fibrillis cerebri impressi, varias passiones sustinet.

(α) Fibræ partium nervosæ a liquido nerveo, & vascula arteriosa hisce fibris interiecta a sanguine, alternis vicibus tensa continuo sibi obluclantur.

Adeoque

- (β) Influxus nervorum succi temperat & moderatur sanguinis in partes irruptionem, &
- (γ) hæc vicissim coërcet motum fluidi nervei, moderaturque nervorum intensionem. Quemadmodum igitur
- (δ) anima undas nervorum ad partes dirigendo, nervosque intendendo, actiones corporis excitare, modificare aut turbare potest, ita
- (ε) sanguis motu solito vehementiori concitatus aut ultra modum expansus vascula distendendo, fibras nervosas premendo & continuis pulsationibus cerebrum eiusque fibrillas succutiendo, tonum, tensionem harmonicumque fidium harum concertum mutare aut turbare etiam valet.

Succus nervorum bona & mala invicem transfert.

Anima

Quo ipso non possunt non in ipsa anima, pro ratione intensionis fibrosæ compagis cerebri, quæ instrumentum musicum æmulatur, a variis causis impulsæ ac incitatae, diversæ exoriri repræsentationes, cogitationes, inclinationes, affectus. Itaque nervorum succus est, per nervorum funiculos distributus & protensus, utrisque, & animi & corporis promiscue motibus serviens, quo commercium illud continetur, quique bona invicem & mala transfert: quando admirabili artificio formatus contextus ille & continuatio cerebri & nervorum isto fluido quasi animatur, atque horum ac illius fibræ succo meliori confirmatae, undisque vividioribus perfusæ, eo modo intenduntur, quo promptissime ac facillime motus, tum a cerebro ad organa sensuum & motionum, tum ex his ad illud deferri recte ac propagari queant. Scilicet illud satis, ex supra dictis, atque infra dicendis, iam expeditum est, tantam esse conspirationem inter animam & corpus, ut pro varia constitutione,

tutione, dispositione, intensione nervorum atque cerebri, nec non temperie succorum influentium, a diversis obiectis, organa diversis modis afficientibus & exagitantibus, varia repræsentationes & cogitationes fiant & exoriantur in anima. Itemque animam, in illa conspiratione actionum, corporis organa ita habere in obsequio, ut nutus & imperium ipsius motus membrorum corporis promptissime consequantur: quin & cum variis ipsius exagitationibus, in affectuum concitatorum impetu, motus certi in corpore, affectuum vehementiæ accommodati & convenientes, cum in toto, tum in certis partibus, ad quas intentio animæ præcipue directæ, aut de quibus anima speciatim sollicita est, quibusque cum primis metuit, proveniant. Neque hæc, post ea quæ modo, de halitu, roreque leni aut succo blando, tenuique, cerebri universumque nervorum contextum eorumque fibras undique protensas, continuatas ac conspirantes rigante & intendente, commemoravi, adeo obscura esse queunt.

*Et corpus
actionibus
suis maxime
conspirant.*

Enimvero, ut sensationis negotium paulo accuratius pervestigemus, ex omnibus, quæ circumstant, conditionibus manifestissimum est: (1) Sensus tam internos, quam externos, fieri per certa organa, quibus recte constitutis viget ac rite peragitur, læsis vero, perversis aut destructis, imminuitur, debilitatur, pervertitur, aut perit sensus. (2) Organa illa sensoria, ipsius cerebri medullari substantia, nerveorumque filamentorum, ex illa substantia propagatorum, atque plurimos in ramulos diductorum, singulari contextu absolvi: cum nervorum propagines per omnia illa organa distribuuntur, & pro diversa in diversis organis contextione, conformatione, dispositione, diversus sensus sit, nervisque ad organa procurrentibus læsis, præcis, compressis, induratis, sentiendi facultas lædatur

In sensationis negotio quid exploratum habeamus?

Nervi tensi, vel succus in iis protensus, motum ab organo ad cerebrum & inde etiam ad organa deferre possunt.

ac pereat. (3) Substantiam cerebri medullarem, e fibris tenuibus compactis constantem, nervorumque illos, qui organa componunt, funiculos a succo leni, antea memorato, ita intendi, ut motum, a diversis obiectis, partibus & organis impressum recipere & ad originem suam in basi cerebri propagare; aut motum determinatum, in cerebro inchoatum, ad certas partes & organa deferre facile queant. Quin & fluidum subtile, quod nervos replet atque tendit, partibusque contiguis totidem quasi solidos gracilesque cylindros refert, obiectorum impulsu incitatum atque vibratum motum & vibrationes e vestigio ad locum communis sensorii in cerebro, aut motum in cerebro receptum ad partes facillime deferre posse. (4) Fibrillas tenues communis sensorii sive medullæ cerebri, ubi nervi egrediuntur, certo modo intensas, a vibrationibus, vel filamentorum nerveorum, vel radiorum fluidi per hos protensi, eo propagatis, pro diversitate agentium obiectorum externorum, vel causarum internarum, harumque diversa impressione, diverso modo incitari, vibrari, ac contremiscere. (5) Posito hoc fibrillarum cerebri contremiscentium determinato motu ac concentu, in anima certas ac determinatas repræsentationes, perceptiones, cogitationes oriri, idque ex lege consociationis & conspirationis, quam præpotens rerum Conditor inter animam & corpus intercedere voluit. (6) Prout organa sensoria nervorumque fibræ certo ac peculiari modo, in diversis subiectis, sunt dispositæ, conformatæ ac intensæ, atque proin incitatae diversa ratione consonant, peculiare etiam fieri repræsentationes atque ideas in mente.

Ex quibus sine ulla difficultate intelligitur, quod, prout, secundum *Verulamium*, de *Augm. scient. L. II. C. II.*

Sensatio

varia & subtilis corporis humani compositio & fabrica effecit, ut

ut sit instar organi musici operosi & exquisiti, ita totum sensationis negotium, in quantum illud corporeis organis perficitur, harmonico fidium nervearum contremiscentium motu & vibratione absolvatur. Etenim, cerebrum, quod, quoad partem, cum primis medullarem, ex innumeris tenuissimis fibrillis, totidem quasi fides referentibus, compactam, tensione sua naturali, æquabili, harmonica, gaudet, musicum quoddam opificium exhibet. Nervi inde propagati & succo inde derivato intensi, ad omnes corporis partes dispertiti, certis in locis, singulari artificio & providentia distributi, super membranas expansi, contexti, ac peculiari conformatione & habitudine, in relatione ad certa obiecta, donati, singularia constituunt organa musica, cum cerebro connexa & harmonice conspirantia. Proinde, quando hæc, naturali ordine & modo constituta, motus a convenientibus obiectis impressos, atque pro determinata sua constitutione & habitudine configuratos, ex sententia laudati illustr. *Verulamii*, aut specificatos ad cerebrum celerrime propagant, atque intensis huius fibrillis determinatum quendam motum ac fidium harmonice contremiscentium concinentiam excitant; secundum huius tenorem certæ ac determinatæ fiunt in anima repræsentationes, subeuntque eandem cogitationes: ita quidem, ut prout fides illæ nerveæ certo tenori sunt accommodatæ, & quo magis sunt intensæ, adstrictæ, aut quo sunt remissiores, laxiores, & quo proinde vibrationes earundem sunt magis vel minus concitatæ, aut fluidum in illis magis vel minus citatis undis contremiscit, & ex consequenti concentus in cerebro quasi personans acutus magis, aut gravis, aut suo modo configuratus est, diversæ quoque in anima gignantur & proveniant repræsentationes, perceptiones, cogitationes, inclinationes.

*absolvitur
motu har-
monico.*

*Cerebrum
& organa
sensoria re-
ferunt or-
gana musi-
ca.*

Neque

*Sensus in-
ternus.*

Neque difficile fuerit hinc persp̄icere, qua ratione sensus interni in homine procedant. *Sensum* enim *commune*, qui nihil aliud est quam singulorum ex quinque externis sensibus complementum, concentu illo quasi musico fidium vibratarum cerebri, cuius occasione in anima enascuntur perceptiones & ideæ, absolvi, nullum iam dubium esse potest. *Imaginationem* & *Memoriam*, quarum illa est continuata, hæc iterata ac repetita rei a sensibus externis oblata repræsentatio, a continuata vel iterata fibrillarum cerebri harmonica commotione ac concentu, & quidem tali, qualis vel recens, vel olim, impulsu & actione obiectorum in organa, excitatus fuit, proficisci nullo negotio intelligitur. Cum enim pro diversa cerebri constitutione & temperie, atque pro fibrillarum eiusdem in diversis subiectis ac temperamentis intensione, adstrictione, duritie, laxiori, molliori dispositione & independente ad vibrationes suscipiendas continuandasque ac iterandas habilitate diversa, illæ animi vires diversæ sint, vigente cerebro, vividisque undis incitato, ut in iuvenili ætate, vigeant, læso eodem, languente, marcescente, ut in senio, turbatoque æquabili fibrarum concordique tenore ac harmonia, insigniter imminuantur, debilitentur, pervertantur aut pereant; facile apparet, sine organi corporæi motu & concentu has animæ facultates, in hoc consociationis statu, in actum deduci non posse, quin conspirare ubique actionem animæ & motum organi, ita quidem, ut sicut organo agitato repræsentatio oritur in mente, obortisque, a quacunque demum causa, similibus fibrarum contremiscentium motibus ac harmonia, eadem repræsentationes menti sistuntur, ita mentis in memoriam redeuntis intentione similis motus & concentus oriatur in organo sive communi sensorio. Ut hoc modo in facili promptaque ratione

*Sine organi
corporei mo-
tu sensus
internus
feri nequit.*

ratione continuandi ac aliquamdiu conservandi easdem vibrationes eundemque concentum harmonicum, *Imaginationis*, similes vero motiones similemque harmoniam repetendi ac iterandi *Memoria* omnis vis & facultas posita videatur. Vnde illud apertum est, sicuti representatio a *Sensu communi*, continuatio representationis ab *Imaginatione* sive *phantasia*, atque repetita representatio per *Memoriam*, eadem aut simili fibrillarum cerebri concinentia, atque cum hac conspirante actu representationis in mente absolvitur, ita tres sensus internos unico imaginationis, inchoatae, continuatae & repetitae, actu contineri, atque hac ratione unum saltem dari sensum internum, quem *Imaginationem* sive *Phantasiam* dicimus. Exinde quoque patet ratio, cur, quod paulo ante vidimus, in diversis subiectis, pro ratione aetatis, pro diverso corporis statu, habitu, ac temperamento, inprimis cerebri temperie, nervorumque dispositione & intensione, vis imaginationis ac memoriae diversa sit. Prout enim cerebri fibrillae ad concipiendas, conservandas atque iterandas vibrationes determinatas, harmonicas, magis vel minus aptae sunt & habiles, eo promptius vel segnius incitantur, eoque facilius vel difficilius excitantur, revocantur, ac diutius conservantur, continuanturve cogitationes iisdem respondentes. Item cur *Memoria* excolendo augeatur, nihilque, verbis *Ciceronis*, aequae augeatur cura, vel negligentia intercitat? quum enim ob frequentes actus fibrillae cerebri habilitatem quandam & habitum acquirant, atque mobiliores, proniores & promptiores reddantur ad motus determinatos suscipiendos, in quo consistit vis & potentia consuetudinis, nullo negotio perspicitur, in illa conspiratione motuum organi & mentis, huius quoque representationes ac cogitationes promptius redire. Nec minus exinde fluit ratio, cur, ubi sensus interni

Vnus tantum datus sensus internus.

Memoria cur excolendo augeatur.

G

valide

*Cur exerci-
tium sensus
interni diu-
turnum cor-
pus debi-
lites?*

valide & diu exercentur, haud parva debilitas tum mentis, tum corporis, oriatur? cum cerebri fibræ, exercitio vehementi ac diuturno defatigatæ, consumto ex parte nervorum fluido ad suscipiendos vividos, ad celeres & evidentes cogitationes necessarios, motus, segniores & vix idoneæ sint, donec novo succo intensæ, pristino vigori restituantur: cumque simul nervosum genus inde propagatum, deficiente quodammodo fluido, ad tensionem & vigorem suum tuendum necessario, non possit non in consensum trahi, non mirum, si & corpus a vivacitate remittat & langueat.

*Cur sensus
externus
quodam mo-
do sopiat?*

Cur ab intentiori imaginatione *ἀναστροφή*? Cur cæci sint oculi, cum animus alias res agit? Cur nihil sentiat crus in terris, quando animus est in cælo? secundum *Senecam*: Cur animo intentus, reminiscens, imaginatione abreptus, sensus externos quodam modo sopiat, atque motus corporis cohibeat? vividior enim fibrarum cerebri contremiscentium motus & concentus alterum superat & retundit, neque mens cum una harmonia intente conspirans, & occupata cum altera claras, exactas, extantiores, ordinatasque ideas tam facile coniungere valet, neque in illa occupatione vividæ undæ ad motuum organa dirigi ac derivari possunt? Inprimis vero promte inde ratio derivatur, qua anima forti imaginatione ad organum quoddam sensorium, vel certas

*Quomodo
imaginatio
effectus vio-
lentos in
corpore pos-
sit produ-
cere.*

corporis partes directæ, eodem, quo obiecta, vel causæ violentæ solent, motu easdem exagitare, incitare, constringere, texturam, structuram diruere, dissolvere, atque notabiles ac admirandos sæpe effectus in iis producere possit? Quemadmodum enim a nervorum in organis externis certo ac determinato impulsu, facta ab obiectis impressione, in communi sensorio producit fibrillarum certa ac determinata vibratio ac harmonia, certam representationem in anima conspirantem excitans, ita ex animæ certa idea ac repræ-

sen-

sensatione, actu imaginationis excitata, obortus certus ac determinatus motus contremiscens in fibrillis cerebri, cum partibus & nervis, a quibus alias, occasione obiectorum externorum, similis motus in cerebro proficisci solet, connexis & harmonice conspirantibus, talem in illis partibus agitationem, vellicationem, talesque effectus excitare potest, quales ab obiectis externis valide agentibus in illis produci solent.

Scilicet in negotio sensationis, ex lege consociationis & conspirationis corporis & animæ, hæc tria actutum se excipiunt, & sunt quasi simul: & quidem, si a sensu externo fiat initium, (1) organi motus ab obiecto vel causa externa excitatus, (2) fibrarum motus atque concentus in cerebro, & (3) representatio in mente. Si sensus internus incipiat (1) representatio in mente, per imaginationem intensiorem & fixiorem excitata, (2) concentus fibrillarum cerebri & (3) motus conspirans, per connexionem, in organo. Si musicum cerebri opificium a causa interna corporea, impulsu, v. gr. humorum æstuantium, arteriolas ultra modum distendentium, incitetur, & ita concentus fibrarum cum certis partibus & organis connexarum & conspirantium provocetur, (1) concentus fibrarum contremiscentium cerebri (2) idea respondens in mente, (3) agitatio partis per nervos connexæ. Vnde, ut data actione obiecti, vel etiam causæ cuiusdam externæ violentæ, cum vellicatione, distractione & læsione partium, datur determinatus fibrarum motus in cerebro, per nervorum continuationem, & cum illo conspirans in mente representatio, aut, in casu posteriore, tristis sensatio & dolor, ita, versa vice, exorta simili, per imaginationem, idea & representatione in mente, oritur simul motus conveniens determinatus in communi sensorio, & inde propagato per nervos motu,

Organi motus, concentus in cerebro & representatio mentis sensatio per sunt simul.

talis fere affectio, exagitatio, vellicatio, constrictio, distractio in partibus, ad quas directa est cogitatio, qualis ab actione causæ externæ, partes afficiente, vellicante, distrahente & eiusmodi tristem sensationem inferente, provenire potuisset; atque illa quidem eo validior, quo extantior est illa in mente representatio, & quo intensior affectus inde prognatus, quoque fibrillæ sive fides cerebri & genus nervosum ad motus validiores recipiendos, propagandos & aliquamdiu conservandos habiliora sunt.

Quod exemplis confirmatur.

Hæc omnia experientia confirmantur, nec difficulter perspiciuntur, si modo attendamus & accuratius expendamus, quæ in hoc negotio sensationis sæpissime obveniunt. Ventriculo a causa quadam molesta, vel intus præter naturam genita, vel ab extra illata, irritato, exagitato & ad vomitum incitato oritur nausea & adversus sensus sive representatio, idea adversa in mente. Eadem representatione, sive idea nauseosa, menti oblata, occasione visæ vel auditæ, vel memoria repetitæ, rei nauseosæ, oritur similis agitatio & subversio ventriculi. Cerebro quoque affecto & præter naturæ modum exagitato, vel a causis internis vel externis, ita ut in fibris medullaribus, certa ratione agitatis, præternaturalis eiusmodi concentus provocetur, similis idea nauseosa in mente, similisque constrictio & subversio ventriculi, sive vomitus producitur. Simili modo, prurientibus genitalibus oriuntur cogitationes venereæ, & versa vice abortis cogitationibus venereis, vel occasione rei visæ, vel auditæ, vel in memoriam revocatæ, pruriunt genitalia, in personis, qui eiusmodi ideis delectantur, atque imaginatione fixiore altius easdem mente reponunt, ita quidem, ut si certæ corporis conditiones simul concurrant, ista ita tendantur & afficiantur, ut pollutiones & nocturnæ & diurnæ, quæ sine præviis imaginatione illa & cogitationibus non

secu-

secutæ fuissent, inde oriantur. confer. *Illustr. Wedelii Diss. de Pollut. nocturn. C. VII.* Ita & affectus cerebri spasmodicos & cogitationes veneræ, & priapismus ac pollutiones sæpe comitantur: quoniam data certa agitatione fibrillarum cerebri semper convenientes cogitationes in mente respondent, atque organa certa corporis, a quibus certo modo affectis alias similis agitatio provenire solet, in consensum trahuntur.

Ex his probe perspectis haud difficulter rationem derivare licebit tot admirandorum effectuum in corpore humano, qui ab imaginatione proficiscuntur, quando per illam aut occasione illius vel totum corpus, vel partes quædam exagitantur, convelluntur, constringuntur, atque solidorum ac fluidorum motus incitantur, intenduntur, cohibentur, aut præter naturæ modum immutantur, unde sæpe salubres, sæpe etiam morbofi aut lethales effectus proveniunt: quando item imaginatio hominibus, vel vigilantibus, vel somniantibus, inprimis *Paulistiasinis*, melancholicis & similibus illudit, ut sentire se, videre, contingere extra se aliquid opinentur, ut umbram captent, & larvam, quæ nullibi nisi in phantasia est, timeant, prout exempla infra adducenda hoc ipsum uberius declarabunt. Nempe imaginatio non est sine motu determinato & conveniente fibrillarum medullarium cerebri. Hic motus ad partes & organa per nervos connexa & conspirantia propagatur, similemque in illis agitationem producit, qualis ab obiectis ab extra agentibus in illis produci solet. Vnde, excitato simul sensu externo, plane & ex omni fere parte similis etiam mentis repræsentatio & perceptio oritur, qualis ab obiectis externis per organa oriri solet. Quodsi imaginatio fuerit fortior, vehemens, cum affectu vehementiore coniuncta, motus ille fibrarum cerebri, eidem respondens, est vehementior convulsivus, & corpori ac vitæ sæpe nocivus. Eccui enim, qui hæc ex-

Ratio effectuum imaginationis.

Ratio turbata phantasia in ecstasi.

penderit, mirum videbitur, si vehementius agitatis, constrictis, distractis, delicatis cerebri fibrillis, commotoque ac turbato principio nervorum, atque impedito libero commercio motuum inter cerebrum & cor, quin & totum corpus, homo ad tutum vita privetur: si, cum accensa & flagrante imaginatione, oborta vehementi principii nervorum constrictione, spasma, convulsione, catalepsi quis corripitur, aut ecstasi abreptus extra terminum mentis suae ponatur, atque aberrantes, in illa tremula, sed constanti principii nervorum contractione, ideas servet, atque ita teneat, ut nullo modo has phantasiae operationes esse sibi persuaderi patiatur, sed pro veris visionibus sibi reali modo representatis constantissime venditet: si turbata item vehementi agitatione & distractione fibrarum, medullari illa cerebri machina, haec ipsa harmonia sua excidat, atque, in illa conspiratione mutua, mentis quoque perceptiones & actiones perturbentur, ac homo, per affectum vehementiorem, de statu mentis deiiciatur, stupidus, insipiens, demens, amens, aut insanus saepe reddatur, atque mentes, recte quae stare solebant antehac, ingenti se flectant ruina. Exemplo eo-

Affectus vehementes & contemplationes sublimiores usum sanæ rationis intercipiunt.

rum, qui per ambitionem, avaritiam, amorem, desperationem, curas pervigiles, acriores, spinosas, angores, sollicitudines, imaginationem fixiorem, contemplationes sublimiores, studia incitata, inflammata, assiduas & vehementes, ad res reconditiores applicatas mentis occupationes, usum sanæ rationis amiserunt. Si homo affectu quodam abreptus & agitatus, turbato sic concentu cerebri, atque simul conspirante harmonia animæ, suæ mentis compos non sit, a se & usu sanæ mentis discedat, atque poenitere saepe valde care emat. Si affectus, sensorium commune exagitando, atque alio extraordinario modo intendendo, aliam etiam mentem inducant, atque idiosyncrasias morales producant?

quan-

quando, ubi amor ardens occupavit animum, atque ma-^{Idiosyncra-} chinam communis sensorii de intensione sua ordinaria de-^{sia morales.} turbavit, sua cuique placet, non amabilis sape, Lesbia: quando animo præceptorum aut præsumtarum opinionum amore & sapore occupato, suavissimus veritatis cibus videtur insipidus, amarus, adversus: ut amare & sapere vix excellentissimis ingeniis sit concessum; nec inepte *Ovidius* cecinerit:

Scilicet insano nemo in amore sapit.

quando animum, felle invidiæ perfusum & disturbatum, licet etiam optima & suavissima offerantur, torquet amor. Nempe per affectum harmonia organi mutatur, mutata organi harmonia aliæ perceptiones, cogitationes, inclinationes in anima oriuntur.

Quibus iam apertius declaratis, non adeo arduum fuerit intelligere, cur & qua ratione habitus corporis, con-^{Quomodo} stitutio, atque temperies ad actiones morales, proclivita-^{habitus cor-} tem inducat? cur homines pro ratione aetatis, sexus, vitæ,^{poris & tem-} generis, diætæ, climatis, regionis ac loci, habitationis diver-^{peramenta} sum animum induant, atque a temperamentorum diver-^{ad actiones} sitate diversæ hominum inclinationes proveniant? cur tem-^{morales pro-} peratus corporis habitus, vitæque sobria, cum ad mentis & ^{clivitatem} ingenii vim exacuendam, tum ad mores exornandos tan-^{inducant.} tum contribuat, ut hæc medicina morum vocari merito possit, & ex *Cartesii* sententia, ratio, quæ homines sapientiores & ingeniosiores reddat, in medicina quæri debeat.

Scilicet illud satis perspicimus, conspirare motus, organi corporei & actiones animæ, ita quidem, ut prout concentus fibrillarum vibratarum ac contremiscentium in cerebri musico opificio diversus est, diversæ quoque ac determinatæ orientur in mente perceptiones, repræsentationes, propensiones, inclinationes, affectus. Diversa hæc concinentia ori-

oritur, quando fibrillæ medullares cerebri atque sensoriorum alio atque alio modo sunt, dispositæ, conformatæ, intensæ, duriores, compactiores, firmiores, molliores, teneriores, mobiliiores, strictiores, laxiores, ad certos motus magis vel minus habiles. Cum igitur in diversis ætatibus, in sexu diverso, pro vitæ genere diverso, pro diætæ, climatis, regionis, & temperamentorum ratione diversâ, alio atque alio habitu, firmiore, teneriore, duriore, molliore, strictiore, laxiore, corpora sint prædita, alia humorum influentium, ac partes solidas intendentium, impellentium, exstimulantium, mixtio, alia consistentia, fluidior, spissior, blandior, asperior, in illis reperiatur, non potest non fieri, quin fibræ sensiles diverso modo intendantur, ut in sensationis negotio incitatæ, vibratæ, diversâ ratione contremiscant, & quasi concinant, atque simul, cum hoc concentu, convenientes in mente repræsentationes ac cogitationes, ex lege conso- ciationis conspirent. Et cum in recta & integra ac conveniente corporis constitutione, bonaque humorum temperie, ubi æquabili per omnia membra humorum derivatione ac circulo secretiones succorum, quibusque convenientes, rite peraguntur, sensuum organa pura & integra vigeant, atque fibræ cerebri omnes ad extremas usque nervorum propagines immisso pulsu cordis, ex minutis cerebri arteriis rosçido lymphæ succo ita intendantur, ut exceptas ab obiectis impressiones promte & incitato motu ad cerebri medullam deferant, eoque ipso in hac ordinata ac vivida fidium intensione ordinatus ac vividus concentus producatur; conveniens quoque ordinata ac vivida repræsentatio in mente exoriatur, necesse est. Atque adeo, quum pervadentis ope subtilis fluidi rite intensæ cerebri nervorumque fides, aut simul derivati per illas & protensi, ad modum totidem cylindrorum, roris illius subtilissimi purior-

Vigente corpore, ceteris paribus, mens quoque vigeat, necesse est.

res undæ ad tremores concipiendos ac propagandos sint aptissimæ, ut tum obiectorum impressione & impulsu, tum, ex lege conspirationis, ipsius quoque mentis intentione & nutu, promte ac vivide incitari, atque ita obiectorum representationes, in illo utriusque substantiæ commercio, menti sisti, continuari, atque iterari etiam facillime queant; in proclivi est perspicere, in bono & temperato corporis statu atque organorum prompta habilitate, mentem non tantum res præsentis facile percipere & cognoscere, sed & absentes & præteritas sibi denuo sistere atque retrahere, quin & de futuris cogitare, easdemque tanquam præsentis sibi representare, atque ita memoriam cum ingenii vi valere: ut apertissimum hinc sit, vim illam mentis, qua res clare & distincte percipere, perceptas perspicue sibi sistere, memoria tenere, fideliter reddere, aliasque ex aliis, imaginatione invenire & effingere nobis integrum est, ab habilitate illarum fibrarum & fidium recte intensarum plurimum pendere: ut non longe petenda ratio sit, cur cultura atque exercitatione ingenia acui, industria ali, incultu & socordia torpescere soleant? quum, per frequentiores actus crebrumque exercitium, fibras illas atque instrumenta organica accommodari, expeditiora, mobilia ac promptiora reddi, per otium vero obrigescere quasi & inepta fieri: haud aliter atque externa corporis membra, motusque organa, exercitatione, consuetudine, docilique solertia, pronam expeditissimamque habilitatem acquirere, otio vero rigescere atque torpere observamus; quilibet facile intelligat. Quo clarior vero & magis perspicua est rei perceptio, quo ex-
 tantiores & expressiores sunt ideæ ipsa perceptione, sensu & imaginatione enatæ, eo dilucidiores notiones sibi format anima, eoque verius & rectius, dum recte percepta & per-
 spectata recte æstimat atque discernit, de iis iudicium fert,

Memoria & Ingenii vis a fibrillarum cerebri habilitate plurimum pendet.

Clariores ideæ rectius æstimat anima & discernit.

H

atque

*Rationis
exercitium.*

atque, easdem promte & expedite conferendo ac comparando, rationem alacriter exercet: dumque eo ipso imaginationis & memoriae, omnia scite, commode, agiliter subministrantis, subsidio utitur, ad rerum divinarum humanarumque, nec non causarum, quibus hae res continentur cognitionem, itemque ad prudentiam, quae in collatione praeteritorum cum praesentibus & futuris, antecedentium cum consequentibus consistit, quin & ad veram sapientiam, ad finem, ad quem nati sumus, notitiam cultumque divinum facile ascendit & erigitur.

*Mens hu-
mana corpo-
ris robore &
auxilio in-
diget.*

*Eius tamen
contagione
contamina-
tur.*

Atque exinde iam perspicuum satis est, quomodo mens humana, corpori organico consociata, terrenoque clausa carcere, huius robore & auxilio, per legem conspirationis, ad munia sua rite obeunda indigeat? quomodo huius ergastuli insalubritate & contagione quasi contamine- tur, impediatur, perturbetur, invalida reddatur? quomodo cum corpore torpeat animus, torpeant sensus, torpeat omnis vitae ratio? quomodo sanguis, secundum *Hippocratem*, ad prudentiam conferat, atque eum huius temperatis aut intemperatis mixtione & motibus consistat aut concidat simul prudentia? & quomodo hinc vita sobria sit animi morumque medicina: quomodo artium nobilissima, Medicina, corporis salubritatem, robur, aequabilemque motuum vitalium ac animalium tenorem tuendo ac restituendo efficere possit, ut in corpore sano sit mens quoque sana, huiusque vires, ingenium, sapientia, prudentia, arte medendi exsuscitentur, atque vitae hinc & morum ornatus exsurgat?

Sic quoque qui antea dicta accurate pensitaverit, atque harmoniam istam expenderit, qua fibrarum cerebri medullarium motibus harmonicis e vestigio respondent representationes animae, & perceptiones convenientes, atque inde natae cupiditates, inclinationes, affectus, ita ut, sicut

musicum cerebri opificium, pro diverso elatere, habilitate, diversa sanguinis & succorum, illud rigantium, tendentium & impellentium, temperie, certo modo determinata, receptis impressionibus, promptius, segnius, vehementius languidius, efficacibus, durabilibus, expeditis, incitatis magis vel minus vibrationibus contremiscit & concinit, ita quoque diversæ animæ repræsentationes, iudicia, agitationes, cupiditates, concitationes, diversique affectus & propensiones morales exoriantur? facile inde intelliget,

Cur in molli infantis habitu, in humida flaccidaque cerebri constitutione, sanguine & succis gelatinosis, fluxilibus tamen, pulsu moderato, æquali, languido, perfusa & quasi oppressa, somnolentia obtineat, & sopitæ ac sepultæ fere sint intellectus & vires animæ?

In infantile cerebro sopita & sepulta fere animæ vires.

Cur in primo ætatis vere, pueritia, omnes, tum corporis, tum animi, vires & operationes progerminare soleant? fibris maiorem iam soliditatem, intensiorem, elaterem acquirentibus; sanguine nec crasso nimis, nec nimis fluxili, sed maxime temperato, per habitum mollem, tenerum, vasculis minoribus, sed plurimis repletum, succulentum, pulsu placido translato.

Conditio animi in pueritia, & eius ratio.

Cur in hac fibrillarum tenellarum proniore mobilitate, qua animæ intentioni promptissime obsequuntur, memoria valeat, intellectus tamen adhuc immaturus sit? ob leviores, volubiles, agilius transeuntes, in organo, ad vibrationes exstantiores & constantiores nondum satis habili, impressiones & motus, quibus convenientes, h. e. volubiles, velociter transeuntes animæ repræsentationes respondent: & cur proin pueri alacres, hilares, vegeti, de nihilo solliciti, faciles, tractabiles, sed creduli nimis, simplices, incauti sint?

Cur in adolescentia, ubi, habitu magis adolescente, fibrisque strictioribus atque magis elasticis redditis, sanguis

In adolescentia.

per arctiores & strictiores canales, pulsu magno & vehementi, transpressus subtilifatur, atque, ablata superflua humiditate, evolutis atque explicitis magis partibus salino-sulphureis, motus intestinus & calor intenditur ac invalescit, atque dispositio sanguineo-cholerica inducitur, phantasia excellat, memoria vigeat, & dum res sensibus perceptas promptissime sibi sistit anima, atque constante ac durante aliquantis per impressione altius recondit, iudicium & intellectus maius augmentum capiant, & proinde adolescentes, cum illa fibrarum solidiorum, fluidis vegetioribus, convenientibus, temperatis, intensarum & impulsarum, agilitate hilares, agiles, prompti, a curis alieni, otii amantes, voluptuosi, fixiores tamen & attentius magis in proposito, & ad scientias demonstrativas apti sint?

*In aetate
vigente*

Cur in aetate vigente, fibrarum soliditate ac elatere incrementum, sanguine per vasa strictiora ac magis resistentia, pulsu conveniente, h. e. vehemente & expedito, transpresso ac magis attenuato, inductaque dispositione cholericæ aut cholericæ-sanguineæ, atque habilitate fibrillarum, imprimis cerebri, ad recipiendas promptæ, & expedite continuandas impressiones, agitationes, validiores ac vehementiores, alacres quidem sint, veloces, expediti, sed simul vehementes, moræ impatientes, vigili tamen industria intenti, obstinati in proposito, in agendo præcipitantes, sui fiducia freti, ambitiosi, minus prudentes, turbulenti?

virili

Cur in aetate virili, perfectæ, quam vocant, ubi fibræ ad soliditatem perfectiorem & sufficiens robur promotæ ad vibrationes expeditas, validas, durabiles, aptæ & accommodatæ sunt, sanguine, ob æstum iam defervescentem, subactis partibus agillimis, iusta temperie defacato, spissiore reddito, & a cholericæ ebullitione ad melancholicam quietem sensim deducto, placidiore ac lentiore motu cerebri

tem-

temperiem moderante, iudicii inprimis vigor exurgat, ingenium & intellectus potissimum emineant; atque hinc, in ista ætate, homines in agendo sint constantiores, providi, curis dediti, sed quæ animum non deiciunt, caute & cogitate res tractent, vehementia remittente, præcipitantia definente; colligant ab æstu validiore sanio rem mentem, in gubernandis affectibus sint potentiores, & cum adolescentiæ cupiditates deferbuerunt, firmata iam ætate eximiis virtutibus præstent: & hinc, qui in virili ætate prudentiæ non fit particeps, eandem nunquam consequatur?

Cur in gravescente iam ætate & senio ingruente, habitu magis siccescente, fibris magis rigidis & minus elasticis, & simul ad atoniam ac relaxationem pronioribus factis, ut ad vibrationes, in sensuum negotio requisitas, non amplius habiles satis & aptæ sint, sanguine lento & spissescente, melancholico, pulsu pleno, efficaci, constante, sed tardo, per angustias cerebri, quodam tamen modo resolutas, circumducto, inclinēt tum corporis, tum animi robur & alacritas, phantasia & memoria labascere incipiant? ob fibras minus mobiles, nutibus animæ minus promte respondentes, iudicium tamen vigeat, ob impressiones efficaces, constantes, tardas; hinc enim pensitabundi omnia provide circumspiciunt ac ponderant, attenti, assidui, propositi tenaces, laboris patientes: multa adversa fingunt, unde suspiciosi, timidi, moderati sunt: ut non sine ratione senilis illa vel similis temperata melancholia sapientiæ sedes dicatur.

Cur postea, quando habitus & fibræ magis exarescunt, sanguis vapescit, conerefeit & melancholica crasis ac mixtio augetur, fractoque fibrillarum cerebri & nervearum tono & elatere, actionibus languentibus, sensuum vivacitas, ob organa inepta, remittat, ut anima neque ideas claras & evidentes sibi sistere, neque phantasia continuare, neque

memoria repetere queat: (unde recte & vere *Seneca* senes animo perforato audire dixit, transmittente, quicquid acceperit,) & hinc deficiat quoque rationis acumen? Enim vero, licet iudicium adhuc quodam modo vigeat, tamen, dum memoria senes destituit, & nec recte, nec commode omnia subministrat, ad solidam conclusionem pervenire nequeunt: unde crescit sollicitudo, crescunt curæ, sunt pertinaces, morosi, impatientes, tristes, suspicaces, pusillanimes, avari, effictisque mille obstaculis & periculis excruciantur;

*In aetate
decrepita.*

Donec tandem, aucto sanguinis lentore fibrarumque languore, corporis & animi augeatur debilitas, franganturque ut corporis sic & mentis nervi, pereatque sensuum vigor; ob flaccidam & languidam, & ad harmonicos tremores, in sensationis negotio necessarios, minus habilem cerebri constitutionem; & labefactata fere penitus memoria, iudicii vis exigua superfit, atque ad statum puerilem redeant senes, bis pueri inde dicti.

Atque ita in illa conspiratione & harmonia utriusque substantiæ

*Crescere
mentem at-
que senesce-
re observa-
mus.*

- - - gigni pariter cum corpore & una

Crescere sentimus, pariterque senescere mentem.

Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur

Corpore: sic animi sequitur sententia tenuis.

Inde ubi robustis adolevit viribus atas:

Consilium quoque maius, & auctior est animi vis.

Post ubi iam validis quassatum viribus ævi

Corpus, & obtusis ceciderunt viribus artus:

Claudicat ingenium, delirat linguaque, mensque,

Omnia deficiunt, atque uno tempore desunt.

Et hinc

- - - mentem sanari, corpus ut agrum

Cernimus & flecti Medicina posse videmus.

verbis *Lucretii de Rer. Nat. L III.*

Licebit etiam ex antea dictis aliquo modo causas exponere, cur naturæ suæ quisque sequatur semina? & quomodo fiat? quando,

Anima vestigia prima vix evellenda.

- - - *quamvis doctrina politior*
Constituatur pariter quosdam, tamen illa relinquit
Natura cuiusque anima vestigia prima.
Nec radicitus evelli mala posse putandum est,
Quin proclivius hic iras decurrat ad acreis:
Ille metu citius paulo tentetur: at ille
Tertius accipiat quaedam clementius æquo.
Inque aliis rebus multis differre necesse est,
Naturas hominum varias, moresque sequaceis.

Quo modo

- - - *in nostris membris & corpore toto*
Mista latens animi vis sit, animaque potestas?

ita quidem, ut tamen nullo modo hoc, secundum *Lucretium*, præfagire videatur, aut colligere inde liceat, materialem & mortalem vivere mentem; nec falsa feratur ratione, quod aiunt

Immortalium animam mutato corpore flecti.

Neque minus ex antea dictis intelligitur, qua ratione, in mutua illa corporis & animæ conspiratione harmonica, corporis quoque status, partiumque tonus, intensio, motus, temperies, sequantur agitationes animi, ita quidem, ut, sicut corporis constitutio temperata magis vel intemperata ad animæ vires & facultates, rite, promte, alacriter exercendas, expediendas, vel imminuendas, retardandas, pervertendas, plurimum contribuit, ita animæ quoque status, natura, indoles, eiusque vel εὐλαξία, εὐσείθηα, vel ἀταξία corporis quoque temperiem vel intemperiem promoveat aut producat: & ut status, cogitationes, inclinationes mentis pendent a constitu-

Habitus corporis & temperamentum sequitur quoque actiones mentis.

stitu-

*Agitationi-
bus mentis
certus habi-
tus induci-
tur corpori.*

stitutione & temperie corporis, ita constitutio ac temperamentum corporis ab animæ quoque statu & agitationibus, propensionibus proficiscatur: utque anima, corpus, moresque animi sequuntur temperamentum corporis, ita corpus animam, corporisque temperies sequatur animi indolem & ingenium. Nempe, in statu consociationis, animæ cogitationes, repræsentationes, & fibrillarum medullarium cerebri, sive principii nervorum communisque sensorii motus & concentus sunt simul & convenientissime conspirant; proinde ut concentum motuum corporei organi e vestigio excipiunt vel comitantur cogitationes, ita agitationes mentis & cogitationes actutum sequuntur & comitantur motus convenientes & proportionati communis sensorii sive principii nervorum: unde, cum hoc, eo ipso, pro certis ac determinatis mentis agitationibus, simul certo modo agitetur, intendatur, stringatur, non potest non fieri, quin toti corpori per distributa inde in omnem ipsius substantiam, filamenta nervea, certus habitus, tensio, tonus, indeque pendentes certi motus, & ab his proficiscentes certæ ac determinatæ actiones partium, humorum præparationes, secretiones, depurationes &c. certaque proin temperies, aut etiam intemperies inducantur.*

Ista igitur ratione, ex lege conspirationis huius & harmoniæ, corpus agit in animam & anima in corpus, sive utriusque substantiæ actiones convenientissime & ita conspirant, ut immutatis, statu, conditione & actionibus

* *Videntur enim anima & corpus compati adinvicem, ita quod anima habitus alteratus simul alterat corporis formam. Aristotel. L. III. de Physiognom. quo pertinet & illud Galeni de art. parv. C. LXXXV. Liqueat autem caveri oportere omnes animi immodicos affectus, videlicet iræ, tristitia, furoris, metus, invidia: hæc enim alterant & a naturali statu corpus avertunt.*

bus unius, alterius quoque status, conditio & actiones mutantur.

Vnde & hoc intelligitur, quomodo homo irrequieta mentis certis affectibus, ab ineunte ætate, vel longo tempore indulgens, habitum singularem corporis acquirat? & cum faciei imprimis lineamenta oculorumque lumen & dispositio mentis & affectuum concitationibus, diverso modo exprimantur*, quomodo facies animi index sit? quomodo per oculos veluti per portas anima transluceat? quomodo hic ex corticis dispositione de nucleo, ex vasis conditione de contento, ex vultu æque ac externo corporis habitu de statu mentis, de ingenio, de propensionibus, proclivitibus ad certos affectus, virtutes & vitia, iudicare liceat? quomodo frons doceat, quicquid pectora clausa gerunt?

Habitus, & facies sunt index animi.

I

Item-

* Omnis, inquit Cicero, motus animi suum quemque a natura habet vultum, sonum & gestum, totumque corpus hominis, & omnis eius vultus ita sonant, ut a motu animi queque sunt pulsa. Vultus, quot animi motus sunt, tot significationes & commutationes potest efficere. Hinc vultus sensum animi plerumque indicat, hinc sermo quidam tacitus mentis est. Cumque nullus etiam affectus sit, quem non specialis oculorum actio comiteretur, hinc imago anime vultus est, indices oculi, hinc is, qui appellatur vultus, qui nullo in animante esse præter hominem potest, indicat mores, verbis eiusdem Ciceron. de Orat. de Leg. Rationem vid. apud Willisium de Anim. Brut. C. XV. ubi observat, quod organa, quæ eiusmodi affectiones exsequuntur, aliter comparata sint in homine, quam in brutis, quamvis & in his eiusmodi mutationes faciei suo modo contingant. Nimirum, ob peculiarem nervi inercostalis conformationem ac distributionem, mirus consensus inter præcordia ac oris & faciei partes intercedit, ita ut quamprimum tristitia, lætitia, vel alius affectus pectus occupaverit atque commoverit, statim faciei adpectus illi vel perturbationi, vel aliâ mentis agitationi respondeat.

Omnis affectus mentis suum habet vultum.

Consuetudo
habitum in-
ducit ad
virtutes &
vitia.

Affectus in
tempore
sunt exclu-
dendi.

Itemque perspicitur, quomodo quis, per consuetudinem, pronitatem, firmamque facilitatem, sive habitum ad affectus, ad virtutes & vitia, sibi conciliet? dum per crebras actiones organo corporeo sive fibris cerebri medullaribus constans constitutio & habilitas ad intensiores motus & concentus importunos, præcipites, quales in affectibus reperiuntur, & quales hinc occasionem præbent, induci solet: & proin, quanta & hic sit vis consuetudinis, quantum sit a teneris aut longo tempore assuescere? quanti sit affectus pravos mature occupare, & in prima, quod dicitur herba, suffocare, radices in anima & corpore, a fundamentis, quantum licet, prouere, * animum bonis moribus

* Vnde & inter regulas Medicas, sive remedia generalia contra affectus, hanc potissimum inculcant, qui Medicinam animi pertractant: *Accuratam adhibe cautionem circa principia. Quamprimum vel minimos senseris motus, rationis imperio insurgentes, illis frena injice.* vid. Omeisii art. regend. Affect. Ethic. Pythagoric. annexam. conf. summe Reverend. Abbatis Schmidii Medicinam Animi, C. IV. §. II.

*Qui blandiendo dulce nutrit vitium,
Sero recusat ferre, quod subiit iugum,*
vere ait Seneca, Tragœd. Hippolyt. *Facilius est, inquit Seneca, excludere perniciosam, quam regere; & non admittere, quam admissa moderari. Nam cum se in possessione posuerunt, potentiora rectore sunt, nec recidi se minuire patiuntur.* de Ira, L. I. C. VII. Nec a veritate aliena sunt, quæ cecinit Ovidius de Remed. Amor.

*Dum licet & modici tangunt præcordia motus,
Si piget, in primo limine siste pedem.*

*Opprime dum nova sunt subiti mala semina morbi;
Et tuus incipiens ire resistat equus.*

Nam mora dat vires.

Quale

ribus veræque virtuti adsuefacere, atque habitum ad bonum per consuetudinem comparare, probeque cavere, ne in naturam & habitum abeant pravæ propensiones & cupiditates.

Apparet simul exinde, quomodo homo, si modo libertatis, & eminentis dignitatis suæ memor, dictamen rectæ rationis sequatur, & obfirmata intentione, inclinationibus affectuum renitatur, atque abstrahat, aliorum convertat, & ad alia applicet animum, insultus hos constantia animi superare, atque dispellere, seque liberiores, & immunem quasi ab iis præstare possit? Nempe, in ista mentis & corporis conspiratione, intentione firmiore mentis, ad alia serio directæ, aliisque occupatæ rebus, commune sensorium blandis sensualis illius harmoniæ & concentus illecebris incitatum, alio quasi modo intenditur, alia ratione disponitur, ut alius plane & diversus a priori concentus oriatur: unde turbato sic concentu in organo, illecebrosæ illæ sensuum impressiones quoque turbantur, neque tam grata amplius in animo representatio est, neque ex consequenti tan-

*Quomodo
affectus con-
stantia ani-
mi superari
possint?*

I 2

tum

Quale sit id quod amas, celeri circumspice mente:

Et tua lasuro subtrahere colla iugo.

Principiis obsta, sero medicina paratur,

Cum mala per longas invaluerit moras.

Sed propterea nec te venturas differ in horas,

Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

Verba dat omnis amor, reperitque alimenta morando,

Optima vindicta proxima queque dies.

Vidi ego, quod primo fuerat sanabile vulnus,

Dilatatum longe damna tulisse mora.

tum amplius eo inclinatur animus, quin potius inde diver-
tit. *

*Quid aequi-
librium
corporis &
animæ.*

Et ita tandem planum atque apertum est, quid per
mentis & corporis æquilibrium intellectum velim. Scili-
cet nihil aliud, quam eam virium corporis & ani-
mæ, ex lege confociationis se mutuo quasi
cientium & conspirantium, proportionem,
qua cum libero partium fluidarum & solida-
rum motu, & actionum integritas, & mentis
animique vigor, conservatur.

*Integritas
vitæ corpo-
ris.*

Enim vero integritas vitæ humani corporis confi-
stit in partium fluidarum legitime, ratione mixtionis &
inde provenientium qualitatum, imprimis consistentiæ &
fluxilitatis, nec non quantitatis, se habentium per solidas,
con-

*Otio insur-
gunt, occu-
patione di-
spelluntur
affectus.*

* Hinc est, quod in otio affectus magis exsurgant, modum
excedant & simul ad prava declinent: occupatione vero mentis re-
pellantur. Vnde homines nihil agendo male agere discunt, ut
otium pulvinar sit Diaboli. De amoris affectu iam cecinit Ovi-
dius: de Remed. Amor.

Otia si tollas, periere cupidinis arcus,

Contemptæque iacent & sine luce faces.

Quam platanus vino gaudet, quam populus unda,

Tam venus otia amat. Qui finem queris amoris,
(Cedit amor rebus,) *res age, tutus eris.*

Desidiam puer ille sequi solet, odit agentes.

Da vacua menti, quo teneatur opus.

Sunt fora: sunt leges: sunt, quos tuearis, amicos,

Vade per urbana candida castra toga.

Vel tu sanguinei iuvenilia munera Martis

Suscipe: delicia iam tibi terga dabunt.

congrue dispositas & constitutas, proportionato & aquabili tenore continuato motu. Vita vero hominis in mutuo corporis viventis & mentis ratione gaudentis tranquillo commercio, & ea quidem concordia, qua & actionum corporearum liberum exercitium & mentis animique serenitas & facultates expeditæ conservantur. Adeoque quamdiu, in corpore bene constituto, liquores influentes vitales motu libero, placido, æquabili & temperato feruntur, & mens præterea in stabili sede & *in duplici* versatur, nullisque affectuum cupiditatumque fluctibus in diversum agitur: quin potius specie iucundi gratisque perceptionibus perfusa, blanda agitatione, principium nervorum, fluidumque nerveum, quod nictu oculi citius, ex lege conspirationis, * imperium audit, excitat, & hoc per
ner-

* Qua intentioni saltem animæ & determinationi voluntatis e vestigio respondent certi ac convenientes motus in corpore. Ita enim multo facilius hoc comprehendere licebit, quam si animam influxu suo, tanquam causam moventem, hos motus in corpore producere affirmare velimus. Influxus enim animæ in hac, omnem captum nostrum superante, expeditissima promptitudine ac celeritate, incomprehensibilis videtur. *Stupendum plane est, sunt verba clar. Pechlini, illud animæ in musculos imperium, quæ tam accurate, tam- que repente, velut adhibita crisi, iam in hac, iam alia membra pro ne- cessitate influat, motuumque tot species una gubernet. Nempe, anima eo fere momento, quo vult, exequitur, neque iam longa de motus subiecto aut musculorum delectu deliberatio. Obediunt protinus & ad sua quæque officia discreti, vel non cogitantibus & iam consuetudine magis, quam ullo animæ imperio, facere videntur quod faciunt. Imo, in quam partem olim sepe determinationem acceperunt, spiritus a voluntate & mechanica fibrarum textura invitati, in eam etiam sponte deinde properant & voluntatis expressæ imperium celeritate anteverunt.* L. III. Obs. XXXV. ubi simul id ipsum Funambulorum & Saltato-

*Mirandum
anima in
musculos
imperium.*

nervos diffuso, cor & alia corporis organa ad motus & actiones promptissima reddit: tamdiu optime se habet homo & sanitate satis ex voto perfruitur. Quamprimum vero sanguis alteratur & ratione mixtionis ac motus pervertitur & turbatur, vel ultra modum expanditur, non possunt non fibrillae medullares cerebri & nervorum insolita ratione premi, pulsari, vibrari, fluidi nervorum motus impediri, turbari, atque ita, vi saepe memoratae conspirationis, vires animi atque vigor quodammodo debilitari, opprimi, aut etiam, pro vehementia causarum, illius occasione extraordinariae affectionis, extraordinarii & turbulenti in mente agitationes exoriri.

*Affectus
motum partium
fluidarum & dispositionem
ac structuram
solidarum maxime
immutant.*

Deinde, quando anima immoderatis agitationibus & affectuum insultibus abripitur, principium nervorum, fluidumque simul nerveum, quod illa nutu suo solet impellere, dirigere, necessario inordinatis motibus cietur, partes ultra modum constringuntur, sublataque naturali tensione, fibrarumque flexilitate infirmantur, & ad actiones idoneae fiunt, pori occluduntur, transpiratio insensibilis *Sanctoriana* supprimitur; in summa, perit aequilibrium inter

rum mobili per omnia petulantia, nec non Gesticulatorum illa fascinatoria manuum digitorumque pernecitate illustrat. Non minus eleganter doctissimus *Barleus*, de *Anim. hum. admirandis*: *Qua ratione*, inquit, *& quibus apparitoribus mandata mentis deferri possunt momento ad membra remotissima? Cum nec membra haec, nec spiritus internuncii, aut mandata capiant, aut mandantem norint. Volo currere pedes? currunt: quiescere? quiescunt, &c. Quin illud omni sapientia humana maius est, quomodo pulsantes citharam digiti, pari motu celerrimas cogitationes assequantur; ut nec a mente digitus, nec a digito mens relinquatur.* Nempe, quod observat *Entius Animadvers.* ad *Malach. Thruston Diatrib.* de *Respirat.* citharam pulsans simulque tripudians & cantillans musculos circiter trecentos exercet.

ter solida oscillantia & liquida fluentia, & ita sparguntur multorum & periculosorum morborum semina.

Hæc ergo, si probe consideraverimus, non mirabimur amplius tot & naturales & p. n. in homine effectus, qui destructo huic æquilibrio unice debentur.

Inde scilicet est, quod impressiones & instinctus sensuales animæ sæpe vigorem & serenitatem obtundant & obnubilent, eandemque meliora sæpe videntem & exoptantem ad deteriora inclinent & abripiant.

Sensuum instinctus obtundit & abripiat animam.

Pugnantibus elementis componitur qua vivimus machina, atque vita corporis partium contranitentium motu absolvitur, ex iis, quæ supra sunt exposita. Cumque pro motuum illorum æquabili magis vel inæquabili libramento cerebri quoque temperies & ad concentum sensualem rite peragendum habilitas ac promptitudo diversa sit, atque inde diversæ repræsentationes, ex repræsentationibus inclinationes, cupiditates, affectus oriantur, proque horum diversitate rationis quoque exercitium

Pro diversa partium contranitentium libramento sensuum perceptiones diversa.

magis vel minus circumspicte, expedite, provide procedat, atque pro illius æstimatione, iudicio, decreto voluntas se determinet, nullo negotio intelligitur, quomodo motus, impulsus, instinctus corporei sensuales, animam invitent, serenitatem eius contenebrent, libertati eius quodammodo officiant, atque invitam sæpe ac reluctantem inducant & pertrahant, ita ut dum videt meliora intellectus, deteriora sequatur voluntas. Scilicet, quemadmodum in statu integritatis summa in carne erat sanitas, in anima tota tranquillitas, maximus utrinque vigor, compositissimum æquilibrium, nihil corruptionis in corpore, vel ex corpore ullas molestias hominis sensibus ingerebat, verbis *Augustini, de Civit. Dei, XIV.* adeo ut anima imperii, cui destinata erat frena, quibus appetitum sensualem regere ipsi

Hominis status in statu integritatis.

*Status post
lapsum.*

ipsi integrum erat, tenere, &, si bona sua curæ cordique habere voluisset, domina ac in herilem conditionem missa dare iura, non accipere, libera esse, non servire potuisset. Ita post lapsum mutata ac infracta integritate ac temperie animæ & corporis, conditio utriusque substantiæ, fracto æquilibrio, mutata, atque vires mentis ita perverſæ sunt, ut a pristino vigore & illimi serenitate deiecta & in eam conditionem detrusa fuerit, ubi, obtritis puris, intellectualibus ideis, a sensibus fere pendeat, horumque ac obiectorum carnalium ingenio metiatur & æstimet omnia, sui imprudens obliviscatur, se ipsam negligat, sibi facile imponi patiatur, labem in vase suo a situ quasi contrahat, motibus corporeis fatigetur, aggravetur, sensuum impressionibus, stimulis, illecebris, allecamentis in recto rationis usu turbetur, præpediatur, obruatur, obfussetur, impellatur, allieciatur, a veris arceatur, ad falsa deducatur, pertrahatur, ad amorem boni apparentis, quod sensus proponunt, incitetur, ab amore boni veri, quod ratio videt & probat, revocetur, usque adeo, ut, licet relictis ex pristina integritate, per immensam Divini Creatoris benignitatem, præstantibus adhuc viribus exornata sit, atque, per DEI gratiam, libera adhuc & rationalis, si velit adiutorio altiori se dignam reddere, viribus concessis uti, sibi que & corpori prospicere ac cavere, possit his inclinationibus & irritamentis reniti, instinctus sensuales ratione regere, compescere, cohibere; tamen sua culpa, captiva circumferatur, (ratione, quæ frena hic tenere & affectus iisdem moderari debebat, ab his fracta & sub iugum missa,) motuum corporeorum se permittat imperio, legem membrorum tristiaque iura servi sui sequatur, fiatque affectuum & voluptatum mancipium.

Ita

Ita nempe pars animalis, instinctus sensuales in homine obluantur bene & moraliter vivendi elateri sive rationi. Et inde oritur disharmonia, discordia, lucta & certamen inter appetitum sensitivum & rationem, quin & inter carnem & spiritum. Inde lex membrorum, ratio & voluntas carnis, & ex carne nata libido spiritui, id est, menti divina luce illuminata, secundum tenorem sacrarum litterarum, semper & usque se opponit. Nempe in hac imbecillitate, turbata corporis & animæ integritate, sensuum impressiones, instinctus, illecebræ invitant, alliciunt, instigant animam, necessitatem tamen non imponunt, quin potius anima his inclinationibus obniti potest, cum primis quando institutione exculta, consuetudine confirmata, maxime quando divina luce illuminata est, ubi pristinae bonitatis semina in illa exsurgunt. Hinc illa lucta*, quando aliud

Disharmonia & lucta inter appetitum sensitivum & rationem: inter carnem & spiritum.

sen-

* Originem atque progressum huius luctæ poëtica suavitate exposuit Medicus Xænesælos, Io. Nicol. Pechlinus, qui, sub Venantii Pacati nomine, *Solitudinem seu Querelam de Tempore* A. 1704. in lucem edidit, cuius verba, etsi prolixiora, hic apposuisse non ingratum fuerit, quum non omnium manibus teratur elegans iste libellus.

Origo & progressus huius luctæ.

*Inter se gemina dubio certamine partes
Stabant, una alii contraria, par sibi neutra,
Spiritus atque Caro; nec enim, que vinceret, ante
Decerni potuit, quam pugnam fata tulissent.
Natura precioque sui pars una micabat,
Sana locum merito cui dant suffragia primum,
Quod cognata DEO caput altius extulit, & se
Dividit in rerum causas arcanaque celi.
O felix, data si voluisset iura tueri,
Et tanto, potuisset enim, se munere ferre.
Alter a sorte minor, Carnisque infixæ medullis,
Sensibus & blando vultu stimulatæ libido,
Affectu specieque regi cui plurima virtus,*

fensus & phantasia, magnis blanditiis, proponunt, suadent, importune etiam & saepe cum impetu obtrudunt; aliud ratio videt, probat, cupit, exoptat bonum. Alterum alterum excludit, neque utroque simul potiri potest anima; & quando uno frui cupit, altero eandem carere necesse est. Vtrumque blanditur, utriusque particeps fieri desiderat. Vnum tamen eligat oportet. Hic Hercules consistit in bivio. Quid faciat? quo se vertat aut determinet? Sensus bonum sistunt apparens quidem, caducum, transitorium, sed plerumque praesens & acceptissimum, quod blan-

*Mens ficut
Hercules in
bivio.*

*Ad terram propensa magis, tactuque ministro
Corporeas tantum sectari prompta figuras.
Hoc par commissum mundi nascentis arena
Tum sua, tum generis venturi fata regebat.
Et, seu leta forent seu tristia, sola voluntas
Auspiciis impulsa suis, & libera passim
Feralem poterat voto decidere pugnam.
In medio fuit ara DEI, cui sacra precesque
Vitaque & ambigui suberat fortuna duelli,
Quae Pacem elogio spondebat & invida Bellum.
Semina namque boni fructus & semina pravi
Arboris extabant specie, quam tangere dextra
Religio sanctique DEI praecepta vetabant.
Hac si culta homini iusta pietate fuisset,
Nec dona illicito temerassent vota sapore,
Et nunc staret homo fortunaque prisca maneret,
Mensque suis posset se viribus usque tueri,
Atque triumphalem sub vincula ducere Carnem.
Sed dolor! ignavo succumbit spiritus ausu,
Quique potest vicisse, suo sese impete perdit.
Nempe boni specis Pomum fallebat & umbra,
Fecerat oblitosque sui iussique paterni.
Tertius in partes Carnis qui venerat hospes,*

Nec

blanditiis grataque impressionis dulcedine magni boni speciem mentitur: Ratio bonum verum, præstans, stabile, absens tamen plerumque & futurum, desideratissimum. Illo non sine molestia & ingrato sensu caret anima, hoc tamen etiam maxime exoptat. Si originis suæ memorem lumen intendat suum, atque phantasiam, quæ absentia, futura & remota tanquam præsentia conspicienda sistit, in partes vocet, atque ratio cum ea fœdus quasi in-
 eat, contra appetitum & cupiditates, illius fucum, offuecias, præstigias perspicit, expendit, parvi facit, insuper habet, contemnit, atque huius præstantia magis movetur, quam illius blanditiis ac fucatis deliciis: & sic ratio in hoc cer-

*Phantasia
rationem
iuvat.*

K 2

tamine

*Necdum flagitio notus nec crimine, Serpens
 Insinuat pariter latus sua Toxicamenti,
 Et Lancem inclinat mediam, qua pondere victa
 Accessuque doli gravior, pro Carne Tropea
 Explicat, imperiumque mala dedit obruta parti.
 Atque hinc mutata semper statione rebellant
 Spiritus atque Caro. Suntque irrequieta vicissim
 Regna: memor namque ille sui quo sanguine cretus
 Ereptos queritur repetitque a corpore fasces.
 Cum contra Corpus, nisi mavis dicere Carnem,
 Consuetis cessisque ultro se iuribus effert,
 Quodque tenet regnum, longinqui temporis usu
 Assertumque sibi deberi turgida iactat.
 Et iuvat, inventum Carnis, Præscriptio, causans,
 Quippe, ut de spolio menti sit iusta querendi
 Materies, non illa sono questuque movetur.
 Sed neglecta, inquit, causam fatalia perdunt;
 Et mea iam sunt sceptrum, tuus mihi que dedit error,
 Et victrix passim dominor, regnumque propago
 Arte mea, facilesque traho per devia sensus.
 Ergo hinc prima mali labes iam didita venis
 Per genus humanum stygiam circumtulit auram.*

*Phantasia
plerumque a
parte appe-
titus stat.*

tamine est superior. Quando vero sensuum blandis illecebris ac instigationibus magis auscultat, atque, serenitate ipsius turbata, immemor aut oblita præstantiæ suæ aversoque aut suppresso suo lumine, obtritisque purioribus ideis, sensualia, præsentia bona, quibus phantasia magis & fortius impletur, (hinc phantasia plerumque a parte appetitus & affectuum stat & militat, nisi firma bonæ mentis intentione, vel suasionibus & eloquentia excitata absentia tanquam præsentia constituat, atque ita in partes rationis abeat) præ hoc futuro maioris facit, & cum Esavo prærogativam suam edulii deliciis posthabet; in ista lucta succumbit ratio, atque anima imperium malæ dat obruta parti: idque eo facilius, quo efficacior est vis sensationis, & quo importunius, in corpore disposito & ab æquabili succorum temperie pariter ac solidarum partium temperata intentione deficiente, sensuum exstimulationes rationis vim retundunt, eidemque insultant.

*Vna, non dis-
plex in ho-
mine anima.*

Neque hinc opus esse intelligemus, ut, ob discordiam hanc & in contrarium inclinationes appetitus sensitivi & rationis, duplicem in homine animam, ac, præter motus impulsusque corporeos & instinctus sensuales, principium aliquod aliud, ac brutam quandam animam comminiscamur*; aut cum veteribus, ex *Pythagora & Platonis* schola,

*Ex S. Scri-
ptura tertia
hominis pars
essentialis
non probari
potest.*

* Equidem probe perspectum habeo, quantam hæc discordia, cum inter veteres, tum recentiores, opinionum dissensionem & discordiam concitaverit, & quomodo hæc in contrarium inclinatio illorum mentes in diversa egerit, atque in præcipitia sæpe & syrtes abripuerit. Novi etiam, quid posteriores pro stabilienda illa de tribus hominis partibus sententia ex lumine revelato afferre soleant. At vero cum hæc sententia ratione sufficiente destituatur, & deinde (α) in creationis historia nulla mentio, nullum iudicium partis tertiæ,

schola, animum in duas partes dividamus, alteram rationis participem facientes, alteram expertem: inque participem

tiæ, animæ scilicet a spiritu aut spiritus ab anima distincti inveniatur, & (β) mysteriorum DEI pariter ac Naturæ consultissimus Salomo, *Ecles. XII. 7.* quando de morte & dissolutione hominis ipsi sermo est, duarum saltem partium, quarum una revertatur in terram, quemadmodum erat, & altera revertatur ad DEVM, qui dedit illam, mentionem faciat: porro (γ) pagina sacra mentem humanam indiscriminatim, modo spiritum, *Matth. XXVII, 20. Luc. VIII, 55. XXIII, 46. Actor. VII, 60. I. Corinth. VI, 20. I. Corinth. VII, 34. II. Corinth. VII, 1. Coloss. II, 5. Iacob. II, 26.* modo animam *Genes. XXXV, 18. I. Reg. XVII, 21. seq. Psalm. XXXIII, 20. XLII, 2. 3. 6. 7. 12. XLIII, 9. LVII, 2. LXIII, 9. CXXX, 6. LXI, 10. Sap. III, 1. Matth. X, 28.* vocet: nec (δ) infrequens sit sacris scriptoribus rem unam diversis vocabulis indicare; ut proinde, ubi diversæ voces in uno loco ponuntur, non semper res realiter distinctæ denotentur, prout pluribus locis hoc ipsum demonstrare liceret. Adhæc (ε) mentem nostram, diverso respectu, animam dici & spiritum, cum sacrarum literarum, tum Interpretum antiquissimorum ac saniorum testimonio constet. Sic enim *Augustinus in Explic. Cant. Vnus*, inquit, idemque spiritus ad se ipsum dicitur spiritus, & ad corpus anima. Anima dicitur in quantum est vita corporis. Spiritus vero, in quantum est substantia spiritalis. Quo sensu *Ambrosius, Comment. in Epist. I. ad Thessal. C.V.* spiritui cogitationes, animæ affectus tribuit. Sic etiam *Beatus Lutherus Tom. I. Ienens. fol. 479.* locum *I. ad Thessal. V, 23.* exponens, non partes essentielles hominis distinctione illa inter spiritum & animam indicari, sed diversas facultates & operationes mentis, quarum intuitu modo spiritus, modo anima vocetur, proponi asseverat. Das erste Stück/ inquit, postquam alia quædam præmisset, der Geist/ ist das höchste/ tieffste und edelste Theil des Menschen/ damit er geschickt ist/ unbegreifliche/ unsichtige/ ewige Dinge zu fassen/ und ist kürzlich das Haupt/ da Glaube und Gottes Wort innen wohnet. Das andere/ die Seele/ ist eben derselbe Geist nach der Natur/ aber doch in einem andern Werck/ nemlich indem als er den Leib lebendig macht und

*Veterum de
duplici prin-
cipio, bono &
malo, erro-
res.*

cipe rationis ponamus tranquillitatem, sive placidam quietamque constantiam: in illa altera motus turbidos, contrarios inimicosque rationi: multo minus, ut ad exoletos & nimis inficetos veterum errores delabamur, qui ex duobus principiis, bono & malo, coæternis, insociabilibus, atque hinc perpetuo conflictu cum se invicem decertantibus, quorum unum sit a DEO, anima scil. rationalis, alterum a diabolo, corpus cum anima sensitiva, hominem conflatum esse, non sine putidæ dementiæ opprobrio commentum sunt. * Eadem enim anima, quando lumine suo & liber-

durch ihn würcket / und wird oft in der Schrift vor das Leben genommen: dann der Geist mag wohl ohne den Leib leben / aber der Leib lebt nicht ohne den Geist. Diß Stück sehen wir / wie es auch im Schlaf und ohne Unterlaß würcket / u. s. f. Tandem (Z) vocabulum spiritus, in S. Scriptura, quandoque non tam partem quandam hominis, quam gratiam & dona Spiritus Sancti, magno interpretum consensu, innuat: *I. Thessalon. V, 19.* Hinc facile, quæ ex eo capite obmoliuntur, dilui posse attendenti & loca, hanc in rem adducenda, secundum sensum, connexionem & harmoniam Scripturæ curatius inspicienti & expendenti, apparebit: neque exinde necessitatem nobis impositam video tertium eiusmodi hominis essentielle principium admittendi, salva, quam veneror & maximi facio, sacrarum literarum auctoritate.

*Democriti,
Manicheo-
rum, alio-
rumque de
Domini ori-
gine errores.*

* Ita *Democritum* sensisse ferunt: hominem natum esse ex antiquissima contentione belli inter bonum & malum, quum duo isti inimici æterni sibi invicem occurrerent & decertarent, atque, durante conflictu, quilibet partem quandam substantiæ suæ sibi abripi pateretur: tum enim particulas illas boni & mali insociabiles licet, fortuito concurrisse, iunctasque fuisse, atque ita mixtum ex duabus constituisse; idque primum fuisse hominem. Huic ineptæ opinioni non adeo dissimilis est *Manicheorum* insulsissima atque impia sententia, qui hominem ab æterno principe tenebrarum de duarum naturarum commixtione creatum, teste inprimis *Augustino*, contenderunt.

& libertate utitur, atque sensus non audit, blanditias eorum spernit, parvi facit, & obfirmata eorum instigationibus

derunt. Cacodæmonem enim partem luminis ex substantia divina clanculum abstulisse perhibebant, illamque, sacrilego & execrando conatu, cum sua substantia miscuisse, ea intentione, ut opus inde prodiret, quod sit Deus: produxisse vero hoc modo *θεοδαίμων*, id nempe, quod vocatur homo. Sic tota fere Gentilis antiquitas, in illa sanioris Philosophiæ ignorantia persuasum habuit, hominem ex principio bono & malo esse compositum, quod Poëtis & Philosophis occasionem præbuit, fabulas & carmina condendi, atque imagines & emblemata inveniendi, quibus naturam hominis repræsentarent, & miseriam atque discordiam utriusque substantiæ exhiberent. Ita de *Promethæo* conqueruntur, quod, quum adeo exacte & concinne, secundum regulas Architectonicas, proportionis & symmetriæ, fabricam corporis humani extruxisset & elaborasset, oblitus quasi præceptorum artis suæ, negligentius in mente formanda versatus fuerit, utpote cuius inclinationes omnes sint irregulares & reprehensione dignæ. Ita *Platonem* hominem exhibuisse ferunt, sub specie animalis capite humano conspicui, unde descendens & protensa longa & larga pellis, infra leones, tigres, leopardos, dracones, molossos involvebat, qui se invicem dilacerabant, & quorum fremitus & ululatus dabantur audiri. *Pythagoras* naturam humanam navi infortunatæ comparabat, quæ, ruentibus in eandem quatuor ventis cardinalibus, versus quatuor mundi plagas impellebatur, quæque tempestate ultro citroque iactata & circumacta, nulloque modo procedens, circumvolutas diruti opificii reliquias ad cælum convertebat, huic quasi ruinas suas ostendens, & misericordiam ipsius exposcens & implorans. *Empedocles* hominis naturam imagine facis ab igne sacro accensæ, & in aqua impura, coenosa, quo fatum eandem detruferat & absconderat, ardentis, exprimebat. *Zoroaster*, ut miseræ humanæ fortis effigiem tabella designaret, currum delineasse dicitur, qui vehebat inquietudines, dolores, lachrymas; quandoquidem duabus partibus oppositis, in diversa violenter trahebatur. In isto currum multa reperiebantur, quæ admirationem movebant & delectationem

affe-

*Sensus non
optimi nec
incorrupti
consiliaris.*

bus resistit, meliora videt, probat, & sequitur: quando vero sensibus, tanquam consiliariis plus æquo auscultat, atque oblita eminentis præstantiæ suæ, depositaque dignitate, familiarius iisdem utitur, horumque, non optimorum semper, nec incorruptorum consiliariorum, consiliis & suggestio-

afferebant, multa quæ lachrymas exprimebant, ac non sine misericordiæ significatione videri poterant. Ab una parte iuncti conspiciantur quatuor equi candidi, aureo & purpureo ornatu effulgentes: his infidebant quatuor parva numina, illustri cæli lumine prælucentia. Primo vehebatur *Ratio*, facem manu tenens, quam accendebat pluvia scintillarum radiantium, de firmamento decidentium, & pulchre collucentium. Secundo *Amor*, manu gestans flagellum, quinque vel sex chordis flammeis, zephyrorum flatibus incitatis, contextum. Tertio *Honor*, cuius frontem ex lauro corona cum intertextis stellis, splendide radiantibus, cingebat: pedes calcaribus, pretiosis gemmis undique exornatis & exsplendescantibus, muniti, non nisi pretiosis ictibus equum exstimulabant atque incitabant, mirandumque luminis splendorum utrinque circa latera superbi, cui infedat, equi, diffundebant. Quarto tandem *Virtus*, quæ virga, colore præcellente cœruleo insigni, cordi humano, in curru sedenti, templum quoddam, ad quod contendebant, per & super rupes ac præcipitia, prius quam eo pervenire possent, superanda, monstrabat, cuius portæ apertæ prænitente iucundo, quod fundebant & dispergebant, lumine satis superque ostendebant, quod hoc esset templum superbum & eximia domus gloriæ. Ab altera & posteriore currus parte alii quatuor equi iuncti comparebant, sed nigri, terribiles, perhorridi, naribus flammæ, velut accensi sulphuris, eructantes, proiicientes, & dorso quatuor Furias vehentes, quæ anguibus atque colubris, talis ipsarum alligatis, equos utrinque instimulabant, ut subsultarent & versus voraginem vel barathrum tenebris horrendum, quod istæ anhelabant, cursum dirigerent. Istæ Furie erant *Ira*, *Impudicitia*, *Avaritia*, & *Invidia*. Currus iunctis his utrinque equis ultro citroque trahebatur, & tanta quidem vi ac impetu, ut distrahi pene & diffringi videretur.

ftionibus movetur, sibi imponi, duci se, induci, trahi, invitam saepe & repugnantem patitur, illisque se permittit, ab illis quasi pendet; tum videt quidem, licet non semper pervideat, meliora probatque, deteriora sequitur.

Ex quo facile apparet, quænam sit illa communis Communis humanitas, ex qua veniam errantis petimus. humanitas, sive animalitas potius, quæ legem moralem iugiter oppugnat, & ex qua veniam erratis suis petere solent homines? quænam illa pars animalis? quænam natura perversa, ubi, quod fervire debet, imperat? de quibus conqueritur *Democritus* apud Comicum Gallum:

- - - - - la partie animale
*Avoit pris malgré moy le pas sur la morale ;
 La Nature perverse entraînoit la Raison,
 A l'univers entier j'en demande pardon.*

*Je n'ay point esté tel, que j'ay voulu paroître,
 Vrayment foible au dedans, Philosophe au dehors,
 L'esprit étoit la dupe & l'esclave du corps.*

*De la Philosophie en vain on suit les loix,
 La Nature en nos cœurs ne perd jamais ses droits,
 Et comptant nos deffauts je vois plus, je calcule,
 Qui n'est point de mortel qui n'ait son ridicule,
 Le plus sage est celui, qui le cache le mieux.*

Quin potius illum feliciter sapere hinc discimus, qui hominem, non animal se esse novit, * atque parti animali, sen-

---

* Homo corpore gaudet & parte animali, sed homo tamen Homo non est animal. non est animal, neque sine gravi ratione vulgarem hominis definitionem, quando Animal rationale dicitur, explosione magis, quam patrocinio digniorem iudicantur plures ex recentioribus, cum Philosophis, tum Medicis. conf. *Introduct. nostr. in Phys. recent. Part.*

sensuum impressionibus, cupiditatibus, affectibus, rationis imperio, pro dignitate & eminentia hominis, dominari, non parere, servire, succumbere;

Non servum vitii pectus habere sui,
humanum homineque dignum esse, persuasum habet, atque illud humani a se non alienum putat.

Destructum inter animam & corpus æquilibrium etiam evidenter observatur, quando intemperies corporis animum quoque contagione quasi afficit, eundemque in morum quoque intemperiem abripit. *Fieri enim,* inquit Vir Naturæ consultissimus, *Excell. Bergerus, de Commod. Vit. sobr. p. 32. omnino debet, ut, quo magis corpus a temperie humorum recedit, hoc magis animus, eodem ipso Natura intemperata impetu, a temperie morum recedat, eoque facilius, oblata levissima specie & offensa, in motus & perturbationes præceps rapiatur, hisque translato in corpus impetu, cum ista corporis intemperies, tum ea aucta intemperies quoque animi augeatur ipsa & confirmetur.*

Intemperantia & sanitatem & animi dotes corrumpit.

Neque hinc longe petenda ratio est, cur qui gulæ sequuntur ingenium & non solum cibos exquisitissimos sanguini volatiliori generando aptos, sed & reliquos tanta copia ingerunt, quam natura, ex mente *Sanctorii, Med. Stat. S. III. Aphor. 9. nec facile coquere, nec digerere, nec per-*
spi-

Spec. C. IX. p. 658. Ita iam dudum quoque monuit *Illustr. I. Ctus, Huldéricus ab Eyben, augusti Carceræ Imperialis Iudicii Assessor quondam excellentissimus,* ex definitione hominis, vel potius particulæ eius sequioris, & in relatione ad alteram, longe vilissimæ, vulgata, multas ineptas conclusiones & consuetaria, non tantum in theoria, sed in praxi quoque proficisci, quæ homini, ratione gaudenti, & præsertim Christiano offendiculo esse queant. *vid. Copia Schreibens von einer hohen Stands-Person des hochpreißlichen Cammer-Gerichts zu Weklar, auf des Kaiserl. Rathes Erhard. Weigel. Vorschlag zur Kunst- und Tugend-Ubung.*

pirare potest, non solum sanitatem & vitam, sed & ipsius animi dotes & mores corrumpant? Nempe, quoniam illis sanguinis moles præter modum expanditur: his vero in succos copiosos crudos & perspirationi minus idoneos degenerantibus vasa opplentur, infarciuntur, ut sanguis crudior in hac vel illa parte congeratur. Cunque sic utrobique vasa solito magis dilatentur, non possunt non nervi, qui arterias ubique comitantur, vi quaquaversum nitentis in latera sanguinis, premi: quo ipso æquilibrium inter fluida & solida perit, nervi & imprimis musicum communis sensorii opificium, ab ordinata & temperata harmonica intentione, quodam modo, deturbatur, & sic æqualis animi & corporis proportio cum dispendio vividi mentis vigoris tollitur. Et sic, quod est apud *Horat. L. II. Satyr. II. 77.*

corpus onustum

Hesternis vitiis animum quoque pregravat una,

Atque affigit hūm. i divina particulam aure.

Idem evenit, ubi suppressa perspiratione *Sanctoriana*, *Sanctoriana perspiratio suppressa idem producit.* (qua tantum in pluribus unica die naturali evacuatur, quantum per alvum quindecim dierum cursu, *Med. Stat. S. I. Aphor. 60.* quæque, in aëre quidem Italo, ceteris paribus $\frac{2}{3}$ assumptorum æquat, *Aphor. 6.* atque omnium sensibilibum excretionum aggregatum superat,) cruditatibus & nimia sanguinis copia vasa sunt oppleta.

Simili prorsus modo omnes humores sic dicti spirituosif, inebriantes, & omnia quæ sanguinem expandendi atque concitandi vim habent, narcotica, opiata (quorum in corpus agendi modum post acutissimum *Pitcarium*, *Diss. de Circul. sang. in animal. genit. & non genit. celeb. Frid. Hoffmannum*, *Diss. de vera opiatorum agendi ratione*, egregie non minus quam vere per rationes & experimenta demonstratum dedit excellent. *Bergerus, de Vi Opii rarefacien-*

Ebriami-
num agendi
ratio.

te) sanguinis nervorum elateri contrahentis pressionem augendo, liquidi in illos influentis motum & distributionem liberiores quodammodo præpediunt: unde non solum partes, inprimis muscoli, quorum valida tensioni corporis robur innititur, debilitantur, sed etiam cerebro eiusque fibrillis gravatis, oppressis, articularumque insolitis pulsationibus vibratis, animæ vigor, qui naturali cerebri tensione & temperie continetur, perit, * ortisque ita inconditis impressionibus, mens loco movetur, tandemque accedente, ob auctam sanguinis expansionem, graviore oppressionem organorum sensoriorum, somnus obrepit, sed

tur-

Ebrietas,
quibus re-
mediis &
quomodo
compescatur.

Temulentis
v. s. discus-
sa.

* Ab expansione & rarefactione sanguinis, per ebriamina ingesta operosius tumultuantis, atque hinc nervorum atque cerebri per vasa distenta quadam pressione illum in ebrietate tum corporis torporem, tum mentis stuporem obortiri, ex eo apparet, quod omnia, quæ æstum & expansionem compescunt, aut nervorum in adversum nisum augent, aut sanguinem ipsum imminuunt, ebrietatem quoque, ceteris paribus, discutiant: qualia sunt, aquea, diluentia, diuretica, spiritus præsertim salini, acidi, qui & calorem restingunt, rarefactionem reprimunt, nervos fortius intendunt, & simul vi diuretica abstrahunt & educunt; hæmorrhagia etiam & venæ sectio, qua sæpe oborta & instituta temulentia cessat, aut multum tamen imminuitur: confirmat hoc inprimis doctissimi Borrichii observatio in *Actis Hafniens. Vol. V. Obs. LXXII. Potabant, inquit, in castris militares aliquot homines, & iam iis præ vertigine rectam ambulare videbatur, ita se vino & cerevisia generosiori invitaverant, cum Magister equitum, cuius imperio parere necessum erat, ingreditur cœnaculum, adiectisque minis cogit equos inscendere, ut mandatum iter persequantur. Illi ebrii, & vix sui compotes, nec inscendere se posse, nec etiam herere in equis, nutanti corpore satis declarant. Tum ille stomachabundus ad chirurgum suum vertitur, & seca inquit temulentis venam, ut subito comitari queant, res enim moram non patitur. Dictum, factum; misso liberaliter sanguine, equites ad sanam mentem redeunt, & Magistrum suum non segnes sequuntur.*

turbulentus atque infomniis plenus, pavidusque miris rerum imaginibus: cum inordinatis, in cerebri fibris, a causis non unis incitatis & utcunque adhuc intensis, neque tam relaxatis, quam oppressis, agitationibus, ab extraordinaria modo dicta pulsatione, inordinatae in mente cogitationes necessario respondeant.

Id, quod non aequae contingit in somno naturali placido, in quo sublatum aliquo modo mentis & corporis aequilibrium non minus destructo fluidi arteriosi & nervosi renitentis aequali nixui debetur: quando, remittentibus a vivida intentione nervis, horum elater a pressione cordis, turgidarumque & tumentium arteriarum, in illo partium istarum sibi obluctantium continuo in adversum nisu, superatur: quod ex eo quodammodo clarum est, quoniam in somno, relaxata texti nervosi intentione & adstrictione, totus corporis habitus, ab arteriis hinc magis expansis atque distentis, intumescit, (quod vestigia a vinculis laxioribus post somnum in cute relicta evidentissime docent,) atque apertis poris ac meatibus, tempore vigiliarum duplo magis constrictis & coangustatis, perspiratio duplo quoque maior est, teste *Sanctorio, Stat. Med. S. IV. Aphor. 2.*

Somnus naturalis placidiss.

Verum, ut plenius haec intelligantur, observandum: Vigiliis nos appellare illum humani corporis statum, ubi *Vigilia.* adest actionum animalium, sensuum & motuum liberum exercitium, vis rationis viget, anima sui iuris est; ubi organa & instrumenta istarum actionum, fibrae medullares cerebri & nervorum a copia succi influentis aut animi operosius intenti agitationibus, quibus agitationes communis sensorii sive principii nervorum convenientes respondent, ita tenduntur, ut vividae nervorum undae sanguini in arteriis prementi, validiori nisu, resistere, proque mentis

arbitrio, ex lege confociationis & conſpirationis toties memorata, ad partes dirigi, & motus externis ſenſoriis ab obiectis impreſſi, ad commune internum, reflexa fluidi directione, propagari poſſint, atque ita, libero inter animam & corpus commercio, motionum ac ſenſuum actiones vigeant. * Somnum vero nos vocare illum ſtatum, ubi liberum illud ſenſuum & motuum exercitium conſopitum eſt, & certo modo conquieſcit, ** vigor corporis & animi aliquo

* Vnde *definitionum medicinalium*, Galeno adſcriptarum, auctor vigilias dicit expansionem, ſive extensionem animæ a principio ad corporis partes omnes, atque particulas: ex falſa, tum Galeni ipſius, tum aliorum ex veteribus, opinione de anima materiali.

** Hinc Galenus eundem quietem vacationemque ab animalibus actionibus vocavit, *L. I. de Sympt. cauſ. C. 8.* auctor vero *definit. medicinal.* relaxationem animæ ſecundum naturam a finibus ad principatum: ex antea dicta falſa hypotheſi, quod anima ſit materialis, atque ita ab externis ſenſoriis ad interiora ſe recipiat. Conquieſcit vero illud exercitium in tantum, non in totum; magis & minus, pro conditione ſubiectionis: in ſomno placido & in ſtatu naturali; cum alias in ſomno turbulento, quando inſomnia graviora importunius mentem irritant, (qualis eſt ſomnus ebriorum, febricitantium, melancholicorum, aut aliorum etiam, quorum ſanguis æſtuans aut copioſus nimis caput infeſtat, atque inconditis pulſationibus cerebrum impellit,) non omnino ſublata eſſe movendi potentiam, ipſumque actuale motus exercitium, teſtentur *ἰππολόγοι*, qui in ſomno ſæpe alta & diſtincta voce aliquid eloquuntur, clamant, rident, eiuſant; nec non illi, qui inſomniis agitati manibus pedibusque tunc dunt, feriunt, calcitrant, & ſæpe amiciffimos accubantes verberibus excipiunt, dum ſibi cum inimicis rem eſſe ſomniaut: itemque febricitantes, deliri. Inprimis vero hoc ipſum confirmant ſomnambuli, in quibus mens in ſomno maxime actuoſa, irrequieta, fixiore & vehementiore intentione ad aliquid agendum ſe determinat, & efficaci voluntate, organa motuum ad eosdem aut ſimiles motus, quos in ſtatu vigiliarum ad animæ nutum & arbitrium peragere ſolent,

Somnus.

Exercitium
ſenſuum &
motuum
non in totum
hic
ceſſat.

Somnambuli.

per.

aliquo modo remittit, atque rationis usu integro, tantis-
per

perciat, ita ut isti homines, somno licet oppressi, miranda sæpe perficiant, & quidem constantius ac certo modo perfectius quam vigilantes. Equidem somnambulos, non tam vere consopitos, quara potius semisomnes, in statu medio inter somnum & vigilias esse, plurimi existimant. Verum profundo sæpe somno eosdem esse oppressos, ex eo perspicitur, quod difficillime, & aliquando, ne per plagas quidem inflictas, ex observatione *Horstii*, excitari possint. Licet enim somnus illorum sit magis actuosus & infomniis inquietus, est tamen plenus & profundus satis somnus: sicut ebrii profundissime sæpe dormiunt, ut vix possint excitari, & tamen actuosam animi deliramenta, & vocibus ore prolatis, & membrorum motibus satis superque produnt. Causam mirandorum eiusmodi observationum haud adeo difficulter deprehendet, qui ea, quæ supra p. 57. inculcavimus, expendet. Scilicet hoc experientia iam definivit: somnambulos esse temperamenti melancholici, aut melancholico-cholerici; quales homines, ut de die magis sunt cogitabundi, ita & de nocte efficacius somniant, & ut de die acutius cogitant, ita & subtilius & constantius imaginantur de nocte. Adeoque in somnambulis est *In somnambulis fixa & fortis est imaginatio.* (1) representatio in mente constans, efficax, per imaginationem fortio-riorem ac fixiorem, ubi anima, vi operatrice, ideas per somniam formatas fortiter sibi sistit & pertinaciter tenet, ac tenui quidem, per somnum, & aberrante iudicio, se ad actus quosdam determinat, actumque voluntatis valide exercet. Deinde & illud experientia compertum habemus, ista subiecta habitu gaudere, pro ratione istius temperamenti calidioris, siccioris, graciliore, agiliore, ubi fibrillæ cerebri adstrictæ magis & firmæ, ac simul elasticæ tali tono ac dispositione sunt præditæ, ut non tantum vibrationes & oscillationes sensuales semel susceptas diutius, eodem modo, continuare, atque ita vividam phantasiam exercere, sed etiam, in somno, easdem ad nutum animæ promptè & efficaciter reperere valeant. Hinc dispositio hereditaria multum hic contribuit, hinc adolescentes, iuvenes, viri huic affectui obnoxii magis sunt, quam infantes, pueri, ac provectoræ & grandioris ætatis viri: itemque viri facilius eo corripuntur, quam femina. Præterea affectum istum, in tali corporis statu & dispositione,

per intercepto, aut impedito, (propter representationes, ob organum mutatum, mutatas, leviores, obscuras,) anima

tione, inprimis obrepere observamus, quando cerebrum a sanguine accumulato, congesto, expanso, æstuante, aut ebulliente, iusto magis impletur, importunis pulsationibus impellitur & exagitur, ita enim somnus inducitur quidem, sed turbidus, inquietus, insomniis gravioribus plenissimus. Hinc affectum hunc, tanquam causæ procatarticæ, excitare solent ebriamina, narcotica, & omnia, quæ sanguinem rarefaciendi & expandendi vim habent, vid. inprimis *Henr. ab Heer*, qui somnambulium illum, pœtæos Professore, nunquam sopitum, lecto se movisse tradit, nisi vino prius nimis se replevisset: *Observ. p. 32.* itemque omnes cibi & potus flatulenti, qui corpus inflant, sanguinem distendunt, nervos opprimunt: nec non constitutio austriana, aër pluviosus, nebulosus, ex *observ. Jacob. Horstii de Noctambul.* qua, imminato aëris exterioris pondere & pressura, teste barometro, sanguis & humores intumescunt, atque renisum nervei systematis superant, ac cerebrum inprimis premunt, ex iis, quæ supra *p. 35. seq.* tetigimus. Itemque periodica sanguinis accumulatio, commotio & ad caput congestio, unde lunæ motum & phases sequi hunc effectum existimant, quamvis huius affectus periodus, experientia teste, non magis ac aliorum plurium affectuum periodi, ad lunæ motum alligata sit. Periodus enim non tam a luna, quam crescente eo usque sanguinis copia, ut naturæ oneri incipiat, esse, atque cerebrum inprimis ita aggravet, ut fluidæ in illo & solidæ partes æqua & pari libra subsistere nequeant. Proinde (2) in somnambulis commune quoque sensorium, licet per somnum quodammodo oppressum, in illa fibrarum dispositione & habilitate, firmæ ac fixæ mentis intentioni efficaciter concinit & valide commovetur. Hinc (3) non possunt non organa motus, per connexionem nervorum conspirantia, a motu configurativo communis sensorii simul ad tales actus incitari, quales similis, in isto, motus efficacior, in statu vigiliarum, excitare solet. Et ita somnambuli constanti motu plurima, quæ admirationem movent, in somno, sine ulla conturbatione, constanter ac perfecte peragunt.

Commune sensorium efficaciter movetur.

Organa motuum conspirant & incitantur.

Causa

anima sui iuris non est.* Quando nempe consumtis, dissipatis nervorum undis; vel mente a seriis cogitationibus

Causa somni.

Causa itaque, quæ hic certa motus organa ad certos motus ciet & determinat, est fixior idea & determinatio voluntatis in anima, cum qua, ex lege conspirationis, simul oritur determinata commotio in communi sensorio; & per hanc, ope nervorum, inde prodeuntium, pro machinæ dispositione & coaptatione, producuntur membrorum motus.

Causa motuum in somnambulis.

Fiunt hæc, ut in vigilantibus, ita & in dormientibus, vacillante quidem iudicio, cum firma & fixa mentis intentione & voluntatis determinatione, licet non cum singulari attentione: quod in dormientibus & somniantibus eo minus mirum videri debet, quo frequentius hoc ipsum vigilantibus, in cogitabunda mentis occupatione, accidere solet. Agnovit iam Galenus, fieri sæpe motus in corpore nostro, non adhibita attentione mentis ad partium istos motus. Neque, inquit, palpebrarum motum semper mente assequeris: neque, cum concionem habes, aut oras, aut disputas, adhibes mentem omnium partium motibus; neque cum Athenas adis ex Piræo omnibus particularibus curarum actionibus. Nam cogitabundi sæpius imprudenter peregere iter, aut etiam præterierunt locum, ad quem principio proficiscebantur. L. II. de Mot. muscul. c. 5. Ita obdormiscentes motus sæpe, quos firma intentione vigilantes inchoaverant, prosequuntur: quod ipsi celeb. Platero accidit, qui a cœna testudinem pulsans & obdormiscens in lusu pergebat, digitis apte officium peragentibus. Obs. L. I. p. 11.

Fiunt hi motus cum intentione, sed non cum attentione mentis.

* In somno, inquit Hippocrates, anima vigilat, & cum quidem corpori inservit, in multas partes distributa, non sui iuris est, (sive, sui rationem non habet,) sed partem aliquam singulis corporis partibus, sive sensibus distribuit, auditui, visui, tactui, gressui, actioni, ac omni corporis facultati. Ipsa autem anima cogitatio sui iuris non est, (sive, ipsa autem mens sui solum rationem non habet.) de Insomn. Ita Hippocrates ex suis principiis & hypothesibus. Interea illud satis exploratum & compertum habemus. 1. Animam in somno ab externorum sensuum impressionibus esse liberiores. 2. Organa sensoria non minus ac commune sensorium in cerebro, a pulsibus arteriarum per illa dispersarum, quodammodo exagitari atque percuti, magis

In somno sui iuris non est.

bus conquiescente, fibræ a vivida illa intensione remittunt, atque ita, sublato æquilibrio & sanguinis prævalente expansione, aliquo modo pressæ tantum non transmittunt, quantum, ad intensiorem sufficientem, pro motu & sensu negotio perficiendo, requiritur, necessum est sensus & motus ferri tantisper, ob instrumenta laxiora, nec ad recipiendas & propagandas impressiones, nec ad nutus voluntatis exequendos satis apta, αἰσθητικῶν πρῶτον ἀπο-

vel minus pro corporis constitutione & temperie. Cumque omnia sensoria, unumque præ alio, magis vel minus, a causis internis incitata, motus suos ad commune sensorium deferant, illudque ad concentum, vel consuetum, vel illum, ad quem habilitate sua propendet, & proclive est, anima simul conspirante, provocent, hinc anima varias, sed tamen organi vibrationibus convenientes, in ista conspiratione, repræsentationes sibi sistit: & licet, ob nervos, vel laxatos, vel oppressos, impressiones leviores, superficialiæ, vel inordinatæ & obscuræ sint: anima tamen, cum efficacioribus, ordinatis, distinctis, non occupata sit, illas quasi percipit, cum iis conspirat, & iisdem convenientes format ideas. Quin & ipsa, dum ad præterita & antea accepta intentionem dirigit, eorumque reminiscitur, ipsum commune sensorium ad convenientem concentum excitat, quo ipso & nervi, quod supra p. 51. vidimus, in consensum trahuntur; sed dum concentus ille, ob organi inhabilitatem, est obscurus, inordinatus, repræsentationes animæ claræ & ordinatæ esse nequeunt, hinc nec anima easdem recte percipere, recte perspicere, multo minus recte æstimare, discernere, de iis iudicium ferre, eas conferre & comparare, neque vim rationis exercere valet, nihilque recte aut sapit aut intelligit. Ita anima non est sui iuris, sive non habet, quia non potest habere, rationem sui: & dum, percussis a causis internis sensorii cuiusque nervis, ipsoque communi sensorio, cum nervis connexo & conspirante, modo huius, modo illius sensorii motus prævalet, ab omni sensu aliquid accipit, & ex lege consociationis & conspirationis, sibi repræsentat, & ita per omnes sensus, actiones & facultates distributa est, ut modo aliquid audire, videre, contingere, progredi, agere sibi videatur.

operando, in tantum, in quantum ab externis obiectis, sensoria ferientibus, excitatur, suspendi, languente cerebro, vim quoque & attentionem mentis hebetari, atque ita animi & corporis æquilibrium quodammodo tolli. Sed cum moderata & placida sit hæc cerebri & nervorum pressio, pulsusque cordis & sanguinis circuitu sedatiore, omnia in corpore humano remissiore, sueta ratione procedant, hinc anima a sensuum externorum commercio & contagione libera quodam modo, nullis, quæ inquietam illam reddere aut conturbare possent, insomniis exagitur.

Scilicet Animus, cum, languore corporis, laxatis fidi-^{Somnia} bus, musici organorum sensoriorum opificii, nec membris,^{unde} nec sensibus uti potest, incidit in varia visa & incerta ex reliquiis inhærentibus earum rerum, quas vigilans gesserat aut cogitarat.

Nempe mens in illa agitatione five actiuosa contentione, quæ nunquam quiescit, in variarum rerum contemplationem declinat, imagines & ideas affectat: ita incidit in eas, quas vel antea, vel proxime cum attentione, aut quodam affectu contemplata fuerat, vel quas frequens cogitatio exercuerat, quæ fixiore & fortiore impressione, eaque vel grata desiderabili, vel ingrata, terrificam, formidabili, ipsam æque ac organum exagitaverant, vel quæ consuetissima ipsi sunt, quibus imprimis delectatur, aut quas impensius desiderat, * vel quibus organum, internis corporeis
causis

* *Et cui quisque fere studio devinctus adheret,
Aut quibus in rebus multum sumus ante morati,
Atque in qua ratione fuit contenta magis mens:
In somnis eadem plerumque videmur obire.
Causidici causas agere & componere leges:
Induperatores pugnare, ac prælia obire:*

Quomodo
orientur
in somnia?

causis incitatum, occasionem præbet. Cumque nulla possit fieri repræsentatio mentis, sive idea immaterialis, nisi organum communis sensorii motu quodam configurativo determinato quasi concinat, atque idea materialis simul respondeat, hinc anima intentione sua musicum illud sensorium, in illa conspiratione, quidem conciet: sed cum illud quodam modo relaxatum, aut etiam oppressum, impeditum, atque ita ab ordinaria harmonica sua intensione aliquo modo deturbatum, ad vibrationes liberriores ac motus istos harmonicos iam minus aptum fit, & ad exactum convenientemque concentum concitari nequeat, hinc incipit quidem phantasia, intentione mentis excitata, varios concentus & quasi modulamina in organo, quibus respondent certæ ac convenientes repræsentationes & imagines in mente, sed interrupta, aut etiam confusa, inordinata, quia organum in totum non conspirat, nec ita relaxatum aut oppressum sufficienter aut libere contremiscere, atque exquisitum distinctumve motuum configuratorum concentum exhibere potest: unde fit, ut partem tantum, neque eam satis claram, ab iis, quæ aliquando, vel paulo ante, aut sæpius, interdum sensibus acciperat, sibi sumat & sistat anima, unamve cum altera combinet; hinc varix illæ in somniis imagines & sæpe chimæra, pro diversa partium fluidarum temperie vel intemperie, solidarum dispositione, intensione, elatere, mobilitate, nec non pro motuum, agitationum, concitationum inter-

---

Nauta contractum cum ventis cernere bellum.

Nos agere hoc autem est naturam quarere rerum.

Semper, est inventam patriis exponere chartis.

Lucret. L. IV. Hinc somnia sæpissime sunt formæ rerum optatarum, quæ subministrantur a phantasia: & hinc, qui amant, ipsi sibi somnia fingunt.

internarum varietate, cum primis pro levio-
re, vel fortiore ac profundiore, constante magis vel transi-
toria impressione diversæ, * cum perturbatione mirabili,
menti obversantur. **

Quando enim humorum in corpore motus, per
solidas partes, recte dispositas, atque æquabiliter, tempera-
te, sed satis tamen relaxatas, liberius placidoque ac æqua-
bili nisu procedunt, quemadmodum in temperatioribus,
sanis ac sobriis solent, levibus saltem ac transitoriis, quo-
rum vix reminiscitur, somniis agitatur animus. ***

*Somnia le-
viora, transi-
toris.*

Quan-
do

* Inde apparet, somnia esse repræsentationes animæ, in
somnia quoque magis vel minus operosæ, tum animæ ipsius, orga-
num communis sensorii simul ad motum determinatum configura-
rum percipientis intentione, tum organa a causis internis, certo modo
dispositi, intensi, ac incitari, in anima simul convenientes illi inten-
sioni repræsentationes excitantis, agitatione formatas; sed, ob orga-
num laxatum, oppressum, & ab ordinaria intensione deturbatum,
debiliores, leviores, obscuras, confusas, inordinatas, depravatas.

*Somnia
quid?*

** Hinc, ut deliria dicuntur vigilantium somnia, ita somnia
dormientium deliria dici possunt; quandoquidem obscuras, deprava-
tas, in mente ideas, per obscuras inordinatas, confuse concurren-
tes in organo impressiones, enatas, nec recte perspicere, nec æsti-
mare, nec conferre, nec diiudicare potest anima. Delirium enim
non tam ex fortiori, quam depravata potius imaginatione, proficisci-
tur, ut recte iudicat Excell. Elias Camerarius, System. Cautel. Pathol.

*Somnia dor-
mientium
deliria.*

*** In somno factæ imaginationes & visa ob id statim exci-
dunt, quod pars animæ imaginativa; obscuras & superficiarias impres-
siones rerum non conservat, quales contingunt per somnos. Quam-
obrem obscure, in somnis, agente anima, obscuræ etiam imaginationes
sunt, ideoque neque stabiles. Galen. L. II. de Mot. muscul.

*Somnia qua-
dam cur fa-
cile exci-
dant?*

Scilicet, in somno naturali placido, nervi & fibrillæ principii
nervorum sunt laxatæ, & ab intensione ordinaria remissæ, atque adeo

Somnia ex-
santiora,
graviora.

do vero, in corpore intemperato, partibus solidis iusto magis & p. n. adstrictis, cerebri fibrillæ iusto quoque magis intensæ, incitatæ, nec, prout in somno par est, facile laxandæ, (atque ita in somno magis oppressæ quam laxatæ) ab humorum copiosorum, a iusta temperie declinantium, orgasmo aut æstu concitatorum, vel alia de causa, spasmis v. gr. ad caput compulsorum, congestorum, illudque opulentium, imperitis pulsationibus agitantur, gravioribus, fixioribus, plus minus turbulentis, exstantiora vestigia, sui-que memoriam (ob profundiores atque constantes magis impressiones, atque constantiores ac fixas magis illis respondententes ideas) relinquentibus somniis inquietatur. Hinc non solum *Hippocrates Libr. de Insomn. ex sanorum & ægrorum*

fides in musico illo opificio ad vibrationes efficaciores minus aptæ, & hinc impressiones, tum in organo, tum in mente, sive ideas materiales & immateriales, sibi invicem respondententes leviores & superficialiæ, transitoriæ, obscuræ, neque hinc memoria tam facile repetendæ: unde cum illorum impressionum sive somniorum non facile reminiscamur, nulla nos habuisse somnia opinamur, cum tamen anima in se semper operosa etiam in somno vigilet ac cogitet, nec unquam homo etiam profundissime dormiens sit sine somniis. Neque enim gravis somnus somnia penitus extinguit, animumque altius mergit, quam ut uti ulla repræsentatione sinat. Vnde intelligimus, quid innuere velit ille *Sanctorii Aphorism. XXVII. Sect. IV. de Medic. Stat. Qui dormiunt & non somniant, bene perspirant, & versa vice*: h. e. qui inter dormiendum somniorum non recordantur, in illis totum genus nervosum est laxius, pori apertiores, renisus in vasis minimis minor: hinc negotium perspirationis liberius procedit. E contrario vero, quando somniis exagitur homo, efficaciores esse vibrationes, atque exinde principium nervorum cum nervis ipsis, totumque corporis habitum magis adstrictum, poros contractos, atque renisum in vasis minoribus & extremitatibus maiorem cognoscimus; quod in statu p. n. febricitantium somnus turbulentus & deliria imprimis confirmant.

In somno
sine somniis
exstantiori-
bus bona
perspiratio.

rum somniis præfagia ferre docuit, * sed & alii posteriorum temporum celebriores Medici, pro humorum & temperamentorum varietate ** diversis in somno imaginatio-
nibus

*Somnia pro tempera-
mentorum
varietate
varia.*

* Scilicet insomnia sunt Medicis aliquando tanquam duces & exploratores ad temperiem & intemperiem corporis dignoscendam. *Somnia Me-
dicis sunt*
*Insomnia, quæ per somnum apparent, de diurnis actionibus, & reddunt signa sani-
tatis & mor-
borum.*
mens quomodo facta sunt, ea, quæ seria & iusta in re per diem facta sunt: aut de quibus consilium in vitam est; hæc homini bona sunt: sanitatem enim significant. Propterea quod anima in diurnis consiliis perseverat, neque repletionem, neque evacuationem, neque aliqua alia forinsecus allapsa re, videt. Hippocrates, de Insomn. Scilicet hæc denotant iustam & ordinatam cerebri dispositionem, in qua commune sensorium, nulla alia causa incitatum aut turbatum, animi operosi intentioni iusto modo respondet, atque ideas, licet, ob relaxationem, leviores & obscuriores, utcunque tamen ordinatas, concentu leni & placido exprimit. E contrario, quando genus nervorum & commune sensorium, a causis morbofis internis irritatum, incitatum, adstrictum, & a tono suo deturbatum est, in illa, a causis somni opprefione, nec mentis intentioni ordinate respondet, varioque modo a pulsibus internis percussum personat quasi, & sic confusas, inordinatas, profundiores, graves, ingratas ideas parit, quæ animæ, a corporis vitio molesta iam sensatione gravatæ, occurrentes, exagitationes vehementiores, pavores, timores, labores, genereque nervoso in consensum abrepto, convulsiones, in delicatis cumprimis, sæpe producunt. *In somnis, inquit Galenus, quando ad cerebrum humor infestus (qui cerebri dispositionem naturalem & tonum pervertit, fibrasque concitat) pervenerit, timores, labores ac convulsiones fiunt. Comm. ad Aphor. L. IV. 67.*

** Scilicet somnia non tantum ex iis, quæ interdium agimus, sed etiam ex corporis dispositione emergunt. Nec omnino frustra sunt veteres, ex quorum mente, humorum æqualitas, (ratione mixtionis pariter ac motus & distributionis per universum corporis habitum) iucunda somniat, permulcentia & spem inducentia optabilem, melodias, convivias, & dignitates. Hic scilicet organum communis
sen-

*Somnia ab
humorum
æqualitate.*

nibus mentem occupari tradiderunt, atque hinc ex infomniis corporis dispositionem coniecturis quibusdam depre-

Somnia plethoricorum.

Somnia ab humoribus tenuibus.

sensorii optime dispositum conspirat cum mente contenta, tranquilla, in spem optimam erecta; cumque hæc, ad iucunda quavis intenta, omnia, quæ grata esse possunt, desideret, & semper exoptet, hinc in somno, quando desiderio & intentioni animæ promte & expedite consonat organum, omnia desiderabilia occurrunt. Vbi singulorum humorum redundantia in corpore delinquit plethorico, somnia aliter se ostendunt: opinatur enim quis se moveri non posse, aut ingestibili onere gravari, seu linguæ esse impeditæ. Humor enim copia, vasa infarciens ac distendens, motuque magis impedito per vasa transpressa, nervosum genus, in ista a somno relaxatione efficacius premit, illiusque elaterem reprimit, neque id sine molesto animi sensu, qui, quum sit obscurus, ut anima molestiam quidem graviolem sentiat, causam tamen non perspiciat, hinc ista secundum consuetam iudicat, atque eiusmodi causas sibi sistit, a quibus alias eiusmodi molestia oriri solet, nempe pondus externum, corpus aggravans, & vincula linguam impediencia. Qui vero subvolare se opinantur & perniciousiter quocumque rapi, prætenuibus humoribus abundare creduntur. Humores enim tenues, fluxiles, per partes solidas laxatas, expeditius sine impedimento sensibili propelluntur & transeunt, nervosque remissiores, mobiliore, continuo, volubili impressione, subsilire faciunt, unde levior quasi, nulla præsentem molestiam, & subsilientibus nervis, perniciousiter rapi sibi videtur homo. Nervis enim blande & celerius incitatis, speciem motus confusam sibi sistit anima, neque tamen causam perspiciat, atque hinc secundum consuetudinem iudicat.

Idem sæpe evenire in vigilantibus, in statu p. n., ad lectum ægri non unis vicibus observavi. Sub ipsa enim crisi, quum antea, ob difficiliorem humorum per vasa minima transitum, constrictis & renitentibus extremis vasculis, sensus oppressionis in pectore, magna- que omnium membrorum gravitas maximam molestiam attulisset, subactis iam, præparatis, fluxilioribus redditis humoribus morbo- sis, atque hinc liberius percurrantibus, remissiore facto externo habitu, tenuisque in extremis, vi & motu cordis, superato, fluida vitalia ex-

pedi-

deprehendere docuerunt. Et Cicero, quando summam laudem senectutis esse dicit, quod ea voluptates nullas magno-

peditius per solida feruntur, volubilique impulsu surrepunt, elatere nervorum, antea nimis represso, iam libere resiliente & quasi subsistente. Vnde ægri, oppressione & gravativo sensu liberati, sibi ipsis leviores facti, & dum nervi simul & muscoli, invalescente tono, crisma promoventes, subsultabant, evehi aut volare quasi sibi videbantur, idque adstantibus æque ac mihi, cum sollicitudine, nescientes, quid hoc sibi velit, significabant.

Ita quoque insomnia de temperamento testantur, quando phantasia, pro organi dispositione, consueta & ea sistit, quæ familiaria sunt, & ad quæ homo, pro conditione temperamenti, propendet, ac quibus delectatur, & quidem confuse, in organo laxato & ab ordinaria tensione deturbato. Vnde sanguinei commestrationes, cantus, saltationes, amores, hortos, viridaria amœna, cæli serenitatem &c: cholericæ rixas, digladiationes somniant. Melancholici vero tristes, quas vigilantes sibi formant, ideas in somno continuant & repetunt, quæ, cum hic sint obscuræ, & varia ratione ac confuse combinentur, non mirum, si maxime deformes & terrificæ ideæ, fumi, caligines, tenebræ, cœmeteria, mali spiritus, mortuorum imagines & luctuosæ res in somno occurrant. Est enim quædam inter ideas connexio, ita ut ex una altera facile emergat & eliciatur, in organo peculiari modo, a peculiaribus humoribus, imbuto, adstricto, disposito & ad peculiarem motum configurativum habili reddito. Sic vehemens calor in corpore, in illa obscura sensus, in somno, impressione, ideam ignis ardentis sistit, de quo in inflammationibus internis, cum primis uteri, inter deliria, sæpe ægros conquestos esse memini. Sic phlegmatis & humorum aqueorum copia fibras nerveas humectat, & ita imbuit ac disposuit, ut facili incitatione eo modo affici possint, quo alias ab aqua affici solent, unde aquæ idea occurrit, & cum his connexæ ideæ navis, piscium &c. pluviarum, imbrium, & concurrente simul sensu quodam gravativo, molesto, submersionis; aut oborto simul stupore partium ac frigoris confuso sensu, nivis, glaciei, grandinis; unde, qui hæc somniant, humoribus pituitosis frigidis abundare recte existimant. Quando biliosæ partes nervos

Insomnia testantur de temperamento.

Remedia
somnia
producent.

magnopere desiderat, caret epulis exstructisque mensis & frequentibus poculis, caret vinolentia & cruditate, in somniis etiam carere affirmat. Sic experientia docet dari remedia, quæ non tantum vim somnum inducendi, sed & multa in somno spectra iniiciendi possident: vim scilicet narcoticam, qua sanguinem rarefaciunt, expandunt, ut, vi nervorum & elatere represso, lentiori motu sanguis per vasa feratur, caput oppleatur, cerebrum aggravetur: & vim simul acrem, qua genus nervosum stringunt certo modo, partesque nervosas peculiari modo adstringunt, & commune sensorium ab ordinaria & naturali intensione harmonica deiciunt, & ad peculiarem extraordinariam disponunt. De Aegyptiis scribit *Prosper Alpinus*, illos certo affirmare, si medicamenta quædam narcotica, quorum descriptionem exhibet, assumant, plurima se pulcherrima viridaria, formosissimas puellas, milites, bella, ignes, urbes ardentes, & varia, quibus delectentur, per somnum videre: & de Indis refert *Monardes de Simpl. Med. novi orbis c. de tabaco*, fumum illos nicotianæ per os & nares recipere, animi gratia, quando insomnia videre interdum & extra se rapi vellent, aut etiam de suorum negotiorum eventu ex insomniis, quæ illis apparuerint, iudicaturi. Illud præterea apud Medicos exploratæ veritatis est, non tantum prurientia, a copiosa & turgescente materia seminali, aut alia de causa, laxato, v. gr. ab aëre austrino, corporis habitu, atque

Somnia
venerem.

organorum partes imbuunt, stringunt, pungunt, & quasi perurunt, facile, in illa sensus obscuritate & confusione, incendiolorum imagines obvertantur menti, itemque color igneus, citrinus, qualem biliosi, icterici in statu vigiliarum, omnibus obiectis, ob organum depravatum & humorum vitium, affingere solent, & qui proin illis familiaris est, dum organum dispositum, ad illum representandum, aptius est.

atque intumescantibus sic humoribus, vid. *Car. Piso, de morb. ex ferof. colluv. S. II. P. II.* æstuantia genitalia somnos venereos menti exhibere & pollutionem sic dictam nocturnam producere; sed & obvenire subinde, ut in corporibus quibusdam, humoribus lentis minus perspirabilibus abundantibus, & resupino decubitu lecto incumbantibus, a causis satis cognitis, sensus gravativus, pressivus in pectore, constringens & quasi suffocatorius speciem in somno excitet summum discrimen representantem & maximum ^{Incubus quid?} timorem incutientem: quo ipso constricto a timore exteriori habitu & sanguine sic repulso, cor obruitur & sensus pectoris gravativus augetur: cumque mens non statim sensus huius molestissimi suffocatorii causam perspiciat, ex præsentibus datis, secundum consueta iudicat, & quoniam a pondere abdomini incumbente, eiusmodi effectum provenire posse & solere, exploratissimum habet, hinc aliquid corpori incumbere, illud premere atque suffocare imaginatur, idque deinde ex populari errore atque vanissima vulgi traditione, a prima infantia sibi instillata, monstrum vel dæmonem, spectrum, Incubum sive Ephialtem dictum, fuisse opinatur, (haud alia ratione ac in tenebris nocturnis pavidi atque timore perculsi, sollicitæ imaginationis vi, spectrum nos apprehendere aut tangere, imo dorso incumbere sæpe non solum opinamur, sed credimus: de qua re infra plura dicenda,) cum nihil aliud causæ subfit, quam motuum corporeorum excessus animæ vim ac vigorem impediens aliquo modo & opprimens & destructum sic utriusque substantiæ æquilibrium.

Hinc quoque facile ratio deducitur, cur statim a ^{Cur statim} prandio animus quasi aliquo modo obnubilatus ad medi- ^{a prandio} tationes serias minus idoneus sit, & cur ad somnum tum ^{somnus ob-} ^{repat?} temporis corpus propendeat? Distentis enim ab ingesta cibo-

ciborum copia primis viis, ventriculo & intestinis, arteria magna descendens, alique ipsius rami quodammodo comprimuntur: quo ipso, impedito liquidi contenti motu, sanguis ad caput compellitur, maiorique copia cerebrum obruit & aggravat; ut de chylo, sanguinem expandente & in vasis minimis retardante, nil dicam. Vnde sublato fluidi sanguinei & nervei in cerebro æquilibrio, præpeditur huius ad partes liberior influxus, & non solum mens a suo vigore, sed & organa corporis a vivida tensione aliquo modo remittunt, quo ipso languidus dura mortis frater obrepit. Ita *somnus animali supervenit capite repleto. Gal. L. 1. de Sympt. caus. Cap. ultimo.*

*Ab aère
astuante &
austrino
sommiculosa
molestia.*

Sic etiam, tempore quo caletur maxime, quando aër simul austrinus corporis habitum & tensionem resolvit, nervorumque elaterem laxat, aut quando tempestas imminet, aère effluviis sulphureis pleno & referto, somniculosa molestia hominem fatigat, atque invisa & incommoda nubila menti producit: concurrentibus enim diversis hic causis sanguis intumescit, expanditur, retardatur in motu, caput opplet, gravat: atque ita sublato fluidarum & solidarum partium se invicem cientium æquabili ac iusto libramento, mentis quoque & corporis *incommoditas* cessat, corpore languente, anima a suo vigore deficiente.

*In statu
p. n. febris
bus &c. in
primis de-
struitur
æquilibrium.*

*Ob conge-
stionem vel
rarefactio-
nem sangui-
nis.*

Nullibi vero destructum illud mentis & corporis æquilibrium evidentius perspicitur, quam in statu præternaturali, ubi, in variis corporis humani affectibus, cum primis in febribus, sanguis, vel ad caput, ab aliarum partium constrictione, obstructione aut spasmodica contractione congeritur, vel nimium rarefit & æstuat, & ita caput infarcit ac opplet. Inde enim fibræ medullæ cerebri vel in toto vel ex parte compressis, nervisque, ob denegatum fluidi nervorum influxum infirmatis & ab ordinata inten-
sione

sione deficientibus, originem ducunt, non solum omnes sic dicti morbi soporosi, iisque maxime affines, vertigo, apoplexia, paralyfis, memoriæ labefactatio, oblivio, *ἀνασθησία*, stupor, hebetudo, iudicii & ratiocinandi facultas infracta, confusa, turbata, sed &, ubi organa ab harmonia sua deturbata, ab internis sanguinis permicantis & eadem extrudentis impulsibus exagitantur, melancholia, mania, (quam rectissime *Hippocrates, Tr. de Man. Epist. addit.* a cerebro nimium calefacto, hoc est, sanguine æstuante, repleto & oppresso, & p. n. moto deducit, *cum eo tempore homo sapiat, quo cerebrum quiescit*: h. e. in debita tensione & harmonia persistit, confer. *Laurentius Bellini, de Morb. Cap.*) febricitantium deliria; Non potest enim non fieri, quin ubi, transitu nervorum undis præcluso, nervorumque elatere debilitato, commune sensorium totaque cerebri compages ab humorum æstuantium irruptione comprimatur & concutitur, motus nervorum liquidi insignem turbationem sustineat & confusæ fibrillarum modo p. n. distentiarum agitationes ineptis & inconditis ideis occasionem præbeant. Inde quoque deliria in Tarantatis & demorsis a cane rabido commode deducuntur, ubi veneno subtili, pervadente, activo, acri, tum sanguinis & humorum mixtio, tum motus turbatur, atque partes solidæ ab humoribus, venenata acredine infectis, p. n. modo stringuntur, in tono & intensione sua ordinaria multum pervertuntur: unde non possunt non, ab æstuantibus & concitatis humoribus, partes solidas vehementer extrudentibus & organa ab harmonica intensione deiecta impellentibus, perversi concentus & ideæ materiales in cerebro oboriri, hisque similes perversæ ideæ immateriales in mente respondere. Verissime laudatissimus *Bergerus*: *Si fiat, inquit, ut vehementior humorum æstus ipsam cerebri fibrosam compagem invadat,*

Deliria in tarantatis & demorsis a cane rabido.

eoque immutata ipsius naturali temperie, qua mens rationem suam exercet, cum aestus interioris, tum exterioribus arteriarum imperitis impulsibus totum musicum cerebri opificium committatur, de imperio suo statuque mens deicietur & amens homo atque insaniens reddetur. *Dissert. de Vi Opii rarefacient. pag. 20.*

Aequilibrium destructum vitio fluidi nervi.

Idem illud Aequilibrium destruitur, ubi sanguinis lentescens vitio, ob suppressam transpirationem *Sanctorianam, Med. Stat. S. VII. Aphor. 14.* vel aliis de causis, ipsum quoque nervorum fluidum neque sufficienter, neque recte secernitur, & a vivido suo vigore deiectum sanguini spissiori ad caput congesto & segnius promotum, pro eo ac debebat, reniti non potest, vel quando, ob lymphæ hinc inde interceptum motum, defluxiones sic dictæ catarrhales cerebri aut nervorum fibras premunt & regularem in illis liquidi motum præpediunt. Hinc iidem sæpe affectus soporosi & accedente cogitatione fixa ac imaginatione rei timendæ vel dolendæ Melancholia & Mania. *Melancholicorum enim decubitus vel siderationem, vel convulsionem, vel maniam &c. pariunt, Hippocr. L. VI. Aph. 56.* quoniam eo ipso cerebrum, vel totum, vel ex parte p. n. modo comprimitur & genus nervosum afficitur, pluribus id demonstrante laudato *Laurent. Bellini, de Morb. Capit. p. m. 519. seqq. confer. Barthol. de Moor, veris æconomia animalis, seu humana, principiis innix. Patholog. cerebri delineatio.*

In Pica & Malacia.

Ita quoque in Pica & Malacia tollitur hoc æquilibrium: quando a viscerum, & in sexu sequiori, ab uteri vicinarumque partium atonia & obstructionibus sanguis circa ventriculum & appetitus organa congeritur & quasi stagnat; cuius pressione nervea ventriculi tunica a solito tono, & tensione harmonica nativa & ordinaria declinat: cumque, concurrentibus pluribus causis, spastica mesenterii,

terii, in subiectis huic morbo obnoxiiis simul frequentes, tensiones, per consensum, ventriculi nerveam compagem irritent, sollicitent, ac iam labefactatam facilius stringant & exagitent: non possunt non, pro perversa organi intentione, perversi oscillationum & vibrationum modi ad cerebrum propagari, perversæ ideæ materiales in cerebro exoriri, hisque non nisi perversæ repræsentationes sive ideæ immateriales in mente coniungi, ut gratissimum sæpe videatur, quod vix sine nausea & fastidio intueri, aut ori saltem naribusque admoveere potuissent: haud aliter ac in idiosyncrasiis, pro peculiari organorum sensoriorum dispositione, magna varietas in perceptione, diiudicatione, & inde proveniente appetitu, saporum & odorum observari solet.

Simili modo in dysorexia, anorexia, *ἀνορέξια*, sive *In appetitu morbo.* aversatione ciborum, bulimo, fame canina, idem æquilibrium tollitur, sicut etiam in omni sensoriorum & sensuum læsionibus. Etenim sublata organorum eutonia, oriuntur oscillationum & vibrationum, sive fluidi nervei, sive nervorum, vitia, perturbationes, turbatæ ideæ materiales in organo, & hinc similes his ideæ immateriales in mente. Turbato æquilibrio partium fluidarum & solidarum in corpore & organis, turbatur quoque, ex lege confoederationis & conspirationis, a Creatore sapientissimo sancta, secundum ordinem rerum institutum, æquabile, ac decens, solitumque commercium sive æquilibrium inter animam & corpus. *Adeo æquilibrii leges, leges sunt sanitatis: verbis clariss. & perspicacissimi Hecqueti, Nov. Medicin. Conspect. P. II. C. VI. p. 129.*

Qua ratione mentis & corporis æquilibrium, in animi deliquiis, syncope, lipothymia, nec non in Epilepsia, *In deliquiis animi & Epilepsia.* similibusque convulsivis morbis sublatum, eidem sanguinis

nis vasa distendentis, nervorumque elateris renitentis, destructo æquilibrio debeatur, iis ignotum esse nequit, qui historiam eiusmodi morborum & causas, harumque agendi modum, ex Pathologia medica, recte perspecta habent: speciatim quod & quomodo eiusmodi affectus originem ducant, tum ab oppressione & infirmatione, tum etiam, & sæpe simul ab exagitatione & spasmodica constrictione generis nervosi: ut hisce fusius exponendis immorari haud necessum ducam.

Illud tamen adhuc observo, quod exinde planissima evidentiâ consequitur: magna sane in Medicina interesse, ut non solum structuram corporis humani, sed & motuum proportionem probe exploratam habeamus. Deinde, quemadmodum ad sanitatem, ita quoque ad præstantiam vigoremque mentis tuendum multum præsidii in eo positum esse, ut legitimo sex rerum, ad sanitatem tuendam morbosque inferendos indifferentium, ad vitam tamen protrahendam maxime necessariorum usu, iusta sanguinis temperies conservetur, & motus uterque intestinus & progressivus intra Naturæ mediocritatem contineatur, ac iusta fluidarum & solidarum partium proportio & æquabilis utrarumque in adversum nisus, æquumque libramentum, continuetur. Tertio nil magis, ut corporis, ita quoque mentis sanitatem labefactare & illam utriusque ⁱⁿ turbare, quam nimiam repletionem, aut sanguinis plus iusto ebullientis expansi & arteriarum latera extrudentis, eoque fibrillas cerebri & nervorum prementis, atque pulsantis nisum. Vnde apparet, quam sibi parum prospiciant, qui deposita humani sensus temperantia ebriaminibus & potibus spirituosus corpus replent, sanguinem inflammant, cerebrum opplent, rationis domicilium impugnant, & non solum insignem generi nervoso labem &

Nimia repletionis nocumenta.

atoniam, in tabem, hydropem & illam corporis carnifici-
nam, querulam arthritidem, ipsamque mortem tandem
desinentem affricant, sed, quod potissimum est, perpetua
vertigine iudicii lumen extinguendo illius partis, qua ho-
mines sunt, usu se ipsos privant. * Hinc deterrima inge-
niorum pestis Medicis audit ebrietas; & hæc sine dubio
gravissima ratio fuit, cur sapientissimus Regum Reges &
Principes vino & ebriaminibus abstinere iusserit: *Prov.*

XXXI. 4. ** & cur Carthaginenses olim legibus caverint,
ne Princeps eo anno, quo imperaret, vinum biberet: quam-
obrem *Plato, de Legib. II.* vini abstinentiam *** tantopere
com-

*Carthagi-
nensium
Princeps
abstemius.*

* Idque eo magis, quando nervis ab aliis causis, præsertim
venere iam infirmatis, enervatis, exhaustis, Bacchus iisdem bellum
indicit. Vnde vere Poëta cecinit:

*Luxuries prædulce malum, qua dedita semper
Corporis arbitriis hebetat caligine sensus.*

*Bacchi &
veneris con-
nubium val-
de nocivum.*

Et pro remedio:

Compedibus venerem, vinculis constringe Lyæum.

Vinum bellum indicit nervis, cerebrum debilitat, mentis aciem re-
nebris obfuscat, oculorum lumen hebetat. Idem efficit venus. Bac-
chus & Venus artubus bellum inferunt. Inde veteres Venerem Bac-
cho copula matrimoniali iunctam filiam podagram genuisse tra-
dunt. vid. *Rolfincii Ord. & Method. Medic. special. L. II. S. III.*
C. XLIX. p. 144.

** Rationem addit, *Salomo*: ne infractis animæ viribus, sta-
teram transgrediantur, ac præter ius & æquum aliquid faciant. *Bar-
tholomæum* Ictum ad pondus & mensuram bibisse legimus, ut ingenium
semper æquabiliter dispositum, nec unquam alteratum haberet.

*** Plato neque in exercitu permittebat, ut vinum gustarent
milites, neque in civitate ipsa servi. Sicuti neque principes, neque
administrantes rempublicam, neque iudices, neque hi breviter, qui
de re aliqua essent consultaturi. Quod nimirum veluti quidam
tyrannus animæ facultatibus imperet, & quod, ut in *Timæo* loquitur,
ebrie-

*Platonis sen-
tentia de
vini abusu.*

commendaverit, ac speciatim pueris ad duodevigesimalium usque annum, quemadmodum *Aristoteles, de somn. & vigil.* infan-

Ebrii ad generandam prolem generosam & sanam inhabiles sunt.

ebrietas animam cum corpore calefaciat, ex quo ipsam aberrare & a nobilissimo munere desciscere necessum sit. Sed neque interdiu nisi aut exercendi corporis aut tollendi morbi gratia permisit unquam vini potionem: neque item noctu dum liberis navanda esset opera, ut prolem haberent compactiorem & bonæ temperaturæ viciniorem: ebrios enim mente captos generationi inutiles esse, & foetus gignere cum membris, tum moribus tortuosos; ut non mirum, si stupida & minus generosa proles subinde ab ebriis parentibus generetur, & hereditaria traduce magna propensio ad potationem & vinolentiam eidem imprimatur. confer. *Willisius, de Anim. Brutor. P. II. C. XIII. p. m. 299. Bonetus, Anatom. Pract. L. I. S. X. fol. 205.* Hinc quoque apud Lacedæmonios, *Plutarcho teste, de Educ. Puer.* lege cautum fuit, ut, qui mulieres, prolis generandæ causa, accederent, sobrii, aut vino modico tantum delibuti iis concumberent. Pro virili autem esse enitendum singulis, existimabat Plato, ut alimento, studiis & disciplinis simul & vitium fugerent, & virtutem ipsam capefferent. conf. *Galen. libr. quod mor. anim. sequantur temperam. corpor.* Et pari cum veritate eleganter *Lucretius Carus, de Rer. Nat. L. III.*

*Denique (inquit) cur hominem cum vini vis penetravit
Aeris & in venas discessit diditus ardor,
Consequitur gravitas membrorum? præpediuntur
Crura vacillanti? tardescit lingua? mader mens?
Nant oculi? clamor, singultus, iurgia gliscunt?
Et iam cetera de genere hoc quæcunque sequuntur,
Cyr ea sunt? nisi quod vehemens violentia vini
Conturbare animam consuevit corpore in ipso.*

Nec abs re *Seneca*: Sed in hoc, inquit, nosse profuit, ut calentibus ingenii subtrahas vinum, quod pueris Plato negandum putat, & ignem vetat igne incitari. Nec cibus quidem implendi sunt. Distendentur enim corpora, & animi cum corpore tumescent. de *Ira L. II. C. XXI.* Per ebrietatem, aucto repente sanguine, animi functiones, eiusque intel-

lectus

infantibus, & nutricibus, vino interdixerit? nec non, cur prudentissimi quique, ex Medicis, opii & opiatorum usum tenellæ ætati dissuadeant? scil. ne, aucto calore expansivo & pressione humorum, cerebro cum genere nervoso molli & tenerrimo vis inferatur, & ita non tantum Epilepsiæ, quæ ob illam cerebri mollitiem & nervorum debilitatem infantili ætati adeo familiaris esse solet, ut νόσσησι παιδιων καὶ ἐξοχήν vocetur, subitaque sæpe morti detur occasio, sed in primis, vis rationis, labefactato eius domicilio, tandem periclitetur.

Et hinc quoque probe cavere prudentis erit, ne *Pharmacis non facile turbanda natura.* pharmacis intempestive adhibitis, & utriusque fluidi, vel sanguinis & nervorum, & animi ac corporis æquilibrium pervertat; ut eo minus mirum, si sanitate misere excidant, qui eandem sæpe nimium concupiscunt, & in secunda valetudine, vel eius, quam vocant, latitudine, adversæ præfidiis Naturam turbant, nullaque cogente necessitate sanguinis motiones subsidiis pharmaceuticis vel incitant, vel cohibent, ac ita nervorum & arteriarum, mentis & corporis nisum ac nutum proportionatum subducunt. Sic qui memoriæ per medicamenta, calida plerumque con- *Memoria subsidia medica periculosa.* fortantia, quæ vocant, suppetias ferre laborant, ipsam me-

O 2

moriæ,

lectus concidit, & malorum instantium obliti, futurorum bonorum optimam spem concipiunt. Hippocrates de flat. Apollonium Thyaneum tantum aquam bibisse ferunt, ne vertigines pateretur, sed somnum caperet leviolem, atque inde ad operas suas philosophicas tanto rediret alacrior. Neque alia de causa olim fœminis vino interdictum fuit, quod nempe eius usus rationis lumen extingueret, stupidas redderet, ac virtutis ianua obserata, vitiis fomentum ac viam aperiret. Vnde, Valerio Maximo auctore, accepimus, quod coniugem Metellus fuisse delumbatam ac multatam, quod vinum bibisset, interemerit, ac istud quidem eius factum non accusatore tantum, sed & reprehensore caruerit.

moriam, sanam mentem, sanitatem corporis, quin & ipsam vitam saepe perdunt. Pharmaca enim, in corpus admissa, idem non alere, & in eo, in quo est, statu conservare, sed alterare, eiusque motiones facile vel incitare nimium, vel minuere, ut multa inde labe nunc manifesto, modo tacite surrepere in corpus possint, satis exploratum habent intelligentes. Eo sensu optima medicina est, nulla medicina uti.

Abstine & efficies quod medicina nequit.

*Natura san-
nitatis con-
servatrix.*

Natura corporis nostri ordo & partium concentus tam concinne & provide constitutus est, ut quicquid ad sui conservationem necesse est, omni arte melius efficiat, dum & necessarios appetitus excitat, & motibus convenientibus integritatem actionum prorogat & tuetur. Unde naturam sapientissimam, iustissimam, providam, eruditam, artificiosam, sollicitam, quæ nil frustra, nil temere, nil incommode, vel quod in perniciem tendat corporis, ex se operetur, sed omnia ad salutem & conservationem dirigat, si modo earum rerum usu sustentetur, quæ optime constitutam in hoc statu tueantur, ipsiusque vires confirmant, non affligant aut evertant, non sine ratione vocarunt veteres: modo hæc sano sensu accipiantur, ut sapientissima, iustissima, idem sit & denotet ac sapienter, iusto modo instituta, provida, erudita, artificiosa idem ac in qua omnia provide, accommodate, artificiose sunt disposita, sollicita idem ac in qua omnia expeditius atque melius, ex sapientissimi Creatoris instituto, procedunt, quam si summa hominum sollicitudine dirigerentur: nec sapientia optimi Creatoris creaturæ, sapientissime instituentis rei sapienter institutæ, per crassissimum errorem tribuatur, neque DEVS cum natura committatur. Nempe, ex sapientia instituentis Creatoris, valenti, sua cuique natura, sapien-

sapientissime instituta, satis est ad proprias convenientesque excitandas appetitiones, quibus sanitatem salutemque tueatur. Intemperatis autem naturis ars, remediis suis, prodest. Sed valetudo, h. e. mentis & corporis constitutio bona, sustentatur notitiæ sui, & observatione, quæ res aut prodesse soleant, aut obesse, verbis *Ciceronis L. II. de offic. i. e.* cum cognoscitur, cumque res & modi, quibus lædi possit, caventur. Notitia vero sui valetudinem sustentare, est vires suas habere perspectas, & rerum, quarum ope & præsidio vivitur, (quas res Medici non naturales vocare solent,) quæ nocent & profunt, observatione recte uti. His utimur, a quibus natura ipsa iuvatur & reficitur: ab his cavemus, a quibus noxam nos sentire percipimus, idque duce & magistra natura: quæ, ut *Cato* dixit, dux vitæ nostræ est optima, multis ipsa signis declarans, quid velit, quæ quærat, quæ desideret, quæ abhorreat, omnibusque modis vim suam in nobis, potestatemque indicans, cuique ipsi repugnare nihil prorsus aliud est, quam Gigantum more cum Diis pugnare: sunt verba *Frasc. Valeriola L. C. L. III. p. 713.*

*Valetudo
quomodo
sustentetur.*

Eoque magis in ruborem & confusionem adducuntur, risu & explosione dignissimi, qui variorum ope pharmacorum & medicinarum illarum, quas inepte universales & panaceas vocant, vitam sanam & longam, quam sibi ipsis præstare nequeunt, aliis liberaliter pollicentur, & venum exponunt. Nesciunt, inquit *Excell. Bergerus*, hi, si dicendum quod res est, illam in opificio hominis divinam artem, sive tam admirabili partium nexu, atque artificio mechanico constructam corporis fabricam, atque adeo veram vitæ & valetudinis rationem, quando medicamentis ex auro, margaritis, & gemmis aliis, lapide bezoar, ambra, croco, myrrha, aloë, nitro, salibusque aliis, fixis, volatilibus,

Qui per panaceas vitam sanam & longam promittunt, rationem vitæ & sanitatis ignorant.

tilibus, oleosisque confectis, & aquis atque spiritibus vitæ, & eius generis remediis aliis, bonam integramque valetudinem servari contendunt. Res ipsa ostendit, singulari consilio DEVM, tanquam patrem, fideliter nobis prospicientem, distinxisse res nascentes, & alias velle nutrimentum esse, quibus partam vi naturæ sanitatem tueamur & conservemus, alias remedia, quorum auxilio sanitas labefactata sublevetur & restituatur. Ecquis igitur ratione præditus illis adversæ valetudinis præfidiis bonam servare valetudinem sustineat? Fortasse, ut spiritui vitæ & archeo, aut biolychnio cordis, salem volatilem, vel sulphur & oleum perpetuo sufficiat, aut sanguinem corpusque totum balsamo condiat, atque a corruptione præservet, aut calidum innatum cum humido radicali ita stabile firmumque reddat, ne tam facile citoque aufugiat, utrumque & evanescat: quemadmodum Spagyrici nonnulli putant, aurum potabile conversum in nutrimentum esse illud humidum, quod a calore non resolvatur, quod videamus, aurum igne minus absumi. Sed has quisque intelligens fabulas, suis auctoribus facile relinquit, eoque & crumenæ & sanitati tutius consulit. *de tuend. valetud. ex cognit. sui ipsius, §. XIX.*

Aequilibrium a parte mentis sublatum.

Ex hisce iam satis planum esse puto, quomodo, a parte corporis, illa operationum proportio immutetur? restat, ut exemplis quibusdam declarem, qua ratione anima affectibus excitata æqualitatem sæpe reducat, vel a parte sui quoque insigniter pervertat. Hic vero ante omnia observandum, quod supra iam inculcavi: (a) nullum animam in corpore motum, nullam functionem animalem administrare, nisi adminiculo causæ nervorum intensionem & motum producentis & perficientis, vel fluidi nervorum, quod spiritum animale veteres appellabant.

Dein-

Deinde, quod res ipsa loqui videtur, (β) animi agitationes mediocritatis leges supergressas nimisque concitatas, ex lege consociationis, causam illam intendentem & moventem, vel liquidum nervorum, necessitate mechanica, quemadmodum supra pag. 45. expositum est, in partes iamdum influens, impetu quasi superaddito impellere, & pro ratione plurium concurrentium conditionum, varios partium extra ordinem motus, convulsiones, spasmos, constrictiones excitare. Id quod luculentius apparebit, si, quod pag. 51. monui, actionem animæ, sive ideam immaterialem in anima, motum configurativum, sive ideam materialem in cerebro, & motum quendam in organis conspirantibus esse simul, curatius expendimus. Tum (γ) quod experientia manifestum est, esse in quibusdam hominibus nervorum vel liquidi nervosi ad animæ imperium ita obnoxium motum & fluorem, ut imaginandi vi, ad certam partem, ad quam fixa cogitatio intenta est, dirigi & propelli possit.

Præterea id quoque, a prudentioribus optime demonstratum, admittimus: omnes sic dictos animi affectus, sive agitationes, ex unica radice & fundamento surgere & proficisci, amore scilicet *sui ipsius*, quo efficitur, ut omne id, quod homo sibi utile & conducibile credit, desideret, & data opera quarat, appetat, sequatur: quicquid vero damnosum atque nocivum iudicat, aversetur, abhorreat, fugiat: & proinde ad duas classes commode referri, propensionem, cupiditatem, sive *amorem*, & aversionem, sive *odium*. Nempe, voluptas & dolor, & quæ eorum causa sunt, bonum & malum, cardines sunt, in quibus affectus nostri vertuntur. vid. doctissimus *Lockius*, de *Intellect. human.* L. II. cap. XX. 3. nec non *du Hamel*, *Philos. Vet. & Nov. Phil. Moral. Tr. III. Disput. II. p. m. 735.* Anima versatur
circa

Vna omnium
affectuum
radix.

Binae classes.

circa obiectum vel bonum, idque sive verum sive appa-
rens, vel malum.

*Obiectum
bonum quia
efficit in
anima.*

*In gaudio
spiritus non
tam ad exte-
riora, quam
ad cor inpri-
mis propel-
luntur.*

Illud animam specie iucundi allicit, excitat & letitia
perfundit: quo ipso motus causæ nervos tendentis & mo-
ventis, vel nervorum succi, intenditur, ut promptius influat,
propellatur, &, ut Naturæ consulti loqui amant, intuitu
obiecti grati in elatere expandatur, nec tam ab interiori-
bus ad exteriora, (quod de sanguine tantum, non vero
spiritibus seu nervorum fluido verum est,) quam potius
ad omnia corporis organa, præ aliis tamen in cor, neglecto
quasi aliquo modo, ob animi contenti & imminentium ab
extra molestiarum cura vacantis securitatem, exteriori
corporis habitu; * qui hinc ob auctam sanguinis pressio-
nem & mutatum quodammodo æquilibrium moderate
laxa-

*Tergeminus
in homine
consensus.*

* Expendi merentur, quæ apposite ad hanc rem laudatus su-
pra Clar. Hecquetus disserit, libr. allegat. p. 128. Tergeminus, inquit,
in homine consensus est, corporis nimirum, animæ, & externarum re-
rum, Creatoris legum vi institutus, quæ proportionum & convenientia-
rum virtus est; qua stante duranteve letus ac sibi placens animus,
quem ex externis rebus percipit, consensum transmittit ad corpus, per-
ceptionum communionis & sensationum lege, qua, posito mentis in ex-
ternis rebus sibi complacentis assensu, nihil diffidens corpus in se
conquiescit, partium suarum toni, oscillationum & directionum tenax:
socus erit, si ab ingratis rebus externis, quales sunt iniucunda, tristes
aut nocitura, moleste afficiatur animus, corpus enim ex animi offensa
sentiens hunc inter & externas res natas esse repugnantias aut facta
fuisse dissidia, ideoque ruptum fœdus esse, has inter & illum, proportio-
nis & ordinis legum, ab ordine ipsummet discedit. In quantum enim
ab externis mutatur anima respectus ad externas res, in tantum vio-
latur dispositura corporis ad animam & ordinatio: unde, quæ ex ter-
geminio concentu alebatur, illius eutonia ruit aut labitur. Hinc oscil-
lationum vitia, directionum errata, secretionum peccamina, a labe-
factato nempe corporis & anime, rerum, rationum, respectuum & ordi-
nationum æquamento.

laxatur. Et sic lætitia diastolen & systolen reddit faciliores. *Gaudii effe-*
ctus in corpore.
 Sanctior. Med. Stat. S. VII. Aphor. 48. sic nihil magis liberam
 reddit perspirationem, quam consolatio animi, ib. Aph. 6. sic con-
 solatio, quacunque de causa fiat, aperit meatus & largam facit
 perspirationem, ib. Aph. 19. aucto scilicet cordis impulsu & la-
 xiore reddito exteriori habitu. * Atque hinc etiam cor
 in specie exultare rectissime dicitur. Hinc sanguis valido
 cordis impulsu ab interioribus ad exteriora pellitur, totus-
 que corporis habitus fit floridior, & aucto sanguinis in
 orbem motu omnes illæ a mente, gaudio resecta, penden-
 tes utilitates & effectus in corpore proveniunt. Inde
 etiam, corde repentino gaudio aut immodica lætitia ce-
 lerrime moto & quasi oppresso, sive ultra modum con-
 stricto, oriuntur tragici illi effectus, quando exempla non
 una prostant eorum, qui effuso nimis gaudio fuerunt ex-
 animati, quemadmodum de Chilone Lacedæmonio, So-
 phoële, Dionysio Tyranno, binis mulieribus Romanis, apud
 Plinium, L. VII. c. 53. & Livium, Histor. ab Urb. cond. L. XXII.
 Valer. Max. L. IX. c. 12. de mort. non vulg. de Polycrata, no-
 bili fœmina, Philippide Poëta, Rhodio Diagora, matre
 P filium

* Hinc pericharia corpora efficit leviora, ex observatione lau- *Latitia in-*
 dati Sanctorii l. c. aph. 1. lætitia moderata insensibiliter evacuat super- *sensibilis*
 fluum: immoderata superfluum & utile, aph. 24. lætitia aufert e cor- *evacuatio*
 pore quod ponderat & levitat: aph. 27. i. e. & quod crudum & quod *promovetur.*
 coctum est: perseverans per multos dies vires dissolvit: aph. 28. mode-
 rata iuvat cœterices facultates: natura enim non gravata superfluo
 longe melius suorum officiorum munera explet: aph. 25. acrimonia
 perspirabilis retenti ob mœstitiam commode aufertur a pericharia,
 fundantur enim humores suaves, & dein de corpore pondus & acrimonia
 tolluntur: aph. 11. i. e. dum corpus levatur onere & molestia, ut
 tonus & elater nervorum & fibrarum insurgat, actionum vigor instau-
 ratur, cruditates subiguntur, corriguntur, attenuantur & expelluntur.
 Hinc consolatio animi melancholiam superat. aph. 17.

filium, pro mortuo iam habitum, ex pugna redeuntem vidente, apud *A. Gellium*, *Noct. Att. L. 3. c. 15.* Fouqueto, Gallo, apud *Perclin. L. III. Obs. XXII.* aliisque, apud *Zuvingerum*, in *Theatr. vit. hum. L. VII.* & mox citandum *Langium*, de *Mort. ex Affect.* nec non de foemina, *Illust. Leibnitii herede*, apud *Fontenelle*, *Histoir. de l'Academ. Royal. Ann. 1716. p. 156. edit. Batav.* constat.

Terroris &
tristitia
effectus.

Hoc vero, scil. malum, animam terret, unde, dum id averfatur & fugit, consilii quasi inops fluidum nerveum nutu suo in partes subito, vehementer, quandoque etiam inordinate impellit, quasi constricto exteriori habitu, corpus suum periculo creptura & contra molestos insultus obfirmatura; * quo ipso, sublato inter nervosam & arteriosam contextionem aequilibrio & constrictis, cum partibus, vasis sanguineis, sanguis ad interiora repellitur, venae & arteriae detumescunt; unde rigor, tremor, pallor, non aliter ac sub initium paroxysmi febrilis, & perspiratio impedita. *Mæstitia enim & timor impediunt perspirationem crassiorem excrementorum perspirabilium: & perspiratio impedita, a quacunque causa mæstitiam & timorem facit. Sanctior. l. c. aphor. 8. *** dumque nervorum liquidum pari influxu & aequali

* Porro, inquit laudatissimus *Hecquetus*, l. a. rationem, qua in nervos aut solida agunt animi pathemata, aperit illa sui displicentia, in qua versatur animus moerens. Moeror enim, qui in exemplum veniet, animæ status aut conditio est, sub qua stringentes se nerveæ corporis fibrae, & ad infensa rei sensum horrescentes, ab oscillationum serie nativa aut ordine solito declinant; hac de causa animam habebis vigilem veluti corporis custodem, nutibus cuius de rerum circumambientium statu admonetur.

** *Perspirabile ponderosum plus iusto retentum ad mæstitiam & timorem disponit. aph. 5.* Nervorum enim elaterem gravat, premit, elasticam mobilitatem, vim & vigorem præpedit, tonumque per-

Perspiratio
impedita ad
mæstitiam
disponit.

& æquali vehementia in fibras cordis irruit, non potest non id validius constringi, & ita sanguis fortiori impetu elidi; cumque sanguis, in arteriis, a circumferentia repulsus sanguini a corde propulso occurrat & obnitatur, motus in se ipsum reflectitur, unde anxietas, palpitatio cordis, spirandi difficultas, pulsus frequens, plane ut in febribus intermittentibus, quarum etiam rationem formalem in simili sanguinis, a corde expulsi, & a partibus exterioribus simul repulsi, contrario & confuso motu consistere, deductis inde modo evidenti & intelligibili omnibus sym-

P 2

ptoma-

pervertit: quo ipso anima molestia afficitur, quæ tristitiam parit, neque nutibus ipsius genus nervosum promte & libere obsequi potest: sicuti a tono perverso in organo perversæ oriuntur representationes in mente, quæ, accedente molesto sensu, tacitaque mentis indignatione, cuius causam ipsa mens ignorat, non possunt non timorem & mœstitiam inducere. Cum, e contrario, *libera perspiratio* & *Perspiratio libera ad letitiam.* levitas corporis ad letitiam disponat, aph. 5. absente aut cessante in anima molestia, nervisque tono & tensioni suæ restitutis, & ad prompta mentis obsequia habilioribus redditis. Hinc *timor* & *mœstitia*, ut ex staticis colligitur, per evacuationem excrementorum crassiorum perspirabilium, ira & pericharia per tenuium auferuntur, aph. 22. Et si quis sine causa sentiat se hilarem, id a magis aperta perspiratione fit, & eius corpus die sequenti minoris ponderis invenitur, aph. 23. Hinc quoque *timor* & *mœstitia* corpora reddunt graviora, aph. 1. mœrore & timore perspirat levius, ponderosius vero relinquitur, aph. 2. & 27. qui eunt cubitum cum mœstitia, noctu minus perspirant, aph. 15. hinc timentes & mœrentes facile obstructions partium, duritiem & affectus hypochondriacos patiuntur, aph. 3. mœstitia, si diu duret, carnes frigiditas facit, impedit enim, ne crassa & frigida portio exhalet, aph. 9. h. e. cruditates colligit, viscida frigida accumulatur, sanguinisque motus, & distributionem, per vasa minima, æquabilem & sufficientem per spasmodicas, quas inducit & auget, constrictiones, impeditiores reddit. Hinc febris, que post longam mœstitiam suboritur, sudores frigidos & ut plurimum lethales molitur. aph. 10.

ptomatibus facile demonstrare liceret, si latius hic digredi liberet.

Februum
potiora pha-
nomena.

Vt interea paucis rem complectar. Hoc primo experientia definivit: in omni febre esse pulsum celeriore & duriore, & in principio, partium externarum quandam tensionem, rigorem, horripilationem, concussionem modo minorem, brevior, modo diuturnior, externam, internam, pro varietate subiecti, causarum &c. hancque semper excipere calorem p. n. ac sapissime alia plurima notissima symptomata.

Cause.

Adhuc, illud quoque satis apertum est: febres oriri vel ab iis, quæ nervos exquisite stimulant: sicuti exquisitos dolores, inflammationes, vulnera, ambustiones, ulcera interna febres concitare observamus: vel ab iis, quæ corpus gravant, premunt, transpirationem prohibent, molestumque sensum inducunt: ingestis difficilioris subactionis, quæ nec facile coqui, nec digeri, nec transmitti possunt; cruditatibus seri viscidioris: unde a perspiratione insensibili quovis modo suppressa id genus mali pullulare solet, ipso etiam *Galeno* consentiente, qui febres, imprimis sic dictas putridas, ob prohibitam transpirationem insensibilem (*ἀδραννείσιαν*,) cuius causa sit *στένωσις*, constrictio vel obstructio pororum cutis, fieri contendit *11. method. 4. B. de diff. 3. F.* atque ubique fere in expositione causarum, quæ febres excitare solent, ad conditiones tam ipsius transpirationis, quam materiæ perspirabilis respicit. *8. meth. 2. A. de diff. D.* vel ab acris corrosivis plus minus venenosis: vel ab iis, quæ corpus & animum nimium & iusto vehementius exagitant, v. gr. motu corporis excessivo, astu nimio intempestivo, vigiliis nimis, animi affectibus immoderatis: vel ab iis, quæ, per humorum exhaustio-

aqua-

æqualem partium fluidarum & solidarum nisum, æquilibrium & motuum proportionem tollunt; ut sunt hæmorrhagiæ nimix, hypercatharxes, aliæque evacuationes nimix, fames & simil. Paucis, ab omnibus iis, quæ spasmodicam in nervoso genere & partibus nervosis constrictionem producere, cordis motum incitare, atque renifum in vasis minimis augere valent. Hinc *Hippocrates* atque *Galenus*, nunquam fieri febrem sine rigore, qui sine spasmo esse nequit, præcedente, observarunt. Quin docent & ipsa febres comitantia symptomata, cum intermittentes, tum continuas, constrictione vehementiore totius generis nervosi contineri, atque nervos imprimis hic esse affectos: & in continuis quidem, spasmos per plures dies, licet cum quadam remissione, continuare, donec, sub declinatione, causa morbi subacta, & ut loqui amant, cocta, præparata & ad excretionem habiliore reddita, cutisque & emunctoriorum adstrictione & renixu, vi cordis superato, excretiones, quæ morbum iam solutum denunciant, & critica vocari solent, promte expediantur. Hinc quoque est, quod, qui genere nervoso gaudent teneriori, mobiliori, ad constrictiones spasmodicas procliviori, qui naturæ sunt sensibilioris, ut infantes, pueri, iuvenes, itemque sanguinei, cholericæ, febribus quoque varii generis sint obnoxii: eum e contrario, qui habitu firmiore sunt præditi, quorum genus nervosum est minus mobile, fortiterque renitens, & proin natura & indoles, tum corporis, tum animi intuitu minus sensibilis, ut adultiores, duriore vitæ genere gaudentes, senes, melancholici, aut etiam phlegmatici, ad febres minus proni sint.

*In febribus
nervi sunt
affecti.*

Ex quibus cuilibet facile id quod res est perspicere licet. Nempe pulsus celerior nervos cordis citatiore contractione agitari, & liquidum velocius in illos ingredi

Febriſ quid? manifeſte docet; tenſio, rigor & horripilatio idem ſimul fieri in nervis totius corporis demonſtrant. Vnde manifeſtum eſt: Febrem eſſe affectum nervorum, atque in horum oſcillationibus ac conſtrictionibus potiſſimum, & inde oriundo velociori cordis impulſu, ac ſimul aliorum muſculorum ſuccuſſu, auctaque adſtrictione tonica & orto inde maiori reniſu in vaſis minimis capillaribus, conſiſtere.

*Febrium
ratio.*

Scilicet, ſi cauſas modo enumeratas paulo attentius conſideremus, in proclivi erit perſpicere, quod ſenſus ille moleſtus a cauſa vel irritante, ſtimulante, premente, gravante, commune ſenſorium & ipſam animam exagitet, unde ſecundum ea, quæ modo obſervavi, anima irritata, in moleſta illa & anxia quaſi commotione, ex lege conſociationis, genus nervoſum fortius intendit & ſtringit, vel fluidum ſubtile agit ac nutu promptiore in nervos propellit, ut nervi undiquaque commoveantur, atque motu ſubſultorio contremiſcant, quo ipſo accidit, ut, cum univerſalis ſit hæc nervorum contractio, & cor celerius pulſet, & univerſus corporis habitus conſtringatur, ſanguis proinde a corde ad exteriora vaſa minima fortiter propellatur, ſimul vero a conſtrictis & per conſtrictionem exteriorum partium compreſſis vaſis minoribus repellatur, ut, exſuperante exteriori conſtrictione, cor quaſi opprimat, ac anxietates illas circa præcordia producat, ac ſimul ſanguine calido e vaſis expulſo rigor & frigus in partibus externis oboriantur, donec oborto, ab illa ipſa ſanguinis quaſi congeſtione, aut motu contrario ſibi obluſtante, calore p. n. expansivo & rarefaciente, conſtrictio reticuli nervoſi, a reniſu & preſſione vaſorum ſanguivehorum ſuperetur, & ſic nervi aliquomodo a tenſione remittant, laxentur ac inſtante atque urgente & invaleſcente valido ac celeri cordis pulſu, ſanguis & cum eo calor p. n. per totum corporis
habi-

habitum distribuatur, ut corpus non solum post præcedentem frigus sic nimium incalescat, debilitetur; sed etiam ob laxatos iam poros, urgente valido motu, attritis ac attenuatis partibus viscidioribus, plerumque, in febribus quidem intermittentibus, sudore diffluat.

Nempe his cordis validius ac crebrius impellentis, ac nervorum nervosarumque partium renitentium & repellentium sibi quasi oblustantibus motibus efficitur, ut sanguis, qui naturali ac sedatiore cordis motu propulsus, calore naturali partes perfundit, licet ab exteriori superficie & vasis minimis repulsus, partes istas constrictas destituat, & ad interiora ac maiora vasa se recipiat, unde rigor & frigus; ista tamen crebriore cordis & nervorum oscillantium agitatione per vasa adstrictioris iam elateris, compulsus, incitatioe attritu solutioneque particularum fervorem æstumque insignem concipiat, turbæque in massa ista tot heterogeneis constante particulis non leves excitentur; dum & ordo partium ac elementorum, mixtura & crasis sanguinis naturalis pervertitur, ut eiectæ extramixtionis ordinem, quæ antea interiectæ totam intus globulorum sanguinis massam recte & naturali modo agitabant, mobiliore igneæ & elasticæ particule, ac in lentorem arietantes irruentesque, assidua concussione motum præternaturalem ac perversum, quo circulus & actiones vitales gravissime turbantur, producant: quo ipso accidit, ut dum habitus robustus, natura fortis ac vegeta, his turbis & insultibus obnititur & resistit, valida ista cordis, viscerum & vasorum pressione, quassu & agitatione, ipsarumque partium turgescientium lucta & mutuo attritu partes crudiores & minus attemperatæ subigantur, dividantur, solvantur, superflua & minus miscibiles, nociva ab utilibus segregentur, & pro ratione sapientissime exstructi corporis mecha-

chanismi, per vias congruas, sudoris, urinæ, alvi, atque alias, sensim & paulatim vel confertim eliminantur, aut in abscessum aliquando, in aliqua parte debilitata ac laxata præ aliis, ubi minor est renixus, genitum, e consortio succorum utilium eiiciantur, atque æger morbo isto liberetur.

Hanc generalem febris ideam, si probe attenderimus, atque causas accurate expendimus, non adeo difficile fuerit & varietatem febrium, pro subiectorum & causarum diversitate, & omnia phænomena ac symptomata, pleraque spasmodica, debilitationes actionum, vera causali connexionione evidentissime expedire.

Neque obscurum hinc esse potest, quo sensu accipienda sit *Asclepiadis* sententia, qui, *Celso* teste, *L. III. C. IV.* febre ipsa præcipue se ad remedium uti professus est: & in quantum, cum *Sydenhamio*, febris dici possit conatus naturæ ad bonum finem directus, salutaris, naturæ instrumentum, quo partes impuras a puris secernat, *de M. A. S. I. C. IV. p. m. 29.* naturæ machina ad distillanda ea, quæ sanguinem male habent, *S. III. C. III. p. m. 142.* & in quantum anima febrem excitare dicatur: nempe concurrat hic anima, & febrem eo, quo diximus, modo accendit, id vero non ex instituto, prudenti consilio aut providentia singulari, (cum id non possit non facere, atque hoc providenti consilio susceptum dici nequeat, cuius, quum tamen periculi plenum sit, directio & moderamen in agentis facultate non est,) sed extimulata, territa, præter intentionem, secundum intimi commercii, summæ consensionis & harmoniæ, iussu nutuque providentiæ divinæ, immensique artificis stabilitæ, leges, in corporis mechanismo providentissime accommodato, oscillatorios illos nervorum motus producens: quibus non potest non fieri, quin velocioribus ita ac fortioribus sanguinis & humorum per vasa mi-

nima

Anima con-
currit in
excitandis
febris,
sed indi-
recte.

nima transpressionibus auctisque diversis secretionibus & excretionibus, & ipsæ febrium causæ & aliæ inæqualitates ac cruditates in sanguine, sive semina morbos aliquando productura subigantur, & febres ita salutarem effectum sortiantur.

Eventus itaque in febribus sæpe salutaris, sive salubritas febrium non est ab animæ intentione directâ; ista enim, si per illam staret, motus istos, qui maximis ingratis ipsius fiunt, & vitam in magnum sæpe discrimen inducunt, cohiberet potius, quam excitaret: sed ex ordinatione providentissima benignissimi Creatoris, qui habitum, vires, motus, vel naturam hominis ita accommodavit, conspirationem utriusque substantiæ & commercium instituit, ac legibus suis adstrinxit; ut & turbæ istæ morbosique & molestissimi insultus salutis sæpe esse possint ac debeant, & sic morbis morbos solers natura, ex instituto sapientissimi Conditoris præcaveat, ita quidem, ut, sicut res, quæ vim faciunt corpori ac sanitati, sicut etiam venena sæpe homini profunt,

Salubritas febrium non est ab animæ intentione providenti.

Sed ex ordinata natura & conspiratione utriusque hominis substantiæ.

Et, si fata volunt, bina venena iuvant,

sic quoque febres aliique graviores & periculosi morbi homini prodesse, corpus a causis morborum liberare, sanitatem in tuto locare & confirmare, morbos avertere queant, quod haud unis observationibus exploratum habemus. Ita Hæmorrhagias, Vomitus, Diarrhœas, quæ naturam gravissime sæpe, nec sine periculo vitæ, affligere solent, eandem tamen sapissime, magno onere levare & morbos arce, quis nescit? Dysenteriam lienosis, arthriticis, podagricis suppetias ferre, & veterum & recentiorum experientia confirmatum est. Arthriticorum cruciatus viscerum sæpe labes præcavere, maximorumque morborum materiam consumere, satis perspectum habent in arte periti; ut ar-

Morborum quor. salubritas.

Q

tuum

tuum debilitas viscerum robur & sanitas, externarum partium detrimentum internarum saepe incolumitas fit, atque hinc affectus isti, qui doloribus & vigiliis valde affligunt ac vires etiam proterunt, ad longævitatē tamen disponant; cum causa periculosiorum morborum ab internis nobilioribus & principalibus, quas vocant, ad externas minus principales partes per intervalla protrudatur. Ita spasmos, convulsiones, catarrhos, arthritides, paralyseis, aliosque morbos, superveniente febre solutos, compertissimum habent Medici. *Febrim, inquit Hippocrates, convulsioni supervenire melius est, quam convulsionem febrī. S. II. Aph. 26. Qui a convulsione aut distentione nervorum tenetur, febre superveniente liberatur. S. IV. Aph. 57. Si ebrius quispiam repente obmutuerit, convulsus moritur, nisi febre corripiatur. S. V. Aph. 5. A convulsione, si febris invaserit, sedatur eodem die, aut sequenti, aut omnino tertia. de loc. in hom.* Sano si dolor capitis subito ortus fuerit, & dein somnus eundem oppresferit, intra septimum diem pereundum esse, si id malum non sit a febre discussum, *Celsus* affirmat *L. II. C. 8.* Quin eo, sunt verba celeberr. *Fr. Schraderi, de morbor. quor. salubritate §. XXIV. processit hac febrim salubritas, ut & Quartanae febres, quae ob pertinaciam suam Medicorum alias audiunt scandala, bonitate tamen quadam nonnunquam se commendent, sic ut divinus Senex Quartanam convulsionibus supervenientem bonam pronunciet, Aph. 70. S. 5. & maniacis eandem salutarem accidere, recuperandaque sanitatis spem asferre, non semel ab ingenuis naturae scrutatoribus sit observatum.*

Morbi quidam quomodo sine salutaribus?

Scilicet ita naturam nostram instituit divina providentia, ut, dum causae morborum integritatem corporis adoriantur, & infringere conantur, propagatis inimicis impressionibus ad commune sensorium per nervos, orientur certi inconditi motus, sive ideæ materiales in cerebro, quibus

bus necessario respondent convenientes, h. e. invisæ, ingrata, molesta, ideæ immateriales, sive repræsentationes in mente, molesta perceptiones, afflictiones, & ex his sollicitæ mentis agitationes : cum his dein rursus in cerebro conspirant motus vehementiores immoderati communis sensorii, quibus per nervos ad partes, pro ratione connexionis & mechanismi, propagatis, oriuntur intensiones ac vehementiores constrictiones partium solidarum, & per has humorum vitalium pressiones, transpressiones, motus, tritus, quibus quicquid sanitati vim facere, ac partium corporis motionumque concentum & harmoniam, sive valetudinem turbare potest, vel alteratur aut corrigitur, vel secernitur atque eiicitur, si robur naturæ & vires constant, neque nimium opprimatur, lædatur aut destruat corpus in dispositione, tensione, sive tono ac habitu.

Eo modo natura est morborum medicus, dum, concessis sibi viribus, ab eo, quod molestum est, liberat, & id, ex quo quis agrotat, auferendo, sanitatem reddit, verbis Hippocr. *L. I. de vict. rat.* Eo modo natura animalium servatrix, & morborum finitrix ac decretrix, quod conveniens est, servat, quod alienum est, separat: verbis Galeni, de facult. natur.

Natura
morborum
Medicus.

Ea ratione natura iusta, artificiosa, sapientissima, providentissima, felicitata, que nihil frustra facit ex sententia Hippocratis, nihil superfacuum aut temere committit, sponte, nec affecta, que opportuna sunt facit, ex mente Galeni, ad optima viam demonstrat, Hippocr. de Lege, & malum sentiens mederi magno-pere gestit, considerans, ne temeritate magis quam consilio. & ut facilitate magis quam violentia medeatur, verbis Hippocr. *L. de arte.* Eo modo, licet inerudita & ind. cta, opus suum efficit, & eadem ipsa itinera sibi ipsi amplificat, secundum Galen. *comm. 5. in Libr. VI. de Morb. popul.* Eo modo tria opera, que se consequuntur, in morbis perficit, concoctionem, discretio-

Morboſi mo-
tus ſunt co-
namina, na-
tura ad cau-
ſam exter-
minandam.

nem, vacationem, ſecundum eundem, 4. *Aph. comm.* 22. & 23. operatione per ſe ineffabili, recondita, longeque noſtra cognitione profundiore. *Id.* L. *an animal ſit, quod in uter.* Nempe iſta ratione ſapientiffimus Conditor eidem, non vero natura ſibi ipſi, proſpexit de remedio, quod inimicam ſibi & peccantem materiam omni ope aggrediatur, ſubigat & excludat, ac removeat: nempe per ordinationem mechaniſmi & motuum cauſarumque ſapientiffime ac providentiſſime conſtitutum nexum. Sic non tantum contra morbos inſurgit, & motibus ſuis cauſas morborum excludit natura, ſed etiam morbis morbos curat ac præcavet. Cauſæ quidem morborum naturæ ſunt adverſæ, eiusque integritatem deſtruere conantur, ipſi vero morborum inſultus aut morboſi motus nihil aliud ſunt, quam conamina naturæ materiæ morbificæ exterminationem omni ope molientis, in ægri ſalutem, licet in conatu illo & certamine, viribus deſtituta, ubi præ imbecillitate finem operi imponere nequit, & Medici auxilium implorat, *Galen. de ven. ſec. adverſ. Eraſiſtr.* aut malignitate ac gravitate cauſarum morbi oppreſſa, ubi plurimum a morbo ſuperatur, ac ne certare quidem adverſus morbum aggreditur: *Id.* L. 3. *de criſ. c. 9.* haud raro ſuccumbat natura. Atque eo ſenſu recte clar. *Sydenham.* *Ipſa peſtis, inquit, quid obſecro aliud eſt, quam ſymptomatum complicatio, quibus utitur natura, ad inſpiratas una cum aëre particulas μιασμώδεις, per emunctoria, apoſtematum ſpecie, vel aliarum eruptionum opera, excutiendas? quid arthritis, niſi natura providentia ad depurandum ſenem ſanguinem, atque expurgandum corporis profundum, ut cum Hippocrate loquamur. Poſteſt & idem affirmari de plerisque aliis morbis perfectè formatiſ, h. e. liberiori naturæ conatu, omnibus ſymptomatibus ſe exſerentibus. de Morb. acut. L. I. C. I.*

Verif.

Verissime ergo, ut in viam redeamus, dixit *Mæbius* Terror non metum & terrorem cor nostrum omni virtute spoliare aut potius opprimere, * horroremque ac rigorem, febrili similem, inducere, *Instit. L. II. P. II. cap. VII.* Imo affirmare non dubito: vehementem terrorem verum esse insultum febrilem: & hinc facile reddi potest ratio rei notissimæ, ad quam, ut eruditi Medici propius animum advertant, exoptat acutissimus *Schelhammerus, de Febr. S. II. §. 32.* quando scilicet ad conspectum rei, a qua animus noster refugit & abhorret vehementer, concussio subito terrore corpore, per labia & in superiori ad nares interstitio, pustulæ vel sanissimis non multo post erumpunt, quod vano sæpe etiam ex metu, quando spectrorum & lemurum terriculamentis imbecillium animi, etiam in insomniis, percelluntur, accidit. Eadem nempe hic ratio est, quæ in febribus. Cur si terrore pustula in labiis oriantur? Anima enim, vehementi terrore exagitata, non potest non commune sensorium, sive principium nervorum, ex lege conspirationis sæpius memoratæ, vehementius commoveri, atque hinc, tum cor validius constringi & agitari, tum exterior habitus ac vasa minora adstringi, & sic renixus ibidem augeri: unde sanguis motu contrario impulsus & repulsus & arteriarum elatere fortius adstricto conquassatus atteritur, donec tandem, redeunte animo, metuque ac terrore quodam modo sedato, remittente fortiori renisu externo, cordis impulsus superans sanguinem valide per to-

Q 3

tum

* Exemplum, inter alios, recenset *Malpighius, de Polyp. Cord. p. 316.* de viro alioquin robusto, ex timore in pulsus inæqualitatem eiusque obscuritatem incidente, &, recurrente respirandi difficultate insigni, brevi tandem per sputa quandoque rubri sanguinis portionem, quandoque copiosa alba quædam frustula, veluti Polypus, excernente, & postremo turgentibus superioribus ex coercita sanguinis copia suffocato.

tum corporis habitum & iam laxiora vasa minora transpellat; quo ipso serum motu attritum & attenuatum per cutis excretoria copiose secedit, (unde eiusmodi homines sudore diffluunt, non secus ac inclinante paroxysmo febrili id ipsam observamus,) atque ita, si quid forte inæquale minusque sanguini contemperatum in corpore invenitur, occasione laborantis animi, motu critico, non secus ac in febribus, expellitur.

Pari ratione id quoque evidentissime hinc deducitur, cur terror & vehemens animi turbatio febribus malignis viam aperiat, atque contagio aditum paret? vid. *Jb. Bartholinus Hist. Anat. varior. Cent. IX. Obs. 76.* Hoc enim sanguinem occasione terroris exagitatum & febrili commotione iam concitatum, eo facilius turbare atque pervertere potest. Item, cur animi pathemata morbis supervenientia eosdem sub alio schemate sistant & in pessimum statum deducant? cur terror antecedens febrium sæpe & ideam & ingenium mutet, malignamque iisdem affricet labem? nec non, cur die præsertim critico accedens crisin turbet, exanthemata retropellat atque ægros interneccioni tradat? Quoniam, constrictis exterioribus, humores repelluntur, pori clauduntur, evacuationes sistuntur, & motus humorum aliquanto liberior denuo pervertitur.

*Ex terrore
& timore
imaginatio
falsa.*

Hæc vero exteriorum partium a terrore & timore constrictio ac sanguinis inde versus interiora congestio ex eo quoque evidenter apparet, quando in quibusdam sive vigilantibus sive somnolentis ac semisomnibus metus efficacissime corpus aut partes, quibus anima metuit, constringit, ita ut, phantasiâ superante timore, actu credant sibi que imaginentur tangi se atque premi; cum, quod dudum optime observavit perspicacissimus *Stahlius*, de
Aestus

Aestu Mar. Microcosm tactus ille, quem putant, non nisi spasmus quidam ipsis accidat, a quo ipso quidem phantasmate, apoplecticos, paralyticos illos affectus & congectiones sanguinis ad interiora, cum subsequenter sputis aut deiectionibus cruentis, quæ omnia vulgo compressioni spectrorum tribuunt (es habe sie ein Gespenst gedrückt/ sie hätten ein Gespenst so und so weit tragen müssen) rectissime deducit, seque ipsum in exemplum sistit, quod falsas illas de spectris homines tangentibus atque stragula ipsis subducentibus opiniones sufficienter redarguit, atque eo magis dignum est, quod hic legatur, quum vana hæc atque multis sæpe funesta, utpote in vitæ aliquando discrimen inducens, persuasio plurimorum animis altius infixæ hæreat. *In itinere, inquit, in conclavi aliquo, ante aliquot annos solus dormiens (palpitationibus cordis quoque tum temporis ob neglectas V. S. obnoxius) a strepitu leni expergefactus, semisomnis, stragularum, quibus obtegi solemus, motum percepisse mihi videor: statim, ut eram quietus, stragula non sentio: Horrore interim leni corpus percurrente & frigoris sensu succedente, abrepta mihi esse stragula penitus opinor. In hac formidine cum unum alterumve momentum immotus iacuissem, experrectior interim redditus, confirmo animum & prozoluta forte, proprii corporis motu iactatorio, sub somno, stragula recipere utique constituo, eoque sine ad latus sponde protensurus brachium, stragulis me meis rectissime coopertum deprehendo, non sine tacito in me ipsum visu: Qui sane si immotus iacere perseverassem, non modo concepto sæmel frigore illo horrido, sed & trepida & magis magisque invalescente anxia formidine, in graviores affectus delabi potuissem aut ad minimum aliis vim spectri & ablata mihi stragula devotus persuasissem. Quo pertinet, quod, ipse quoque expertus, tradit cel. Schottus, S. I. Physic. Curios. L. II. c. 6. Diebus, inquit,*

Spectra stragula subducentia imaginationis representationes.

quit, prateritis, cum multa de spectris legerem, audirem, meditarer, post noctis medium, dum semisopitus in lecto iaceo, videor audire felem ingredi cubiculum, lecto adrepere, tandemque ascendere. Opprimor mox tanto pondere, ut nec vocem exprimere, nec brachia movere, tametsi summo conatu anniterer, possem. Nisi perspectum habuissem morbum iurassem a spectro, felis specie, me oppressum. Vnde & hic ad tranquillitatem mentis, ad exercitium sanitatis necessariam, tuendam, & animum inani metu levandum proderit illud, prudentiae elementum: μέμνησο ἀπιστῶν. Quamvis enim quoad omnia, quae de spectris saepe traduntur, auctoritati virorum nulli superstitioni neque mendacio faventium fidem temere ac prorsus derogare nolim, pleraque tamen delusae mentis esse somnia atque phantasiae laesioni debere perspectissimum habeo. Ut enim homines melancholici, quibus atra bilis, quam vocant, imaginationem corrumpit, ita quoque alii, quibus pavor mentem eripuit ac phantasia turbavit, spectra fingunt.*

Ex dictis ergo satis perspicuum esse videtur, quod, licet in prima affectuum classe, sanguis, aucto cordis motu, ab interioribus ad exteriora, in posteriori vero ab exterioribus ad interiora spasmodica partium constrictione pellatur, idem tamen de nervorum fluido sive spiritibus non pos-
fit

---

* Hinc constantiam animi in excludendo inani metu & formidine arcendisque terroribus ex rebus saepissime minime timendis, inter partes felicitatis sapientiae recenset *Horatius*, quando *L. II. Ep. II.* ita canit:

*Non es avarus abi, quid? cetera iam simul isto
Cum vitio fugere? caret tibi pectus inani
Ambitione? caret mortis formidine & ira?
Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
Nocturnos lemures portentaque Thessala rides?*

fit dici, cum nisi me omnia fallunt, ipsæ, quæ circumstant, conditiones clarissime ostendant: in priori classe, ^{In latitia} ubi anima circa bonum versatur, in latitia, delectatione, ^{fluidum nerveum magis} sensu cum suavitate affluente, & quæ eo pertinent ac inde fluunt, ^{in cor versus interiora,} fluidum nerveum, neglecto quasi exteriori habitu, secundum ea, quæ supra pag. 112. de tergemino consensu *corporis, animæ & externarum rerum dixi*, cui tamen tantum accedit, quantum ad naturalem tensionem sufficit, in cor imprimis impetum suum exerere. In posteriori, ubi imminente quasi malo mens terretur, in metu, mœrore, tristitia, cura, odio, desperatione & similibus, ^{In mœrore tristitia ab interioribus} quæ huc referri possunt, vehementius ab interioribus ad exteriora propelli. Nervos enim & fibras in exterioribus ^{ad exteriora confluit.} fortius, & violenter adstringi ac constringi apertissimum est: quamobrem causam hanc adstrictionem producentem promptius ac fortius hic agere & influere necessum erit: tantum abest, ut, quæ communis est sententia, spiritus in gaudio ad exteriora ferantur, in terrore vero sive metu revocentur, figantur aut ratione elateris comprimantur. Sane omnia, quæ in hominibus terrore perculsis apparent phænomena, rigor, tremor, pulsus parvus & frequens & funesti, qui eundem sæpe sequuntur effectus, spasmus, palpitatio cordis, epilepsia, convulsiones, influxum spirituum vehementiorem, inordinatum magis quam retrocessionem, non tam arguunt, quam apertissime demonstrant.

Nec difficile est perspicere, quomodo motus illi fluidorum se habeant in Ira, quæ est affectus ex superioribus mixtus, cupiditas nempe cum dolore coniuncta, ut habet *Aristoteles in Rhetoricis*, & quæ, præ reliquis, affectus totus concitatus in impetu doloris est. Nempe apparet ex observatis, hic, fluidum sanguineum atque nerveum

R

alterno

ira Phano-
mena.

alterno ac inordinato influxu quasi librari, ita ut, modo cordis vehementiori impulsu superante atque hinc sanguine ad exteriorem habitum propulso, iratus rubore excandescat, modo, adstrictione exterioris habitus, a nisu fortiori influentis nervorum liquidi, invalescente, & sic sanguine ad interiora represso, expallescat. Hinc est & facile deduci potest ille irascentium asper & acris, ut Seneca mihi sua, audax & minax vultus, tristis frons, torva facies, color versus & nunc subito retrorsum sanguine fugato pallens, nunc in os omni calore ac spiritu verso subrubicundus & similis cruento, venis tumentibus, oculis nunc trepidis & exsurgentibus, nunc in uno obtutu defixis & haerentibus, flagrantibus & micantibus. Hinc labra tremantia interdumque compressa & dirum quiddam exhibentia, gemitus mugitusque & parum explanatis vocibus sermo præruptus, incerta verba subitis exclamationibus. Hinc dentium inter se arietatorum & aliquem esse cupientium non alius sonus, quam est apris tela sua attritu acuentibus. Hinc horrent ac subriguntur capilli. Hinc spiritus coactus ac stridens, articulorum seipso torquentium sonus, & complosæ sapius manus & pullata humus pedibus & totum concitum corpus magnasque minas agens. Hinc totius corporis concussio, musculi subsultantes, hinc bilis, in illa partium inordinata constrictione, in intestina & ventriculum effusio. Hinc pulsus magni & vehementes, tanto sæpe impetu sanguinem urgentes, ut vasis disruptis vel præter naturam apertis, sanguis ex naribus, labiis, ore, utero aliisque partibus, nec non vulneribus, in copia effundatur. Exemplaprostant apud Auctores, vid. inprimis *Pechlinos*, L. III. *Obs. XXV.* *Hildanus*, *Cent. I. Obs. XVIII.* *Cent. I. Epist. I.*

Illorum quoque quæ pudorem comitantur & pro-
 dunt *φαινόμενων* ratio & causæ facile intelliguntur. Cum
 enim ille sit confusio animi, vel ex tacito in sinu gaudio
 cum aliquali indignatione ; vel ex metu reprehensionis,
 vel ex opinione præsentis dedecoris, turpitudinis aut infam-
 iæ ; non longe petenda ratio est, cur influente præter mo-
 dum, in illa confusione, nervorum fluido, nervisque in-
 ordinate strictis & exagitatis, corde incitato sanguine agi-
 tato, librato & huc vel illuc congesto, exteriorique habi-
 tu, pro causarum diversitate, modo remittente, modo
 constricto, in aliis pudorem rubor, in aliis, speciatim ubi
 ex metu est, pallor, imo, ubi vehementius urget affe-
 ctus, aliquando, quod Diodoro Sapientiæ Professori ac-
 cidisse *Plinius l. c.* auctor est, mors consequatur.

*Pudoris ef-
fectus in
stuitis.*

Atque adeo ubique, in omnibus animi concitatis
 agitationibus, quas affectus dicimus, ad exactissimam
 actionum animi & corporis conspirationem, consensio-
 nem, harmoniam res recidit, qua repræsentationibus, sive
 ideis immaterialibus atque inde ortis mentis se determinan-
 tis agitationibus ac desideriiis exactissime respondent mo-
 tus configurati ac concentus, sive ideæ materiales, in com-
 muni sensorio, & his simul, vi connexionis nervorum, ex
 lege mechanicæ conformationis, certi motus in organis &
 partibus corporis : conf. quæ supra p. 51. hac de re exposui.
 Prout enim obiecta sunt vel bona vel mala, & quidem
 vel magis vel minus talia, præterita, præsentia, futura,
 repræsentationes, ideæ immateriales atque cupidæ determi-
 nationes & agitationes mentis sunt diversæ : unde non
 possunt non oriri, vi dictæ conspirationis, diversi & con-
 venientes illis motus configurati sive ideæ materiales in
 communi sensorio, quibus non possunt non respondere,
 vi connexionis per nervos mechanicæ, certi ac determinati

*Ratio qua
affectus ani-
mi agunt in
corpus.*

partium corporis constrictiones ac motus, iique modo blandi, placidi, modo impetuoſi, modo ſucceſſivi, modo ſubitanei, modo æquabiles, modo confuſi, tumultuarii.

*Affectuum
vis medica.*

Hinc eo minus mirum videri debet, ſi animi pathemata, quorum alias, ſicut in concitatione animæ ad virtutem, ſtimulum & calcar addendo, ita quoque in negotio ſanitatis, varios naturæ motus excitando & temperando, non contemnendæ partes ſunt, (corpus enim, inquit *Sanctorius*, marceſceret & otio periret ſine animi motu, *S. VII. Aphor. 40.*) adeo contrarios in corpore noſtro effectus producant, & ut frequenter ſunt productum, ita ſæpe cauſa, (*) non raro remedium morborum (**), non nunquam etiam impedimentum curationis ſint. *Adeo*
poten-

* Rationem ſcite non minus quam vere laudatiſſimus *Hecquetus* ſuppeditat. *l. c. P. II. p. 129. ſeqq.* In nullo inquit apertius, quam in toto hoc animi ægritudinum negotio, originum & occaſionum morborum rationes ſe produnt: illinc in rerum externarum moleſtiis, quæ ægritudinis animæ occaſioni ſunt, hinc in ægritudine animæ quæ nervorum oſcillationibus & directionibus oſcillationum occaſioni eſt erroris; ex hoc autem diſconveniente commenſuratum reſponſu, diſſonans fit partium tonus, unde morborum origineſ. In nervis enim oſcillandi rythmus, in anima perceptiones, in utriſque reſpectus mutantur; in quibus habes diſcolorum, quæ melancholicos deformant morbos, ſymptomatum rationes.

** Eam ob cauſam *Hippocrates L. II. Epid. S. 4.* in crurum impotentia & genuum dolore ex cauſa frigida, diligentiam adhibere jubet, ut excandefcentia inducatur, & caloris reparandi, & ſanguinis in vaſa ſubter cuticulam colligendi gratia. Et *Galenus L. VI. Epid. Part. 5. Comm. 9.* animalibus vitiis, morbis frigidis, & natura frigidiori cordi & capiti iram non leve præſidium adferre contendit. *Innatum enim calorem* (tonum potius & motum partium ſolidarum ac fluidarum & inde pendentem moderatum, naturalem, calorem) in ipſis iam torpeſcentem excitat adaugetque.

potentes sunt motus animi, ut multi morbis sæpe ex delectatione liberati, multi rursus ex nimia conturbatione in morbos inciderint, inquit Galen. ad Epigen. libell. De vi medica qua pollent maximosque morborum insultus compescunt, vincula expediunt, vid. inprimis Christ. Ioh. Langii Dissertat. de Animi commot. vi medica Oper. P. III. pag. 27. Vim morbosam qua non solum magnorum morborum causæ sunt, sed & hominem in extremum vitæ periculum coniciunt & subitanæ sæpe morti tradunt, profecutus est idem vir celeberr. Dissert. de Mortuis ex affectibus, ibid. p. 34. nec non Excellentissimus Frid. Hoffmann. Dissertatione de Animo sanitatis & morb. fabro, conf. etiam Pechlin. L. III. Observat. XVII. seqq.

Vis inferendi morbos & ipsam mortem.

Vis medica in illis cum primis casibus elucet, ubi animus attentus & iucundarum rerum avidus ex colloquiis acceptis & lectione grata pulchre refectus & erectus morbosum simul corpus reficit & erigit, partes debilitatas pristino robore perfundit, poros & venulas aperit ac dilatat, humoresque solvit, ac sanitatem labefactatam reducit. Actiones enim corporis absolvuntur motibus partium, hi motus debentur intensioni & commotionibus nervorum, nervi a cerebri medulla tanquam principio suo proficiscuntur & distribuuntur, eorumque commotiones motum configurativum sive ideam materiale huius principii sive communis sensorii sequuntur: iste motus configurativus, sive idea materialis ex lege conspirationis respondet ideæ immateriali sive representationi & inde proficiscenti determinationi animæ. Adeoque ubi in morbosa corporis constitutione, intensiōibus & commotionibus nervorum præter naturalibus & inordinatis, dantur certæ temperatæ aut ordinatæ, ad rem accommodatæ, convenientes ideæ immateriales & agitationes in mente, non possunt non

Ratio virium medicarum.

Exempla ex-
latitia re-
convales-
centium.

his respondere certæ ac convenientes ideæ materiales sive commotiones in principio nervorum, atque has simul comitari convenientes, validiores intensiones in toto genere nervoso, & ita intensiones & commotiones nervorum ab iisdemque pendentibus actiones hic quidem in melius mutari ac restitui. Sic de *Peireskio*, illustri *Aquensium Senatore*, doctissimi *Gassendi* elogiis inclyto, legimus apud laudatum modo vitæ ipsius scriptorem, *L. IV. p. m. 261.* quod, cum paralyfi & aphoniam cum aurium tinnitu affectus, per hebdomadam decubuisset, acceptis gratissimis *Ihuani* litteris, lætitia recreatum, & cum subinde nescio quis hymnus in *Lilii Rosæque* amores scite caneretur, ita cantus suavitate & strophes cuiusdam lepore captum fuisse, ut quemadmodum *Cræsi* filius, prorumpere volens in aliqua verba, ac in ea speciatim: quam pulchrum est hoc! prorsus in illa eruperit, eoque momento libertas fuerit membris omnibus restituta. *Laurentio de Medicis*, *Florentia Principi*, gravi morbo laboranti, *Winsbergensis* a *Conrado III. Imperatore* factæ obsidionis festivum acroama vires ac sanitatem restituisse Auctores gravissimi tradiderunt. Et quemadmodum *Ferdinandum*, *Hispaniarum & Siciliae Regem*, *Livii* lectione convaluisset scribunt Historici, ita *Alphonsum*, *Arragoniæ Regem* sapientiæ & eruditionis laude florentissimum, ægrotantem simili extraordinario remedio ad priorem valetudinis statum felicissime reductum fuisse *Antonius Panormitanus* auctor est, * *Exempla* plura similia vid. apud *Pechlin. L. III. Observ. XXVII.* Nec

* Hunc de se, & modo laudato Rege, hæc commentantem hic adduxisse forte non ingratum fuerit. *Aegrotabat Rex Capua, & multis multa pro suo quisque ingenio ac studio oblectamenta ac munera languenti deferentibus, ego quoque, sed accersitus, e Gaie-*

Nec minus vis illa manifesta est in curatione morborum per Musicam, quando scilicet numeri Musici & Poëtici, quibus & excitamur, & incendimur & lenimur & languescimus, & ad hilaritatem & ad lachrymas saepe deducimur, blandam in animo commotionem & in corporis solidis pariter ac fluidis, nervis cumprimis eorumque fluido, varias oscillationes & harmonicam quasi agitationem producunt atque ita grata, quæ sub aurium mensuram cadit, pulchritudine, ordine, venustate mentem deliniunt, corpus erigunt vimque naturæ medicatricem, quæ in tonico partium robore potissimum consistit, intendunt. Scilicet idea materialis sive concentus aut motus configurativus in communi sensorio, quem suave melos, modulata cantica ac melica poëmata inducunt, præsentem inordinatam & præternaturalem ideam concentum & motum a morbo eiusque causis obortum obliterat quasi & alterat, ut nervorum disparem reddentium concentum fiat concordia: quo ipso, dum in anima idea immaterialis & repræsentatio grata respondet, hæc modulamine exhilarata ad naturalem quoque harmoniam revocatur, vigorem resumit, intentione vivida ideam gratam

Musica morborum remedium.

ta adproperavi, mea quoque mecum fomenta deferens, sed longe alia, libellos nimirum meos, quos putabam illi quam maxime placituros. In illis Quintum quoque, bonis avibus, Curtium; quem, ut vidi commodum, exhibui, volentique prælegi. Ille res gestas Alexandri a disertissimo viro perscriptas ea hilaritate, ea aviditate, ea denique felicitate cœpit audire, ut, quod Medici obstupescerent, eodem ipso die, quo lectionem eram exorsi, adversa omni valetudine levatus, ac pene confirmatus, evaserit. Itaque, posthabitis mediis aliis, lectiones geminari præcepit, libroque absoluto, a periculo morboque Rex omnino liber surrexit. Frequenti deinde ioco Medicos excipiens, Hippocratem se & Galenum dimittere, sed Curtium, suum sospitatorem, & amare & laudare dixit.

Exempla san-
nitati resti-
tutorum per
Musiam.

gratam prosequitur, & ita, per conpirationem, ideam materialem ac motum configuratum in cerebro continuat ac sustinet; unde principium nervorum intenditur, excitatur omnesque motus in corpore naturali ordine insurgunt morbumque cum causis superant & propellunt. Exemplo esse possent vel soli Tarantati, quibus harmonia Musica corporis & animæ harmoniam a veneno turbatam restituere solet, vid. in primis clar. *Bagliv. de anatome, mor- su & effectibus Tarantula Dissert.* nec non *Ludov. Valetta, Monach. caelestin. de Phalangio Apulo commentationem A. 1706. Neapol. edit.* Kircheri item *Phonurg. L. II. S. II. Cap. IV. Aldrovandi de Insectis, L. V. p. 621.* De *Asclepiade Medico* litteris proditum est, quod phreneticos, mente imminuta & valetudine animi affectos, nulla re magis, quam symphonia & vocum concentu ac modulis resipiscere ac sanitati restitui posse existimaverit. Fertur etiam *Ismenias, Thebanus*, plures Bœotiorum Ischiadicos & coxendicum dolore laborantes intentione tibix bonæ valetudini restituisse. Notus fuit laudatissimo *Pecklino* Professor Podagricus, cui, in perpetuo & uno paroxysmo, mitiora intervalla non medicinis aut linimentis, sed harmonia Musica, quam perdidit amabat, conciliata: vid. *Observ. XXIX. L. III. de Cantus vi in Animum & corpus*; ubi plura huc pertinentia elegantissime pro more tradidit. Regem Saul, tristi, violento affectu melancholico abreptum & insanientem, a Davide citharædo tempestivo soni blandimento reductum sacrae litteræ testantur. Tanta vis est animi excitati, concitati, atque affectuum stimulis agitati.

Nempe in omni affectu, pro illa idearum immaterialium, in mente & materialium sive motuum determinantium configuratorum, in cerebro, conpiratione, non potest

potest non fieri, quin, datis animæ agitationibus determinatis ac sollicitis intentionibus, ipsum commune sensorium convenienter consonet atque, vi connexionis nervorum, motus convenientes in toto corpore producat: adeoque, quamdiu ratio dominatur atque animæ propensiones illas & agitationes freno moderatur, moderatis ipsius agitationibus principium nervorum, modo determinato, intenditur, fluidum quasi impulsu recepto in nervos influit, compellitur, nervi stringuntur & ad oscillationes vividiores habiles redduntur simulque incitantur, ut, pro re nata, vel cor vel exterior habitus validius constringatur, quo ipso mutatum, vel ob constrictionem partium spasmodicam, vel ob arteriarum a sanguine nimis rarefacto immodicam distensionem & pressionem, æquilibrium restituitur; unde pristinam tensionem debitumque cum tono robur nactæ partes, instaurato motu tonico vitali, materiam inæqualem morbosam excutiunt & plurimum sæpe infirmitatum causas dispellunt. Quando vero animus subito & ex improvise turbatur & extra justæ proportionis limites vagantur affectus, commune sensorium sive nervorum principium cum impetu & vehementia commovetur, omniaque organa, aliaque præ aliis, magis & minus, vi connexionis nervosi contextus, pro ratione motus configurati atque inde oriundæ directionis ad partes, vehementius ac validius, concitantur & constringuntur; unde quidem aliquando accidit, ut ea ipsa validiori commotione gravissimorum morborum vincula laxentur, expediantur atque causæ superentur, quemadmodum de Cræsi filio, natura mutato, apud Herodotum legimus, cui, conspecto occisore in Regem Parentem irruente, metus & ira linguam vinculis expedit, atque usum loquelæ impertivit: nec non de Samio athleta, apud A. Gellium, L. V. c. IX. qui quum ante

Anima determinata
agitationes,
principium
nervorum
determinato
modo, & per
hoc certas
corporis partes
stringunt.

Terrore lingua vincula laxata.

tea non loquens fuisset, ob similem dicitur causam loqui cœpisse: nam quum, in sacro certamine, sortitio inter ipsos & adversarios non bona fide fieret; & sortem nominis falsam subici animadvertisset; repente in eum, qui id faciebat, sese videre quid faceret magnum inclamavit, atque is, oris vinculo solutus, per omne inde vita tempus, non turbide neque adhaese locutus est. Simile fere exemplum habet *Borrichius*

*Terroris vis
medica.*

Act. Hafn. Vol. 1. obs. 71. Ita etiam de febricitantibus quibusdam ex improvilo in flumen præcipitatis constat, quod hac ratione solo terrore fuerint morbo exsoluti; aut de podagricis in periculo constitutis, qui metu impellente in pedes aliquando se coniecerunt atque ita periculum ac morbum superarunt; sicuti plura similia, interque ea multum faeeta, exempla congeffit, præter doctissimum *Pechlinum, Observ. L. III.* laudatus modo *Langius, de Anim. commot. vi med.* Huc quoque inprimis pertinet exem-

*Exemplum
Berolinense.*

plum militis, Anno 1720. Berolini, cum ingens copia pulveris pyrii, ex improvilo ibidem accensa, toti urbi subitaneum terrorem & consternationem inferret, metu ac pavore incusso, a morbo gravissimo liberati; quod verbis celeberrimi *Scheuchzeri* commemorant *clarissimi Collection. Wratislaviensium Auctores, Tentam. XXV. Anno 1723. trimestr. astiv. p. 100.* Accidit, ut Anno 1720. gravissimo morbo decumberet, Berolini, *Rev. Dn. Henrici Tschudii, Pastoris Svan-densis, in Territorio Glaronensi vigilantissimi filius, stipendia militaria merens.* De vita iactura adeo securi erant socii milites, ut iam vestimenta & supellectilem sibi fecerint propria, agro nil de se, nec de suis reculis conscio. Decumbebat 40. circiter passibus a loco illo, quo d. 12. Augusti ingens illa pulveris pyrii copia accensa omne Berolinum luctu implevit. Fragore illo ingenti expergesfactus noster, veluti e somno profundo, redit adse, surgit ex lecto & intra paucos dies pristina resti-

tuitur

tuitur sanitati. Dubio procul a fragore hoc insolito sicuti contremuit amplissima urbs, ita & in tremulos eosque criticos motus actum torpidum iam & a vi morbi tantum non suppressum fibrarum nervosarum systema. Plerumque tamen, mutato subito æquilibrio turbatoque magis vel minus primo corporis mobili, omnes, qui eidem debentur, motus, totusque adeo homo turbatur, actiones infirmantur, pervertuntur, supprimuntur, extinguuntur. Idque, ut in omnibus affectibus iusto vehementioribus accidere potest, ita in terrore inprimis observatur. Et quid mirum, si, quando incusso vehementi & subitaneo terrore principium nervorum vehementissime exagitatum reticulum nervosum per omnem corporis habitum expansum, atque una ipsius cordis fibras vehementissime contrahit, fortissima partium exteriorum constrictione validaque simul cordis contractione fluidum sanguineum simul & subito repellitur & expellitur, motus ille contrarius se ipsum extinguat? Quid mirum, si terror derepente incussus non solum infantibus, sed etiam adultis epilepsiam & convulsiones sæpissime inferat? Quid mirum, si constrictis repente terrore partibus sanguisque motu represso, hæmorrhagiæ, vel menses sistantur aut sanguinis e vena facta effluxus prohibeatur? si affusa nuchæ, ex improvviso, aqua frigida, bombardæ explosio, clamor stentoreus similiaque terriculamenta contra hæmorrhagias optata remedia sint? si in verbis, ubi phantasia simul movetur, ad morbos depellendos tanta vis sæpe lateat? quo pertinet illud apud celeb. *Morhofium, de Scyph. Vitr. per cert. hum. voc. son. fract. p. m. 232.* ubi, cum circumstantes frustra laborarent in sistendo ægroti sanguine & pene extrema instarent, Agyrta quidam accedens inopinato illos allocutus: *Quid miserum vexatis remediis vestris, illi iam moriendum est:* incusso hac voce ægro terrore sanguinis flu-

Terroris effectus nocivi.

Hæmorrhagia terrore curata.

*Ab audito
tonitru la-
xata alvus.*

xum statim cohibuit eundemque mortis faucibus eripuit. Quid mirum, si constrictis in terrore, a subitaneo & impetuoso liquidi nervei influxu, una cum aliis, vesicæ urinariæ & intestini recti motricibus fibris, contenta, urina & fæces, præter voluntatem exprimantur? Vnde illud etiam deducitur, cur scæminæ illi, quam *Act. Philos. Anglic.* ab *Oldenburgio* edita pag. 550. sistunt, cum tonitru audiretur, ob terrorem cumprimis, semper laxata alvus crebraque fuerint vomitiones, (quo forte bilis e vesicula simul spasmodica constrictione expressa multum contribuit) quales nec a fortissimis effici medicamentis possunt. Item, cur in illis, de quibus *Excell. Pechlinus, L. III. Obs. XVIII.* non secus ac in isto apud *Iuvenal. Satyr. XIV. v. 198.* cuius

trepido solvebant cornua ventrem

Cum lituis audita,

metus in alvum semper despumaverit? Cur *Duci Ferrariæ* apud *Brassavol. Tr. de Purgant. c. 9.* cum, iussu *Michaelis Savanaroli*, nudis pedibus supra pavementum alabastrinum aqua frigida prius conspersum incederet, tridua alvi stypticitas, nondum quinquaginta passus promotus, felici effectu fuerit soluta? Cur ubi, corpore calente, manus frigidæ immittimus, natura ad urinam pellat? terro enim frigore sensu, quemadmodum totius corporis, ita, pro ratione circumstantiarum, in specie intestinorum & vesicæ urinariæ fibræ constringuntur & ita contenta expelluntur. Hinc est, quod, si dormientis cuiusdam manus in aquam frigidam immergatur, inscius stragula commingat. Quo pertinet illud etiam a laudatissimo *Pechlino* notatum, quando *Thomas Campanella* de *Venusiæ Principe* refert, quod cum alvo esset lenta & obstinata, verberibus, a servo ad id conducto, inflictis, & sic metu arte conflato ad eam ducendam fuerit cogendus, pari fere

*Verberibus
alvus laxa-
ta.*

ratio-

ratione ac illi Veneris nepotes apud *I. H. Meibomium*, de flagror. usu in re venerea, crudelibus flagris ad damnosam voluptatem ducebantur. Quid mirum, si alapa aut colaphus, incusso terrore, accensa ira, motaque phantasia, vomitum, fatuitatem, epilepsiam, apoplexiam, abortum, imo ipsam aliquando mortem induxerit? quemadmodum plura id genus exempla ex *Hildano*, *Deckero*, *Valleriola*, *Bennivenio*, *Amat. Lusitano*, *Foresto*, *Horat. Augenio* & *Carpzovio* collegit celeberrimus *Francus a Franckenau*, de *Alap. & Colaph.* Quid mirum denique, si virgo, apud *Maiolum*, *Dier canicul. T. 1. coll. 3.* ex voto sana ac bene habens, ab osculo sibi invitæ & abhorrescenti dato ac ingesto, ex aversatione, indignatione & pudore, hora vix elapsa, interierit; aut si quis concepta nausea vel horrore, quod non unis exemplis cognitum habemus, brevi moriatur?

Alapa & colaphi miri effectus.

Possem simili ratione aliorum animi pathematum effectus persequi, nisi brevitati studerem atque ex dictis cuiusvis de reliquis iudicare integrum esset.

Cæterum in illis sublatum mentis & corporis æquilibrium satis quoque evidens est, qui phantasiæ suæ potentes, æstu cogitationum, eandem, quo volunt, abripiunt & asperiores etiam dolores frequenti atque intenta meditatione vincunt. Nulli non notum est, quid hac in parte iactaverint *Stoici*, ἀπαθείαν eousque professi, ut in eo virtutis summam collocarent, si, obfirmato animi impetu, velut corpore erepti, dolores vel non perciperent, vel perceptos occultarent & in accerimo cruciatu, illud *Arriæ*, *Cacina Pati* uxoris, *Pate non dolet*, suum facere, aut cum *Anaxarcho* in mortarium a *Nicocreonte* coniecto exclamare possent: *tunde, tunde, Anaxarchi vasculum tundis, Anaxarchum non tundis.* *Diog. Laërt. in Anaxarch.* De *Torquato Tasso* atque *Cardano* refert *Pechlinus l. c. Obs. XI.*

*Απαθεία
stoicorum,
aliorumque.*

Error Poë-
ticus.

illius tantam saepe fuisse ecstasin, ut corporis fuerit oblitus: hunc vero hominem *Φαλασσιασικόν* a podagricis saepe doloribus forti imaginatione contentoque animi opere se liberasse. Sic excellentioribus Poëtis aliquando accidit, ut diviniore poëtandi impulsu, (quem *thyrsum Poëticum*, *ἄγμην ἐκστατικὴν*, *raptum*, *enthusiasmum*, aut etiam *furorem*, horridiori quidem voce sed benefica, ut ait *Borrichius*, explicatione mitiganda, appellavere, quique non aliud est, quam acris quædam & firma de argumento quod sibi elegit Poëta meditatio, stabilior de formando carmine egregio cogitatio, fixa meditatio rei animo, in quo semina poëtica accedente cultura, lectione & experrecto iudicio late & egregie efflorescunt, in imitationem metricam proposita, ut interea omnium pene aliarum rerum inducat oblivionem,) incitati ita se abstrahant a sensibus ut & sui obliviscantur & nil extra se persentiscant.* Ita pictorum

* Exemplum præbet *Eumolpus Petronianus*, qui in naufragio, in navi iam fracta sedens membranæque ingenti versus ingrens, ita se totum devoverat argumento suo eliminando, ut nec antenarum gemirus, nec planctus scæminarum nec ululatum *Aeoli* persentisceret, dumque alii, mirati quod illi vacaret in vicinia mortis poëma facere, extraherent clamantem, excanduit, & finite me inquit, sententiam explere, laborat carmen in fine. Sic *Ovidius Trist. L. IV. Eleg. I.* ipse sibi tribuit hunc impetum aut furorem:

Forsitan hoc studium possit furor esse videri:

Sed quiddam furor hic utilitatis habet.

Semper in obtutu mentem vetat esse malorum;

Presentis casus immemoremque facit.

Vtque suum Bacchis non sentit saucia vulnus,

Dum stupet Edonis exululata ingis;

Sic ubi mota calent viridi mea pectora thyrso,

Altior humano spiritus ille malo est.

rum clarissimi frequentiores tales ecstases experiuntur, dum enim ut omnia ad vivum adumbrent, in unam imaginem pertinacius mentem defigunt, alias omnes imagines in mente oblitterant, confundunt, excludunt. Ita quoque aliarum artium subtiliorum Magistri, dum intentissima mente in re quadam operosius ac profundius perscrutanda occupantur, ita aliquando egrediuntur e potestate sensuum ut interrogati, quid rerum agant, nesciant quid loquantur aut ubi sint: Exempla adduxit Exc. *Borrichius de Furore Poëtico*. Talem quoque ecstasin facit amor; dum enim amatores in ea quæ amant penitus transfert, suo statu eos dimovet sui que iuris esse non finit: nullusque est affectus gravior, ut recte observat laudatus *Borrichius*, qui non aliquando sensuum ministeria hebetet & mentem de statu suo, saltem ad exigui temporis interval- lum, deturbet: & sicut anima nonnunquam ita se totam transfundit in aures, ut oculi nil videant, ita quoque interni sensus operationibus impensius occupata sensuum externorum impressionibus percipiendis aliquando non vacat; quamvis, ut recte monet laudatus *Pechlinus* *de æstheticis*, non quivis temere indulgere sibi possit hanc libertatem, cum ipsa illa imaginandi vis aliquibus naturæ prærogativa, paucis admodum cultu aut arte constare videatur. Sicut nec experrectiorem illum Poëtarum impetum sive enthufiasmum in omnes cadere animas, sed in eas præcipue, qui eruditius abstrahere se a sensibus didicissent, observavit laudatus *Borrichius*

Artium subtiliorum Magistri abstrahunt se a sensibus.

Ratio

(*Ille nec exsilium, Scythici nec littora ponti,
Ille nec iratos sentit habere Deos.*)
*Vtque soporifera biberem si pocula Lethes,
Temporis adversi sic mihi sensus hebet.*

*Cur intensior
phantasia
sensus exter-
nos hebetet?*

Ratio inductæ huius per phantasiâ intensiorem sensuum externorum hebetudinis, ex iis quæ supra p. 50. iam commonui, haud difficulter perspicitur. Quum enim intentioni animæ fortiori & continuæ in repræsentatione rei vel imaginis, sive ideæ immateriali fixiori in anima, respondeat intensio fortis & continua, concentusque determinatus, conveniens, sive ideæ materialis fixior in communi sensorio; facile apparet, commune sensorium hac intensio- ne fortiori impressiones a sensibus externis non admitte- re illasque superare, atque hunc fortio- rem concentum alium excludere: neque animam in hanc ideam immaterialem defixam & in ea exactius repræsentanda opero- sius & pertinacius occupatam, & cum certa fixa ideâ materiali, sive cõcentu & harmonia organi conspiran- tem, ideâs immateriales alias, claras, extantiores, cum aliis per sensus ad commune sensorium delatis illudque soli- citantibus ideis materialibus posse coniungere.

*Cur literati
alvum ple-
rumque ob-
structam ha-
beant.*

Interea non inepte eruditi Medici ab illa per ni- miam animi occupationem inducta *αὐαὶσθῆσις* rationem de- ducunt, cur literati alvum plerumque obstructam habeant & ad malum hypochondriacum procliviores sint? stimu- los enim ad excretionem vel non percipiunt vel ob le- viorem impressionem negligunt, ut exsiccatis excremen- tis adstrictior alvus inducatur, flatus supprimantur; id- que eo magis, cum reliquæ etiam actiones, nervis, per il- lam mentis occupationem continuam, a sueto & naturali tono desciscentibus, quodammodo infirmentur. Quid quod seria animi contentio & ad res insuetas applicatio sin- gultum, vomitum, dolores, sæpe stiterit? Vnde perspici- mus etiam, quantum animus curis detentus medicamen- torum virtutes sæpe possit alterare aut enervare: quan- doquidem nervos præter naturæ modum intendit, insen- filesque

filesque & ad debitos motus a medicamentis excitandos inhabiles reddit, excretiones necessarias cohibet, eoque ipso spissitudinem, & minorem ad motus requisitos habilitatem humoribus inducit.

Ex dictis illud etiam intelligitur, quomodo viri summi ingenii, qui sæpius a se exeunt & diutius in ecstasi sua perseverant, unique argumento pensando poliendoque ita se addicunt, ut sui interea necessariorumque corporis memoriam deponant, eo ipso operi quidem perficiendo aliquid præstantiæ sublimioris, sed corpori maiorem labem adspargant multumque sani & iusti temperamenti amittant: exemplo insignium Mathematicorum & illustrium Poëtarum, qui dum unum semper obiectum intenta mente, vehementi impetu & exercitatione continua, pervigilio frequenti, & perseverantia maxima contemplati fuerunt, melancholici tandem facti ita egressi sunt e potestate mentis ut non licuerit iterum ingredi, atque illud *Stagirita* ipso facto comprobarunt: dum intellectus fit omnia, homo intelligens sæpe fit nihil. Nempe, in illa iam melancholica dispositione cerebri, diuturna ac fervidiore ad studia applicatione contracta, perpetua, una ac vehementi mentis intentione ac intentissima agitatione principium nervorum fidesque musici illius opificii, in illa idearum immaterialium & materialium conspiratione, iusto nimis intendunt & exercent, ut tandem nimia hac & diuturna intensione non tantum tonus & tensio naturalis harum fidium nervosarum infringatur, harmonia pervertatur, sed & istæ de proniore ad ordinatos concentus habilitate plurimum amittant. Equidem melancholici, quorum fibra nervosæ sunt firmiores, adstrictæ, motus & vibrationes tardiores, sed simul validiores, si mediocritatem pensandi custodiant, constantiam in dictis factisque consequuntur,

Summa ingenia corpori aliquando labem adspargunt.

Quomodo hoc fiat?

Melancholici ingenio & iudicio polent.

T

tur,

tur, & dum non volutantur per varia, nec arripiunt defultoria levitate argumentum & mox deserunt, sed librant rem ponderibus suis & trutinantur, ingenium in numero, iudicium in tuto collocant, ut loquitur doctissimus *Borrichius*. Verum ubi vel a sanguininis viscidioris lymphæ sua partibusque mobilioribus privati expansiveque ebullitione & ad caput congestione, vel animi nimia & impetuosa exagitatione, aliisque de causis, ista robusta & constans fibrarum dispositio a iusto tono & harmonia ita detruditur, ut fibræ strictiores & minus mobiles ad tonum & officium revocari nequeant, imaginatio & memoria trahuntur in confusionem; dum enim, pro hac cerebri conditione, non possunt non oboriri perversæ ideæ materiales, fieri etiam aliter nequit, quin respondentes his ideæ immateriales, perversæ representationes in mente oboriantur: unde tot & tam variæ mentis alterationes in melancholicis, ut nullus unquam *Morpheus* verbis laudati *Borrichii* in somnis tantas fabricetur ineptias, quantas illi vivi & cetera valentes. Reperiuntur etiam haud raro, quos sanissimos iudices, nisi chorda illa tangatur qua oberrare solent, nisi idea quæ læsit cerebrum illudque, sub hoc determinato concentu, ad atoniam redegit, revocetur. Ita visi qui ex amore, ex repudio, ex ambitione fatui, nulla indicia produnt emotæ mentis, nisi ubi de amoribus, de dignitatibus sermo incidit. Ita enim idea immaterialis ideam materiale[m] provocat, & cum fibræ cerebri sub hoc determinato concentu & harmonia vehemente impressione iam debilitatæ sint, non potest non, revocata hac idea, cerebrum in pristinam atoniam detrudi.

Melancholicis janis similes, n. si idea qua læsit revocatur.

Idiosyncrasia melancholica ad idiosyncrasiam

Et ex hac atonia & perversa intensione harmonica oriuntur sæpe idiosyncrasia[m] melancholicæ, ubi conspiciuntur rantibus ideis materialibus & immaterialibus, eiusmodi homi-

homines id bonum & verissimum iudicant, quod sani falsissimum existimassent, atque, obscurata intellectus luce potestateque mentis ex causa morbosa infracta, voluntate depravata, summo sæpe timoris & tristitiæ gradu abrepti, solatium in morte quærentes urgentur morbi stimulis ad inferendum sibi ipsis varium mortis genus, aut, iudicio, tum corporis tum mentis morbosa dispositione & statu, depravato mortem velut melius quid & omnem vitæ utilitatem excedens bonum existimantes ad *αὐτοχειρίαν* perduntur mortemque sibi consciscunt voluptate quadam perfusi, ex qua mortem velut bonum aliquod amarunt, verbis *Ill. Wedelii*. Exemplis plena sunt monumenta veteris & recentioris Historiæ, nec desunt tum apud nos, tum alibi recentissima. Insigne imprimis & lugubre exemplum præbuerunt virgines Milesiæ apud *Plutarchum de virt. mulier.* & *A. Gellium, N. A. L. XV. c. 10.* quas aliquando, nescio qua epidemica quasi lue, atrox & absurdus corripuit affectus, ut omnes repente, sine ulla evidenti causa, mortis cupiditas & ad suspendium furiosus impetus egerit, & multæ, vitæ pertæxæ mortisque avidæ, clanculum laqueo gulam fregerint; donec frustra impensis verbis & lachrymis parentum amicorumque, frustra custoditis iisdem, quin caliditate vincerent observatores, frustranea putata omni humana ope, vinceret remedium morale, sapientis scilicet consilium: ut, quæ se suspenderent, nudæ, cum eodem laqueo, qui essent prævinciæ, efferrentur per forum. Illa sanctio inhibuit nefarium conatum & abolevit plane, ut nulla hinc cupiditatem moriendi tanta ignominia lucrare vellet. vid. laudat. *Ill. Wedel. Exerc. Med. Philol. C. I. Dec. VI. Exerc. VII.* Scilicet hæc idea ignominiaë formidolosa alteram tum immaterialem tum materialem extinxit & obliteravit plane. Quomodo inter *Molerii*, celebris

*Virginum
Milesiarum
suspendium.*

Molerii socios inter pocula, cupido moriendi incessit.

Comici Galli, socios bene potos, sermones de miseria vitæ humanæ cupiditatem maximam moriendi accenderint, ut rerum humanarum pertæsi uno ore omnes decreverint, se vitam proximo, quod ante ædes erat, flumine finituros atque adeo suaviter, inter mutuos amplexus, morituros : & qua ratione ipse *Molerius* superveniens, pulchro commento, laudato nobili proposito, sed subministrata gloriosioris mortis idea & accensa cupiditate, priorem ideam immutaverit atque e vestigio moriendi cupiditatem ad opportunius saltem tempus direxerit, eoque ipso in viam eosdem reduxerit certæque morti eripuerit, vid. in *Vita Molerii, Gallico idiomate conscripta & Amstel. A. 1705. edita.*

Anima ad corporis partes nimis conversa.

Quemadmodum vero hic, aversa quasi, a corpore vel sensibus externis, anima, *iosadula* destruitur, ita non minus id evenit, quando ad illud nimis est conversa & forti imaginatione nervorum determinatos motus ad certas partes dirigendo, varios eosque mirandos sæpe in corpore effectus producit. Miraculo proxima sunt, quæ de viribus imaginationis tradunt Auctores, *Erastus, Licetus Fienus, Ebelius*, aliique, quorum tamen, in quantum vera narrantur, non adeo difficilis explicatu ratio est, modo ad illud mentis in corporis motus, quod nutu exercet, imperium & ad expeditissimam idearum immaterialium & materialium, ipsarumque corporis partium, conpirationem, supra p. 51. seqq. expositam, animum advertamus, Data enim aut exorta representatione in mente, e vestigio exoritur certus ac determinatus concentus, motus configuratus in communi sensorio, & simul, pro ratione distributionis nervorum, connexionis & mechanismi, certus motus, exagitatio, adstrictio, distractio in certis partibus ad quas directæ est animæ cogitatio aut sollicitudo. Sicut enim ab actione certi objecti aut causæ externæ

Ratio vitium imaginationis.

ternæ

ternæ in organum & partes, oritur certus ac determinatus motus ac mutatio in organo & parte, & propagata per nervos ad commune sensorium impressione & motu, certus ac determinatus concentus, harmonia, & motus configuratus in ipso communi sensorio sive principio nervorum, atque proinde huic conveniens certa repræsentatio in anima: ita data repræsentatione certa in anima, conspirat certus concentus & motus configuratus in communi sensorio, &, per connexionem nervorum, oritur simul talis motus aut ad minimum molimen & conatus ad talem motum, intensio, mutatio in partibus, qualis ab obiectis aut aliis causis externis, internis, in partibus illis productus illum ipsum concentum in principio nervorum & repræsentationem in anima producere potuisset, idque, pro efficacia repræsentationis & vehementia inde oriundi affectus nec non teneritate ac sensibilitate generis nervosi diversa, magis & minus.

Atque eo modo anima nutu suo nervorum motus moderatur, nervososque funiculos ad partes distributos promptissime obsequentes habet. Sic ubi fortiori imaginandi vi, motu validiori, partes, de quibus sollicita est, constringit, concutit, disturbat, insignes effectus producere valet. Docet hoc atque egregie illustrat sudor voluntarius *Oligeri Paulli*; doctissimi quondam *Simonis Paulli* filii, cuius tanta fuit, a primis annis derivata, voluntatis alacritas & virtus, ut, pro arbitrio, partium solidarum, & hinc etiam fluidarum motus moderari, fluida ad manus dirigere, & has modo sudore stillantes, modo ficas, cessante voluntatis imperio, proferre potuerit; huiusque facilitatis experimentum & coram Augustissimo Danorum Rege, *Friderico III.* in prima iuventute & postea ultra triginta annos natus coram magno *Bartholino* teste perspicacissimo, edidit, vid. *Act. Hafniens. Vol. IV. Obs. 82.*

Anima nutu suo nervos obsequentes habet.

Ab imagi-
natione saepe
purgatio &
vomitus.

Neque hinc, si dicta probe expendimus, adeo ar-
duum fuerit causam invenire, cur quis, viso, aut odore, gu-
stu, auditu saltem percepto purgante vel vomitorio, vid.
Excellentiss. *Wepferi Cicuta Aquat. Histor. & Nox. pag. 105.*
*Harderi Apiar. Schol. Observ. XL. Franci a Franckenavv Sa-
tyr. Med. Continuat. II. Schneider. de Osse cribriform. pag. 209.*
nec non *Salmuth. Panarol. Smetii, Schenckii Observat.* aut
si quis ad imaginariam nauseam proclivis rem foedam si-
bique inprimis adversam conspicit, aut de ea per aliorum
figmentum audit, vel illius quondam visæ recordatur: si
v. gr. pilum in cibus invenit, vel inventum ab aliis videt,
aut commemorando saltem accipit, vomitum aut alvi flu-
xum patiat. Item, cur, secundum saepius laudat. *Pe-
chlin. L. III. Obs. XIII.* purgantium effectus nisi conscia vo-
luntate propinentur, vel nulli sint, aut eo convertantur
quo fixa cogitatio vel utentis praesumptio illos inclinat, at-
que, ea ratione, in contrarium quoque medicaminum
aliorum facultates ab imaginatione ad illum effectum de-
terminentur quem quisque sibi animo, certo eo atque ob-
stinato, fingit? Cur purgans in insomnio phantasiae oc-
currens alvum saepe moverit? *Waldschmid. Ephem. N. C.*
D. I. Ann. III. Observ. 234. Cur a sola cogitatione & ima-
ginatione orta saepe purgatio? Cur & quomodo illa me-
dicaminum vires determinet? Exempla prostant apud
Auctores modo citatos, nec non *Bartholin. Cent. V. Hist.*
54. Borrich. Act. Med. Hafn. Vol. V. Obs. 49. 50. Manget.
Bibliothec. Med. Pract. T. II. p. 1067. conf. Miscell. Nat. Cur.
Germ. Ann. 1676. 77. Obs. 146. & 238.

Verruca &
navi quomo-
do admota
manu de

Ex eo etiam, quando anima sollicito timore valde
agitata partes cumprimis, quibus metuit constringere va-
let, ratio deducitur, cur verrucæ, navis materni, aut etiam
strumæ, per contactum manus demortui, in subiectis for-
tioris

tioris imaginationis, sensibilibus, & qui mortuos in primis perhorrescunt, sibi que per eorundem contactum nocuum quoddam inferri credunt, (in aliis enim quibus hominis mortui manus metum non affert, effectus non sequitur,) aliquando eurentur & abigantur? Nempe dum anima manum demortui expavescit, & imprimis in illo pavore de parte illa corporis, quam manus mortui attingit, valde sollicita est, ipsa illa pars vehementius constringitur, tonum fortiorem acquirit, rectæ dispositioni restituitur, viæ & vascula, quibus nutrimentum deferebatur ad verrucam vel nævum, valida constrictione comprimuntur & disturbantur, unde exarescunt ac sensim separantur & decidunt; strumæ vero validissima illa constrictione, restituto parti fortiori tono, imminuuntur.

mortui cre-
rentur?

Inde quoque, & eo fere modo Regum illorum, quorum non solum meminit antiquitas, sed quibus hodieque singularis in sanandis strumis efficacitas adscribitur, vid. doctiss. *Morbofii Princeps Medicus, Paschius de Invent. Nov. Antiqu. C. VI. §. XXVI. seqq.* explicanda est proprietas. Quamvis enim ab individuali & certis quibusdam familiis propria corporum temperie, aut etiam ab aliis causis, illam deducere quidam velint, rectius tamen & veritati convenientius mavult Cl. *Schraderus, de Idiosyncras. §. XXI. moralem hic simul agnoscere causam, dicendo: conceptam præ Regia maiestate reverentiam & ortam hinc, (ex mentis splendore Maiestatis percussæ ac sollicitæ pavore,) spirituum (sive potius ipsius nervosi generis & partium solidarum, in illa hæctenus explicata animæ & corporis conspiratione) in humores peccantes dein agentium excitationem multum, si qua hic sunt, efficere posse, ne dicam, totam implere paginam.*

Reges qua
ratione stru-
mas tactis
eurentur?

Neque

Masculus septimus, sine interveniente puella natus, an peculiare quid habeat in certis affectibus curandis.

Neque alio modo, quam animi ex secura persuasionem confidentis &, ex acriore desiderio, ad certissimam spem exardescens firmissima intentione, phantasiae vegetioris excitatione & ad partes directione, effectum fuit, quando masculum septimum non interveniente puella natum peculiare donum & proprietatem in curandis strumis aut aliis similibus affectibus habuisse observatum & animadversum est; si modo vera sunt quae *Petrus Bungus, de myster. numer. cap. de numer. septimo*, nec non *Cl. Io. Ioach. Zentgravius, Diss. de hoc argumento*, tradiderunt. Nolim equidem temere negare quod hic posterior de masculo eiusmodi *septimo* asseverat; eundem Medicinae operam dantem stupenda in curandis strumis praestitisse, iisdemque, quae ille adhibuit, medicamentis alios, etiam felicissimos Medicos, nihil obtinere potuisse: Illud tamen non tam peculiari virtuti aut mysterio numeri septimi, quin potius firmiori aegri confisioni, (quam plurimum posse in methodo medendi, agnoscunt ipsi experientissimi Medici,) in talem Medicum, quem opinio, non ars, commendat, ex vana quidem persuasionem exortae, & hinc experrectiori & intensiori imaginationi adscribendum existimo. Fiducia enim cum vivida imaginatione ad amissae sanitatis restitutionem sola saepe tantum contribuit, quantum omnia reliqua instrumenta ad salutem reducendam necessaria. Haec enim rebus nihili & nullius efficaciam, pulveribus inertibus, quin & nudis schedulis devoratis efficaciam largitur, amuletis saepe absurdissimis vires concedit, efficit ut cibi nocivi sed cum desiderio & appetitu ingenti assumpti medicamentorum vim acquirant, arcanis saepe vanis & ineptis, quae magno vanus promissor, hiatu vendidat, aliquando vires conciliat, aliosque mirandos effectus producit. conf. *Cl. Langius de Anim. commot. vi Med. §. LII. seqq.*

EX

Ex sollicito isto timore, quo anima partes, quibus ^{Cingulum}metuit, cum primis constringit, ratio etiam fuit, cur cingu- ^{ex corio hu-}lum ex corio humano, quod obstetrices parturientibus ^{mano cur}applicat, partum aliquando imprimis promoveat. ^{partum pro-}Vbi ^{moveat?}tamen id observandum, ut parturientem certiore reddamus, cingulum illud esse ex corio humano confectum: ita enim, si, quod vulgo fieri solet, omnia ex hominibus, & quidem maleficis, violenta morte defunctis, expavescat, sibi que, & partibus, imprimis quibus applicatur illud cingulum, lumbis videlicet, metuat, partes istæ, sollicitæ imaginationis vi, vehementius constringuntur, uterus comprimitur & partus promovetur. Quamvis enim fallacia non causæ ut causæ hic committi videatur, atque effectus sæpe optatus soli constrictioni abdominis, per cingulum, adscribi soleat: tamen, quibus vires imaginationis perspectæ sunt, facile pervident, effectum hunc multum, accedente imaginatione, promoveri, dum constrictione, in illa animi aversione a corio humano, efficacior redditur. Ipsi equidem corio humano, qua tali, nihil virtutis aut efficaciam adscribo; quin persuasissimum habeo, in illis subiectis, quæ mentem ab hac superstitione & timore liberam habent, eiusmodi cingulum plus efficere non posse quam alia cingula ex corio quocunque firmo & idenso & ad abdomen firmiter constringendum apto confecta: concurrentem tamen ex persuasionem, vana licet, imaginationem effectum facilitare ex antea dictis obscurum esse nequit. Vnde nullum quoque, mihi quidem, dubium est, cingulum ex corio suillo, cervino, aut alio quocunque simili, idem præstiturum quod cingulum ex corio humano, si modo parturiens certo persuasum habeat, cingulum illud ex corio humano esse confectum.

V

Huc

Mirabiles
corporis tre-
mores ex
phantasia
impressione.

Si phantasia hanc, in corpus eiusque certas partes, efficaciam paulo attentius perpendamus, non omnino impossibile quoque fuerit, causam quodam modo & rationem deprehendere, qua homines quidam irrequietæ mentis, imaginationis fortioris, & qui sæpe variis, quas sibi fingunt, representationibus & impressionibus fortioribus, ex instituto, phantasia suam lædere & turbare solent, accedente sæpe vel nativa, vel per animi irregulares agitationes, fixa intentione magnaue perseverantia continuatas, acquisita, vel etiam morbosa solidorum fluidorumque dispositione & mobilitate, varios corporis motus irregulares, mirabilesque membrorum quorundam tremores, partiumque contremiscentium quasi lusus, sæpe inviti, sæpe accedente nutu & voluntatis intentione, experiuntur & produciunt. Vt non opus habeamus ad Dæmonum semper ludibria hæc referre. Quantæ enim artis in hoc negotio partes esse possint, Pantomimorum exemplo manifestum est. vid. in primis Cl. *Pechlinus Obs. XXXV. L. III.* Quid morbosa constitutio possit, ex Epilepticorum mirandis sæpe agitationibus & tremulis membrorum motibus Medicis ignotum esse nequit. Quousque phantasia vires se extendant, iam vidimus. Nec longe petenda ratio est. Inordinatis enim ideis immaterialibus cum agitationibus mentis vehementioribus respondent inordinatæ ideæ materiales in principio nervorum huiusque fibrillarum vehementiores exagitationes, ut non mirum sit, si, per connexionem funiculorum nerveorum, mirabiles & anomali certorum membrorum motus, tremores, & illorum præcipue, ad quas phantasia est directæ, sequantur.

Idiosyncrasiarum ratio.

Huc quoque pertinent tot idiosyncrasiarum sive specialium, natura insitarum, proprietatum exempla, ubi quidam

dam certas res, vel plane averfantur, vel nimium appetunt. Harum enim potissima ratio in eo est, quod, ob singularem organorum sensoriorum conditionem, habitudinem, dispositionem, cum primis vero intensiorem fibrarumque nervearum vel teneriorem, molliorem, sensibiliorem, laxiorem, vel densiorem, rigidiorem & fortius intensam constitutionem, (qua efficitur, ut sensiles nervorum funiculi, ab obiectorum impressionibus, vel promptius & vehementius vel lentius & blandius incitentur & commoveantur in his subiectis, quam in aliis;) eamque vel contractam, vel consuetudine contractam, certæ impressiones animam afficiant & prout illæ menti, vel gratae, vel adversæ sunt, ea vel commulceatur, vel indignabunda insurgat, variisque proin motibus, iisque vel placidis, vel impetuosis, quos similes communis sensorii, & nervorum inde ad & per partes protensorum ac distributorum determinati motus sequuntur, concitetur.

Neque hinc in averfatione ista, spirituum retractio aut averfio, quod vulgo volunt, hic in causa est, quin animi potius molesta sensatio atque hinc oriunda indignatio. Illos enim non tam retrahi, quam validiori motu influere, effectus spasmodici, vomitus & similia accidentia testantur.

Spiritus hic non retrahuntur.

A nativitate, nomine hæreditario, acquirunt infantes idiosyncrasias, quando temperamentum parentum in illos transfertur, ut, tum quoad partium fluidarum mixtionem & consistentiam, tum quoad solidarum tensionem & tonum atque inde pendentes singulares proprietates, iisdem similes sint: vel quando matres gravidæ cibum hunc vel illum, in nausea quadam & fastidio, gravidis, ob notissimas causas, familiari, aut, urgente appetitu, nimia copia ad nauseam usque assumunt: vel terrore & horrore ex re visa, audita aut per alios sensus oblata percillantur:

Idiosyncrasia hæreditaria.

*Quomodo
fiat ista pro-
prietatum a
matre in
fœtum
translatio.*

tur: vel malacia, pica aut appetitu depravato correptæ rem quandam solitam, insolitam, avidissime appetunt, eamque vel frustra cum indignatione desiderant, vel eadem potitæ cum singulari delectatione fruuntur: Huius enim factæ impressionis *ἐνέργεια* potissimum in fœtum redundat, dum, per consensum matris cum fœtu, similis in huius cerebro materialis idea, in anima vero immaterialis producitur, qua violenta impressione fibrillæ huius cerebri tenelli, sub illo concentu, nimis tenduntur, peculiari modo intenduntur, disponuntur aut etiam labefactantur, ac debilitatem, sensiliorem, aut minus etiam sensilem constitutionem acquirunt: quo ipso simul vel totum connexum genus nervosum vel singulare quoddam organum certo modo disponitur certamque tensionem & tonum consequitur, aut certa solidis tensio, fluidis temperies inducitur, ita quidem, ut, a certis obiectis, imo & subtilioribus sæpe effluviis, singulari modo, hæc commoveantur, ista afficiantur, ab iisdemque vel vehementiorem ingratam vel blandam pergratam impressionem sustineant. Nervis enim, ita dispositis atque certo modo intensis, facile efficitur, ut quoties postea illa ipsa idea materialis, quæ immateriali in matre, sive adversæ sive gratæ, occasione fuit, ab obiecto conveniente, per organum, excitatur, impressio in fibris dispositis ac peculiari modo intensis vel vehementior vel blandior sit, atque ita ideam immaterialem in anima ingratam, terrificam, aut gratam ac delectabilem producat. Vt enim horror maternus fœtui fastidium & averfationem, ita appetitus & delectabilis, quam sibi de re quadam sistit, idea eidem simile desiderium inducit & inprimit: quatenus nempe, ut modo explicui, per certam ac determinatam ideam materialem organa & partes per nervos consentientes certo modo dis-
sponun-

sponuntur & intenduntur, v. gr. in appetitu ciborum, organum vel subiectum, in quo appetitus quasi refidet, nerveæ ventriculi fibræ. Hinc ubi postea in animo concipitur certum alimentum, ipsa illa in fibris cerebri, in utero antea per vehementem impressionem dispositis, idea materialis & motus configuratus vel vehementior vel blandior conspirat, quam tunicæ nerveæ ventriculi, itidem iam dispositæ, sensibilis vellicatio eaque vel violenta, adversa, vel blanda & grata, sequitur, unde alimenti istius vel averfatio vel desiderium exoritur.

Simili modo res procedit in Idiosyncrasiis adven- *Idiosyncrasia adven-*
titiis & post nativitatem demum vario modo contra- *titia.*
ctis. Quando enim huius vel illius organi fibræ nerveæ sensiles, & cum his, per connexionem, promte & singulari modo, consentientes fibrillæ medullares cerebri, vel obiecti cuiusdam vehementi, adversa actione, vel usu alicuius rei, v. gr. alimenti, nimio, vel etiam vi morbi, in tono & dispositione mutantur, facile fit, ut postmodum, ubi similia obiecta, licet non vehementer agentia, ipsa tamen illa organa mutata vehementius percellant, atque sapes quidam papillas linguæ atque sensiles œsophagi & ventriculi nervos, odores certi olfactoriorum nervorum propagines, soni nonnulli nervorum auditoriorum fibrillas per aurem internam sparsas & expansas, visus quædam obiecta tunicam retinam, alia obiecta tactus organum molestissime feriant; unde impressio, concentus & idea materialis in organis mutatis nimis violenta ideam immaterialem adversam & ingratham excitat, cui motus nervorum in corpore & corporis partibus hisce ideis convenientes respondent.

Ita si infantes re quadam frequenter terreantur, aut a felibus, canibus aliisque animalibus aliquando subito terrefacti & offensi fuerint; tum animalia eiusmodi sæpe per

Exempla earum, & ratio.

totam vitam timent, horrent, abominantur, ut ne praesentiam eorum tolerare possint, quin ad nomen etiam expallescant atque contremiscant. Nempe cum fibrae cerebri, in infantia, adhuc tenellae, vehementi impressione, sub certo illo concentu, fuerint nimis exagitatae & labefactatae: hinc postea, reducta ac denuo exorta simili materiali idea sive concentu determinato, vel ab actione obiecti, per organum, vel ab idea immateriali per phantasiam, impressio & agitatio in fibris labefactatis est iusto violentior, & ex consequenti respondebit in anima idea immaterialis ingrata & abominabilis.

*Idearum
connexio,
qua una al-
teram advo-
cat.*

Deinde, quum idearum magna sit connexio, ut una alteram facillime revocet, facile perspicitur, quomodo ad simplicem ideam eiusmodi animalis, vel per phantasiam, occasione nominis, vel per praesentiam, dum visui sistitur, excitatam, altera simul idea, quod hoc vel simile animal nocumenta aliquando intulerit, revocetur, & proinde horror, timor, pallor, trepidatio, cardialgia & similia, per nervorum violentas agitationes, oriuntur, in subiectis cum primis delicatioribus, nervis tenerioribus ac sensilioribus praeditis, qui & facilius & fortius ab impressionibus incitantur, & promptius ac expeditius ideis immaterialibus, pronissima mobilitate, obsequuntur.

Ita quoque saepe accidit, ut, si quis in cibo alias grato rem sordidam deprehendat eoque ipso insignem nauseam concipiat, ipsa illa nausea postea, ad conspectum vel auditum, aut etiam imaginatione oblatum eiusmodi cibum, recurat: dum cibi istius idea offerri nequit, quin revocetur connexa idea immaterialis conceptae nauseae, quae deinde ideam materialem nauseae, & incitationes ac motus ventriculi reliquarumque partium inde pendentes, in illa conspiratione, suscitatur.

Memi-

Memini hic amici coniunctissimi, qui quum, in itinere maritimo, nauilia, leviori quidem & tantum ad nauseam, afflictus fuisset; omnes cibos, quibus in navi usus fuerat, postea mire averfatus fuit & ne quidem eorum meminisse sine nausea potuit; cum idea cibi revocaverit in anima ideam nauseosam, atque hinc, conspirantibus ideis immateriali & materiali, motus nauseosi organorum appetitus secuti sint.

Averfatio quorundam ciborum ex nauilia.

Et hinc est, quod, si quis delicatioris ac sensibilibus naturæ purgans quoddam aut vomitorium, in vehiculo quodam alias grato, assumfit, aut liquorem quendam inter vomendum, ad promovendum vomitum haufit, aut si in medicamento sapor quidam, v. gr. cinnamomi, rosarum, anisi, prævaluerit, is postea diutissime eiusmodi liquorem, saporem & odorem ita aversetur, ut ad nomen, revocata scilicet idea immateriali & per hanc materiali quoque, ventriculus nausea concepta insurgat & eiusmodi homo expallefcatur & cardialgia affligatur.

Ex nausea vomitorii vel purgantis.

Hinc quoque facillime patet ratio magnæ cognationis inter has sensuum externorum proprietates magnæque harmoniæ, quando quod unus averfatur id facile respiciunt & reliqui: ut, qui rerum nonnullarum gustum ferre nequeunt, earum interdum nec conspectum, multo minus odorem tolerant, cum ubique revocetur idea immaterialis, & per hanc materialis & conspirantes in corpore motus.

Quod unus sensus averfatur plerumque respiciunt & reliqui.

Sic quoque per consuetudinem quam *ἐπιληψίων φύσιν*, adsciticiam naturam Galenus, alii secundam & affabricatam naturam vocant, acquiruntur idiosyncrasia, quando successiva & crebra obiectorum & rerum quarundam ad-
verfarum & sæpe etiam nocivarum impressione & actione tum fibrarum nervearum dispositio, tensio & tonus,

Idiosyncrasia consuetudine acquisita.

tum

tum fluidarum partium mixtio & temperies ita mutantur, ut quod, invisa, ingrata atque etiam nociva impressione & actione, maximum fastidium moverat aut nocumentum intulerat, iam, in organis mutatis, blanda perfriktione acceptissimum in mente sensum, in aliis partibus & fluidis alio iam modo constitutis nullum nocumentum nec perversam vel intemperatam mixtionem producat. Exemplo esse possunt, qui certis rebus, alias adversis, v. gr. fumo tabaci, ita assuescunt, ut easdem postmodum in deliciis habeant; qui medicaminibus naturam ita assuefaciunt, ut nullum amplius effectum edant; qui opium & huiuscemodi generis narcotica, magna dosi, sine noxa, assumunt, quique venena in cibum vertunt atque ita vim eorundem deleteriam & corruptivam assuetudine reprimunt ac eludunt. Tanta est consuetudinis vis; quæ natura potentior eandem superat & germanam naturam in extraneam transmutat, malignitatem & perniciem venenorum vincit eademque venenositate spoliatur; *quaque postquam semel invaluit, peregrina quæque ut solita obiectat: omnia per unam illam levia, accepta, quantumvis alias dura: verbis Excell. Pechlini, de Aëris & Alim. defect. & vit. sub aqu. C. XII.*

Exempla.

Vis consuetudinis.

Homines miseria assuescunt.

Sic homines miserrimo vitæ generi sæpe assuescunt, ita quidem, ut ab eo liberati idem rursus votis exposcant & repetant: exemplo illius Genuensis, qui cum, ob delictum, ad ergastula nautica condemnatus durissimos ibi per 25 annos exercuisset labores, libertati tandem a Principe *Doria* restitutus eam grata quidem animo accepit, sed mox eiusdem pertæsus rediit & in pristinam iterum, cui assuetus erat, servitutem se ablegari petiit. vid. Exc. *Schraderus de Idiosyncr. §. XXII* cui non absimiles sunt plures ex *Zingarorum* vagabunda & miserrima turba. Adeo
verum

verum est, quod ait *Seneca*: *Natura calamitatum molli-
mentum consuetudinem invenit, in familiaritatem gravissima
adducens. de Tranqu. Vita. c. 10. Nihil miserum est, quod in
naturam consuetudo perduxit, paulatim enim voluptati sunt,
qua necessitate ceperunt. id. de Provid. c. 4.*

Vividiori quoque imaginationi inque firmissimam
spem erectæ phantasiæ debetur vis & efficacia periapto-
rum, amuletorum, characterum, illiusque apud *Q. Se-
renum Sammonicum*, hemitritæo depellendo coni, Abra-
cadabra; quæ proinde non nisi in subiectis sensibiliori-
bus, & ubi valida imaginationis vis accedit, operantur &
uti magicam superstitionem sapissimè sapiunt ac nil mi-
nus plerumque sunt, quam res, unde tantillum levami-
nis possit proficisci, ita insigni & exoptato effectu ac
eventu, plurimorum observatione, aliquando se probant
& commendant, sola animi fidentis intentione, commu-
nis sensorii conspiratione; & nervorum ad partes pro-
tensorum fortiori tensione; vividius enim ita nactæ robur
facile morbi causam excutiunt. Atque adeo, secundum
illud *Avicenna*, fiducia, quam æger de medicamento con-
cipit, & arti & consilio & omnibus Medicinæ instrumen-
tis sæpe præferenda est. Phantasia metu & horrore per-
culsa morbos potest inferre: quidni eadem obfirmata &
ad optimam spem exardescens morborum insultibus pos-
set obniti eosque repellere? Quamvis præterea fallacia
non causæ ut causæ sapissime subsit, cum, quem interea
temporis, dum spes ægrum fovet & patientiæ iugo, quod
alias excutere videbatur, alligatum tenet, naturæ vigor
atque bonitas vicit morbum, inepto & inutili periapto
sublatum existimamus. Lepidissima est historia, quam
celeberr. *Ebelius*, splendidum Academix nostræ quondam
decus, *Tr. de Virib. Imagination.* de Parocho, in Wette-
ravia

*Vis amuleto-
rum a phan-
tasia agri de-
pendet.*

*Fiducia agri
in medica-
mentum.*

Historia.

ravia quodam, prope Friedbergam, pago, refert, cui Prætor rusticanus, homo festivus, intempestive desideranti, ad dentium dolorem depellendum, schedulam per novendum, (ineptias ineptiarum! intra novendum folius ope naturæ malum poterat percurari:) collo appendendam & postea, versa facie, non retro respiciendo, in flumen abiiciendam felici effectu præscripsit, cui sequentia & quidem obscœna verba, idiomate germanico, erant inscripta: *Teuffel reiß dem Psaffen den Zahn aus und sch. ihm in die Lücke.* Huic non nisi infelici eventu dissimile est, quod ex *Roberto Talbor*, Anglo, de *Caus. & Curat. intermitt.* allegat *χαιριστος Schelhammerus*, de *Genuin. Febr. curand. Method.* ubi acceptum a vetula periaptum paucis quidem diebus sanitatem ægro reddiderat, sed cum præter inhibitionem, postea sequentia verba eidem inscripta deprehenderet: *Ague fare vvel, till vve meet in hell*, h. e. Febris vale, donec in inferno nos revisamus, adeo fuit perterritus, ut cum vi & violentia recrudescens malum non multo post mœrore confectum ad plures raperet.

Curation.
Sympatket.
potissima ratio.

Nullum est dubium, quin ex iisdem principiis curæ sic dictæ sympatheticæ, si quid efficaciæ in illis est, eveniant, etsi plurimum etiam regimini, ad quod rerum imperiti non attendunt, debeatur. Quodsi enim quis lectis circumvolutus sibi firmiter persuaderet, se assumisise medicamen, v. gr. sudoriferum, vel fieri aliquid, quod ab extra in corpus operaretur & ad illum effectum duceret; sane si nil quicquam assumisisset, vel nihil perageretur, sola imaginationis & fixioris animi directionis vi, sudore nihilominus difflueret: exempla vidimus supra. Ideam enim determinatam immaterialem extantiorem, cum sollicitæ mentis fortiori intensione & desiderio, comitatur conveniens idea materialis sive motus & concen-

tus.

tus determinatus, validus & efficax in communi sensorio, quem vi connexionis nervorum & mechanismi sequuntur certi motus & intensiones certarum partium, quæ sine determinato effectu esse nequeunt. Adeo non difficile est vaferimis histrionibus apud imperitos famam aucupari eorundemque simplicitati imponere.

Inprimis vero ex illo mentem inter & corpus sublato per imaginationem æquilibrio tot phantasiæ lusu in gravidis notarumque in foetum transmissarum, quæ tot acutissimorum Philosophorum ingenia sæpe fatigavit, perspicua satis reddi potest ratio. Nullum, apud peritiores, dubium est, quin pleraque, quæ hic miramur, per mechanicos catenatosque nervorum motus evidenter possint expediri, modo illud admittamus, quod supra notavimus & contra manifestum experientiæ testimonium negari nequit: animam ingenti desiderio, metu, timore, aversione concitatam, vehementi impulsu certas partes, de quibus in illa commotione sollicita est, ut illas periculo quasi eriperet, posse certo modo & certo motu agitare, stringere, constringere, distorquere & varia ratione, intercepto humorum motu, disponere & alterare, in illis cumprimis subiectis, quorum sensilior est constitutio, fortior imaginandi vis, & quæ affectuum motibus præ aliis sunt obnoxia.

*Phantasia
lusus ingravis
vidis.*

Anima partes, de quibus est sollicita, stringit.

Docent hoc exempla, supra allegata. Docet præterea ancilla, apud *Malebranchium*, cuius, quum candellam admoveret, dum agro venæ pedis inciderentur, simul ac scalpellum vidit infixum, tantus pavor invasit artus, ut per triduum aut quatrimum, in eodem pedis loco, quem viderat incidi, senserit dolorem adeo acerbum, ut decumbere coacta fuerit. *De Inquirenda Veritate Libr. II. Cap. VII. p. m. 94.* ubi non adeo ineptam rationem sub-

Quod exemplis declaratur.

iungit, quod spiritus in illas corporis partes vehementer se diffundant; quo pacto illæ intensiores factæ vehementiorem in mente excitent sensationem, ut sibi quasi ab incommodis, quæ aliis inferri videt, præcaveat. Huc pertinet historia *Theodor. Kerckring. Observ. Anat. III. p. 6.* de Quæstore Neoburgico, qui, cum frumentum e granario rustici efferri iuberet, a vetula, blande quidem, percussus, sollicitæ imaginationis vi primo tuberculum, deinde tumorem saccum frumenti referentem in dorso acquisivit. Præsertim vero hoc illustrat mirabilis historia, quam ex *Sim. Scholzii Histor. Med. mirabil. L. II. Cap. I.* excerptam sistit *Manget Bibl. Med. Pract. l. c.* de Præconsulari Ministro, qui vidit per somnium hominem quendam sibi obviam venientem & lapidem in manu dextra tenentem, propiusque tandem accedentem & lapidem in pectus suum vibrantem, ac regionem supra ventriculum percutientem: quo somnio expergefactus, percepit dolorem in pectoris media parte supra ventriculum, accensaque candela animadvertit in dicto loco maculam nigram orbicularem, magnitudine pugni, quam, quum nihil esset, nisi sanguis extravasatus cum aliquali partis conquassatione, Chirurgus mane accersitus scarificatione, discutientibus & resolventibus lege artis dispulit. Facile hic apparet, quod anima, in subiecto disposito, insomni terrore perculsa, in illa idearum immaterialium, materialium & partium per nervos connexarum conspiratione, partem, cui metuebat, eidem quasi suppetias latura, subito & magna vi adstrinxerit, ac fibris eiusdem constrictis dolori, & sanguinis simul motu præpedito, extravasationi occasionem dederit.

*Phantasia
in insomnio
effectus mi-
rabilis.*

Eius ratio.

*Phantasia
in melan-*

Ex eadem ratione Adolescenti illi melancholico atque lunatico, de quo *Excell. Hoffmannus, Halensis*, peculiari

culiari *Dissertatione, Ienæ olim habita, de Morbo Convuls.* ^{cholici effectus.}
a viso spectro, egit, cum primo timore ac terrore maximo percussus spectrum humeris incumbens summo cum angore portare sibi visus esset, & deinde spectrum eadem forma in conspectum venire ac pollicem pedis dextri sibi lecto decumbenti extrahere conari putaret, pollex insigni rubore altero die stipatus in suppurationem tandem abiit. Quamvis enim hic somni expers fuerit, melancholici tamen vigilantes somniant & metus in his maximus vehementius agit.

Eademque phantasia terrore ac vehementi pavore simili modo agitata sapissime in causa est, quando melancholici, & vetulæ hypochondriacæ deliræ, pro sagis vulgo habitæ; stigmata & maculas lividas in brachiis vel aliis corporis partibus conspicuas a veneficis, vel malo dæmone, sibi cum doloris sensu inflictas fuisse serio, sed falso, contendunt.

Nec aliam ob causam *Publius Cornelius Rufus* (five ^{In somniantibus.} ut alii legunt *Rufinus*) qui Consul cum *M. Curio* fuit, dormiens oculorum visum amisit, cum id sibi accidere somniaret. *Plinius N. H. L. VII. Cap. L.* Hinc etiam haud difficulter derivari ratio potest, cur *Phayllus, Phocensium Dux*, cum attentius sceleton æneum *Hippocratis* inspexisset & se similem factum somniasset, mox macie contabescens somnii veritatem confirmaverit.

Pari ratione vis & impetus nervorum, subito & vehementius intensorum & constrictorum, horrore imaginario concitatus, in gravidæ matris partes, ad quas fixa cogitatione intenta est anima, dirigitur & irruit, sed, ob firmiorem fibrarum dispositionem, repellitur; ad delicates vero embryonis partes harmonicas directus, vim & efficaciam suam exerit. ^{In gravidis.}

Non simplex
adfectus rei
monstruosæ,
sed qui eum
animi motu
coniunctus
est, in em-
bryonem
operatur.

Verum, ut pleniore demonstratione id ipsum dispa-
lescat, notandum erit: non quamlibet impressionem in
gravidis, aut simplicem adfectum obiecti monstruosi,
deformis, horridi ac fœdi, vel etiam animalium, ranæ,
foricis, bufonis, aranæ, extra nocendi potentiam con-
stitutorum; aut commune desiderium pyrorum, pomo-
rum, fragorum, uvarum & similibus: sed potius Matris
in res istas, cum ingenti horrore, formidine, animique
motu, quasi corpori vel vitæ periculum inde immineret,
contuitum, sive verum, sive occasione strepitus, soni,
aut alius rei ex improvise oblatae fictum: vel magnam cu-
piditatem & fortio rem rei desideratae impressionem, trans-
lato, quem desiderium vel horror peperit, per nervos &
fluidum nervosum in embryonem motu;

Organis eiusdem sensoriis singularem sen-
tiendi dispositionem inferre.

Appetitus in
prolem
translatus.

Sic mulier Daventriensis apud *Tulpium Obs. L. II.*
C. XXIV. quæ gravida tam impense halecibus salitis delecta-
batur, ut ante partum, sive tempore graviditatis, comede-
rit mille ac quadringentos, infantis mox in lucem editi ap-
petitum adeo stricte huic servituti mancipaverat, ut, cum
necdum posset verbis, expetierit tamen eiulatu haleces.

Appetitus
pisc. cum
aphonia fœ-
tus impres-
sus.

Quo pertinet Illustr. *Schræckii* Observatio, *Miscel-
lan. Academ. Casareo-Leopoldinae Nat. Cur. Dec. III. Ann.*
IX, & X. obs. LXXXVI. ubi Nobilissima Matrona uterum
prima vice gerens, una cum Socru sua in forum expa-
tiata, cum alia inter edulia venum exposita Cyprinum
elegantem conspexisset, magna eundem emendi cupidi-
tate adfecta, quo minus tamen id faceret, a Socru, dede-
cori id sibi fore rata, impedita sicque domum tristis rever-
sa fuit, ubi varie & delicate in cibum paratos alios Cypri-
nos,

nos,

nos, a Socru quidem adpositos habuit ; ex quadam tamen animi impotentia, tristitia & indignatione edere pertinaciter renuit. Accidit vero, ut, post aliquot menses, iusto tempore ; puellam sanam & nulla labe deformatam pareret, in qua loquelam, linguæ motu quidem libero, deficere, successu temporis observatum fuit. Huic aphoniæ phantasiam maternam, ex frustrato Cyprini expetiti esu contristatam & exacerbata anam dedisse, tum cura subsequuta, tum alterum quod vir laudatissimus subnectit exemplum evidenter confirmat. In vicina nempe civitate Kauffbayern, ante plures annos, civis cuiusdam uxor gravida pariter piscem aliquem oculis obversantem comedendi cupidine inflammata, præ pudore tamen celare appetitum hunc maluerat, quæ & ipsa postea puellum peperit, quem mutum esse ætas succrescens docuerat. Ille itaque cum novennis iam esset, atque patrem extra urbem, piscatus gratia, euntem comitaretur, truttam circiter libralem, quam hamo captam pater, plurium capturæ operam daturus, ipsi custodiendam tradiderat, magno ardore adpetens, præmorso primum vivæ capite, totam dein dentibus dilaceratam devoraverat, patrique id cum stupore spectanti, & quid fecisset, interroganti, rupto linguæ repagulo, responderat *guter Fisch* (bonus piscis) & mox *essen* / (edere,) sicque liberio rem loquelam nactus plane convalescerat. Id quod cum præfata nobilissimæ matronæ relatum esset, atque ex matre huius pueri, tum vidua, & Augustæ Vindelicorum puerperis ministrando vitæ suæ adminicula quærente, rei certitudinem percepisset, in ipsamet filiola, tum quadrienni, simile experimentum facere, non tantum ab amicarum cœtu, sed inprimis a dicta fœmina, persuaderi sibi passa est : quæ ideo tres fundulos maiores vivos ; in aqua, pelvi immissa, puellæ

Aphonia hac curata: cum, quem mater non poterat, appetitum infans sedo ret.

læ oculis exposuit ; quos ipsa conspiciens , neque a præ-
senti mulierum corona (quæ dissimulando obliquis tan-
tum oculis actiones puellæ intuebatur) se observari rata,
magna cum aviditate pisculum unum post alterum ex
aqua venari, capitibusque eorum demorsis, reliquum cor-
pus dentibus comminuere ac deglutire sustinuit, atque
paulo post, magno conatu adhibito, aliqua verba pro-
ferre incepit, sicque sensim, magis magisque, loqui perre-
xit, in illum usque diem, quo hæc scribebat illustr. Au-
ctor, sine remora loqui apta ; nisi quod nonnihil tar-
diuscule, vel quasi aliqua cum pigritie suos sermones pro-
tulerit.

*Matrum in-
clinationes
transferun-
tur in fœ-
tum.*

Matrum imaginationem animi inclinationes trans-
ferre in fœtum, omni memoria experientia exploratum ha-
buere intelligentes : quod & *Hesiodus* antiquissimus Poëta
agnovit, qui, *L. II. Oper.* præcipit, ne quis a funere rediens
liberis operam daret, ne scilicet tristis rei imaginatio in pro-
lem transfret. Nec præter rem cecinit *Thomas Morus*,
prout ex *Delrio* refert *Gasp. a Reies Francus*, *Elys. Iucund.*
Quest. Camp. Quest. L.

*Atque graves tradunt sopsi,
Quodcunque matres interim
Imaginantur fortiter,
Dum liberis dant operam:
Eius latenter, & notas
Certas & indelebiles,
Modoque inexplicabili,
In semen ipsum congeri;
Quibus receptis intime
Simulque concrepcentibus,
A mente matris insitam
Natus refert imaginem.*

Natam

Natam inde idiosyncrasiam inducere.

Exemplo formidinis gladii in *Iacobum*, Angliæ Regem, a matre gravida, atque gladiis in *Rizium*, Musicum, strictis perterrita, translata; qui proin equites non nisi averso a gladio vultu creare valebat. Sic legimus apud *Erastum*, *lib. de occultis propr. Henr. Smetii Miscell. insert.* principem foeminam sibi notam eamque admodum cordatam feles, Formido gladii in foetum transie. etiam in cubiculo latitantes, Metus itone fele. exhorruisse ad animi usque deliquium. Causam eandem retulisse in matrem. Nam cum ab ea gestaretur utero, felem de sublimi prope matrem decidisse, hac illam tantopere fuisse exterritam, ut incideret in animi deliquium: pavoremque eum diebus durasse compluribus. Nec desunt alia exempla plurima: conf. quæ paulo antea de idiosyncrasiis diximus.

Partes certo modo, ordine, situ, nexu, figura disponere & quasi formare.

Quo pertinet monstrum illud *Cacodæmoni* picto, quam homini similis, apud *Kerckringium, Obs. Anat. XXIII.* Illud etiam *Olig Iacobai*, *Act. Hafn. Vol. III. Obs. 59.* nec non historia, quam de *Colonitio* recenset *Tob. Coberus, Obs. Vngar. VI.* qui ex matris gravidæ, cataphractum in- Pectus ex unico osse. tuentis, imaginatione, pectus non ex costis, sed continuo solidoque osse habuit, tanti roboris, ut ex durissimo ictu nihil doloris eo loco sentiret: aut etiam historia *Mallebranchii l. c. p. m. 96.* itemque *Pechlini*, de viro præclarissimo magnisque eruditionis dotibus insigni, qui præter Foetus similis similes. simiæ vultum, quem ex terrore mater conceperat, minas etiam gesticulationesque, quibus id genus animalis ludere solet, ad unguem referebat. *Obs. XV. L. III. p. 431.* nec non illa in *Zodiac. Medic. Gallic.* de quadam muliere, quæ peperit puellum simiæ toga histrionica induta

*Cadaveris
figura foetus
affricata.*

datæ omnino similem, quem gravida quadrimestris, apud funambulæ, conspexerat. *Ann. IV. Mens. Mart. Observ. XX.* ut & *Francisc. Bayle* de muliere Burdigalensi, a menibus 5 & 6 in utero gerente, specie simiæ percussa. *Dissert. Physic. III. Art. VII. p. V.* nec minus historia in alleg. modo *Zodiaco Gallico. l. c. p. 108.* recensita, de muliere gravida figuram cadaveris a vermibus semiexesi intuente, cuius cum forte præteriens quidam togam calcaret, & eapropter mulier posticæ corporis parti manum admoveret, eam subtractura, accidit ut foetum ediderit cadaveris figura donatum, & præterea etiam signatum eodem loco, cui mater manum intulerat. Sic apud *Horstium Ep. L. I. S. IV.* puella quæ continuo circa infantem hydrocephalum versabatur, paulo post nupta infantem eadem ægritudine & deformitate affectum peperit. Aliquot etiam exempla huc pertinentia observavit *Guil. Fabric. Hildanus Cent. III. Obs. LVI.*

Easdem resolvere.

*Crurifragium foetus
in utero.*

Vid. eiusdem *Malebranchii Observ. l. c. p. m. 95.* de Iuvene in Nosocomio Parisiensi, dicto *les incurables*, a prima nativitate, quod mater gravida crurifragium Malefici cuiusdam adspexerat, mente capto & omnibus membris, quibus frangi solent rei, fracto, quem ipsa Regis Mater, Nosodochium invisens, sæpe vidit & loca brachiorum ipsius & crurum fracta contrectavit, nec non *Gassendi in Vit. Peirescii, pag. m. 82.* de gravida in oppido Provinciæ, Ciperiis dicto, ex qua, postquam pugione, ingeminatis ictibus, confossa fuisset, embryo educus fuit cum totidem notis livescentibus & ad easdem partes conspicuis, in quibus mater fuerat percussa: & *Ephemerid. Acad. Leopold. Carolinæ N. C. Cent. III. & IV. Obs. 134.* de puella Helvetica, cuius hiatus oris utrinque ad aures usque fissus &

aper-

apertus cruento colore prostabat & Leonis rictum pro-
 pemodum mentiebatur ; ex eo, quod maritus uxoris in
 obsidione Wylensi, dum contra hostem pugnaret, gla-
 dio perierat, & alius quidam ense maxilla inferiore trun-
 catus & sanguine conspurcatus iuxta sylvam iacuerat,
 quem, rumore allato, gravida duorum mensium perter-
 rita pro marito, sed falso, oculis intentis conspexerat.
 Sic ex *C. Gemma, Cosmocr. L. I. C. VI.* foeminam gravi-
 dam adducit *Excell. Bohnius*, quam maritus excande-
 scens, non adeo procul a partu, stricto gladio adorieba-
 tur, hunc velut in calvariam eius adacturus, quæque, li-
 cet fuga sibi consulere, paulo post infantem enitebatur,
 in cuius capitis illa parte, cui in matre acies minitabatur,
 ingens solutio continui comparuit, sanguine, ad nati su-
 bitaneum exitium, manans. *de Off. Medic. P. II. C. VI.*
 ubi plures similes casus recenset. Sicut & laudatus sæpe
Cl. Pechlinus, aliquot huc pertinentes historias comme-
 morat. *Obs. XV. L. III.* Ita ex *M. Marci a Krœnland Phil.*
vet. restit. p. 413. notæ sunt observationes, de muliere Me-
 chliniensi, quæ gravida vidit præ foribus militem, in con-
 flictu, manum amittere : cuius horrore perculsa mox fi-
 liam peperit altera manu truncam & hæmorrhagia ex eo
 vulnere extinctam ; nec non de alia ibidem, quæ viso mi-
 lite, cui ictu tormenti brachium fuit avulsum, etiamnum
 cruentum, confestim, in lucem edidit puellam eodem bra-
 chio orbam : ut alias adhuc satis mirabiles observationes,
 quas ille exponit, iam non commemorem. *Celeb. Sennerto*
 nota fuit foemina, quæ cum vidisset a lanio caput suillum
 securi dividi, filium genuit, cui tota superior palati pars,
 cum maxilla & labio superiore ad nares usque divisa erat.
de Consens. & Diss. Chym. c. Ar. & Gal. C. XIV. Huc per-
 tinet etiam *Miscelb. N. C. Dec. I. A. III. Observatio CIII.*

ubi viscera foetus extra abdominis, cute externa saltem tecti & clausi, cavitationem propendebant, ex prava imaginatione ancillae ingravidatae exenterato vitulo oculos attentius advertentis: cui non absimilem casum refert experientiss. *Hæchstetterus Obs. Med. Dec. VI.* Admiratione dignissimum quoque huius rei exemplum exhibuit *Dissert. Francof. ad Viadr. Anno 1714. sub Praesidio Cl. Dn. a Bergen habitata, de Vag. Uterin. Thes. IX.* Scilicet cum ingens incendium in suburbio, tempore nocturno, exortum esset, & plura aedificia, interque hæc stabula in cineres redigerentur, accidit, ut, altero mane, uxor Iudæi, sexto mense circiter gravida, locum incendio vastatum spectatum veniret: in quo postquam iumenta varia semitosta, fere combusta ac ventribus adeo disrupta videret, ut illorum intestina mirum in modum inflata foras eruperint, horrendo illo spectaculo perterrita domumque reversa, elapso reliquo gestationis tempore, partum enititur vivum quidem & perfectum, sed cuius cor & pulmones extra thoracem, supra os sterni, posita erant; quæque in partus laboribus magnam difficultatem & matri & obstetrici creaverant: foetu utcumque vivo excluso, post elapsam tamen horam exspirante.

Partes & membra abolere, aut potius cum aliis confundere.

*Membrorum
confusio &
abolitio in
embryoni-
bus.*

Exemplum recenset *Borrichius, in Act. Hafniens. Vol. II. Obs. 82.* de gravida aspectu mutili exterrita mutilum pariente filium, nec non *Illustr. & doctissimus Thom. Bartholinus, ibid. Observ. I.* de uxore honesti civis Hafniensis, quæ enixa erat filium tam acceptum, quia primogenitus, quam ingratum, quia primam lugendi materiam bonis parentibus præbuerat: una enim manu mancus puer prodierat, altero pede curvus. Forte obvium prægnans mater

mater mendicantem manu truncatum & pede flaccidum viderat ; cuius speciem nec die nec nocte potuit oblivisci. *In Miscell. Academ. Nat. Cur. German. Dec. II. A. VIII. Obs. LIV.* sistitur figura trunci infantilis sine artubus per partum editi, cui mater post medium conceptionis tempus, a mendico brachiis pedibusque truncatis humi repente terrefacta hunc defectum quoque extremorum impresserat. Annus iam est elapsus, cum, in pago unico milliari Gießa distante, puellam trimestrem, cui manus sinistra & brachii pars ad aliquot digitos infra cubitum a nativitate deerat, videre & brachium eius contrectare ipsi mihi licuit. Causa fuerat imaginatio matris. Nempe anno 1723. circa initium mensis Octobris, uxor lanionis iam quatuor mensibus & ultra gravida, circa vesperam, marito absente, ex vitulo mactato & venum exposito portionem refecat, sectione tam infelici, ut cum læva manu cultrum tractaret, sibi ipsi dextræ manus digitum annularem, in secunda articulatione, fere penitus abscinderet; tanto infortunio vehementer exterrita digitum pendentem sinistra manu comprehendit & ne pendulus plane separetur ac in terram procidat, tenet, supervenit lamentanti ac conquerenti maritus, qui, quum digitum cute tantum pendere deprehenderet, nullamque spem, quod coalescere possit, superesse cerneret, eundem plane abscindit. Confanatur ex voto vulnus. Sub initium vero Februarii sequentis anni, felici partu infantem enititur ista foemina sanum & vegetum, sed sinistra manu & brachio ad aliquot infra cubitum digitos mancum. Evidenter hic apparebat manus & portio brachii in unum confusa & in reliquum brachii ita retracta & intrusa, ut cutis portionis brachii illasæ supergrederetur & prominere. Extremitas trunci inæqualis est, partibus quibusdam promi-

Puella manu, & brachio ex parte, manca, eiusque historia & accurata observatio.

nentibus & protuberantibus : quas extuberationes nihil esse aliud quam digitorum coalitorum extrema , ex eo apparuit, quod in una harum unguiculus conspiciebatur, qui postea tamen exarescens separatus est. Huc quoque pertinet exemplum, quod ex *Cel. Horstio* allegat *Cl. Bobnius l. c.* de opilionis uxore ab asino offensa & perterrita manumque suam dextram mox oculis prætendente : ita enim factum, ut foetus postea in lucem editi brachium dextrum oculorum eius regioni, (oculis ac naribus deperditis,) adnatum, & præterea capiti nova calva vel cutis densior pilis asininis horrida afficta fuerit : nec non illud, quod sistit *Clar. Fontenelle dans l' Histor. de l' Academ. Royal. Ann. 1713. p. 27.* ubi foemina ultra tertium mensem gravida renem bovinum, vehementiori animi cupientis impetu, in macello, emere prægestiebat, cumque illius particeps fieri non posset, dextram manum fronti applicat, digitis supra medium verticem porrectis. Mense nono enititur puerum bene nutritum & bene conformatum, si caput exceperis. Diversa illa ossa, quæ structuram huius absolvunt, nec situ ordinario erant disposita, neque magnitudine, neque figura ordinaria prædita, in fastigio capitis huius male formati cavitas erat tumore repleta, qui & figura & colore renem bovinum referebat. Cum sexta a partu hora moreretur iste puer, *Dn. Rouant* in capite dissecto nec cerebrum, nec cerebellum reperiebat & medulla spinalis circa tertiam demum colli vertebram initium sumebat.

Cuti varios nævos, rerumque, circa quas commota phantasia occupata est, figuras, eo in loco, quo vel sensus rem horridam apprehendit, cuique proin valde metuit,
vel

vel gravida in horrore manus configit, atque, irritato sensu, nervorum concitatorum, ab idea materiali sive motu fibrarum medullarium cerebri, certo modo configurato, determinatos & certo modo configuratos motus flectit & invitat, partes minimas, directione motus, in certos situs atque nexus disponendo, imprimere.

Exemplis plena est communis vita, plena Philosophorum & Medicorum scripta, totque observationum scriptorum vasta volumina. Huc pertinet imprimis infans Londinensis, d. 28. Maii anni 1715. in lucem editus, qui imaginem eclipseos solis magnæ, ut novellæ publicæ ferebant, in fronte exhibebat, postquam mater d. 3. eiusdem mensis eclipsin magnam solis, pro inepta vulgi opinione ac superstitiosa credulitate, tanquam signum triste quid portendens, ac, inauspicato influxu, multa mala & calamitates post se trahens, attonita conspexisset. Sic matrem incendio territam faciem fœtus rubore igneo tinxisse ex *M. Marci & Helmontio* refert *Cl. Rivinus de Spir. Hom. Vital. C. III. §. 16.* Laudatus sæpe *Pechlinus* Pastorem vidit, cuius toto pectore & vultu sparsæ rubræ striatæque maculæ, ignis flammantis instar, miram conciliabant fœditatem; territa ad conspectum furentis incendii gravida matre, & pectus visumque manibus demulcente. Huiusque viri conspectus alii gravidæ horrorem incusserat, qui idem etiam in infantem, sed debilioribus notis minusque distinctis, transiverat. *L. III. Obs. XV. p. 430.* Eidem nota fuit fœmina Gallica, cui in dentium doloribus, chi-

Navi & f. gura, in em- bryonibus expressa.

rurgus

rurgus, ex errore, sanum dentem effregerat; quæ proinde, ob sani dentis iacturam doloremque immensum, continuo manum maxillæ admovit, tresque inprimis digitos, ad leniendum dolorem, fortius impegit, donec, sedato nonnihil dolore manum remitteret. Expectavit interim, post quatuor menses, partum, quem iusto tempore enixa est sanum quidem, sed nota ideoque trium digitorum impressorum in eadem illa mala, qua dolor fuerat, signatum; corrupta non leviter oris gratia. *ibid.* p. 429. Mulierem gregem gallinarum Indicarum conspicientem & exterritam foetum postea peperisse facie multis excrescentiis carnofis multiformis coloris, galli Indici instar, ex *Roussæo* memorat *Sennertus l. c.* qui & ipsum se meminisse refert, foeminam gravidam foetui, in diversis corporis partibus, verrucas instar mororum per imaginationem affricasse. Sic desiderium intensius cerasi, pomi, similiumque fructuum in matre, extuberationes figuram istorum fructuum referentes, in foetu, & in illis quidem partibus, ubi manum confixerat mater, produxisse: delectationem ex rosæ foetum rosæ figura signasse, matris terrorem a mure protuberatione muris quasi figura expressa foetum notasse, & observationibus Auctorum & experientia propria exploratum habemus.

Peregrinum sive toti corpori sive partibus colorem inducere.

Color iisdem impressus.

Exemplum admirandum recenset *Cl. Schwammerdam, de Uteri muliebr. fabrica.* de muliere Ultraiectina grava inopinato Nigritæ vel Aethiopis aspectu valde exterrita, quæ, quum foetui in utero de cutis colore hinc timeret, contra fortem imaginationem ab alia æque forti imaginatione remedium petiit, atque domum reversa cor-

pus

pus totum a capite ad calcem aqua calida probe perluit, plane confidens foetui in utero omnem nigredinem sic iri deterfum, eo effectu & eventu, ut quum pareret, embryonem eniteretur totum candidum, exceptis illis partibus, ad quas aqua, cum mater ablueretur, non pertigerat, quales erant interstitia digitorum in manibus pedibusve, nec non alia quaedam corporis loca, ubi manifesta nigredinis indicia & maculae nigræ apparebant. Hic Gießæ Hassorum puerum, Color Zingara embryoni impressus. iam duodecennem, quotidie videmus, quem mater gravida, Zingaras ardentius intuens, fusco & obscuro harum colore, vi imaginationis, per totum corporis habitum, tinxit, nullo modo extergendo.

Plura exempla imaginationis matris, vario & mirabili modo, efficaciter in foetum operantis qui nosse desiderat, evolvat *Thom. Fienum, de virib. Imaginat. Schenckii Observationes, Gasp. a Reies Franci Elyf. iucundar. Question. Camp. Quæst. L. Stalpart. van der Wiel Observ. rar. Cent. poster. Part. prior. Observ. XXXV. & XXXVI. Illustr. Io. Maur. Hoffmanni Disq. corpor. hum. Anatomico-Patholog. specim. X. Excell. Archiatri Regii, Dn. D. Steigertal Dissert. sub Praesidio B. Fried. Schraderi Helmstadii quondam habitam, de imaginat. matern. in foetum efficacia.*

Exinde vero nullo negotio perspicitur, quantum inter- Officium Medici, gravida, & Magistratus. sit, ut, tum Medici, salutaribus monitis, hac in re, gravidis, tum gravidæ sibi ipsas, & foetibus, temperantia, moderata victus ratione, tranquillitate & constantia animi, verbo, recte servato mentis & corporis æquilibrio, tum Magistratus quoque rerum publicarum, publicis ordinationibus, iisdem prospiciant; ut liberos gignant mente & corpore sanos. Nil dictu foedum visuque hæc limina tangat, intra quæ gravida est. Quam levi enim, de causa, ob foeminæ molliem & deiectum animum non solum maxima deformitas foetui induci, sed & ille saepe, eo ipso, internecioni da-

ri possit, ex haëtenus dictis in aperto est. Non sine ratione existimat *Licetus*, de *perf. homin. const. in uter. & de monstr. L. II. c. 66.* aliquando ex vehementi in somno apprehensione non tantum has foëtuum impressiones, sed monstrositates quoque contingere: propterea aliquando, etiam inscia pragnante, accidere; quod similia spectra nunquam antea in mente habuerit: unde quia chimerica multa in somno obversantur, nullum, ait, extare tam horribile ac multiforme monstrum, cui imaginationis vis causam dare non possit: cum mater post congressum, toto conceptionis & efformationis tempore, apprehensæ rei impressionem in foëtui excudere possit. Eo magis hoc ipsum fieri potest, si phantasia matris obiectis deformibus & monstrosis, subito & cum terrore, excitatur. *Maiori*, inquit *ἐπείνυ Bartholinus*, periculo pragnantium occurrunt, in plateis locisque publicis, mendicantes vel morbo sacro concidentes vel membris mutili. *Vtinam his provideretur in rebus publicis, ne publice oberrando inficerent mortale genus. Act. Hafniens. Vol. II. Obs. I.* Quid terror ex mutilis effecerit, supra vidimus. De epilepsia exemplum proponit *Cl. Pechlinus*, loc. cit. *Fæminam hic novi*, inquit, *valde epilepticam & quotidie cum paroxysmis conflictantem, attamen omnes, quos parit liberos, integros miramur & sine ulla morbi istius nota. At contra alia fæmina, affinis & domestica eius, firma ipsa alias & bona valetudine, quotidiano, credo, spectaculo commota & dolens, quos gignit liberos, morbo isto afflictos & misere habitos videre debet.* Frequentem conversationem pragnantium cum hominibus formosis aut deformibus, & crebrum contuitum in picturas formosas aut deformes formam foëtus mutare antiquis temporibus iam pervulgatum fuit: iccirco *Dionysius Tyrannus*, cum, propterea quod deformior esset, prolem nollet sibi similem gignere, in

Epilepsia
imaginatione
matris in
foëtum
translata.

Pictura for-
mosa in cubi-
culis pragnan-
tium suspen-
denda.

in cubiculo suspendit picturam formosam, ut eam potius, quam mariti vultum, uxor in animo haberet: quod ex *Sorano & Augustino* refert *Vossius. Theol. Gentil. L. III. C. XXII.*

Deinde id quoque diligenti Naturæ scrutatorum observatione constat: raro ante medium gestationis tempus notas & nervos illos in foetum transire, positus licet causis in actu causandi, sed plerumque a medio illo tempore ad ipsum partum: quamvis in illis, quibus membra plane disturbantur, confunduntur, abolentur, etiam ante tempus illud impressio plerumque accidat. *Borrighii* illa gravida, aspectu mutili exterrita, mutilum pariens, nondum quatuor gestationis, cum impressionem pateretur, habebat menses. Sicut & in aliis hoc observare licebit. In illis quoque, ubi tota figuratio corporis, compositio membrorum, conformatio & qualitas lineamentorum insigniter mutantur, matris phantasiam continuam quasi, ante illud tempus, certo modo & successive efficacem fuisse negari facile nequit.

Miranda sane hæc sunt omnia: quod si tamen mentis illud in corpus, in illa idearum immaterialium, materialium, & partium per nervos connexarum conspiratione, imperium, atque funiculorum nerveorum, fluido subtili intensorum, ab agitationibus principii nervorum configurativis, five ideis materialibus, quæ immaterialibus, determinato modo, respondent, excitatos & ad partes diversas, pro diversis ideis immaterialibus five animæ representationibus, directos certos ac determinatos motus, quibus partes certo modo tenduntur, stringuntur, torquentur, vasaque, partibus interiecta, comprimuntur, accurate expendamus, causas eorum, si non omnium, plu-

Raro ante medium gestationis tempus nota in foetum transire.

Ratio mirandorum horum effectuum quomodo inve-nienda.

rimorum tamen, invenire adeo non erit impossibile, ut pleraque in promptu sint.

Quomodo vis imaginationis in proprio quorundam corpore hac ratione efficaciam exerat, & qua ratione, directo ad ipsarum matrum partes determinato nervorum motu, in illas, sine dubio, operetur & impetum faciat, sed duriori textura tonoque fortiori repulsa signaturas in illis exprimere nequeat, paulo ante ostendi. Quo pacto vero ad easdem embryonis partes, teneras & molliores, eoque, quo resistere posset, fibrarum robore nondum praeditas, dirigatur, id plenius hic est dandum, neque enim ita perspicuum est.

*Harmonia
matris &
foetus negari
nequit.*

Arcanam esse utriusque corporis, matris & foetus, harmoniam & coniuratam affinitatem unamque animam sensitivam, utrumque iisdem prorsus sensationibus affici, ita, ut qui uni ex partibus sic mutuo devinctis & potiori accidunt sensus vehementiores, in alteram quoque redundant, easdemque fere impressiones & pathemata, quae in mente matris occasione motuum corporis excitantur, in foetu quoque similium motuum occasione excitari, recte existimant saniores ex recentioribus Philosophi; cum occasione impressionum obiectorum in organa, & commotionum fibrillarum medullarium cerebri, variae mentis agitationes, omnium consensu, exoriantur, nec unquam sensus corporei sine veris sensationibus realibusque mentis perceptionibus excitentur: *Malebranch. l. c. p. 99.* Sed unde illa motuum corporeorum & sensationum in matre & foetu harmonia, & in quo consistit? id enim potissimum in quaestione est. Hanc ego in *aquali aut proportionata tensione, tono, habilitate ad motus partium solidarum, aquabilique mixtione, temperie, mobilitate, & motu fluidarum matris & foetus* quarendam esse existimaverim.

In quo consistat.

Ex ista enim æquabili partium constitutione motuum exoritur conspiratio, efficiturque, ut motus determinati, configurativi, a phantasia matris, pro idearum illa conspiratione, excitati & ad certas partes, determinato modo, directi, in illa connexionione & communionione partium matris & fœtus, ad fœtum, sub simili motuum configuratione, fluidis certo modo impulsis & incitatis, solidis æque tensis consonantibus certoque modo contremiscentibus, transferantur, eademque proin ideæ materiales in fœtus cerebro producantur, quibus tum immateriales conformes in anima, tum motiones, tensiones, constrictiones ideæ isti materiali configuratæ convenientes, in certis corporis partibus, respondent.

Quomodo procedat.

Tensas esse humani corporis partes, nervorum speciatim reticula per illas expansa, negari nequit: cum bona dispositio ipsarum, integritas æque ac functiones a congrua tensione dependere evidentissimum sit, ita ut, quum ea excidunt, non possint non, pro diverso relaxationis gradu, & sensus & motus aliæque actiones, nutritio, secretiones &c. lædi & perverti. Quid quod corpus animale citharam esse nervis suis, ut fidibus, constantem iam dudum pulchre & apposite prudentiores observarint; quemadmodum ex Ill. *Verulamio*, de *Augm. Scient. L. IV. C. II.* supra p. 46. seqq. ostendi. Aequalem vero aut proportionatam utrinque, in matris pariter ac fœtus partibus, regulariter esse tensionem, inde clarissimum est, quod τὰ ἐνοργανία, sanguis & liquidum nerveum, a quibus est & oritur, utrique sunt communia & eadem fere, eiusdem qualitatis, habilitatis activæ, consistentiæ, & quod convenienti etiam quantitate eodemque vel proportionato impulsu utrobique aguntur*. Iam, cui non

Partes humani corporis tensæ sunt.

Aequalis est aut proportionata tensio in matre & fœtu.

Z 3

nota

* Non equidem ea mihi animo sedet sententia, quod fœ-

Corpora
aqualiter
tensa sunt
harmonica.

nota est illa, inter corpora æque tensa, sympathica, per motum communi cuidam circumfluenti, subinterfluenti, partesque utrinque pervadenti, expandenti & tendenti fluido impressum ac modificatum, (quem *Verulamius*, de variis motion. gener. eleganter & accurate in pertransitivum, configurativum & prædominantem distinguit) harmonia, qua, cum unum percutitur, movetur & alterum; quam inprimis occasione scyphi vitrei per certum humanæ vocis sonum fracti, exemplo chordarum æque tensarum, tympanorum, scyphorum vitreorum aqua infusa ad consonantiam redactorum, aliorumque corporum solidiorum, unius percussione arcana harmonia conspirantium, fuse non minus quam solide, explicuit & illustravit doctissimus *Morhofius*, in allegato modo tractatu, varia pariter ac vera eruditione refertissimo.

Quin

Non trans-
fertur san-
guis matris
immediate
in fœtum.

tus in utero sanguinem matris & succos vitales, nullo intercedente medio, per anastomoses vasorum uterinorum cum umbilicalibus, hauriat. Quin potius, detecta *membrana succosa Ruyschiana*, eandem satis superque confutatam existimo. Illud tamen verissimum est, portionem sanguinis materni delibatam, defæcatam, partibus subtilibus actuosis, sic dictis spirituosis, plenam in & per membranam succosam, partium nervosarum uteri vivida intensione, elatere, ac motu, impelli, transprimi, secerni, decerpi atque fœtui communicari, ac partibus ipsius solidis vividum vigorem naturalemque tensionem inducere, & ita temperiem in fœtu regulariter temperiem matris sequi. Hinc illa comunio; ut, quando fluida æque ac solida matris crasin peculiarem, characterem vel labem quandam ac dyscrasiam concepere, in fœtum in utero contentum sicut etiam in infantem adultiorem ab uberibus pendentem, transmittantur hæc bona vel mala, æque ac aliorum morborum semina, quibus sanguis matris refertus est; quod inprimis illustrat *Miscell. s. Ephem. N. C. D. I. A. I. Observatio LX. de fœtu in utero croco tincto*

Quin specialem esse cuilibet fere corporis parti tensionem, peculiaris cuiusque structura & actio innuit; idque exinde quoque perspici potest, quod certis motibus corporum sonorum tremulis certæ corporis partes, quæ eorum tensioni respondent, moveantur atque subsultent: Ita *Claudius Perraultius, Libr. de Sono, P. I c. 4* & ex eo *Morhofius, l. c. p. 81.* observavit, sonos tympani, tubæ aut chordarum panduræ maioris ipsum non nunquam pectus percutere,

Pars qualibet singulari rem habet tensionem.

tincto, quod mater cibus croco infectis atque tinctis usa fuerat, repetitis experimentis confirmata. Quemadmodum plurimæ aliæ observationes, de variolis, lue venerea, ictero atque similibus a matre in fœtum utero contentum translatis, id quoque apertissime demonstrant. Quamvis enim hoc non perpetuum videatur atque exempla præstent, ubi mala illa, pro varietate circumstantiarum ac diverso malignitatis gradu, non sub illo accurate schemate in fœtu ac in matre apparere: sanguinem tamen atque serum esse in illis casibus infectum quivis facile colligere & observare poterit. Hinc etiam ratio manifestissima deducitur morborum hereditariorum. Eoque minus negotii mihi facessit *Francisci Bayle, de Physiogn. Dissert. Phys. III.* obiectio. *Quod scilicet fœtus sæpe matri dissimiles sint temperamento &c. & nihilominus a matris pathematis, non secus ac si similes essent afficiantur.* Vtrumque enim adhuc in quæstione est. Et licet concesserim, quod a concursu quarundam peculiarium in fœtu causarum, vel etiam a læsione violenta, tanta in partibus fœtus solidis & fluidis mutatio sæpe fiat, quæ, in illis magnam debilitatem & atoniam, in his vero haud minorem dyscrasiam in mortem tandem, salva matris temperie & dispositione, desinentem, producat. Vix tamen unquam tanta mutatio fiet, quin maneat semper fundamentalis ille & aliqualis temperamenti ac tensionis partium character. Quod si tamen hic sit plane sublatus; num, hoc in casu, fœtus a matris pathematis, non secus ac si similis esset tono ac temperamento, afficiatur, de eo valde dubito, nec erat hoc sumendum, sed liquido probandum.

Fœtus nunc matri temperamento sæpe dissimilis.

Vrina phormingis & lyra sono provocata.

cutere, neque tamen omnes tonos, sed illos tantum, qui conformes sunt tono ac tensioni diaphragmatis; quemadmodum ob æqualem & consonantem tensionem, in Equite illo Vascone, phormingis sonus vesicam statim ad urinam reddendam vellicabat: vid. *Scaliger. Exercitat. 134. l. 6. p. 230. conf. Misc. N. C. A. 1. Obs. 134. Excell. Zuvinger. Diss. de Antipath. p. 27.* qui Illustrem quendam Dominum, ad Lyrae vulgaris sonum, quocunque tempore excitatum, statim urinam reddere coactum fuisse, nec ulla etiam vi illam retinere potuisse, memorat. Ita *Boyllii* servo ob æqualem aut proportionatam membranæ saurium & tympani cum membrana gingivas investiente tensionem, quoties cultros cote acuebat, ingratus stridor gingivas cruentabat, apud *Bartholin. C. IV. Ep. 152.*

Quomodo phantasia matris in embryonem agat?

Ergo, cum magna hominis naturæ cum harmonia consensio sit, & quod supra *p. 57.* monui, omnis nostra sensatio quasi in motu harmonico consistat, quid mirum, si quando, ad impressiones vehementiores cum animi extraordinario motu, fibrillæ sensiles in matris cerebro concutiuntur, similis in fibrillis cerebri embryonis, æque aut proportionate tensis, impressio oriatur, atque hinc nervorum motus ad certas partes, de quibus phantasia sollicita est, & quibus metuit, aut quo manus fricatione invitatur, tam in matre, quam in foetu dirigantur, tendant, impetum faciant? Ut hac ratione corpus matris & embryonis se fere habeant ut duo horologia pendula, quæ motus suos pariter iisdemque momentis exercent, quo simili alias, ad explicandum modum, quo voluntas corpori imperat, ex hypothesi *Harmonia præstabilita* magni *Leibnitii*, *l. laquelotus, de Fid. & Rat. consens.* utitur. vid. *Act. Eruditor. Lips. A. MDCCV. Mens. Decembr. p. 553.* Et licet solidiori partium matris textura atque tensione impulsus

pulsus repellatur, in embryonis tamen partibus eo magis efficaciam suam exerit, quo magis ille sunt tenellæ & molliores, quam ut vehementem impressionem non possint recipere; inprimis cum non cerebrum solum, sed & reliquæ matris & fœtus partes, ob æqualem & proportionatum influentium motum, harmonice conspirent & contremiscant, atque ita impetus a partibus matris in easdem teneriores fœtus partes, vi dictæ harmoniæ, transferatur, & impetum a cerebro embryonis venientem augeat*.

A a

Inde

(*) Hanc meam sententiam, nullibi antea mihi lectam, Dissertatione publica iam proposueram, cum paulo post incidere in *Francisci Bayle Dissert. Physicæ*, ubi *Dissert. III. de stupendis imaginationis effectibus* agit, & occasione mulieris *Burdigalensis*, a mensibus 5 aut 6 gravidæ, atque simia tum primum visa adeo exterritæ & percussæ, ut per triduum integrum non potuerit ab illius animalis cogitatione mentem avertere, fœtumque proinde simiæ in plurimis similem parientis, quæstionem proponit: qua ratione possit fortis de simia imaginatio excitare in muliere gravida ea pathemata, vi quorum fœtus, quem in utero gerit, exteriori humani corporis figuram mutet in formam simiæ, aut ipsi admodum affinem?

Hic, postquam sententiam suam exposuisset: scilicet gravidarum pathemata, humores commovendo, sanguinem ac permistos eisdem succos varie alterare, eosque aptos reddere ad eadem pathemata fovenda aut de novo excitanda: ac proinde fœtui suppeditari alimenta, unde humores generentur, qui in ipso excitant pathemata similia: sicque, perturbato spirituum motu, posse cerebri structuram insigniter mutari, & quia ipsum præest alimenti in artus distributioni, externam artuum & totius corporis structuram convenientem, prægressis affectionibus, perverti, præcipue ubi tenera est ipsorum substantia & in omnes figuras facile ductilis: & postquam eandem, neque hypothesebus satis intelligibilibus declaratam, neque indubitata experientia aut congruentibus exemplis sufficienter corroboratam

*Franc. Bayle
de his impressionibus
sententia.*

ratam

Ratio plurimorum effectuum facile inde derivari potest.

Inde omnium supra recensitorum effectuum rationem derivare in proclivi est, modo harmoniam illam sæpius inculcatam, idearumque & motuum determinatorum, configuratorum in partibus, nec non modo expositam matris & foetus sensationum conspirationem teneamus; qua patescit, posse istos impulsus a mente exagitata ac sollicita imaginatione occupata excitatos, prompta illius quasi directione, cum in matre, tum in foetu, huc vel illuc flecti & ad determinatas partes converti, nec non in partibus tenerioribus varios effectus constrictionis, compressionis, tensionis, configurationis, disruptionis, confusionis &c. producere.

Cur iuvenis Parisiensis crurifragium in utero passus meotis fuerit impos?

Hinc etiam apparet, cur iuvenis ille, in Nosodochio Parisiensi, præter crurifragium, simul rationis deliquium fuerit passus? cerebrum enim, tum temporis molle, delicatum, illo vehementi motu, & impressione, a matre in id ipsum

Hac sententia nostram non evertit.

ratam, diversisque falsis illationibus innixam, multisque aliis difficultatibus gravissimis impeditam probare Lectori sustinuisset; non aridere sibi dicit eorum sententiam, qui ex eo solum, quod foetus in utero matris concludatur, & cum ipsa per vasa umbilicalia connexus unum veluti corpus constituat, affirmant, nullam excitari in matre imaginationem, nulla animi pathemata, quin statim simile quid foetus experiatur. Neque illam, quæ hanc specialius ac dilucidius exponit, matrem & foetum in utero contentum se habere ad invicem, ut se habent duæ chordæ citharæ ad unisonum intensionem, quarum si altera pulsetur, altera statim eundem sonum æqualiter acutum aut gravem edat. Verum cum nullam dissensus sui rationem addat; nec rationem hanc, prout eandem iam deduxi, secundum agendi modum & omnes quæ circumstant conditiones, propriæ hypotheseos amore & præsumpta semel opinione impeditus, sufficienter expendisse videatur, non satis causæ esse existimavi, quam obrem ab exposita, experientiæ testimonio & rationum momentis fundata, sententia me dimoveri paterer.

ipsum derivata, misere distorquebatur, ut postea ad functionem suam rite exequendam ineptum esset.

Neque adeo arduum fuerit, rationem hinc expedire, qua, in exemplis Illustr. *Schraeckii*, ingens illa appetentia piscis, a matribus, ex indignatione & pudore, cohibita & repressa, atque simul aponia, in illa indignabunda taciturnitate, in ipsos foetus fuerit translata. Quod enim ad appetentiam attinet; illud satis ex dictis patescit, ideam immaterialem sive representationem piscis delectabilem in anima matrum, per sensum externum excitatam, quæ ardentem cupiditatem accendebat, ideam simul materialem sive motum & concentum in cerebro matrum vehementiorem, & simul, per connexionem nervorum, incitationes ac vibrationes contremiscentes fibrillarum nervosarum efficaciores in organis appetitus produxisse, ut sic, conspirantibus motibus organorum atque ideis, appetentia eo intentior fuerit reddida. Istæ ideæ & motus determinati, etiam in foetuum tum cerebro, tum anima, tum organis, secundum illam sympathicam matris cum foetu harmoniam, fuerunt expressæ & impressi; & quidem, pro partium teneritate validius & altius: quo ipso fibræ, ultra modum intensis & agitatæ, ea dispositio fuit inducta, ut ad similes configuratos motus similemque concentum habiliores & magis aptæ fuerint, ita ut etiam post nativitatem, excitata in istis subiectis, per simile obiectum, simili idea, fibræ cerebri & partium in utero iam dispositæ & habiliores factæ motu illo configurato fortius potuerint affici vibrari & hinc, correspondentibus motibus & ideis, flagrant: or appetentia exoriri. Cumque ex ista matrum idea delectabili cum desiderio ardenti, alia tristis & indignabunda cum intentione pertinaci servandi silentii prognata fuerit, ab eadem tanquam causa dependens; qua nervi or-

*Ratio qua
appetentia
piscis cum
aphonia in
foetus fuerit
derivata.*

ganis vocis inservientes, speciatim, sic dicti, recurrentes, dum animi intentioni, ex lege harmoniæ mentis & corporis, responderunt, nimis adstricti, rigidique & immobiles quasi facti: hæc quoque in fœtum, secundum illum causarum ordinem, fuit propagata. Quemadmodum vero in matribus, si appetentia fuisset expleta, prior illa idea, quæ desiderium, tum in iis ipsis, tum in fœtibus, suo modo, accendebat, remota, & ex consequenti, altera quoque indignabunda, ex illa dependens, pertinacis silentii causa, sublata, atque nervis in matre ex illa parte restitutis & officio suo denuo fungentibus, nervi in fœtu consonantes mobilitati restituti fuissent: ita quum nati postea appetitum altius impressum sedassent, cessabant ideæ priores, quæ appetentiam producebant, & hinc etiam posteriores ab his dependentes, & ita cessante causa cessabat effectus, nervique vocis in integrum restituti ad officium redibant.

Cur ante medium gestationis tempus, variis eiusmodi signaturæ imprimantur.

Hinc quoque sponte fluit ratio, cur ante medium gestationis tempus, positis licet causis, in actu etiam cavilandi, rarius navos, figuras & signaturas admittant embryonum corpora: cum ob fibrarum mollitiem ac diffluentem fere corporis habitum, & ad requisitam tensionem & consequenter ad motus sensationum harmonicos apte recipiendos minus idonea sint.

Cur ante illud tempus factæ impressiones membræ confundant & quasi tollant?

Quando in quibusdam gravidis, quæ ad animi exagitationes, præ aliis proclives sunt, accidit, ut paulo ante illud tempus, oblato deformi obiecto, exterreantur & graviori sensu concutiantur, facile fieri solet, ut tensis iam quodammodo fibris, mollissimis tamen adhuc & valde tennellis, vehementi impulsu, notæ profundiores imprimantur, vel, pro re nata, tota ipsarum conformatio & nexus disturbetur, ut partes ita periisse videantur.

Quam-

Quamvis etiam in figurarum expressionibus & delineationibus istis, nec non coloris adspersione aliquid, reperitur quod humano ingenio impenetrabile & imperscrutabile possit videri: attamen, si probe expendamus. (α) omnes illas vehementiores impressiones non fieri sine agitationibus & affectibus vehementioribus animæ (β) agitationibus mentis certum habitum induci corpori: cum ut recte monet Cl. *Francisc. Bayle, Diss. Physic. III. Art. VI. §. III. nulla sit pars corporis, qua, propter connexionem cum reliquis, & precipue, quia per nervos cum cerebro communicat, non obeat aliquas motiones in quopiam pathemate, qua ordinantur ad finem, cuius gratia eiusmodi pathemati auctor natura abnoxium facit hominem, aut quodcunque aliud animal.* (γ) omnem animæ agitationem & affectum suum quemque a natura habere vultum, ita sonare, ut a motu animi quæque sunt impulsa, *confer. supra pag. 65. &* quod imprimis inculcat Cl. *Bayle. l. c. faciem semper aliquam mutationem subire, quodcunque excitetur pathema: quodsi enim, inquit, fuerit vehementius, his aut illis musculis validius contractis, tota faciei conformatio mutatur adeoque fit a se ipsa diversa, ut aliquando alium putes eum, qui talia patitur. Reliqua corporis partes in quovis pathemate moventur aut quiescunt vi structura ipsarum, ut pathematis usus postulat & corporis conservacioni congruit. Ea de causa ad primum pathematum impetum, nobis etiam invitis, aliquando totum corpus erigitur, disponiturque aut ad resistendum aut ad insiliendum; aliquando brachiorum tantum, aliquando crurum quadam sunt motiones, inflexiones, præter plurima alia, qua ob vehementiam pathematum ex accidenti contingunt, ut vomitus, facum deiectione &c.* (δ) ideas materiales, immateriales, & motus convenientes, aut incitationes ad motum in partibus esse simul, *conf. supra p. 51. &* hinc (ϵ) homines & animalia,

Imperscrutabilia hic visa non plane imperscrutabilia.

quæ idoneam habent corporis dispositionem, ad ea facile excitari, quæ coram ipsis ab aliis geruntur: excitatis enim, ideis, conspirant corporis membra, & facillime, in dispositis, motibus secundum ideam configuratis incitantur. Legi hic merentur, quæ laudatus *Franc. Bayle*, l. c. huc contulit. *Dum iuniores inquit iumentorum pulli lasciviunt, huc illuc excurrunt, saltantque, qui de novo accedunt pulli, quæcunque viderint statim imitantur, iuniores inquam pulli illa imitantur non equi seniores: quippe minus dispositi. Homines, si viderint quempiam oscitantem, ad oscitationem statim se componunt, & tanta est aliquando incitationis vis, ut se continere non possint, quin os diducant, & oscitent.* Excitatis enim similibus ideis, similes sequuntur partium motus. *Hoc familiare est viris otiosis, negligentibus & non serio occupatis. Quoties aliquem audiunt modulantem quicumque facile canunt, statim sentiunt se ad cantum stimulari, ut vix aliquando possint a cantu abstinere. Experitur quisque, quoties attente alium considerat magnis artuum conatibus aliquid molientem, aut quocunque corporis gestu sensa animi exprimentem, experitur inquam quandam propensionem ad corpus modo omnino simili componendum, cogente videlicet corporis dispositione ad illos motus gestusque imitandos, ad eosdem intuitus, ad eandem faciei compositionem.*

Experientia quotidiana adhuc docet, simili corporis structura & dispositione accidere, ut statim homines fiant participes gaudii, tristitia, & aliorum fere pathematum, quæ in iis observant, quibuscum conversantur. Vix possit aliquis seu amicum, seu quemvis alium, anxium, sollicitum, tristem alloqui, & in eius vultu mæstitiæ signa intueri, quin statim sentiat, se minus quam antea letum, aut ad letitiam pronum, quin brevi mora advertat se quadam anxietate torqueri: quin vultus mæstus appareat, oculi languidi: aspectus tristis: quin aliquando lachrymæ

ebryma profluant : iis aliquando, tanta est vis structurae corporis, ut frustra ratio obsistat. Vix tibi licet cum homine, seu propter optimum corporis statum, seu propter faustum aliquem rerum eventum, latitia exultante colloqui, quin fias latitia particeps, & cum vultu sereno & hilari ab ipso recedas, nisi magna aliqua, quae te angit, maestitia causa obstiterit. Quae de tristitia & latitia mox dixi de aliis pathematis, servata proportione, debent intelligi. Circa qua advertendum est, ut iam notavi, requiri convenientem corporis dispositionem, seu naturalis & congenita ea sit, seu quocumque modo adventitia, alioquin contrarius effectus erit expectandus. Hinc fit, ut nihil sit acerbius, nihil intolerabilius, quam musica in luctu, ut quicumque melancholici & tristes, aut ad tristitiam proni, agre ferant, quae aliis accidunt fausta & prospera. Turbantur enim sic ideae, quibus indulgere, in illo statu, gratum est, ab aliis ideis minus convenientibus & minus conformibus, non sine violentia; quod animae est adversum. (?) Matrem non minus ac quemvis alium hominem aut quodvis animal, ideam alicuius rei vel alius hominis, animalis, quam considerat, desiderat, horret, firmiori & constantiori representatione altius animae infixam sibi expressius sistere, eoque ipso, dum conspirant ideae, extantiores ideas materiales in cerebro exprimere, atque consentientibus membris per nervos connexis, secundum illam ideam membra concitare & ad motus componere, ita ac si figuram illam membrorum motibus exprimere & designare possint ac velint.

Quod si inquam, ad haec recte attendamus, aliquo modo ad minimum intelligere licebit, quomodo in ista iam exposita harmonia matris cum foetu, hic, vel quoad totum corporis habitum, vel quoad certas partes, ad similitudinem rerum cum animae vehementi agitatione a matre perceptarum possit componi ac, certo modo intensis, pansis, adstrictis, constrictis partibus, formari. Si

Quomodo figura rerum in foetu excudantur.

Si præterea illud quoque teneamus, animam matris in metu & horrore, de loco quodam corporis, secundum ideam vel figuram rei perceptæ determinato, esse sollicitam: aut in magno & sollicito desiderio, ubi certis ideis immaterialibus & materialibus sollicite occupatur, atque sensu quodam vel manus fricatione vel alius obiecti sensibilis actione, excitato & quidem pro maiori in illa sollicitudine, partium intensione & sensilitate, exquisitiori, ex parte quadam afficitur & interpellatur, sollicitudinem suam sub illa idea ad partem illam dirigere: non adeo difficulter quoque perspicere licebit, quomodo constrictis certo modo, secundum ideam materialem, fibris, & quidem in loco certo secundum illam ipsam ideam determinato, extuberationes partium proveniant, figura rebus perceptis & mente agitatis aliquo modo similes.

Multa hic fabulosa traduntur.

Vbi tamen & illud tenendum, reperiri multa circa hanc materiam ab auctoribus annotata, inprimis inter ea quæ de exactissimis configurationibus & similitudine figurarum traduntur, fabulosa, aliqua infra famam, plurima non nisi quoad certas circumstantias vera, alias falsa deprehensa, haud pauca omnem fidem excedentia.

Spiritus ideis instructi foetus formationi non præsumunt.

Ceterum quod de spiritibus ideis suis instructis vulgo tradunt Auctores, facilius dicitur quam evidenti mentis comprehensione percipitur aut probatur. Mentem maternam in animam embryonis, occasione motus utriusque cerebri harmonice tensi, impressiones deferre, adeo non negamus, ut ex modo dictis satis clarum hoc esse arbitremur:

Anima matris non communicat cum anima foetus figurandi facultatem.

Eandem vero figurandi facultatem cum foetus anima communicare, ex hypothesi, qua anima ipsa sibi futurum domicilium corporisque habitandi supellectilem formare supponunt, iis argumentis refellitur, quibus dictam hypothesin falsam esse evicerunt *Peyerus, Merycolog. l. 1. c. 5. p.*

48. *Sturmius, Phil. Eclect. T. II. Diss. de Gener. Plant. & Animal. Geuderus, Ep. de Ort. Animal. Diatrib. de Ferment. subiunct.* aliique saniores Philosophiæ Antistites quamplurimi. Et quis, quæso, persuadere sibi poterit, id animam perficere posse, non dicam sine deliberatione, præmeditatione, sed sine omni conscientia? Cur non nisi in anxia commotione id, quicquid hic est virium, exerit? Quis eandem in illa perturbatione ad facultatem illam in actum rite deducendam aptam crederet? Cur non potius, si penes illam staret, deformitates quovis modo impediret, quam produceret? quamvis, quod ex mea quoque sententia apparet, gravidæ, ex sanæ rationis imperio, sibi ab intempestivis animi agitationibus temperando & enormiores, intemperatos nervorum motus præcavendo, compescendo, vel affectibus indulgendo, eosdemque fovendo, plurimum ad impediendum aut promovendum eiusmodi effectum contribuere possint. Quid denique in brutis efficiens horum effectuum causa est? Num & illorum anima facultate tali formatrice, structoria & dispositoria instructa est? Quis credat? Quis credere posset?

In brutis vero idem evenire, & magnam etiam hic esse vim insignesque effectus imaginationis matrum in fœtus, evidentibus satis observationibus exploratum & compertum habemus. Nolo hic in exemplum producere oves Iacobi Patriarchæ, *Genes. XXX.* Licet enim imaginationem pecudum aliquid efficere hic potuisse, eiusdemque aliquas fuisse partes, negari nequeat; eandem tamen causam tantum fuisse adiuvantem: ac plus in hoc negotio virtuti esse tribuendum divinæ; quæ sub concursu sic debilem adauxit causæ secundæ vim, ut quod sola non posset secundum naturam, id divina benedictione præstaret supra naturam, magno interpretum consensu affirmat

In brutis simile quid evenit.

Vossius, de Theol. Gentil. L. III. C. XXII. De columbis tradit *Oppianus*, hac arte procurari posse variis coloribus præditas. Eodem modo pavones variis coloribus depictos haberi posse ait *Fernelius, de hom. procr.* & in Hispania equifones generosos equos procurare, optimos & laudabiles oculis obiiciendo, observat *Rhodiginus antiq. lect. l. 20. c. 15* Ita, qui in Principum aulis equorum curam habent, ut equos adipiscantur maculis pilisque exoptati coloris ornatos, depictos tali ratione equos equarum concipientium oculis opponere, refert *Dav. van de Beck, Amæn. Phys. L. II. p. m. 288.* Inprimis vero hanc vim imaginationis in brutis evidentius comprobarunt vaccarum tempore gestationis mactatarum foetus, quos, a lanionibus sæpe acceptos, cum inspicerem & dissecarem, non sine admiratione, eundem capitis vitulini locum, quo vacca in capite ictum lethalem exeperat, sanguine, non secus ac si ipse vitulus immediate percussus fuisset, suffusum, reliquis partibus optime constitutis, & nil quicquam, quod læsum esset, ostendentibus, vidi. Idem ostendit & confirmat *scrofa gravida, apud Excell. Lentilium, Miscell. Med. Pract. Part. I. p. 4.* cui quaternos pedes funiculo quodam arcte constrinxerant, unde se expedire conata pedes illic loci attrivit, quæque haut multo post porcellos enixa est characterem attritionis istius in pedibus suis graphice ostendentes.

Vaccarum foetus ictus, quem mater excepit, in capite effusum ostendunt.

Sed cum a destructo per imaginationem mentis & corporis æquilibrium effectus hosce in homine deduxerim, non sine ratione quæritur, quomodo in brutis, mente destitutis, producantur? Respondeo, mente quidem bruta esse destituta, sed non anima, ut loqui amant, brutorum sive principio vitali sentiendi & movendi potentia instructo, inter quod & corpus organicum simili ratione datur harmonia & æquilibrium. Est scilicet in illis, non secus

Datur etiam æquilibrium in brutis inter principium vitale & corpus organicum.

ac in corpore humano, alternus fluidi nervorum & sanguinei in partes influxus, quo, cum motus automatici, in musculis antagonisticis carentibus, absolvuntur, tum reliquæ partes æquilibrantur. Est in illis principium, quod & impressiones obiectorum, intervenientibus nervorum tensorum vibrationibus, sentit, & nutu suo nervorum motus moderatur, atque, æquilibrium, in illa principii sentientis & corporis conspiratione, tollendo, motuum variorum spontaneorum causa existit. Enim vero imaginantur bruta, somniant, (*) nec ab affectibus sunt immunia. Quidni igitur, sublato a parte corporis inter nervorum & san-

Bb 2

gui-

* Quemadmodum in infantibus, ex eo, quod pavore experrigiscuntur & fuctum imitantur, somnia colligere licet, ita etiam, ex *Bruta etiam somniant.* iis, quæ in brutis dormientibus observamus, idem inferte nefas non fuerit. Canis dormiens iræ subinde indicia prodit. Nec inepte *Lucretius, de Nat. Rerum L. IV.* ex actuoso brutorum somno probare nititur, somniare

Non homines solum, sed vero animalia cuncta.

Quippe (inquit) videbis equos fortes, cum membra iacebunt,

In somnis sudare tamen spirareque sæpe

Et quasi de palmis summas contendere vireis:

Tunc quasi carceribus patefactis sæpe quiete,

Venantumque canes in molli sæpe quiete.

Iactant crura tamen subito, vocesque repente

Mittunt, & crebras redducunt naribus auras,

Vt vestigia si teneant inventa ferarum:

Expergefactique sequuntur inania sæpe

Cervorum simulacra, fugæ quasi dedita cernant:

Donec discussis redeant terroribus ad se.

At consueta domi catulorum blanda propago

Degere, sæpe levem ex oculis volucremque soporem

Discutere & corpus de terra concipere instant,

Proinde quasi ignotas facies atque ora tuantur.

guineum fluidum æquali sive proportionato nisu, vigor principii vitalis obnubilari & æquilibrium inter principium vitale brutorum & eorum corpus immutari posset? Apparet hoc in somno, temulentia ab ebriaminibus inducta, (cuius rei experimenta ipse sæpe cepi) in rabie, aliisque a cerebri corruptione dependentibus ipsorum morbis. Et quidni a parte illius principii nimium exagitati, commoti, exterriti, directo ad partes connexas vehementi impetu, nervorum æqualis illa motuum proportio turbari posset? Docet hoc quorundam ob stabulum mutatum, ob insuetam solitudinem, tristitia & inde contracta macies: docet excrementorum præ metu excretio: docet interitus a subitaneo & vehementi terrore: docent denique, præter alias plurimas observationes, ipsi imaginatio- nis effectus, qui vel soli luculentissimum argumentum præbent, non esse bruta mera automata aut neurospasta, omni sensu & cognitione destituta, prout *Anton. le Grand, de Carent. sens. & cognit. in brut. I. Darmanson, tr. la Beste transformé en machine*, post *Illustr. des Cartes*, (cuius tamen sententiam non ita crudam fuisse, ex diversis locis in *Epistolis*, ubi mentem suam dilucidius exposuit, probari potest) (*) orbi persuadere sustinuerunt, a *P. Ignat. Gast.*
Par-

*Bruta non
sunt mera
automata.*

*Cartesius
non omnem
sensum bru-
tis denegat.*

(*) *Cartesius* cogitationem brutis, passim in scriptis suis, denegat, vid. imprimis *Epist. 54. Tomi I.* item verum sensum, (i. e. cum iudicio & reflexa cognitione coniunctum,) veram passionem, qualis in nobis est, *Epist. 2. Tom. II.* Non vero omnem sensum, vid. *Epist. 67. Tom. I. ad Henricum Morum*: ubi suam opinionem non tam crudelem esse erga belluas, quam piam erga homines, Pythagoreorum superstitioni non addictos, quos nempe a criminis suspicionem absolvat, quoties animalia comedunt vel occidunt, contendit. Nec omnem passionem aut affectum, vid. *Epist. 54. Tom. I.* ubi brutis non solum affectus, sed & vehementiores quam in hominibus

Pardies, dans le Discours de la connoissance des Bestes (*),
pro merito excepti & confutati.

Ex his vero, quæ fufius iam declaravi, fatis iam patefcere arbitror, quomodo, in intimo isto utriusque hominis substantiæ commercio, anima fe habeat ad corporis, & corpus ad animæ actiones: quomodo, in exactiffima illa harmonia & conſpiratione, una alterius actiones vel excitare, incitare, adiuvare, vel præpedire & turbare poſſit, ideis & motibus continuo & exacte respondentibus. Ap-

*Ex dictis
perſpicitur
habitus cor-
poris ad ani-
mam, &
anima ad
corpus.*

B b 3

paret

bus ineſſe poſſe, imo illa paſſiones ſuas nobis exprimere dicit; quin varios motus ex paſſionibus proficiſcentes, ſpei, metus, lætitiæ, iis tribuit. Nec dubitat *Ep. allegata 67.* ſequentibus animi ſui ſenſa exponere: *Quamvis autem pro demonſtrato habeam probari non poſſe, aliquam eſſe in brutis cogitationem: non ideo puto poſſe demonſtrari nullam eſſe, quia mens noſtra illorum corda non pervadit.* Vnde aliquo modo colligere licet, quod ipſe ſibi hac in parte nondum ſatiſfecerit. Quæ forte cauſa eſt, cur hac de re non ſatis accurate fuerit locutus, nec ea, qua Philoſophum decebat, evidentia expoſuerit, quid per ſenſum ſine vera cognitione, (qualis nempe in hominibus eſt,) intellectum velit.

(*) Hunc equidem poſtea explodere atque Reſponſionis ad argumenta partis adverſæ minus ſufficientis accuſare, ac pluribus & ſolidioribus rationibus ſententiam novam ſtabilire ſuſtinuit *Auctor anonymus, de l' Ame des Bêtes, ou apres avoir démontré la ſpiritualité de l' ame de l' homme, l' on explique par la ſeule machine les actions les plus ſurprenantes des animaux.* Sed luſit operam nec invenit temere qui applauderent. Quin, ab omnibus fere, hodie deſerta iacet hæc opinio. Perſpicaciſſimus *Hugenius*, quando *Cosmotheor. p. 45.* voluptatibus corporis æque ac nos affici bruta contendit, ſequentia ſubnectit: *quicquid contradicant novi quidam philoſophi; qui ſenſum omnem ita auferunt reliquis, præter hominem, animantibus; ut pro meris automatis aut neuroſpaſtis ea haberi velint, quorum crude crudelique ſententiæ, miror, quenquam accedere poſſe; præſertim cum & voce & verberibus fugiendis & re omni contrarium beſtia ipſe ſignificent.*

*Vilitas hu-
ius conside-
rationis.*

paret exinde qualem sollicitior & accuratior æquilibrii hu-
ius, five virium corporis & animæ ex lege consociationis
& conspirationis se mutuo quasi cientium & conspiran-
tium consideratio utilitatis fructum præbeat, tum in Ani-
mi, tum corporis Medicina: in Morali Philosophia & stu-
dio Medico: cum omnia vitam hominis ex utraque par-
te sanam a morborum insultibus tuendi, eandemque ab
his labefactatam restituendi præcepta & regulæ huc tan-
quam ad scopum tendant: atque proinde in accuratio-
ri peruestigatione & luculenta per experientiam observa-
tione habitus & respectus animæ ad corpus & corporis
ad animam cardo vertatur tum pathologiæ moralis & me-
dicæ, tum veræ therapiæ, non modo morborum in se, sed
& habitus eorundem ad constitutionem personalem, tem-
peramenta, ætates, sexus, idiosyncrasias, consuetudines &c.
Vita nostra naturalis mutuo mentis & corporis commercio
absolvitur, eiusque status a constitutione utriusque huius
principii pendet, ita ut si utrobique actiones æquabiliter pro-
cedant, utrique hominis substantiæ bene sit. Contra si cor-
poris motus a naturali ordine desciscant, mens quoque male
habeat: & si anima variis inquietudinibus, perturbationibus
exagitetur, divexetur, defatigetur, varii quoque fiant in cor-
pore præter naturæ ordinem motus, totaque machina lan-
gheat, titubet & periclitetur. Hoc enim certo certius est,
animam, ut in se, ad morales actus, ad leve sæpe obiectum,
violentis, vehementioribus, turbulentis fluctibus agitur,
ita labem hanc corpori quoque affricare; cuius organa
vitalia, ad eius ideam, ad turbulentas agitationes, simili mo-
do turbulentis & a naturali ordine desciscentibus motibus
exagitantur & commoventur. Nec sine gravi ratione *Exc.*
Stablius tranquillitatis animi in sanitatis negotio maximas
esse partes contendit, & ut in hac summa hominis felici-
tas

tas moralis consistit, sic etiam non minus ab animi agitationibus reliqua fere omnia Physice in corpore humano contingunt, pro ista scilicet intima conspiratione, hæcenus exposita, dependere. *de Pass. Anim. corp. human. alter. Thes. III.* Imo debitam animæ tranquillitatem longævitas parentem esse facile largimur. Interea hoc non minus expeditum est & experientia comprobatum, corporis, cuius fulturis, ut *Plinius* ait, animus sustinetur, labes & vitia animo adspersi & ad depravatæ mentis habitum haud parum contribuere: & hinc in morborum ratione, & causis eorundem peruestigandis, non ad animum solum, sed imprimis etiam ad corpus respiciendum, eiusque ratio habenda.

Cum igitur tota sanitatis (quam ex parte corporis in symmetria corpusculorum & meatuum sive partium solidarum tono & tensione, fluidarum mixtione & crasi moderata, temperata, utrarumque æquilibrio, ut morbum in ametria, consistere veteres Methodici tradiderunt,*) ratio in illa mentis & corporis concordia & æquilibrio, sive ea actionum partium hominis essentialium, se mutuo quasi cientium, harmonia conveniente, qua & actionum corporearum liberum exercitium & mentis animique vigor conservatur, versetur; nulla difficultate perspicitur, illum demum qui rationes, causas, respectus actionum utriusque substantiæ recte perspectos habuerit, quique actiones utrinque intra debitæ æquabilis harmoniæ & conspirationis leges & limites continere, impeditas adiuvere, exsuscitare, minus congruas in ordinem redigere, immoderatas & extravagantes tempestive cohibere, temperare, & ubique pristinam æqualitatem restituere noverit, valetudinem hominis cum ratione tueri, eidem mederi ac veri & excellentis Medici munus explere posse.

Et

---

* *Thessalus Methodicorum princeps, aliique distinctius sanita-*

*Irregulares
anima agi-
tationes sa-
nitatem con-
vellunt.*

Et hinc quoque illud clarissimum est, sanitatem non solum in peius mutari per τὰ ἐσθιόμενα καὶ πινόμενα, sed etiam quando ἡ γνώμη νοσέει, verbis *Hippocraticis*; & in eo non solum studium sanitatis consistere, quando non satiamur cibis & integri sumus ad labores; neque ita solum motus actiones, præparations, secretiones, excretiones promoveri, sed id potissimum hic requiri, ut animum bene compositum rationis imperio permittamus ac ne cedat affectibus caveamus, affectus freno moderemur animique agitationes nimias & vehementiores compescamus, cum, ut ex dictis apparet, nihil magis corporis motus pervertere, transpirationem, quæ omnes reliquas excretiones multum superat & in qua tota sanitatis ratio est*, una cum aliis actionibus secreto-

riis

tem in Symmetria quadam meatuum corporis constituerunt, atque in ametria morbum. Quod dogma ab Asclepiade fluxit, qui, ut antea dictum est, sanitatem in exiguorum meatuum convenientia, & morbum in ametria constituit. Vnde metasynchriseos & metaporopæseos nomen invenit. Itaque Methodici sanitatem quandam symmetriam esse, (quod neque Dogmatici negant) constituerunt, addentes corpusculorum & meatuum, quos ὀγκους καὶ πόρους Græci vocant. Prosp. Alpinius, de Med. Method. L. I. c. VI. p. m. 19.

* Cum igitur sanitas in quadam symmetria sive moderatione meatuum corporis fuerit a Methodicis constituta, atque aegritudo in eorundem meatuum ametria sive statu immoderato, merito ex hoc colligerunt, duo esse genera morborum sive affectuum curandorum, quippe adstrictum & fluxum sive fluidum. - - Quo fit ut corpus moderate poros cutis ac ceteros alios meatus corporis habens apertos, mediocriterve adstrictos & diffusos, (quod idem est ac si naturaliter transpirabile esse dicatur,) idcirco sanum esse ac recte valere dicimus. Contra vero ubi a contractionis vel diffusionis moderato statu recesserit, e sanitate in morbum delabi atque morbosam exinde constitutionem incipere. Tantum potest ad conservandam sanitatem, corpora probe esse diffusibilia ac transpirabilia (quod est habere moderatam meatuum contractionem atque diffusionem seu apertionem,) ut corpora vel etiam humi-

riis & præparatoriis coërcere atque suppressere possit, quam animi atque affectuum intempestivi motus, quibus, nervis vehementer agitatis, & hinc constrictis ubique fibris, totus non solum exterior habitus coangustatur, sed reliqua etiam organa ad actiones, a fibrarum iustatenfione, tono & elatere pendentes, inepta redduntur. Vnde in methodo quoque medendi nihil magis agendum, quam, ut, præter organorum, si læsa sint, integritatem, illius inprimis æquilibræ legitimam proportionem quovis modo restituamus, idque prudenti regimine, pro rei exigentia, & prout causa mutati æquilibræ vel in corpore eiusque partibus, fluidis, solidis, vel in animo, vel in utroque simul residet, modo corporis motus per congrua remedia augendo, modo compescendo, modo animi agitationes excitando, modo sopiendo. In methodo vero tuendi sanitatem nihil conducibilius est, quam omni modo eo anniti, ut nihil admittatur, tum a parte animæ, tum a parte corporis, quod huic harmoniæ æquabili & concordi sive æquilibræ fraudi esse possit. Et hinc apud eruditos qui utrinque hic peccant, atque assidua studiorum contentione & vita sedentaria æquilibrum hoc destruunt, ut lumbis sedendo, oculis videndo dolentibus, totoque corpore vigiliis fracto & exhausto, ac animo summa applicatione defatigato, sanitas non leve detrimentum ac noxam (de qua inprimis elegans doctissimi *Franci a Franckenavv Dissert. quæ de Noxa studiorum* inscribitur, legi meretur) capiat, nihil aptius æquilibrum restituere solet, quam id, ad quod *Muretus Paulo Sacrato* suo suafor & impulsor fuit, ut scilicet fatigationem

Quid in methodo medendi, & tuendi sanitatem potissimum agendum.

C c

tionem

da multisque excrementis scatentia in morbos, quoad in eodem meatuum naturali statu perseverant, non delabuntur. vid. fusius hoc exponentem modo laudatum Prosp. Alpinum l. c. p. 20. seqq. Ea quoque tenditum Exper. Sanctorii tum Cl. Keilii Medic. Statica.

tionem sedentariam incessus vegetatione discuteret, atque animum ab intentis nimium occupationibus remitteret ac relaxaret ; *Epist. XVII.* ita ad eum scribens : *Peto a te, ut quantum me amas, tantum opera ac diligentia conferas ad valetudinem tuam & confirmandam & conservandam. Hoc ita videris facillime consequi posse, si ad corporis exercitationes aliquid addideris, de exercitationibus animi & ingenii aliquid detraxeris. Neve putes quidquam me tibi suadere quod non satis exploratum habeam, ego quoque idem facere cæpi, mihi insigniter prodesse sentio.* Hinc *Plato in Tim.* contemplationem actione miscendam esse iubet. Nec temere virum prudentem ingenium exercere sine corpore, prudenter observat *Exc. Bergerus de Vita long. p. 51.* Idem etiam *Galenus, L. de sanit. tuend. Cap. XI.* confirmat : *Nos, inquit, agros quot annis non paucos persanavimus solis animi motibus ad debitum motum revocatis.* Itemque *de exerc. parv. pil.* ubi exercitationum omnium eam conducentissimam esse affirmat, quæ non modo corpus fatigare, verum etiam animam oblectare possit*.

Pru-

---

* *Quare, sunt verba Cl. Baglivi, cum frequentissime observemus in praxi, curari morbos post susceptum iter, navigationem, venationem, musicam auditam vel exercitam; quod longo remediorum usu consequi nullo modo potuimus, non est id a Medico spernendum, sed investigandum, quare talia exercitationum genera sanare morbos valuissent, & quod casu evenit, novis factis observationibus, in artis precepta primo, deinde ad usum redigere. Huiusmodi enim rebus veteram bene vivendi norma constabat, & præ ceteris ea, quam vocant dietam Pythagoreorum, singula enim diei hora ita distributa erant, & victui ita accommodata gymnastice, ut quilibet vel negotiosus homo, nihil a negotiosa vita detrimenti caperet. Hinc admirabilis illa longævitæ, hinc salubris, & athleticus corporis habitus, nec tam frequentes incurabilium morborum series, quales magno artis dedecore hodie divagantur. Spec. trium rel. Libr. de fibr. motr. c. 14.*

Prudentis igitur Medici est, & in morborum causis investigandis & in iis curandis non ad solius corporis, sed ad totius hominis constitutionem & inprimis ad animæ quoque statum respicere. Verissime Cl. Baglivus, quidam homines, inquit, parum aut nihil incommodi percipiunt cum mens nimium abstrahitur, vel ob domesticas curas, vel ob maximas res gerendas, & sustinendas, vel ob graves studiorum exercitationes. Alii contra, vel minimam mentis abstractionem molestissime ferunt, & ob id turbari corporis systema caputque caloribus repleti sibi sentiunt, & si quid diutius animo versaverint, statim labefactata digestionis damna pati incipiunt, deinde & alios morbos, qui a chylo prave digesto praveque sanguificato proveniunt. Felicem Medicum qui hoc bene cognoverit: cognoverit enim veram radicem malorum mesenterii, Hypochondriorum, dentium, factoris oris, saporum linguæ depravatorum &c. in iis, quorum corpus non est æque libratum cum animi viribus ac potentiis; sed inferiorum virium est minusque resistens. Hæc de causa ex gravi mentis abstractione promanat sanitas arumnosa: causa occasionalis est mentis nimia vis, & imperium in fibras corporis, quæ in eiusmodi casibus sunt levioris resistentiæ. Nec opem aut salutaria remedia Medicus afferre poterit, nisi æger sibi remedium præstiterit, animique morbo animus ipse erectus ac resistens medelam attulerit. Spec. trium rel. libr. de Fibr. motr. c. 5. Memini hic viri fervidi animi temperamenti cholero-sanguinei, qui in Colica spasmodica, quacum, per plures iam annos, conflictatus fuerat, opem medicam a me expetebat. Hic plurimorum experientissimorum Medicorum, non minus ac circumforaneorum, Iudæorum similisque farinae hominum consiliis fuerat usus, sed frustra. Nec mea consilia multum ipsi constantis solatii afferebant. Præstantissima medicamenta incassum exhibebantur: quod animus minus esset compositus; donec morbi diuturna,

perpeffione patientius morbum ferre difceret, atque fimul ætas increfcens animum paulatim emolliret ut, morbi vis, licet non in totum, in tantum tamen frangeretur.

Vnde *Hippocrates* Medicum in animi moribus, inclinationibus & affectibus cognofcendis exercitatum eſſe iubet * nec fine cauſa dolet celeb. *Bagliuus*, *Med. Sol. Canon. L.* remedia ſæpe adhiberi indifcriminatim nullo ante factio examine, an iracundus fit æger, an aridus, ficcus, an mollis & ſucci plenus? an morbis animi laboret, nec ne? quinam fit elater in ſolidis? quænam acrimonia in liquidis? quod æquilibrium in utriſque? *Felicem ergo*, ſic tandem veriſſime concludit, *Medicum*, qui reconditas morborum ſucceſſiones noverit & *Abecedarium Naturæ per analogiam loquentis optime didicerit. Qui hæc non habet, non credat ſe clavem habere curandorum morborum.*

---

* *Mutationes, ex quibus ad quænam fiant, conſideranda. Ex moribus animi induſtria, vel ſi quid inſtigit, vel cogitet, vel videat, vel dicat, vel aliud quid faciat, velut dolores, iracundia, cupiditates, que ex caſu accidunt, mentis moleſtia, que per viſionem aut auditionem contrahuntur, quales corporum affectiones. Mola quidem in ſeſe attritu, dentium ſtupor oboritur. Iuxta foveam tranſeuntem crurum tremor occupat. Serpens derepente conſpectus, pallorem inducit. Metus, velut pudor, dolor, lætitia, ira, atque reliqua huiusmodi ſic afficiunt. Quod autem in corpore ad actionem pertinet, horum unicuique morem gerit: ſudores, cordis palpitatio, atque id genus facultates. *Hippecr. de Humor.**

DE
VENENO CANIS & ANIMA-
LIVM RABIDORVM,

NEC NON,

QVEM ILLVD INFERRE
SOLET,

MORBO GRAVISSIMO,

HYDROPHOBIA,

*DISQVVISITIO PATHOLOGICO-
THERAPEVTICA.*

REVISED EDITION
BY THE AUTHOR

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

CHICAGO, ILL. U.S.A.
LONDON, ENGLAND

PROOEMIUM.

Perit medicamentorum, sic & venenorum rationem & modum agendi ita in abdito delitescere crediderunt ex antiquioribus plurimi, & subsequenter temporibus Scholastici, ut eundem non unquam inveniri posse, atque omnem, quæ eidem perscrutando impenditur, laborem in cassum cadere, curamque ac sollicitudinem inanem esse iudicaverint. Cum enim ex sententia I. C. Scaliger. de Subtil. ad Cardan. Exerc. 218. no. 8. ista aque ac similes vires & qualitates lateant animos temperatos, illudant curiosis, atque alii persuasum haberent, Philosophiam nihil esse quam continuam innovationem in antiqua ignorantia: satius esse existimarunt, si difficilius evolutionis questio occurrat, facili & compendiosa Philosophia se expedire atque absolvere: esse hoc vel illud occultum illisque qualitatibus, quarum ratio reddi nequeat, annumerandum: aut cum illo, ex vulgo Philosopho, Aesopi hero, ita comparatam esse illarum rerum naturam, ut hic vel ille effectus inde proveniat: quam cum latentibus nodis diu & incassum luctari. Neque sane ratio ipsos fugiebat, cur in abstrusis & reconditis rerum naturalium operationibus, pondus rei perhorrescentes, rationes intactas relinquerent. In recepta enim ubique fere Peripateticorum Philosophia, in formis substantialibus & emanantibus earum qualitatibus harumque graduationibus, quibus omnia perstrepebant, parum lucis, parum subsidii deprehendebant, ac probe perspiciebant, ex primarum aut secundarum qualitatibus, quantumvis actuosis, concursu occultiores illas actiones derivari nullo modo posse. vid. Sennertus Instit. P. II. S. II. C. IV. p. m. 429. Quamobrem postea perspicaciores recte quidem ad actionem a tota substantia confugiebant; sed ubi clarius dandum aut indagandum erat, quid sit agere tota substantia, actutum

actutum desperabundi ad occultarum qualitatum asylum se recipiebant. Quamvis vero, etiam in hodierna Philosophia luce, turpe non sit aliquid ignorare, atque consultius saepe, subsistere iactaque anchora in tacita admiratione paulum acquiescere quam levatis subito velis altum petere & in aëre piscari. Ex eo tamen erectioris indolis Philosophis semper offendiculo fuit qualitatum occultarum nomen, quod, experientia teste, a longis retro temporibus, progressus & augmenta scientiarum multum impedit, quum illo audito, Philosophi, tanquam phantasmate terribiti animum, spemque omnem perveniendi unquam ad amabile verum abiecerint. Infelix seculum quod has larvas timet. Neque enim in eo naturæ recessu sepultam esse qualitatum istarum rationem, ut solum nomen terrorem ad desperationem usque nobis incutere debeat, aut segnissima illa anchora hic opus sit, felix recentioris ævi industria abunde patefecit. Plurimum ad inveniendum contulit, qui speravit posse reperiri, ait Seneca, & verissime Galenus, audendum est, inquit, & veritas investiganda, quam etiam si non assequamur, omnino tamen propius quam nunc sumus ad eam perveniemus. Atque id ipsum animum nobis addidit, ut, cum haud ita pridem, interris haud procul hinc distitis, exitiale canum rabidorum virus, non sine gravissimo damno hominibus & animalibus illato, latius protractum fuerit, ita quidem, ut iussu superiorum, ad ulteriorem propagationem mali nocentissimi avertendam, canes atque feles quasi extirpandi fuerint, Speciminis Academici loco, Veneni canis & animalium rabidorum rationem excutiendam selegerimus. Maximum enim in arte medica momentum in eo situm est, ut morborum causas & earundem agendi modum solerter ac circumspecte expiscemur, ita enim remedia convenientia dextre confidenter & cum fructu poterimus applicare & opponere. Eoque magis perquisitione digna est huius veneni ratio, quo graviora symptomata hominibus inferre solet, ita quidem ut illi in quibus

ad

ad hydrophiam usque vim suam exercet, vix unquam aut difficilius salvati fuerint, atque nostro ævo adhuc obtineat quod olim cecinit Ovidius de Pont. L. II.

Tollere nodosam nescit medicina podagram,

Nec formidatis ulla medetur aquis.

Quod si candido Lectori, in re difficili, non ubique ex asse satisfecerimus, veniam rogamus, eidemque hæc nostra cogitata rectius examinanda proponimus.

§. I.

SI venenum vocamus omne id quod in minori, imo ^{Venenum} minutissima quantitate, corpus animale insigniter læ- ^{quid?} dit, sive quod exigua mole, in partes tenuissimas resolubili, partes corporis animalis, cum fluidas tum solidas, efficacissima actione & ferocia indomita aggreditur, earundemque concentum & harmoniam vitalem motuumque ^{Canis rabidus totus venenum.} vitalium ordinem pervertit, vel plane destruit; canis rabidus totus est venenum: utpote cuius saliva, halitus, expirationes, excrementa, atque omnis substantia, ubi vel minimum ex illis in corpus humanum vel animalium receptum fuerit, tristi experientia teste, maxime perniciosos atque summe malignos effectus inducunt; qui, ubi malum ad intensiorem gradum pervenit, plerumque vix curationem admittunt & celeriter interimunt.

§. II. Rabies vero in canibus oritur a febre ardente, ^{Rabies unde?} violenta, quam *κᾶυσον* Græci vocarunt, maligna, inflammatoria, in qua, oborto perurente in sanguine calore, cum siti inexplebili & inexhausta, præter alia quæ in ipsis observantur symptomata, difficulter anhelant, aperto ore & ^{Phænomena in canerabido.} spumante linguaque exerta, refrigerium aëris captant: corpus est gracilius, adstrictum, lingua plumbea, aut ex fusco nigricans, oculi demissi & lachrymosi rubent, ardent, vox rauca est & debilis, incedunt cauda demissa, mox fe-

gniter, ut semisopiti, stupidi, mox subito, intempestive, celeriter atque ocyus solito, neque recta semper via, in obvios quosque sine causa insiliunt, mox subito consistunt cum ira furente, a potu abhorrent & omnes humores & aquas, si non semper, ut plurimum tamen expavescent.

Causa febris.

§. III. Causæ huius febris sunt vel flagrantissimi æstus, tempestas ficcior diu protracta, defectus potus, vitus ex rebus putridis, putrida corruptione resolutis, coacescentibus & hinc acorem & fracedinem penetrabilem, vitiosam contrahentibus, verminosis; putridus sanguis haustus, cibi ferventissimi ingurgitati, aquæ prægelidæ, corpore vel calî statu vel motu concalescente, affatim potæ & ingestæ; unde inflammationes internæ; vel summa frigora, vel concursus aliarum causarum internarum. Unde Sirio ardente, & hyeme asperiori, canes & lupos rabie facile instigari veteres Græci memoriæ prodiderunt, prout & ratio id imprimis ostendit. vid. *Forestus Op. p. m. 350.*

Non soli canes, sed & homines & alia animalia rabie corripiuntur.

§. IV. Experientia quidem tot celeberr. Medicorum observationibus corroborata compertum habemus, non tantum canes, & qui ad genus caninum referuntur, lupos, vulpes, sed & feles, simias, cercopithecus, gallos gallinaceos, fues, boves, asinos, mulos, equos, camelos, leopardos, leones, ursos, homines, rabiosos factos esse atque exitiale virus, vel morsu vel alia ratione, in alios propagasse. Sunt tamen qui canibus, lupis atque vulpibus illud mali genus non tantum familiarius esse, sed etiam in his solum, sine admissio contagio, nasci, in reliquis vero non nisi interveniente ex istis contagio posse provenire arbitrantur *Galenî* auctoritati confisi *L. VI. de Loc. aff. c. 5.* At vero cum malum illud sive morbus ipse nihil aliud sit, quam febris ardens certis symptomatibus stipata, quæ illam ipsam ab aliis distinguunt, atque dubium non sit, febrem huius indolis, aut

aut febrilem, ad minimum, dispositionem, tanquam radicem, in homine atque aliis animalibus, sine recepto contagio canino, oriri posse, rationem sane non videmus, cur, concurrentibus variis causis, non item talia symptomata, qualia in canina rabie observantur, in aliis animalibus ipsoque homine ex eadem radice pullulare queant; idque eo magis, cum primum illud symptoma, quod hydrophobiam vocant, quodque, tanquam rabiei caninæ proprium, eandem a similibus morbis distinguere existimant, in hominibus a causis internis, aut, ad minimum, sine contagio canino obortum fuisse, observationes evidentissimæ luculenter ostendant.

§. V. Citra ullam externam causam accedentem hydrophobiam aliquot vicibus observavit *Valescus de Taranta, de morfu can. rabid.* In muliere febre primum pestilenti, mox Dysenteria laborante, obortam, cum tamen ne minima quidem communicati aliunde veneni adesset suspicio, tradit *Petr. Salius Diverfus, L. de affect. particular. c. 19. conf. Codronch. de Hydrophob. L. I. C. 10. p. 86.* In febre maligna, sine morfu animalis rabidi, similem aversationem liquidorum sæpe enatam observarunt *Salmuth, Cent. 11. observ. 52. Joseph. de Aromatariis, de rab. contag. P. II. C. 1. Sanchez. Op. Med. in Obs. p. 378. Marcell. Donatus Hist. med. mirab. L. VI. C. 1.* Viri quadragenarii; temperamenti melancholici, post anxietatem præcordialem & respirandi difficultatem, hydrophobia correpti, sine morfu animalis rabidi, exemplum sistit *Cl. G. A. Mercklini, Miscell. Acad. Nat. Cur Dec. II. Ann. VI. Obs. 220.* Vteri morbis, sine præcedente contagio, hydrophobiam supervenisse *Sennertus* annotavit *Medic. Pract. L. IV. p. 277.* Gravidam sine manifesta causa hydrophobiam factam, ita ut aliquamdiu omne potuum genus mire aversata fuerit, observavit *Excell. Elias Camerarius,*

*Hydrophobia
sine morfu,
aut causa
externa.*

Diss Taurinens. II. p. 24. Fœminæ hydrophobæ exemplum, ex morſu filiolæ epilepticæ, allegat *Clar. Mead. Anglus, Mechan. rel. de venen.* Aliud exemplum fœminæ, quæ noctu extra urbem relicta, ex terrore ſolitudinis, id mali genus contraxerit, ſiſtit *Platerus Obſ. L. I.* Ita quoque Verderii Dominam in aquæ pariter omniumque liquidorum metum incidiffe, ex principiis internis, ſine ullo præcedente morſu, ſe vidiffe teſtatur *Borellus, C. III. Obſ. 38.* In Iuvene 27. annorum, qui ſub vehementi indignatione & excandefcentia, proprium digitorum momorderat, illum affectum enatum vidit *Ioh. Bapt. Scaramuccius, vid. Epift. ad Magliabechium, M. N. C. Dec. III. A. IX. & X. App. p. 249.* Cholera eundem ſucceſſiſſe obſervavit *Clar. Adolphi, Ephem. N. C. Cent IX. p. 171.* Inprimis vero huc facit exemplum Iuvenis 15 annorum, in *Eph. N. C. Cent. III. Obſ. L.* qui, cum magna aviditate paſtillos farinaceos nimis calidos & quaſi ferventes devoraſſet, & aquam glacialeſcem ſuperbibiffet, tertia die Hydrophia lethali correptus fuit.

Dubium re-
moveretur.

§. VI. Dubius quidem hæret. *Cel. Ettmullerus, Op. T. II p. m. 970.* annon in eiusmodi caſibus aliqualis infectio & inquinamentum ab animali rabido, inſciis ægris, aliquando præceſſerit; inprimis cum tantillum ex ſaliva, halitu, nemine advertente, per media ſæpe, de quibus nulla ſuſpicio eſt, corpus contingens atque in illud ſe inſinuans, malum hoc, ſæpe poſt longum temporis ſpatium, inferat. Attamen cum ſufficiens ratio, ex genuinis principiis, haud difficulter inveniri queat, qua hoc malum, in eiusmodi caſibus, ex cauſis internis oriri poſſit, prout ex infra dicendis apparebit, & ipſe quoque *Galenus l. c.* negare nequeat, *in animantibus corruptionem naſci poſſe adeo vehementem, ut veneni tum qualitatem, tum vires æquet & eiusmodi affectibus nos ſæpe infeſtari,* qui ex nobismet ipſis, accepto ſuæ originis impetu, ſimiles

les sint iis, qui pernicioso epoto veneno aut qui a Phalangii & Scorpii ictu eveniunt: cui & *Calius Aurelianus*, ex *Methodicis l. 3. acut. pass. c. 9.* adstipulatur; non satis sane causæ est, cur hac in re dubium superesse possit. Et licet *Codronchio*, qui plura ex adductis modo exemplis in dubium vocat, *L. 1. de hydroph.* lubentissime largiamur, non posse in homine gigni venenum caninum ex propriis principiis, cum animalium species distent inter se: non tamen exinde colligere licet, non posse in homine generari venenum aliquod, cuius, licet caninum non sit, eadem tamen sint in agendo vires, quæ canini. Evidenter hoc exinde quoque perspicitur, quod, haud ita diu, malum hoc hydrophiæ, *Schneebergæ Misniæ*, inter infantes epidemicum fuerit, sine ullo animalis noxii morfu, prout verbis celeb. *Scheuchzeri*, memorant *Clarissimi Collect. Wratislaviens. Auctores, Tentam. VII. A. 1719. Mens. Februar. p. 214.* ubi sequentia subnectit experientissimus Vir: *Observamus etiam in Praxi, dari passim melancholicos, licet caterum ex succos & sanguine quasi adusto plenos, qui bibere parum, imo sæpe potum reformidare, vel saltem fastidire solent. Exemplum huc quadrat nobilis & prosapia & virtute Grebelii, atque maniaci Bibliopola Gesneri, qui ambo absque animalis rabidi morfu, velut Hydrophobici sunt mortui.*

§. VII. Illud quoque manifesta experientia certum exploratumque habemus, id veneni genus, cum a cane rabido, tum aliis animalibus, ipsoque homine facillime & plurimis modis ad alios posse transferri, sive id fiat morfu, sive unguibus infixis, sive saliva & spuma oris adspersa vel etiam a corporibus, quibus adheret, iam exsiccata exiguis particulis & moleculis per labia & linguam in salivam admittis & receptis, aut osculo cani, animali, homini rabioso dato, vel ab eo recepto, sive comestione carnis, lactis ex animali rabido, sive latione ab instrumento, quo

Venenum
hoc variis
modis ab
uno subiecto
in aliud
transfertur
& propagatur.

Morsus.

Osculo.

Halitus.

Congressus
maritali.

Scalptura.

animal rabiosum occisum fuit, sive tractatione rerum, quas animal rabidum ore polluit, sive halitu, odore, a tali animali admisso, sive alia etiam ratione, miasmatum quorundam interventu, recepto contagio. Exemplis sunt plena tot virorum experientissimorum volumina. Neque nobis ipsis talia ignota sunt. Inter alia de *Baldo 1° Celeberr.* constat, quod, Tridenti, ex rabientis catelli, quem in deliciis habebat, saliva inferiori labio vix admota, aut etiam, quod alii volunt, accepto simul leviori morsu, post quartum mensem rabie correptus misere interierit, vid. *Heurnius de morb. capit. C. 3.* Recentius exemplum legimus apud *Clar. Job. Linder. Exerc. de venen. C. III. p. 55.* de viro nobiliss. Lugduni Batav. qui A. 1717. a catello Melitensi, quocum ludebat, leviter in extremo digiti admorsus, nihilque tam parvum vulnusculum curans, paulo post in atrocissimos capitis dolores & reliquam hydrophoborum symptomatum catervam incidit. Ex osculo cani rabienti dato, ex immissione item manus in os, etiamsi non momorderit, quosdam infectos fuisse *Cardanus* auctor est, *Contrad. Med. L. II. Tr. II. c. 9. p. m. 773. conf. Zacut. Lusitan. Prax. adm. L. III. obs. 82. Mathiol. in Dioscorid. L. 17. c. 36.* Sic rusticum hydrophobum, cum liberos esset exosculatus, omnes ita infecisse, ut septimo die miserrima morte patrem comitati fuerint, scribit *Palmarius L. VI. de morb. contagios.* Ex halitu, adspiratione & odore infectorum exempla adducit *Roscius*, apud *Hildanum C. I. Obs. 86.* Per congressum maritalem a marito demorso in foeminam translatum fuisse id mali genus *Excell. Frid. Hoffmannus, Med. rational. refert. p. 178. conf. Calius Aurelianus, de morb. acut. L. III. c. 9. Hildanus, Obs. l. c.* Felis rabiosi scalpturam in dextro pollice, ubi epidermis vix offensa fuit, rabiem exitialem induxisse ipse *Hildanus* tradit, *l. c.* A gallo gallinaceo laesos in rabiem & hydrophobiam

biam incidisse *Bartholinus*, *Cent. V. Hist. 52.* & *Scaramuccius Epist. ad Magliabech. M. N. C. A. IX. & X. app. p. 251.* commemorat. Ex lacte vaccæ a cane rabido demorsæ rusticum eiusque uxorem, liberos & alios rabie infectos observavit *Timæus a Guldenklee*, ex quibus pater & filiorum natu maximus auxiliis artis servati fuerunt, mater cum reliquis duobus filiis & totidem filiabus perierunt, postmodum, ex intervallo trium quatuorve mensium, etiam ancilla ac vicina cum quatuor liberis, qui lacte istius vaccæ usi erant, omnes in furorem acti, horrendo & notabili exemplo, misere interierunt. *L. VII. Cas. 23.* Per carnes animalis rabidi comestas rabie correptos periisse *Fernelius, de abdit. morb. caus. L. II. c. 14.* *Borellus C. I. obs. 75.* tradunt. Ex straminis, in quo sues rabie perciti decubuerant, esu, equos, boves, & oves rabiem cotraxisse, vidisse se testatur *Palmarius, de morb. contagios.* Et quod huius veneni vim & activitatem in minima mole maximam arguit, parvumque gravissimi morbi initium ostendit, exemplum legimus apud *Hildanum l. c.* de puero adolescente, qui, quum gladium, quo, plures ante annos, canis rabiosus confossus erat, rubigine obductum extergere & perpolire vellet, improvidus digito inflixit vulnusculum, unde rabie percitus periit: itemque de Matrona, quæ, cum laceratam a cane rabido vestem resarciret, post tres menses melancholica & tandem rabiosa facta miserriam mortem obiit. Sic refert *Calius Aurelianus de acut. morb. L. III. C. IX.* Sartricem, cum chlamydem scissam morfibus rabidis sarcendam sumeret, atque ore stamina componeret, & lingua pannorum suturas lamberet, assuendo, quo transitum acus faceret faciliorem, tertia die in rabiem versam fuisse. Simile exemplum ancillæ, in Episcopatu Herbipolitano, haud procul a patria sua, se cognitum habere *Amicus* asseveravit: quæ dum vestimenta sua a ca-

Lacte vac-
cino.Carnibus co-
mestis.Gladio infe-
cto.Filo sartri-
cis infecto.

ne rabido dilacerata repararet, & filum postea dentibus prehenderet, post tres menses rabida facta mortem oppetit. Quo minus mirum videri debet, si, quem canis rabidus ore polluit, filex aut lapillus, ex observatione *Borell. C. IV. obs. 22.* possit hominem inficere.

Solus animalis rabidi contactus, halitus, sputum adpersum num inficere possit?

§. VIII. Solum quidem rabie acti animalis contactum, halitum, sputum in illasam cutem incidens, spumam adpersam, sine læsione unitatis, malum hoc propagare posse negant non pauci experientissimorum & præstantissimorum Practicorum, *Salus, Amatus Lusitanus, Fracastorius, Fernelius, Codronchius, Palmarius, Sennertus, Stalpart van der Wiel.* Prudens ille observator & Medicus satis perspicax, *Celeb. Zulpus*, neminem se vel audivisse vel vidisse scribit, cui sputa canis rabidi detrimento fuerint, *Obs. XX. L. I.* At vero: licet rariores sint casus & observationes veneni huius per solum contactum & halitum in alios translati: cum in subiectis sanis temperamento satis temperato, habitu, tonoque partium validiore, naturæ bonitate gaudentibus non facile admittatur aut etiam in minima quantitate admissum facile superetur aut excludatur; quemadmodum istis concurrentibus circumstantiis, etiam si læsio cutis per morsum accesserit, sæpe vim suam exere nequit: nulla tamen causa est, cur quod observationibus non unis compertum & exploratum habemus, temere in dubium vocare atque fidem non minus prudentum atque experientium virorum suspectam reddere debeamus: inprimis cum rationi non repugnet, posse in subiectis ad recipiendum habilioribus, validissimo existente veneno, vel minimam moleculam halitus & effluviolorum venenatorum sanguinem inficere. Quod ut satis perspectum habebat laudatus *Zulpus*; ita sputum & spumam in eiusmodi casibus semper probe abluere iussit, territus, ut ipse confitetur,

exem-

exemplo sartriciſ, apud *Aurelianum*: nec ſine ratione *Hildanus*: ſaliva, inquit, canis rabidi in parte aliqua cutis exſiccata, niſi mature & diligenter abluta & abſterſa fuerit, rabiem excitare potens eſt. *Cent. I. Obſ. 87.* Obſervavit *Clar. Mauchartus*, *Ephem. N. C. Cent. IX. Obſ. 37.* rabiem & hydrophobiam lethalem in demorſo in facie a cane rabido, ſed ita demorſo, ut veſtigia morſus tria, non niſi ſuperficiaria, in mento, radice narium & gena dextra apparerent; ſed quo vix cuticulam fecerunt rubentem, nihilque ſanguinis fuderunt, plane non profunda nec dolentia. Si contagium ſanguinem non tangat, extrinſecus nocere non poſſe, facile concedimus *Amato Luſitano, Schol. Curat. 41. cent. VII.* ſed halitus & effluvia ſputi, cuti & corpori admota, ad ſanguinem pertingere non poſſe nunquam probabit, contrarium oſtendente ratione & experientia.

§. IX. Quo atrocius vero ac vehementius id quicquid hic eſt veneni contagioſi, ubi expergiſcitur & iam prodere ſe incipit, furit, quoque celerius tum progreditur & tragediam abſolvit, eo magis mirum videri poſſet, illud ſapiffime in corpus receptum diu in occulto deliteſcere antequam ſe manifeſtet, atque per inſidias quaſi profiliat. Prout enim alii ſtatim, ubi commorſi ſunt aut paulo poſt, ita alii poſt plures demum dies, menſes, alii exacto non uno tantum anno, ſed pluribus, vim exitialis huius veneni experiuntur. Plerumque circa quadrageſimum, raro ante vigefimum diem ſcenam inſtituit. In nupero caſu, qui in vicinia noſtra contigit, poſt exactas novem hebdomadas ſubito expergefactum fuit venenum. Ita puerum, ante plures annos, hic locorum a cane rabioſo in ore morſum, poſt novem ſeptimanas rabidum factum atque mortuum fuiſſe, non pauci adhuc norunt: & in pago *Wilmersdorff*, in Comitatu *Hohenloico*, binos ſervos poſt

Venenum
hoc ſape aliquamdiu
deliteſcit,
antequam
expergiſcatur.

duos annos a morfu canis in rabiem incidisse, amicus nuper retulit. De nobili quodam miram & omnibus, ut ait, notam historiam allegat *Loffius, Diss. de hydroph.* qui a cane Meliteo rabido, qua faciem, demorsus, post aliquot demum annos ab omni veneni suspitione liber nuptias celebravit, ubi autem primos amoris fructus decerpere tentabat, rabie correptus sponæ faciem cum adiacente carne arrofit. Sic *Petrus Salius Diversus l. supra cit.* ab eodem cane commorsos alios duobus, alios quatuor mensibus, alios tardius rabie correptos se vidisse scribit. Post quinquennium demum venenum erupisse ac scenam totius morbi instituisse *Fracastorius* observavit, *de morb. contag. L. II. C. 10.* Vix ultra septennium sopitum degere illud venenum in corpore perhibent: licet quidam per octodecim, alii per quadraginta annos id ipsum in visceribus velut in statione oblituisse affirmant. Vnde & a matre in fœtum, per traducem, more aliorum morborum hereditariorum, migrare posse hoc mali genus, sic ut nihilominus eius principium a cane petendum sit, non absurdum, cum *Listero*, arbitratur *Exc. Lentilius, de Hydrophob. p. 43.*

*Phænomena
rabidi huius
morbi.*

*In primo
gradu.*

§. X. Postquam autem venenum illud atque semina noxia vel manifesto, vel imperceptiori magis aditu sese in vitalia hominum insinuarunt, & iam aperta labe hominem infestant, ægri mœsti fiunt, scrupulosi, inquieti, iracundi sine causa, profunda suspiria trahunt, solitudinem quærunt, timent melancholicorum more, sine ratione, secum loquuntur & tacita mufitatione servata, murmurant, artus contremiscunt cum sudore frigido, de caligine oculis offusa conqueruntur, lucem tamen fugiunt & abhorrent. Pars olim commorsa & vulnerata, etiam si vulnus diu coaluerit, dolet, qui dolor per partes vicinas hinc inde evagatur, ipsumque caput conscendit, inducta simul

verti-

vertigine, lassitudo & membrorum gravitas totum corpus occupat, somnus est inquietus, turbulentus, pavoribus plenus. His signis primo se prodit anguis sub herba latens: & hunc statum primum morbi gradum dicunt.

§ XI. Deinde accedunt pandiculationes, tensiones, *In secundo* subsultus membrorum, convulsiones, languor insignis, car- *grade.* dialgia, angustia præcordiorum, ventriculi gravitas, singultus, respiratio anhelosa, difficilis, anxia, cum facie quasi ardente, oculis torvis, lachrymosis, vomitu humoris glutinosi, biliosi, ex fusco virescentis, palpitatione cordis. Appetitus est prostratus, solida tamen utcumque sæpe, licet difficulter, nec sine labore, deglutiunt: etiam nivem sæpe ac glaciem. Ad conspectum vero aquæ, quin *Hydropho-* & omnium fere liquidorum, rerumque vel pellucidarum, *bia.* vel speculi in modum lumen reflectentium, imo ad strepitum sæpe nomenque potuum auditum horrent, tremunt, convelluntur, neque ullo modo, etiam cum obfirmato animo imaginationi perversæ vim facere volunt, liquores sine maximis angoribus degustare, multo minus deglutire valent. Sic Mercator ille, natione Gallus, apud *Clar. Chr. Job. Langium, Oper. P. II. p. 244.* cum adstantium aliquis vino medicamentis imbuto linteum immerfisset, visurus, num hoc modo tantillum propinari misero possit, manu quidem illud cupide arripiebat firmiterque tenebat; sed ori admove- vere non poterat, utut alta voce semetipsum ad degustan- dum illud invitaret admoneretque aliquoties his verbis: **Courage! Courage!** Conf. *Listerus de Hydroph. Ægrot. 1.* Sic quoque æger Francofurtensis, apud *Excell. Lentilium de hydroph.* quamvis sitiens bibere vellet, cyathusque aquæ fontanæ ad eius iussum ipsi porrigeretur, tantam tamen anxietatem experiebatur, cum horrore, membrorum ia- ctatione, concussione colli, oculorumque quadantenus

convulsione, ut potum ne labiis quidem degustandi, tanto minus deglutiendi daretur facultas. Ad auræ & venti quoque humidioris aut frigidioris contactum aliquando inhorrescunt & convelluntur, sudor sæpe per faciem defluit, os saliva turget, quam tamen averfantur & cum horrore ac indignatione exspuunt. Pulsus est inordinatus, mox tremulus multum & commotus, mox frequens ac sæpe celerrimus. Febris simul adest, si non semper manifesta, tamen occulta, ardor internus, licet exteriora frigeant: vigiliæ, priapismus cum pollutione sæpe & seminis projectione, mente plerumque labuntur, & ab ea deferuntur: unde incondita cogitationum series, imaginationes perversæ, alienæ, horribiles, cum dilucidis tamen sæpe intervallis, quidam mente constant aut constare potius videntur, cum semper adsit imaginationis depravatio, pellucetibus saltem rationis quibusdam, pluribus, paucioribus, radiis, ad ultimam usque vitæ horam. Ita progreditur malum, atque sic ad gradum secundum processisse illud existimant.

*In tertio
gradu.*

§. XII. Tandem omnia exacerbantur, summis angoribus exagitantur, cum primis ad conspectum aquæ, vel alius liquidi, corporis pellucidi aut lucem reflectentis; hinc exiliunt de lecto, de loco in locum sine quiete aguntur indignabundi & anxii, membris tremantibus, quæ sæpe impetuose iactitant, sæpe in gyrum quasi componunt. Ipse novi tale exemplum pueri Gieffensis a catello quocum ludebat demorsus, atque, post 6. septimanas & ultra, in hydrophobiam incidentis, cum convulsionibus & febre, qui ad conspectum potulentorum e lecto profiliens fugam per fenestram meditabatur, hæc verba ingeminans: *hier ist meines bleibens nicht.* Pedes & brachia concutiunt, scalpunt, dilacerant, spiritum non nisi cum spasmodicis pectoris

ris

ris collique motibus ducunt, subinde clamores & eiulatus miscent, sonos inconditos, more epilepticorum, edunt, ita interruptos, ut rauca simul voce latratum canum, per repetitas faucium & pectoris concussiones, referant, dum loqui cupientes verba vix dimidiata ob anhelitus brevitatem effari queunt. Vnde nata est traditio, eiusmodi ægros latratus canum imitari, quæ tamen observationibus prudentiorum non confirmatur. Sitis adest intensissima, unde lingua exerta quasi refrigerium quærunt, ringunt, frendent ore spumante, atque impetu furibundo, a voluntate non coërcendo, inviti sæpe feruntur obvia quæque mordendi, dum tamen, quod valde mirabile, mens prudens atque sibi constans videtur; quandoquidem se ipsos sæpe corrigunt, atque suas phantasiæ depravationes agnoscunt, misérias suas deplorant, seseque Dei misericordiæ commendant, aliisque etiam a se metuant, illosque, ut sibi caveant, hortantur. Prius confirmat exemplum Philosophi apud *Aetium, tetrab. 2. serm. 2. cap. 24.* & pluribus observationibus illud ipsum comprobatur *Petr. Salius l. c. confer. Tulpius, Obs. 21. L. 1.* Posterius docet exemplum de iuvene quodam, quod refert *Nicolaus, explicans Gentil. in comment. super Avicennam,* qui omnes sibi appropinquantes momordit, matrem vero monuit, ne temere sibi occurreret, si quidem a vi cavere sibi vellet. Cui non valde abfimile legimus apud *Greg. Horstium, Tom. II. p. 337. seqq.* nec non apud *Schenckium in obs. de hydrophobo,* qui adstantes precatus est, ne propius accederent, se enim nescire sibi imperare, quo minus dentibus eos non impetat. Postremo convulsiones invalescunt cum audaci disipientia, feroci mentis agitatione rabieque sæpe summa, pulsus fere deficit, respiratio sufflaminatur ad suffocationem usque, fudor gelidus per corpus & faciem fluit, donec mors convulsiva,

Vnde traditio, quod ægri isti latratum canis imitentur?

plerumque intra quartum a primo gradu diem, miseræ & vitæ finem imponat.

Hydropho-
bia num
semper ra-
biem comite-
tur?

§. XIII. Num hydrophobia morbum hunc contagiosum semper comitetur, & num in omni rabie metus ille liquidorum coniunctus sit? disquirunt Medici. Sunt qui affirmant, sunt qui negant. Ex veteribus *Aetius, tetrabl. 2. serm. 2. c. 24. omnes qui a rabioso cane morfi sunt, si neglecti fuerint, aut male curati, in affectionem timoris aquæ incidere dicit.* Cui consentit tota fere antiquitas. Alii vero in alia ire experientiam, nec omnes rabidos horrere aquam existimant: *cum Salmuth. Cent. 3. Obs. 90. observaverit, canem quendam rabidum, ut tres carnificis servos effugeret, per medium rapidumque flumen, Salam, tranasse. Ita canem vere rabidum, cum morfu & bruta & homines infecerit, primo a pueris vocatum Nicrum traiecisse, postea a rusticis persequentibus compulsus, cum alia non pateret fugæ via, in Nicrum rursus profiliisse refert Clar. Mauchartus, Ephem. N. C. Cent. IX. Obs. XXXVII.* Quicquid sit, si observationes consulamus, id quidem satis manifestum est, in pluribus a cane rabido demorsis, venenum, etiam ubi iam aliquo modo expergefatum tragœdiam iam ludere cœpit, vel naturæ bonitate vel adhibitis probatæ virtutis remediis, fuisse superatum, antequam hydrophobia accesserit: vix aut raro tamen observationem fide dignam reperire licebit, ubi illud, postquam eo acerbitatis venit, ut rabiem ipsam & depravatæ imaginationis impetum furibundum intulerit, non etiam hydrophobiam adduxerit. Non desunt tamen observationes hydrophobiæ, etiam lethalis, sine impetû mentis furibundo; ut non sine ratione edixerit *Excell. Zvvingerus, Misc. Nat. Cur. Decur. III. A. II. Obs. 104. Schol.* Hydrophobiam sine rabie sæpius, nunquam vero rabiem caninam sine hydrophobia existere. Negare tamen non

non possumus, adductum modo *Clar. Maucharti* exemplum rem adhuc dubiam reddere. Ita Senex quoque apud *Tulpium L. I. C. XXI.* rabiosus & iam hydrophobus, postquam fluvio leniter perfusus fuisset, interdum, licet moleste, bibit, circa postremos dies affatim, morbo ipso non remittente, donec convulsiones ipsum iugularent.

§. XIV. In defunctis gravissimo isto morbo, in quo ægri non tantum convulsivis motibus conficiuntur, sed & simul intensissima siti & aquæ tamen metu excruciantur, Anatomia Practica ostendit totum corpus exsiccatum, omnia viscera, cerebrum, cerebellum, spinalem medullam, sicciora, præterea non tantum gulam, sed & ventriculum ac intestina materia viscidiori ac glutine bilioso obducta atque repleta, ventriculi interiorum tunicam plerumque corruptam, inflammata, œsophagum & intestina constricta, vesiculam fellis viridi bile turgentem, pulmones aliaque viscera sæpe coacervato cruore infarcta, inflammata, arterias plenas cruore liquido, fluidiore, nec ita facile coagulabili, venas vacuas, aut sanguinis viscidioris maxime congelabilis quid continentes: prout ex *Capivaccio Pr. L. VII. c. 12. Bonet. Sepulch. L. I. S. VIII. Obs. 8.* aliorumque observationibus constat. Ita corpus hydrophobi, cuius Anatomem *Acta Hassniens. Vol. V. Obs. 115.* exhibent, prorsus extenuatum erat, ac si hectica tabefactum fuisset, omnibus fere partibus consumptis. Hepar in parte concava inflammatum & gangrænæ proximum cum pleura firmiter coaluerat, & sinistra parte lieni arctissime adnatum erat. Vesicula fellis bile viridiuscula plena costis adhærebat. Ventriculi interior tunica corrupta digitis poterat abradi, eiusque superius orificium exile admodum, sicut & totus œsophagus angustus valde & quasi constrictus erat. Pulmones aridi, exsuccati, costis adnati. Pericardium omni

Observationes Anatomica in corporibus defunctorum.

humi-

humiditate destitutum, cor flaccidum & extenuatum, cuius auricula dextra insigniter tumefacta, dexter sinus sanguine grumoso plenus, sinister sanguine plane fluido. Sic quoque *Clar. Zvingerus*, in corpore rustici, hydrophobia, secundo mense post acceptum a cane rabido vulnus, correpti & extincti, cicatricem quidem vulneris colore naturali præditam, in humero vero & scapula eiusdem lateris, ut & in reliquo dorso insignia gangræ & sphaceli indicia conspexit, livore antè ad partem pectoris sinistram se extendente. Intestina inflata & rubicundis maculis ceu totidem inflammatiuncularum signis conspersa erant, quales & quidem latiores maculæ etiam in ventriculi tunicis, in primis circa utrumque orificium deprehendit. Thoracis cameram undique sanguine suffusam non sine stupore vidit. Pulmones pleuræ adhærescentes, sanguine quasi suffarcinati, concreti sanguinis molem referebant. Interstitia membranosa circulatorum asperæ arteriæ intensissime rubebant, diaphragma, qua costis fuit vicinius, fiderationis incipientis vestigia monstrabat. Sive tandem cordis ventriculos, sive vasa circa illud maiora, sive pulmones mille locis incideret, nullibi nisi concretum sanguinem omni propemodum sero fluido destitutum reperire licuit. In Iuvene Francofurtensi hydrophobo, apud *Excell. Lentilium de hydrophob.* deprehendit *Dn. D. Guckelinus* dextram cordis auriculam sanguine grumoso refertam, pulmonum lobum in altero latere arctissime diaphragmati adhærentem. In ventriculo, præter 5. l. 6. lumbricos, tunicas in fundo erosas & excoriatas, intentata quasi gangræna, membranas sanguine suffulas, vesiculam felleam bile valde turgentem. Nullam hic inflammationem colli etsi curiose quæsitam potuit detegere: quam, in apertis aliquoties hoc morbo defunctorum corporibus, observare quoque non potuit

Cel. Rolfincius, Diss. Anat. L. 1. c. 13. p. 79. Adstiti ante viginti quatuor & quod excurrit annos, hic Gissæ, sectioni hydrophobi, in cuius corpore, præter siccitatem exsuperantem & extenuationem, intestinum Ileon glutine ultra modum tenaci repletum atque mirum in modum constrictum ac corrugatum deprehendebatur, non aliter ac corium ab igne corrugari solet.

§. XV. Vidimus effectus veneni huius adeo exitialis & ea quæ sub sensum cadunt: iam hoc nixi gradu & ratione adiuti ingenium atque indolem ipsius, causasque interiores perscrutabimur. Illud, ex observationibus adductis satis perspicuum est, id genus veneni in totum corpus animale eiusque cum fluidas, tum solidas partes vim suam exferere. Prius ex ipsa febre aut dispositione febrili, & maligni quidem moris, quam inducit, quæque hic non nisi ex inquinatis humoribus dimanare potest, sed & ex eo manifestum est, quod sanguis & serum, oculorum iudicio, longius a naturæ lege discedant, turbata atque in venis quidem coagulata deprehendantur & signa corruptionis evidentissima ostendant. Posterius motus convulsivi, nervorum tremor, constrictiones, erosiones partium atque similes effectus abunde declarant. In promptu hinc erit colligere; illud ubi in corpore genitum, aut aliunde in humores animalium delatum fuerit, hos ipsos pervadere, fermenti instar inficere, eorundemque partes in sui naturam & similitudinem reformare, & ad sui motus officia adducere, naturalem illorum motionem confundere, amicam fœderis atque coniunctionis vinculum inter minima componentia, speciatim inter moleculas oleosas, gelatinosas, atque ferrosas, aqueas, dissolvere, ut singula sui iuris facta, dispersa, in fixationes, coagulationes demum desinant, atque fluidiora, eiecta extra mixtionis ordinem, a crassioribus ma-

*Venenum
hoc tam fluidas
quam solidas
partes
aggreditur
& corrumpit.*

iori in copia facillime secedant : humores vero serofos acri, acerbo atque caustico quasi caractere imbutos solidas partes exstimulare, lancinare, atque ad motus spasmodicos, convulsivos vehementer incitare : quo ipso, destructo non tantum partium fluidarum & solidarum æquilibrium, sed & tensione ac tono harum depravato, adstricto, non possunt non oriri febris, congestiones, inflammationes, erosiones, hinc inde, ubi minor est in partibus renifus. Nec aliter fieri potest, quin simul invalescente febrili motu & vehementiore humorum æstu & rarefactione, cum impetu inæquali varioque & modo remittente, modo recurren- te, extrorsum trusis ac dilatatis, quæ cerebrum alluunt & pervadunt, arteriolis, fibræ medullares cerebri & nervorum ipsaque sensuum organa premantur, vibrentur atque ab intentione sua naturali dimoveantur, unde immutata naturali temperie cerebri, qua mens rationem suam exercet, obortisque imperitis vibrationibus & impulsibus, totum musicum cerebri opificium pervertitur; dum confusis in fibris agitationibus confusæ in mente cogitationes respondent, ita ut, perturbatis operationibus, mens imperio suo statuque deiiciatur, imaginatio depravetur atque furibundi impulsus obrepant. Adeoque satis expeditum videtur, venenum illud constare partibus acribus, acutis, scindentibus, volubili motu penetrantibus, per massam humorum se diffundentibus, atque vi fermentativa eandem in sui naturam convertentibus. Nec difficulter perspiciamus, qua ratione scindendo & solvendo, eadem operatione, diversos in diversis partibus effectus, in solidis erosionem, in fluidis disturbancem mixtionis, dissociationem elementorum constituentium, & quandam quasi præcipitationem & coagulationem producant.

*Partes hoc
venenum
constituen-
tes quales?*

§. XVI. Cum venenum illud tantillo, imo perexigu-
 guo & sæpe imperceptibili substantiæ & molis apparatu
 adeo funestum sit, atque atrocissima symptomata inducat,
 facile perspiciere licet, esse illud valde actuosum, resolubile,
 eiusdemque partes calore animali expansas atque divisas in
 motum vehementiorem facillime expergisci atque molecu-
 las quasdam sibi quoad elementa componentia quodam-
 modo similes & æque resolubiles, faciliorisque proinde ad-
 missionis, in sanguine vel sero aggredi, pervadere, resolve-
 re & in similem motum & agitationem intestinam abripe-
 re, in sui naturam pertrahere, atque ita tandem vim suam
 deleteriam per totum corporis habitum diffundere, non se-
 cus ac parva fermenti cuiusdam moles, cuius partes agiles
 & penetrantes in motu iam existunt, ingenti moli fermentan-
 dæ adiecta succussibus suorum minimorum massam
 istam aggreditur, nexum partium strictiorem dissolvit, his-
 que libertatem erumpendi & seorsim se agitandi suppeditat,
 plurimasque crasi & mixtione sibi similes, pro habilitate
 & ad similem motum propensione impulsu suo abripit,
 in consortium non tantum motus sed & naturæ suæ, h. e.
 dispositionis, tenuitatis, qualitatum, &c. pertrahit totam-
 que massam pervadit ac inficit: aut sicut scintillula ignea
 motum igneum per ingentem quandam massam aut acervum
 materiæ habilis & ad recipiendum aptæ propagare totam-
 que molem in similem agitationem igneam abripere solet,
 idque vel lentiore progressu, sensim gliscendo, pro diversitate
 habilitatis, & pro gradu inflammabilitatis aut resistentiæ,
 vel celerius, cum luculenta flamma, vel celerrime, exemplo
 pulveris pyrii. Neque mirum videbitur tantum effectum a tantilla
 causa, ipsi, ut prima fronte videtur, minus proportionata proficisci,
 si penetrabilem efficaciam effluviorum insensibilium in corpus
 animale & alia quo-

Venenum hoc est valde resolubile & actuosum, etiam minimis partibus.

Quomodo in sanguinem operetur?

Minimi sæpe magna vis est.

*Non opus est,
ut ad inten-
tionales,
ideales,
astrales, spi-
rituales qua-
litates hic
recurramus.*

que corpora, ubi mobilitas iuvat, & celeritas motus compensat vires, expenderimus atque simul consideraverimus, minimam veneni huius moleculam in plurimos exilissimos ac mobilissimos cuneos acutos summe penetrantes, acres, corrosivos resolvi, motuque concitatori atque celerrimo agitari: ut proinde non opus sit ad occultas vel intentionales qualitates hic recurrere, vel ab ideali, astrali, spiritali vi aut similibus chimæris, veneni huius efficaciam derivare, dum materiales particulæ, subtiliores quidem & exiles, solidæ tamen, acutæ & ob celerrimam agitationem summe activæ, præsto sunt, quæ quicquid hic reperitur mali producere possunt; dumque universam naturam, in operationibus suis, reali agentium materialium ad passiva applicatione, quamvis sapissime inperceptibili, procedere observamus.

*Natura,
compositio
& constitu-
tio essentia-
lis huius ve-
neni.*

§. XVII. Virulentum hoc contagium in sero salivali fermentativo, subtili, potissimum hospitari, per salivam facillime diffundi, seroque sanguinis se associare, illudque totum inficere, ex observationibus clarissimum est. Vnde similis cum saliva, hoc est saponaceæ naturæ, ex salino & oleoso principio intime resoluta, fermentativo, compositæ, imprimis vero salinæ indolis illud esse facile apparet; præsertim cum acrimonia, acerbitas & vis qua partes hinc inde peredit, quæ, in partibus solidis, & constrictionibus & erosionibus satis se prodit, id ipsum ulterius confirmant. Dum vero corporibus, vestimentis, filo, gladio penitus & constantius adhærescit, atque diutius naturam illam suam prædatricem tuetur, aliquid ex viscidiorè, oleoso, sulphureo principio coniunctum habere nullum dubium est. Nempe ipsa coniunctio utriusque principii, salini & oleosi, facile resolubilis, fermentativi, aptum reddit contagium hoc, ut ab humoribus serosis corporis animalis, in quibus

bus similia principia reperiuntur, facile admittatur & recipiatur, atque in saliva imprimis, quæ principiiis agilibus fermentativis turget, conveniens hospitium, atque consortium, in suam pravitatem haud difficulter pertrahendum, inveniatur.

§. XVIII. Licet vero nocentissimum hoc virus adeo fit subtile sæpe & penetrans, ut non tantum per contactum immediatum in alios transfundatur, sed & emissis exiguis halitibus in vicinos imperium aliquando exercent. Rariores tamen esse has observationes, atque ad longius distos se non extendere hoc contagium experientia docet. Unde habere illud certam exhalationis sphaeram, nec tam promte ac facile in fluido aëreo solvi, nec pari cum aliis contagiis venenatis, pestilentiali, febrium malignarum &c. volatilitate per aëra ferri, sed naturæ esse lentioris & aliquo modo fixioris satis apertum est. Habent enim, ut scilicet, secundum *Helmontium*, ita & venena suas respublicas, atque varia genera; differtque venenum a veneno. Neque illud quoque non perspicere licet, si observationes expendamus, admittere illud diversitatem quandam & gradus malignitatis; prout particulae ipsius, commotione intestina, crebriore itu redituque attrita in statum subtiliorem, mobiliorem & nocentiorum eriguntur, pro ratione plurium, quæ circumstant, conditionum.

§. XIX. Atque ita essentialem veneni huius constitutionem dilucidius expeditam intueri nobis copia datur. Scilicet ex dictis, nisi nos omnia fallunt, satis clarum atque apertum est, esse illud nihil aliud, quam congeriem particularem salino-sulphurearum, saponacearum, ex salibus & oleis intime divisis & quasi putrefactis progenitarum, acrium, acutarum, scindentium, subtiliorum, mobiliorum, motuque vehementi, concitatori, in fluido seroso, agitatarum;

Venenum hoc habet peculiarem naturam, exhalationis sphaeram & gradus malignitatis.

Quid sit hoc venenum.

quæ, in relatione ad corpus animale, certa ac determinata sua dispositione ac motu, certoque penetrabilis acerbitalis & corrosivæ activitatis suæ gradu, aptæ natæ & ita comparatæ sunt, ut fluidorum animalium mixtionem & cras- sin turbare, serum & salivam instar fermenti inficere, at- que partes istius in consortium pravitatis suæ & similem motum abripere, & sic cum hisce simul infectis solidas par- tes ad spasmodicas contractiones exstimulare, totius cor- poris harmoniam vitalem pervertere, tandemque extin- guere possint.

Qua ratione
generetur
venenum
hoc in corpo-
re animali?

§. XX. Neque adeo arduum fuerit exploratius pau- lo pernoscere, qua ratione generetur virulentum hoc prin- cipium in corpore animali. Scilicet illud nemo in dubium vocare poterit, quod & *Hippocratem* nostrum satis perspe- xisse ex *Libr. de Prisc. Med.* apparet, ingredi ipsam natu- ralem sanguinis mixtionem moleculas salinas, acres, acer- bas, sulphureas, causticas, quæ, quamdiu per reliquas par- tes dispersæ, divisæ & cum iis coniunctæ, temperatæ, sub involucro particularum dulciorum, oleosarum, blandiorum, viscidiorum delitescunt, tantum abest, ut noxam corpori inferre possint, ut potius omni nocente activitate priva- tæ ad temperiem sanguinis & constituendam & protrahen- dam concurrant, atque, secundum *Hippocratem*, mixtione & mutua inter se contemperatione neque cernantur, neque quenquam molestia afficiant, haud aliter, ut exemplo rem declaremus, ac spiritus nitri, vitrioli, oleum vitrioli, fluo- res caustici & corpori animali satis nocivi, si cum partibus sic dictis alcalinis, nitro fixo, sale tartari, vel huius oleo per deliquium, debito modo, consociantur, deposita omni cor- rosivitate, tuta & non contemnendæ virtutis medicamenta constituunt : aut sicuti acet acerba spicula ad præstantis vini temperiem cum oleosis, aquosis, blandis, constituen- dam

dam concurrunt, imo requiruntur. Quando vero harum quid secretum fuerit, verbis *Hippocratis*, & per se extiterit, tunc & conspicuum fit, & hominem molestia afficit. Quando nempe sanguis a blanda illa & placida mixtionis & motuum temperie a certis causis, quæ variæ esse possunt, deiicitur & turbatur, ut, resoluta compage motaque concordia, sublatis aut infractis amicæ coniunctionis adminiculis, præfidiis, mediis, partes modo dictæ acres, acerbæ, corrosivæ quodammodo indolis, extra mixtionis naturalis ordinem eiiciantur, in libertatem vindicentur; non secus ac nitri spiritus a vinculis, quibus detinebatur, liberatus, aut aceti spicula, turbata amica vini partium harmonia & mixtionis ordine, sui iuris facta; & consociantur; irruentesque in reliquas lentiores assidua concussione fermentationem aut motum intestinum præternaturalem accendant: & quando hoc ipso intestino concitatiores ac validiores motu, partes illæ ad magnum tenuitatis, & proinde earum acrimonia ad maiorem corrosivitatis vel causticæ naturæ gradum evehitur, tum fieri aliter non potest, quin, in illa ipsa concitatione, commotione, maximam nocendi vim, a præstantissimis medicamentis, ob tenuitatem, & hinc simul penetrandi ac pervadendi ubique habilitatem, facilitatem, motusque iugiter & sine intermissione continuati celeritatem ac vehementiam, vix aut plane non compescendam, atque sic omnes veneni conditiones acquirant. Quod si enim, ex mente intelligentium & peritiorum Medicorum, veneni indolem metimur (1.) partium tenuitate & agilitate, (2.) acrimonia intensiori ac corrosiva, (3.) habilitate promptissime nocendi, & quidem pergraviter, etiam in minima mole, (4.) effrenata, indomita præstantissimis remediis reluctandi ac resistendi pertinacia: hæc omnino minutæ & actuosæ sanguinis particule in censum venenorum maximo suo merito deducuntur.

*Cur quaedam
animalia ad
admitten-
dum hoc ve-
nenum ha-
biliora sint?*

§. XXI. Ex quibus haud difficulter conficitur, cur quaedam animalia ad hoc mali genus sponte concipiendum proniora sint præ aliis, & cur canibus, lupis, felibus, vulpibus, fimiis, illud magis familiare sit? Nempe, cum illa sint calidioris naturæ, præterea ad iram procliviora, salaciora, agilia, cumque odore, quem spargunt, imprimis graviter olente, sulphureo-salinæ mixtionis in sanguine exsuperantis indicia præbeant, non sine ratione iudicant periti, illorum sanguinem esse temperaturæ insigniter biliosæ, ubi partes acriores, mobiliiores, sulphureo-salinæ, iam quodammodo attenuatæ, dominium exercent; partes vero solidas esse dispositionis strictioris, & ad motus oscillatorios aptioris. Atque hinc facile fieri poterit, ut accedente causa, quæ intemperiem inducit, atque placidiorem mixtionem, concordiam & motus turbat, invalescente æstu, crebriore partium solidarum strictiorum & magis intensarum concussione, fluidarum attritu, partes iam ad acrimoniæ, tenuitatis, mobilitatis notabilem gradum promotæ, ulterius atterantur, atque, ratione penetrabilis acrimoniæ biliosæ ac putridæ acerbitatis, ad nocendi magnam potentiam provehantur. Cum e contrario, ubi partes fluidæ dilutiores, lentiores & gelatinosæ, eo acrimoniæ non protvehuntur, solidæ vero causis morbosis dissolventibus ac rarefacientibus magis resistunt, aut laxiores, non ita facile incitari se patiuntur, eo vehementiæ malum pertingere nequeat: si non plane, in prima, quod dicitur, herba suffocetur. Vnde nec ipsi canes semper fiunt æque rabidi, sed magis aut minus ferociunt, pro ratione tum vehementiæ morbi, tum dispositionis individualis, qua morbo magis vel minus resistunt. Et hinc etiam non omnes commorosi in rabiem aguntur, sed quaedam subiecta beneficio naturæ veneni vim superant ac eludunt.

§. XXII.

§. XXII. Possè vero, in quibusdam animalibus, humores minus nocivos calore & commotione intestina crebroque partium agiliorum attritu, ad nocentio rem statum eoque pervadentis acrimoniæ redigi, ut veneni formam induant, Tarantulæ cum primis docent. Harum enim exiguus mador vel ictu, vel alia ratione in corpus animale delatus, non omni in loco, nec quovis anni tempore nocivus aut exitiosus est. Testatur enim *Clar. Bagliv. de Tarantul. C. V.* Tarantulas, quæ montes ad Apuliam terminantes incolunt, ne quidem offendere, quocumque tempore mordeant. Illas vero, quæ in Apuliæ campis reperiuntur, si hyeme mordeant, nihil mali adferre, si vero æstivo tempore, quo coëunt, atque diebus canicularibus morflu infestent, ictus ipsarum perniciosos esse, quoniam tum ob veneris fervorem, tum ob æstatis calorem, humor ille aut mador ita extenuatur, ut partes exiliores factæ in veneni formam exaltentur: Vnde & ipsæ Tarantulæ tum temporis in rabiem actæ quoscumque sibi obvios impetunt, inter quas quæ in boreali Apuliæ parte degunt sæviores deprehenduntur. Ex ea ratione etiam viperæ, serpentes, scorpiones in climatibus calidioribus venenosiores sunt, quam in frigidioribus. Hinc scorpiones in Apulia minus virulentos esse, quam in Africa, magis tamen quam in reliqua Italia, laudatus modo *Baglivus l. c.* observavit. Hinc serpentum nostratum morsus sunt minus nocivi, cum Italicarum ictus in vitæ discrimen adducant, & earum quæ æstuosis gignuntur locis sint pestiferi. *v. Celsus L. 5. c. 27. §. 10.*

Potest generari voxenium in corpore animalis.

Exemplo sunt tarantula.

§. XXIII. Possè item vehementiore partium solidarum concussione, in subiecto iam disposito & habili, serum animale minus nocivum in pravum corrumpi, hominum & animalium, in primis qui temperamenti sunt cholericis, aut quorum sanguis acriore, acerbiorè caractere imbutus est,

Homines item & animalia irascantur.

ira excandescentium, aut convulsionibus exagitatorum, perniciosi & funesti morsus ostendunt. In illis enim concussione totius corporis & musculorum subsultantium vehementiore motu, atque inordinata constrictione, partes acriores, biliosæ, in sanguine iam delitescentes & quodammodo evolutæ, aut sub secretionem in hepate regurgitantes, vel in intestina & ventriculum effusæ seroque commixtæ, ulterius attenuantur, evolvuntur, atque sic acriores & mobiliores factæ, serum, in primis salivale, nociva ac venenata vi ac facultate imbuunt, ita quidem ut morfu sæpe feroci, licet non adeo profundo, vulnera tam exitiosa inflicta fuerint, ac si a telis venenatis fuissent illata. Exempla recentiora nobis nota sunt non una. A levissima digiti annularis morfiuncula, ex iracundia a marito uxori inflicta, atrocissimos cruciatus obortos, ut tandem miserrima foemina, detruncata manu, mortem obierit, observavit *Ierem. Lossius, Diss. de hydrophobia*. Atque hinc aliquo modo perspicere datur, qua ratione foemina hydrophoba facta fuerit | ex morfu filiolæ epilepticæ, & quomodo iuvenis, qui post vehementem excandescenciam proprium digitum momorderat, id mali contraxerit. v. supra §. V.

Cur venenum hoc in aliis nihil

§. XXIV. Genitum hoc modo venenum, ubi in alia corpora variis modis delatum fuerit, similem corruptionem in iis moliri, quatenus partes quasdam quoad mixtionem elementalem sibi similes & in similem motum iam propendentes ciet, abripit, sibi que & quoad tenuitatem, & acrimoniam intensiorem, & habilitatem nocendi, & remediis reluctandi pertinaciam similes reddit, atque hoc modo per omnem humorum massam serpere eandemque sæpe quasi pervolare & inficere, iam satis, ut opinamur, apertum est. Sed cur, & quomodo virulentum hoc principium adeo activum, penetrans ac pervadens, in quibusdam subiectis

iectis

iectis nihil agat aut in vanum operetur ? in aliis citius, in aliis ^{agat ? in aliis} tardius expurgatur, in aliis per multos imo plurimos sæpe ^{vero citius,} annos sopitum quasi delitescat, antequam evigilet, scenam ^{in aliis tar-} que tragicam instituat ? dispiciendum adhuc erit. Venenum ^{dus expur-} hoc admittere diversitatem & gradus malignitatis, iam supra ^{giscatur ?} observavimus. Subiecta quoque esse diversa ratione naturæ, habitus, atque virium, mixtionis atque temperaturæ humorum, nemo ignorat. Natura differt a natura, corpus a corpore, secundum Hippocratem. Conditiones etiam temporis, regionis, causasque & accidentia externa actionem veneni sæpe vel adiuvere, vel retardare, reprimere ac impedire, & ratio & experientia docet. *Qui fieri potest, inquit, doctissimus Valleriola, Loc. Medicin. Commun. L. III, C. XVIII. p. 870. ut, in corrumpendo animante, moras venenum trahat, ac non potius ubi assumptum est & in visceribus conditum, mox animal corrumpat ? Quod enim adeo potens est, ut a virtute corporis domari, aut vinci nequeat, (cuiusmodi venenum est) id sane confestim exercere vim suam, seque in actum deducere solet, ut fieri posse minime videatur, ad certum quoddam & præfinitum tempus venenum opus lethale suum differre. Verum si & gravium & præiudicata auctoritatis virorum sensa paulo penitius expendamus : si & demonstrationum vim, experientia fidem, cui uni perpetuo, in rebus diiudicandis, est inharendum ; inveniemus profecto ita retundi ac reprimi veneni citum opus posse, ut celeritati tarditas, & præcipiti letho diuturnus languor succedat : ita ut, temperamento quodam refracto veneno, possit, in præfinitum quoddam latitudine tempus, illius vis atque effectus protrahi. Et p. 877. Nam etsi natura, pernicie & proprietate quadam homini adversaria venena noceant, patitur tamen hac pernicies & calcar, ut celerius operetur, & frænum, ut tardius. Concitari enim, aut tardari aliorum permixtione potest.*

Ratio tum in
veneni di-
versis mali-
gnitatis gra-
dibus, tum
subiectorum
ad recipien-
dum habili-
tate quaren-
da,

§. XXV. Quæ omnia si perpenderit, non adeo difficile fuerit, rationem desideratam hic invenire. Quod si enim venenum mitius nec adeo exasperatum, vel etiam paulo sæpe asperius in corpus bene temperatum delatum fuerit, cuius humores minus corrupti & laudabiles placida, æquabili, concordi contemperatione & motu statum suum tuentur, & veneni partes nocivas sibi minus convenientes respuunt nec in consortium recipiunt, re infecta illud recedit: aut etiam si aliquo modo admissum in serosa aquea substantia fluctuet, ipsa tamen sanguinis mixtio & molecularum eundem constituentium atque in mutuos amplexus tota sua textura ac proportione conspirantium copulatio naturalis compactior fit & firmior, quam ut ab irruentibus venenatis spiculis dissolvi aut turbari possit, irritato conatu rursus excernitur. Verissime Galenus, de diff. Febr. L. 1. c. 2. Oportet, inquit, semper memoria tenere, quod nulla causarum sine patientis habilitate agere possit, alioquin omnes pestis tempore morerentur. Causarum namque externarum virtus hebescit, ubi nihil auxiliatur domesticus apparatus abestque corporis *ἐπιπονήης* ac passiva propensio ad morbum. Atque hinc etiam in insitione variolarum in vanum sæpe cedit labor, sicuti Anno 1723. in Anglia, in 29. Anno 1724. in duobus subiectis frustra institutam fuisse insitionem, ex relationibus fide dignis percepimus. Quod si vero humores non ita temperatos offendat, infidam mixtionis societatem, texturam atque crasin facilioris admissionis, conveniensque sodalitium, partesque in similem pravitatem pronas ac propendentes: quid mirum, si externus hostis validus & formidabilis ex intestinis in civitate dissidiis fructum capiat, atque allectis & adiunctis sibi perfidis civibus scopum deleterium promptius & citius obtineat? Si venenum hoc in corpus quidem recipiatur, sanguinem tamen mitiorem, lentiolem, consistentiæ

stentia tenacioris inveniatur, qui, partibus in similem corruptionem non facile pertrahendis, insultibus ipsius quodam modo, magis vel minus, resistit eiusque acrimoniam reprimat, retundit: aliquamdiu sine evidente noxa in eo delitescit, donec assidua spiculorum in conglobationem elementorum sanguinis nitentium luctatione, arietatione, concussionem, pertractis in partes suas & corruptis sensim sensimque quibusdam moleculis laxioribus, minus resistentibus, perrumpat, sublatisque victricibus signis vim deleteriam undiquaque diffundat, idque citius, tardius, pro ratione resistentia superanda, quae pro diversitate naturae, constitutionis, temperiei diversa est. In phlegmaticis, segnioris, torpidioris naturae, diutius latere potest, quam in cholericis, agrioris corruptibilioris indolis. Unde facile deducitur, cur ab eodem cane commorfi, alii duobus, alii quatuor mensibus, alii tardius, rabie correpti fuerint?

§. XXVI. Neque enim venenum hoc, quod recte *Venenum* monet *Galenus, Epid. comm. 3. text. 25.* per longum tempo- *hoc in san-* ris spatium in sanguine latitans ibidem otatur & quiescit, *guine latens* licet sui notitiam non prodat; sed non deposito nocivo *non plane* caractere: caeca vi & potestate operatur continuo, & licet *quiescit: sed* ob causas memoratas morbosam dissolutionem & corru- *gliscit velut* ptionem excitare, malignamque quasi fermentationem ac- *sub cineribus* cendere nequeat, gliscit tamen, quasi sub cineribus ignis, sanguinisque crasin & mixtionis ordinem, tanquam causa *ignis.* *πρηνεσμένη*, ita disponit & pervertit, illumque vitioso caractere imbuit, ut accedente causa procatartica vel occasionali, quae latentem dispositionem morbosam in actum deducit, aut veneno latenti occasionem perrumpendi & se explicandi praebet, pessima causa prorumpat atque malum in luculentum motum & flammam quasi exfuset; plane ut maligna variolarum causa per longum imo longissimum

sæpe temporis spatium in corpore occulta quidem latet, eam tamen dispositionem & habilitatem eidem inducit, ut data occasione, adveniente causa procatarctica, interna, externa, malum evolvatur & morbus in actum erumpat. Ex quo aliquo modo perspicere licet, qua ratione in Nobili illo, cuius §. IX. mentio facta fuit, venenum hoc rabiosum, post duorum annorum decursum, inter amplexus sponsæ, veneris fervore exfuscitatum fuerit.

*In insidiis
latet.*

§. XXVII. In insidiis latere venenum hoc semperque mali quid moliri & machinari in corpore eidemque magnam alterationem inducere, in primis docet observatio *Abel. Roscii* apud *Hildanum l. supra cit.* de matrona quæ a cane rabido in brachio morfa, sopito per auxilia medica, non deleto malo, septennio elapso tam sæva symptomata sustinuit, ut, relicta salutis spe, morti proxima iudicata fuerit; quæ symptomata, medicamentis sopita, septennio elapso cum vehementia recruderunt: tum post sexennium redierunt. Anno sequenti rursus iisdem tentata fuit. Deinde singulis annis bis vel ter repetiit malum, brevioribus tamen paroxysmis. In omnibus temporum mutationibus vellicari sibi brachium cum acerbis doloribus persensit. Ita *Celeberr. Lentilius* observavit, ex quinque a cane rabido commorsis & curatis unum ab eo tempore, quo morsus erat, solito tristiores fuisse. *l. c. p. 50.* Simili modo *Tarantulæ* veneni semina adeo alte incoqui humoribus, ut vix deleri possint, & semper ad mortem comitari demorsos, imo *Tarantulæ* venenum semel corpori illatum indelebile esse in posterum, *Baglivus* auctor est. *l. c.* qui & hoc addit, illud singulis annis, quando calor solis ardentius exurere incipit, infallibiliter recrudesce: (quod & *Ludovic. Valetta*, *Opusc. de Phalangio Apulo L. II. C. 3. & 7.* asseverat venenique reliquias in sanguine superstites per decem & plu-

res annos, eodem tempore quo morsus Tarantulæ primum inflictus fuit, nova illius effervescentia, ab aëris ambientis calore, inducta, novas acquirere & exserere vires perhibet :) & si tarantatus certis cibis carne vervecina, cucumere aut citrullo utatur molestissimo illum dolore ventriculi affici. Vt proinde non adeo mirum videri debeat, si rabidi animalis venenum indelebilem quoque characterem humoribus imprimat & ad morbum periculosum ab alia causa, data occasione, excitandum, disponat. Hinc in Iuvene Francofurtensi apud laudatissimum *Lentilium l. c.* motibus convulsivis alias obnoxio, & a cane ante tres menses demorso, dispositionem morbosam, sive a causis convulsionum, quæ tamen per aliquot annos sopitæ delituerant, sive a cane, de cuius rabie tum non constabat, inductam, ab exhalationibus equi, quo per horam vehebatur, *Coryza laborantis*, (*das s. v. roßig gewesen*) intolerabilem fœtorem producentibus, & in relatione quidem ad equos manifeste contagiosis, fuisse excitatam, ut in hydrophobiam eruperit, nullum fere dubium est. Si verum est, quod de sorbo arbore, corno item & sanguinaria Auctores tradunt, quod, si commorfi a rabido animali sub iis versentur aut dormiant, aut furculum saltem ex illis tangant, recidivam illos pati & in hydrophobiam incidere, prout *Guainerius de venen. cap. 12.* exemplum recenset, ubi per octodecim annos latens venenum, cum morsus sub umbra sorbi maneret, ex fuscitatum fuit atque ægrum intra triduum enecavit ; si inquam vere res, sub iis quæ hic circumstant conditionibus, in factis ita se habet, causa non in sympathia aut antipathia occulta quærenda est, sed in effluviis & halitibus harum arborum & plantarum, pro essentiali partium dispositione & motu certam relationem ad corpus animale a veneno iam dispositum habentium atque causam

ſam malignam excitantium, vel eidem, ſanguinem quodammodo commovendo, afficiendo, occaſionem perſumpendi atque vim ſuam apertius, & vehementius exſerendi præbentium, facile inveniri poteſt.

*Expergefactum
quid
agat?*

§. XXVIII. Expergefactum venenum hoc cum fluidas tum ſolidas corporis animalis partes aggredi & utriſque vehementia deleteria vim inferre, ex ſupra dictis in §. XV. iam ſatis apertum eſt; illarum ſc. craſin, mixtionem, partium conſtituentium concordiam, ſoluto amicæ conjunctionis vinculo, turbando: has vero penetrante & cauſtica acrimonia exſtimulando & ad ſpaſmodicas, convulſivas contractiones ſolicitando. Quo dato atque perſpecto in proclivi erit, omnia ſymptomata, quæ hic obveniunt, evidenter, cauſali connexionem, inde derivare. Enimvero ſanguinis ſoluta compage, dum partes gelatiſſimæ & craſſiores in lentorem fibrasque concreſcunt, eiectis extra mixtionis ordinem diluentibus aqueis, &, quæ totam maſſam placide agitabant, mobilioribus ſalino volatilibus oleoſis, fieri aliter nequit, quin lentor in arteriis capillaribus difficilius transprimatur, atque in illis quaſi hærens, in toto habitu tenſivum & moleſtum ſenſum producat. Cumque ipſa illa moleſta ſenſatione anima exagitata genus nervoſum conſtringat, idque eo magis, cum hoc ipſum ſimul a veneni acerbitate ad ſpaſmodicam contractionem exſtimuletur; neceſſario oritur contractio & expulſio cordis velocior & vehementior, atque ſimul aucta in capillaribus reſiſtentia, repulſus verſus cor & vaſa interiora maiora: unde diſpoſitio febrilis, oppreſſio pectoris, reſpiratio difficilis, anhelofa, anxietas præcordialis, ſuſpiria, mœſtitia, palpitatione cordis; cumque ea ipſa ſanguinis regurgitatione vehementior commotio inteſtina, cum aliquali rarefactione, partibus mobilioribus in lentorem arietantibus, exoriatur, atque

Ratio ſymptomatum.

*Diſpoſitionis
& motuum
febrilium.*

que sanguis viscidior quodammodo expansus in maiori copia ad caput propellatur, eoque ipso vasa distendantur, cerebrum quodammodo opprimatur; non mirum, si, depravato sic tono cerebri, melancholicorum mores ægri imitentur, de vertigine, caligine oculorum conquerantur, & tamen, ob nimiam intensionem nervorum in oculis, lumen sine molestia ferre nequeant. Et quia nervi magis adstricti continuo stimulo acriori incitantur, non possunt non subsultare & contremiscere: unde artuum tremor, atque, accedentibus, in cerebro strictiore, irruentis sanguinis viscidioris, vehementius tamen exagitati & rarefacti, impulsibus concitatoribus, inquietudo, iracundia, somnus inquietus pavoribus plenus. Quia etiam muscoli virium humanarum fundamenta sunt, roburque suum ab alterno æquali fluidi sanguinei & nervei influxu recipiunt; in promptu causa est, quamobrem lassitudo & membrorum gravitas corpus occupet? quandoquidem, in illo spasmodico corporis & turbato sanguinis statu, influxus ille utriusque liquidi æqualis & liberior fieri nequit, quin potius aucta per constrictionem resistentia, compulso tamen, ab aucto simul cordis motu, & irruente, valido conatu, in arterias, quæ musculos, membranas, cæterasque partes peragravit, sanguine crassiore, infarcit vascula lentor, qui simul turgescens, horum distentione, fibras musculorum cæterarumque partium premit, tendit, divellit, tristemque adeo & molestum sensum adfert: & quoniam coangustatis per constrictionem spasmodicam & compressis vasculis sanguinis lentescens vividiores adhuc & calescentes undæ reprimuntur, atque ita calor sufficiens per exteriora diffundi nequit, exterior habitus frigescit; dumque colliquatum serum fluidius secessionem a sanguinis coagulo faciens, aditum adhuc invenit, atque exprimitur, sudore frigido madefiunt ægri. Cumque pars morfu antehac quassata, vul-

Melancholia, & vertiginis.

In quietudinis, & somni pavoribus pleni.

Habitus exterioris frigidi.

*Doloris in
parte ante-
hac lesa.*

nerata, diffractis disruptisque fibris, &, cum a terrore in hanc ipsam partem directo ac determinato, tum ab acrimonia venenosa, præter naturæ modum constrictis, nec illi, quo antea cohærebant, ordini restitutis, debiliorem ac sensibiliorem habitudinem contraxisset: facile apparet, cur in illa partium solidarum exagitatione, fluidarumque huc illuc compulsarum & irruentium impulsu, in ista parte inprimis sensatio molesta & dolor excitetur atque exinde per alias partes evagetur & se diffundat.

Pandiculationum, tensionum &c.

*Affectuum
pectoris,
ventriculi
&c.*

*Spasmodum
& convul-
sionum.*

§. XXIX. Atque ita porro quæ reliqua sunt symptomata ex invalescente spasmodica partium nervosarum & fibrosarum contractione facile ducuntur. Inde enim oriuntur in toto corpore pandiculationes, tensiones, membrorum subsultus, convulsiones, febris, languor insignis. In musculis & organis respirationi inservientibus, in diaphragmate, violentæ constrictiones: unde respiratio difficilis & anxia, singultus. In ventriculo gravitas, appetitus dejectio, cardialgia, vomitus. In corde palpitatio: unde pulsus inordinatus. In hepate bilis expressio. In partibus genitalibus priapismus. Cumque, sub vehementiore habitus exterioris constrictione, sanguis exagitatus, turgescens ad interiora compellatur validisque crebrius iteratorum impulsuum & repulsuum succussibus ibidem incalescat, interiora uruntur, dum exteriora frigent; & quia sanguis ita compulsus & incalescens cordis concitatoribus contractionibus, membranarumque in arteriis renitentium elatere continuo urgetur, eo ruit ubi minor est resistentia, & ad capitis inprimis interiora congeritur, ubi pressura, distentione, inconditis, inordinatis impulsibus, stagnatione, non solum exagitationes nervorum spasmodicas & convulsivas constrictiones auget, sed & totum musicum quasi cerebri opificium in tono & tensione pervertit, unde ideæ materiales inordinatæ, hisque congruentes immateriales,

ima-

imaginationis depravatio, repræsentationes animæ & cogitationes perversæ, deliria vel continua, vel, pro diversa causarum remissione, aut concurrentium in adversum nifu, dilucidis intervallis interrupta, tandemque increfcente vehementia, exagitationes convulsivæ graviores, mentisque, in illa perversitate, impulsus importuni, ferocia, rabies. Sanguis valido impulsu ad caput congestus, in illa spasmodica partium atque etiam colli constrictione, per venas compressas tam facile revehi nequit: unde in arteriis faciei quoque congeritur easque distendit: hinc facies & oculi, a spasmodicis iam tensionibus torvi, quasi ardent, & cum, in omnidifficiliori sanguinis per venas regressu, serum in vicinis excretoriis copiosius secedat, quod *Louverianis & Nuckianis* experimentis exploratum habemus, non mirum fuerit, si, in illa sanguinis & motuum perturbatione, serum fluidius & ad secessum pronissimum copiosius per oculos, vasa salivalia, ipsaque sudoris vascula exprimatur, atque saliva, partium constrictionibus quassata, & ab aëre sub anxia respiratione citatim ultro citroque commeante succussa, spumas agat: dumque, tum ob constrictionem, tum ob lentorem inviscantem & acrem, læditur aut cohibetur secretio lymphæ os, fauces, ventriculum irrigantis, atque æstus interioris vi lymphæ illa fluidior, quæ constrictione exprimitur, diffatur, partes illæ exsiccantur, succique vel halitus tantum acres, ebullientes calidique e sanguine mittuntur, intusque agentis caloris & fermentescentium succorum vi ficciores, acres, calidæque partes per gulam cannamque pulmonalem distribuuntur, quorum acie & agitatione villi sensiles vehementius exstimulantur, finduntur & fatiscunt; sitis intensissima & valde molesta excruciat ægrum, quam quidem molestiam inflammationes ventriculi, faucium, pulmonum partiumque vicinarum augent.

Imaginationis depravatae & deliriorum.

Secessus & excretionis seri.

Sitis.

*Inflamma-
tionum.*

*Cur arteria
sanguine
fluidiore ple-
na. vena
vacua?*

§. XXX. Eoque ipso, quando lymphæ subtilior ubique a sanguine secedit atque intensiore æstu dissipatur, consumitur, halitusque sicciore, acriore undiquaque per partes diffillantur, totum corpus exsiccat, emaciatur, consumitur, partes & membranæ, ob defectum oblinentis humidi, coalescunt, atque a permeantibus halitibus acrioribus, igneis fissæ quasi & peresæ fatiscunt, ut digitis possint radi & conteri: aut etiam hinc inde corrugantur, ut corium ab igne: canales, œsophagus, intestina coangustantur, constringuntur. Et quia maior lentoris fermentescentis copia interioribus in partibus & visceribus infidet, nec minus aliis hinc inde in partibus, ubi minor est resistens, congesta arterias infarcit, atque a pressura spasmodica identidem urgetur, variæ inflammationes gignuntur, quæ ad putredinem vergentibus corruptis acrioribus humoribus interceptis, (dum obice posito, impulsu repulsuque partes quassantur, caloreque ex collisione aucto, & arctius compressis densiusque congestis, intensiore ac flammigero reddito, eliquantur ac putredinem nanciscuntur,) in gangrænam demum & sphacelum abeunt. Obice isto in arteriis posito etiam efficitur, ut, coacervato sanguine in arteriis atque negato refluxu per venas, istæ plenæ, hæ vacuæ quasi reperiantur: & quia cruor in istis iugiter succutitur atque exagitur, qualemcunque etiam fluiditatem retinet, neque, ob lymphæ agiliores, acriores & igneas partes, tam facile coagulabilis est, ac ille in venis, ubi deficiunt succussus & quassatio.

§. XXXI. Venenum hoc in sero salivali atque huic similibus humoribus, liquore qui œsophagum rigat & commulcet, & quem ventriculi acini glandulosi vel apices contortuplicati arteriarum promunt, lymphæque intestinali, conveniens hospitium & consortium in similem pravita-
tem

tem & statum nocentiozem facile erigendum invenire, §. XVII. iam memoravimus; unde potissimum sensibiles faucium, œsophagi, ventriculi, intestinorumque membranas intimius cum illis pervadere easque peredere quasi, facile apparet: hoc ipso vero non potest non fieri, quin fibras earundem, dum exsiccantur ab æstu, acerbitate sua simul stringat, distringat, atque naturalem tensionem ac tonum illarum insigniter pervertat. Cum vero omnis sensatio motu fiat harmonico, quo nervi ut fides tensi vibrantur, *vid. Introduct. nostr. in Physic. recent. p. 167. & 643. conf. Aequilib. ment. & corporis p. 47.* nullo negotio perspicitur, convenientem naturalem & harmonicam fibrillarum nervearum in partibus tensionem, si obiectum agat in organum, naturalem concentum in cerebro producere, cui conveniens ac consona in anima representatio aut perceptio, ut vocant, respondet: Perversam vero, discordem, & ab har-

Ratio perversa impressionis & representationis.

monica ratione longe recedentem tensionem, perversam quoque impressionem, representationem & perceptionem inferre, ita quidem, ut quod in organo recte disposito & consonante gratam atque acceptam impressionem producebat, & proin omni modo tanquam utile, proficuum & ad depellendas molestias idoneum expetebatur, iam in perverso & dissonante, perversa, h. e. ingrata & adversa sensatione animum terreat, ut illud tanquam summe molestum & nocivum perhorrescat, aversetur & fugiat. Quod ut ratio docet, ita plurimis observationibus in Pica, Malacia, Idiosyncrasiis, averfatione carniū in febribus malignis, aliisque appetitus depravationibus a causis manifestis, itemque in Tarantatis sive a Tarantula ictis, qui certis coloribus delectantur, aliis vero graviter afficiuntur, ita quidem, ut, illis conspectis, angore cordis cum reliquis

symptomatibus recrudescantibus corripiantur, test. *Bagliv.*
l. c. illustrari & confirmari potest.

§. XXXII. Exinde vero nulla difficultate ratio deducitur, quamobrem in hoc perversissimo naturæ animalis statu, æger, licet, cum magna siccitate, perpetua & intensissima sitis fauces teneat, tamen aquæ & humorum, quibus sitis depelli possit, metu crucietur, sitiatur & sitim restinguentia reformidet: ita ut humores nec intueri, nec contingere, nec transire, nec strepitum eorum audire, nedum eosdem potare queat? Scilicet perverso & ab harmonica dispositione multum deficiente, aut plane deiecto organo efficitur; ut non nisi inconditæ vibrationes in eo producantur, atque, harum occasione, similes, h. e. perversæ, alienæ repræsentationes & perceptiones in mente, & imaginatio perversa ac depravata orientur, ita quidem, ut, licet mens in abstractione a sensu, multum sæpe adhuc pellucente lumine suo, videat meliora probetque, & corrigere se ac ad superandam imaginationem excitare videatur; tamen ubi sensus rursus concurrat, deteriora sequatur, atque id, quod utile est, aversetur & fugiat. Nempe idea materialis hic exsuperat, & organa depravata non possunt ideæ mentali promte obedire, h. e. in conspiratione & harmonia mentis & corporis idea materialis perversa fortior sibi convenientem, i. e. perversam & fortiorrem ideam mentalem excitat & mentem quasi abripit: & licet, nondum infractis plane, aut impeditis potius, viribus mentis, neque extincto omni mentis lumine, idea quædam mentalis utcunque adhuc ordinata & rationi conveniens subinde ex aliis causis proveniat, prior tamen a corporeo organo excitata & adhuc, causa persistente, perdurans fortior hanc superat, repellit & excludit, neque organum corporeum, quod tamen in eiusmodi repræsentatione necessaria.

Hydrophobia ratio.

cessarium est, ob depravatam constitutionem secundum naturam, h. e. recte & ordinate, conspirare potest. Haud aliter ac si quis, ex idiosyncrasia, aut naturali averfatione a medicamentis, vino, caseo, similibusque rebus abhorret: is licet & necessitatem & utilitatem probe perspiciat, intelligat atque sumto animo errantem imaginationem superare aut fallere conetur, tamen, quamprimum illæ res sensum feriunt, & sensus fallaciam deprehendit ac detegit, aliam mentem quasi induit, easdemque cum horrore respuit & exspuit. Aliter enim iudicat mens in abstractione a sensu, aliter in actuali commercio & harmonia cum sensu, sive affecta a sensu, aut occasione sensus. Ut proinde non opus sit duplicem exinde in homine animam, secundum quorundam opinionem, comminisci: cum unum idemque principium possit aliud intelligere, probare & velle, & aliud tamen postea actu velle ac sequi. Aliud enim intelligit & vult sibi relictum. Aliud deinde vult, quando sensus, tanquam consiliarios, audit atque ab iis impellitur & instigatur, eorumque consiliis & suggestionibus movetur.

§. XXXIII. Quod vero ab aqua visa tantum & audita, etiamsi immediato contactu organum non percellat, abhorreant, exinde est, quoniam, cum sola saliva in sensu iam magnam molestiam, averfationem & fastidium producat, sive hoc fiat sola impressione saporis aquosi, sive acrimonia simul venenata, caustica, omnes humores tanquam rem noxiam & detestandam concipiunt, unde quamprimum illos vident vel audiunt, eosdem reformidant, imaginatione regrediente ad sensum. Quod eo minus mirum hic videri debet, quo frequentius idem vel simile quid, in subiectis cætera sanis, tenerioris & delicatioris constitutionis, incitatiores imaginatione aut certa idiosyncrasia

*Cur ab aqua
tantum visa
aut audita
etiam abhor-
reant agri?*

syncrefia præditis, observamus, quando visa vel audita aut per recordationem occurrente saltem re adversa, nauseosa, abominanda, nauseam, ventriculi commotionem cum salivæ expressione & affluxu, ac vomitum aut spasmodicas nervorum tensiones, contractiones, cum cardialgia, anxietate, animi deliquio, & magna molestia patiuntur.

Cur splendida & pellucida non sustineant?

§. XXXIV. Et hinc quoque ratio facile perspicitur, cur pellucida, & speculi in modum reflectentia aut splendida non sustineant, quia in animi illa perturbatione, in illis aquæ formam se videre opinantur. Accedit, quod nervi oculorum intumescunt & quasi ardentium nimium intensi a lumine reflexo, splendidiores, vehementius, non sine magna molestia, irritentur, unde & omne sæpe lumen averfantur.

Ratio Ioseph. ab Aromatariis expenditur.

§. XXXV. Hæc si consideraverimus, facile perspicere & iudicare licebit, quo loco habenda sit *Cel. Ioseph. ab Aromatariis, Medic. Veneti*, sententia, qui, qua valuit tum experientia, tum ingenii acumine singulari, in id conscripto tractatu *de rab. contagios.* ex omnibus phenomenis curiosius observatis declarare allaboravit, Hydrophobos faucium inflammatione certaquadam anginae specie, nempe $\kappa\upsilon\upsilon\acute{\alpha}\gamma\chi\eta$ laborare, unde dum dolentius deglutiunt, acri doloris morfu territi, horreant liquorem deglutiendum; qui morbus cum canibus sit frequens, unde etiam nomen accepit, in primis illos in rabie infestet, & una cum illorum veneno in hominem transferatur. Scilicet illud negari nequit, prout febres ardentes & malignæ aliquando anginam sibi adsciscunt, ita hanc quoque hydrophobiae sæpe iungi tanquam effectum malæ causæ, quæ tonum in partibus, ubi appetitus liquidorum sedem habet, perverterat atque cum hydrophobia hoc simul mali genus induxerat: prout hanc ipsam communem causam inflammationem in ventriculo,

inte-

intestinis, pulmonibus, produxisse, ex observationibus supra adductis evidens est. Posse etiam eiusmodi inflammationes tum ventriculi, tum, præsertim, faucium, in subiectis dispositis, hydrophobiæ occasionem præbere atque ad harmonicam partium tensionem pervertendam, destruendam plurimum contribuere, nemo sanioris Physiologiæ medicæ peritus negaverit. Vnde ratio fluit, cur in Iuvene, cuius supra §. V. mentionem fecimus, qui pastillos farinaceos ferventes ingurgitaverat, atque superbibita aqua glaciali refrigerium quæsierat, hydrophobia enata fuerit: ut proinde non plane de nihilo sit vulgaris illa cura & sollicitudo, quando formula dicendi increbuit: *Man soll denen Hunden nicht so heiß zu fressen geben / sie würden sonst toll und rasend.* Nempe quicquid harmoniam organi pervertit hoc malum adferre solet, ut mirum videri non debeat, si uteri morbis, graviditati morbosæ, feбри malignæ, aut similibus affectibus spasmodicis, dysenterix suppressæ hydrophobia supervenerit. In his enim affectibus atoniam aut perversitatem toni ventriculi, intestinorum, gulæ partiumque cohærentium oriri posse quis rei medicæ peritus ignorat. Interea illud quoque extra dubium est, non in omni hydrophobia adesse anginam, & proinde hydrophobiam a sola faucium inflammatione non proficisci. Præterea hydrophobi solida sæpe utcunque adhuc deglutiunt, eademque nullo modo perhorrescunt. Anginosi vero in deglutiendis solidis maiorem difficultatem inveniunt; ut, si ille metus a molestia & dolore acri sub deglutitione exoritur solida magis horrere deberent quam fluida. Hydrophobis & cynanchicis plurima & graviora quidem symptomata esse communia, facile concedimus viro doctissimo: sed hæc a communi causa maligna, febre, inflammationibus internis, spasmis, congestione sanguinis ad caput, ori-

untur : neque ex illis ulla solida ratione demonstrari potest, anginam, tanquam effectum causæ communis, esse causam primariam hydrophobiæ, quæ tanquam alius effectus ab eadem communi causa procedit.

*Fracasterii
sententia
vero propior.*

§. XXXVI. Propius ad rei veritatem accessisse videtur *Hieron. Fracastorius*, Philosophus & Medicus Veronensis celeberrimus, *de morb. contag. L. II. c. 10.* quando, de causis hydrophobiæ disputans, tantum gradum siccitatis vi veneni canis rabidi induci corpori hydrophoborum existimat, ut prorsus tollatur natura sive forma illarum partium, quæ alias naturali siti afficiuntur. *In rabie*, inquit, *facta exsiccatione tanta, ut iam natura propria collapsa sit, & quæ prius uti convenientia & bona recipiebat, nunc uti contraria & horribilia recipit, non solum potus liquidorum omnium, sed etiam phantasia abominationem parit. Exsiccari autem rabie affectos manifestum est, cum etiam in convulsiones ex siccitate incidant.* Neque penitus a via aberrarunt ex veteribus plures, qui depravare venenum hoc phantasiam dixerunt, dum calidissimam & siccissimam corpori intemperiem inducit. Nempe eo ipso multum contribuit ad harmoniæ in sensu depravationem. Scilicet in caliditate & siccitate *ὑπερξιν τῆ λυσσήματος* minime esse positam, faventibus tamen istis qualitatibus expeditiorem esse huius morbi generationem, recte iudicat *Anton. Meniotius*, in *Diss. Pathol.* Nec inepte experientissimus *Forestus* : *Morsu*, inquit, *a cane rabido hominis paulatim habitudo mutatur, humores sensim melancholici fiunt : vigilia variaque cogitationes & mentis alienationes oboriuntur, metusque aqua tum reliqua signa iam supra dicta adsunt. L. X. Schol. ad Obs. XXVIII.*

Diagnos.

§. XXXVII. Dignoscitur morbus a veneno hoc, sive in corpore genito, sive aliunde recepto, prognatus, atque ab aliis similibus discernitur diligenti observatione & pensi-

penfatione fymptomatum fupra fufius expofitorum, omniumque quæ circumftant conditionum. Signum imminētis rabiei, poft morfum & ulcus per plures dies, mēfes, iam fanatum, tanquam præcipuum & infallibile, experientia confirmatum proponit *Palmarius*, quando dolor in loco commorfo incipiens, leviterque ægrum affligens, a parte ad partem, fpatio trium aut quatuor dierum, aliquando plus aliquando paulo minus, ascendit ad caput, & in eo vertiginem & confufionem quandam producit, ita ut æger recte progredi nequeat, fed vacillet & modo in hanc modo in illam partem declinet: tum enim hominem actutum in rabiem abripi affirmat. Ad explorandum vero num morfus canis vel animalis fit venenatus nec ne? vulgo, ex *Galenii* præcepto, nucleos nucis iuglandis vulneri imponunt, & aliquot horis ibi relictos ac poftea ablatos gallo vel gallinæ devorandos obiiciunt, fi fupertites aves manferint, animal quod momorderat rabie percitum non fuiſſe, fi vero poſtera die pereat, omnino rabioſum fuiſſe iudicant. Hoc experimentum aliquoties iterandum eſſe iubet *Galenus*. Alii ex fanguine e vulnere profuente & farina offam faciunt, eandemque, eundem in finem, gallinis proiiciunt. Medullam panis alii fanguine vel humore e vulnere manante inficiunt atque cani edendam offerunt, a cuius efu fi vel abſtineat, vel fi comedat, rabidus fiat, aut moriatur, vulnus ab animali rabido inflictum fuiſſe concludunt. Num experientia ſemper conſpiret, nondum ſatis cognitum habemus. Num etiam his experimentis tuto fidere poſſimus, quilibet ex iis quæ ſupra §. XI. diximus iudicare poterit.

§. XXXVIII. Quantum vero ad Prognofin attinet, *Prognofis.* nullus animalis rabidi morfus parvi pendendus, atque ideo minime negligendus eſt. Affectum enim & fymptomata in-

cit periculofissima. Licet enim, quod supra iam tetigimus, venenum, nondum adeo exaltatum & vehemens, in subiectis quoad crasin partium fluidarum tonumque solidarum bene constitutis, in vulneribus levioribus nec adeo profundis ferociam suam non ita prompte exferat, atque remediis simplicioribus adhibitis sæpe superetur, quod ipse quoque aliquoties expertus sum. Vnde Illustr. *Wedelius* rarum dicit esse inter nos affectum, *siquidem citius soleamus bezoardicis debitis rem expedire*: in *Exercit. Semiot. Pathol. Molestissimum genus morbi, quo multos anteaquam ipsum experirentur vindicavimus & complures ab aliis Medicis servatos novimus*, inquit *Dioscorides, L. VI. c. 36. confer. Forestus, Obs. L. X. Obs. 28.* In aliis tamen casibus, conspirantibus pluribus causis remotis, indomita vi sæpissime procedit, atque, præstantissimis medicamentis incassum applicatis, funestissimos effectus producit. Rationem supra §. XX. iam tetigimus. Minutiæ enim veneni in celerissima motione & actione constitutæ, ad moram vel quietem sunt ineptæ, unde nec mutari nec ligari vel irretiri se patiuntur, atque ubi semel caput extulerint, & mixtionem, confociationem ac concordiam sanguinis molecularum destruxerint ac turbaverint, ad putredinalem usque dissolutionem, tum a privatione ad habitum non datur regressus, nec partes solidæ spasmis constrictæ atque exagitatæ, imprimis in tanta fluidarum dyscrasia, facile sopiri possunt. Si per vulnera ori inflictæ, aut alia ratione venenum in salivam translatum fuerit, promptius inficiuntur ægri & periculofius laborant; ratio ex iis quæ §. XVII. memoravimus facile perspicitur. Si hydrophobia, cum gravioribus symptomatibus, spasmis convulsionibus, singultu, syncope cum sudore frigido accedat, nulla fere reconvalescendi spes superest. *Aqua metu oppressis in angusto spes est,* inquit

Cur malum hoc sapissime, ubi altæ radices egit, sit immedicabile?

inquit *Celsus*, *L. V. c. 27. §. 2.* conf. *Dioscorides*, *l. c.* Non defunt quidem exempla hydrophobiae quoque curatae apud celebriores Practicos & ipsum quoque, *Dioscoridem l. c.* rariores tamen sunt eiusmodi observationes, atque malum in illis casibus nondum altas radices egit, neque horror a liquidis adeo magnus fuit, ut nausasse magis quam horruisse aquam ægros credibile sit; quod inprimis de Iuvene apud *Deckerum*, *Exercit. Pract. pag. 567.* monet experientissimus *Lentilius*, *de hydrophobia p. 49.* Si iam aperto Marte venenum insurgat, atque malum in luculentam flammam, cum rabie & hydrophobia, erumpat, mira celeritate velocique discrimine defungitur, ita ut raro ultra tertium vel quartum diem ægri sint superstites, atque hinc non opus sit officiosa illa inhumanitate, aut crudelitate potius, qua ineluctabilem ægrotantium interitum, suffocatione interculcitras vel alio modo, prævertendum vulgo existimant. *Etiam ubi remedium est mori, scelus est occidere.*

§. XXXIX. Ex iis vero quæ de natura & ratione *Therapia.* agendi huius veneni iam fusius tradidimus, haud difficulter colligere licet, quid agendum sit prudenti Medico, ut malum imminens arceat, aut iam erumpens repellat ac profliget. Scilicet id negotii ipsi datum esse quilibet intelligit: ut (1.) quantum fieri potest venenum removeat, repellat & excutiat: (2.) ut mixtionem ac crasin sanguinis amicamque partium & molecularum consociationem & concordiam tueatur, sustineat, ac conservet, & hanc (3.) non minus ac totum corporis habitum contra deleterios insultus obfirmet: (4.) venenum quantum possibile irretiat, infringat & extra pomœria corporis proscribat atque eliminet.

§. XL. Quoad primum; vestimenta & omnia quibus *Prima indi-* venenum adhærere potest sunt abiicienda & caute vitanda, *cat. ut satis fieri possit?*

da, atque pars commorsa cum vulnere probe abluenda, extergenda, & quidem aceto rutaceo, squillitico, alliato: deinde ligaturæ, supra vulnusculum, scarificationes profundæ cum cucurbitulis valide trahentibus, ustiones cauteriis actualibus prudenter in usum vocandæ, si locus neque nervosus, neque musculosus est. Vere *Dioscorides*: *Contra virulentos ictus*, ait, *ustio expeditissimum est auxilium, utpote cum ignis cetera viribus præstet, quod virus domet & ferri penitus non patiatur; simul quod pars ignem experta postea non vulgare fundamentum curationi futura præbeat, manente diutius exulceratione.* l. c. C. 38. Et celeb. *Borrichius*: *In universum*, inquit, *omnes venenatorum animalium ictus sanantur ferro candente, antequam serpsit malum, vel applicito, vel ita supra suspenso ut plaga sentiat validum fervoris impetum, quo factò particula veneni spiculis suis exuuntur & ledere desinunt.* de *Usu Plantar. Indigen.* p. 70. Et profundius quidem, non nimis leviter & superficialiter, partem inurendam esse monet *Hildanus*, C. 1. *Obs.* 87. cum extremus morbus extremum requirat remedium. Imponenda etiam cataplasmata ex ruta, scordio, allio, sem. sinapi, radic. gentian. cepis sub cineribus coctis, fermento pistorio &c. atque omni modo eo annitendum, ut vulnus fervetur apertum instar fonticuli, ope digestivi convenientis, aut etiam, si exiguum, aut angustius fuerit, dilatetur, & si citius claudatur, aperiat, ac quotidie aceto & muria eluatur ac foveatur, idque ad minimum ad quadragesimum usque diem, imo ad sextum mensem. Veteres non sine fructu animalia discissa & calida protinus super vulnus imponebant, quæ non tam venenum extrahebant, quam blando fotu & emolli-tione constrictionem spasmodicam partis arcebant, & ita excretionem per vulnus expeditiorem & faciliorem reddebant. Præterea æger per aliquod tempus quotidie, mane ieiunus, as-

sum-

sumto aceto rutaceo, theriacali, vel aqua apoplectica amara, aut aceto bezoardico *Ludovici*, subinde etiam infuso Thee aut herbarum alexipharmacarum, scordii, falviæ, rutæ, bac- car iuniperi, cort. citr. aurant, parum sudet, confer. *Excell. Frid. Hoffmannus, Medic. Rational. System. Tom. II. p. 194.*

§. XLI. Pro scopo secundo & tertio obtinendo, alexipharmaca & quidem fixiora, qualia sunt pulveres bezo- Pro secunda & tertia indicat. quid faciendum. ardici, Pannonicus ruber, cinnabarina, nitrata cum pau- xillo camphoræ, diascord. Fracast, confect. de hyacinth. confect. alkerm. incompl. nec non sal. vol. succin. viperar. aliaque theriacalia, tinctura bezoard. Michael. mixtur. simpl. conducunt, cavendo ab omnibus calidioribus & vo- latilioribus, rarefacientibus, expansivis. Balnea convenien- tia calida & frigida multum hic profunt, itemque frequens oris collutio. Neque fructu suo hic destituitur immersio repentina, inopinata, improvisa, sæpius repetita in mare De immer- sione repen- tina & in- opinata in aquam quid sentiendum? vel fluvium, si cætera fuerint paria, & si fiat in principio. Quamvis enim non desint, qui hoc remedii genus vanum & contra rationem æque ac experientiam, ipsoque morbo gravius pronuncient: cum periculosissimum sit, facile stran- gulet & mortem acceleret. vid. *Codronchius L. II. c. 8. & 10. Aromatarius P. V. c. 3.* Licet etiam plures observationes adduci possent, ubi felici effectu caruit: attamen cum tot iam seculis doctiorum meruerit assensum, ut non tantum *Apollonius Thyaneus, v. Philostrat. in Vita Apoll. L. VI. c. 18.* sed etiam *Aëtius*, itemque *Celsus L. V. c. 27.* aliique ex ve- teribus & recentioribus haud pauci illud commendaverint, plurimæque observationes illius felicem usum confirment, vid. *Forestus, Tulpus, ll. cc. Collection. Wratislaviens. Anno 1717. Mens. August. p. 170. seq.* neque etiam ratio deficiat; cum animi illa commotione & pavore, conspirante idea ma- teriali adstrictoque toto genere nervoso, hoc ipsum confor- tetur

tetur & a propensione ad disharmoniam revocetur, atque ita idea tum immaterialis five mentalis, tum materialis per-versa, aut ad perversitatem proxima, corrigatur ac deleatur, & aquæ refrigerio ac falsedine maris fibræ carneæ, membranæ, nerveæ, & ex his compositæ partes intensiores factæ, atque corroboratus vitalis elater conterant, corrigant, excutiant atque protrudant quicquid a lege naturali in sanguine recedit, atque sanguinis & humorum naturalem mixtionem sic tueantur & conservent; non possumus sane laude sua illud privare, modo tempestive adhibeatur, antequam spasmi accedant aut in propinquo sint.

Ratione
quarta indi-
cationis qua-
nam reme-
dia exhiben-
da?

§. XLII. Vt quartæ indicationi satisfiat, maxime commendant omnia medicamenta ex cancris parata, quos huius veneni Bezoar vocat *Guainerius, de venen. C. XII.* Ex his vero eligendos esse rotundos sive non caudatos, die *Taschen-Krebse* / quales in locis maritimis reperiuntur. Illos enim esse genuinos cancras ad morsum canis rabidi a veteribus commendatos ex *Bartholino, Cent. II. Hist. 89.* observat *Clar. Ettmüllerus, Colleg. Pract. Opp. T. II. p. 973.* quamvis & gammari seu astaci fluviatiles non plane sint reiiciendi, sed in defectu priorum commode usurpari possint. Inde paratur decoctum cancrorum, cineres cancrorum, de quibus cum *Galeno* plures affirmant, neminem ex morsu a cane rabido, cui cinis cancrorum ad zij. circiter, ex vino quotidie, ad 40. dies, exhibitus fuerit, mortuum esse. Hinc pulveres in istis casibus sunt celebrati, ex cancris combustis, radice gentianæ, pimpinellæ, myrrha, olibano &c. vid. *Acta Hassniens. Vol. II. p. 276. Ettmüllerus l. c. Thom. Burnet. Thesaur. Med. Pract. L. III. Sect. VII. p. 214. Hildanus C. I. Obs. 87.* Conducunt nempe hic etiam omnia alexipharmaca, rad. gentianæ, vincetoxici, contrayervæ, pimpinellæ, tormentillæ &c. herba rutæ, scordii, car-
dui

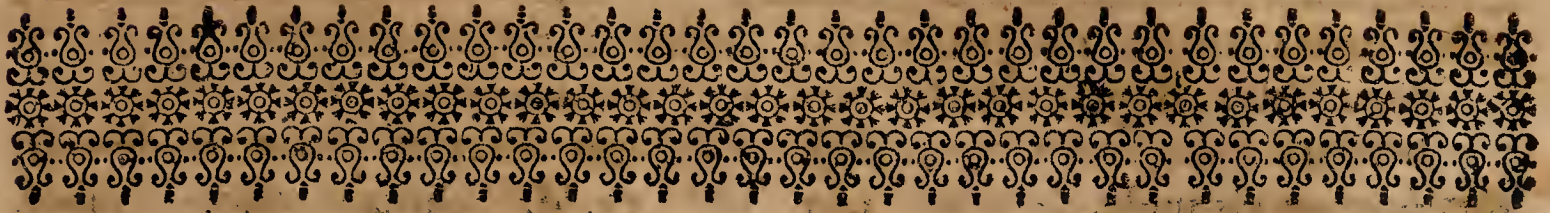

dui benediēt. cardui Fullonum cum semine, salviæ, lichen, cinerei terrestr. atque aliæ quæ pulverem adeo laudatum contra rabiem caninam *Palmarii* ingrediuntur, cuius descriptionem vid. tum apud ipsum Auctorem, *de morb. contagios.* tum apud *Ettmüllerum l. c. p. 972.* & *Burnetum l. c. p. 212.* His a prudenti Medico addi quoque possunt balsamica, myrrha scil. olibanum, succinum, nec non terræ sigillatæ, solutio ocul. cancr. theriacalia. Nec sine fructu hic adhiberi possent Pilulæ ex extractis modo dictarum herbarum alexipharm. balsamicis convenientibus, theriacalibus paratæ: additis blande laxantibus, extr. Rhabarb. Aloes gummos. Istæ enim sanguinis mixtionem & crasin tuentur ac blanda alvi laxatione & diaphoresi æquabilem humorum distributionem promovent, partium robur, æquilibrium inter partes fluidas & solidas actionumque independentem integritatem conservant, & ad omnes præparaciones, secretiones & excretiones iusto modo perficiendas multum conferunt. Hæc licet sua laude defraudari nequeant, optandum tamen esset, ut singularis huius veneni singulare antidotum, certum & usu probatum invenire nobis integrum esset. Laudibus quidem hic effertur *Alyssum verum* Galeni: sed qualis fuerit herba & num expectationi re vera satisfecerit, nondum expeditum est. Comendatur etiam tanquam euporiston *Oxalis* sive *Acetosa*, linguam velut caninam referens, qua sola senem quendam rabidum se curasse *Gesnerus* auctor est, *de Quadrup. L. 1. p. 198.* si primo ulcus decocto illius foveatur, dein herba ipsa imponatur, & tandem interne in forma decocti exhibeatur. Sed licet haud contemnendam efficaciam eandem hic exserere negari nequeat: omnem tamen rei mensuram ita explere illam posse, ut eidem soli fidendum sit, nondum in aperto neque etiam satis probabile est. Quantum lapidibus serpentinis

tinis magneticis, quos in capite quarundam serpentum, a Lusitanis *Cobras de Cabelo* dictarum, reperiri vulgo affirmant,tribuendum fit, experientia Clar. *Francisci Redi*, *Experim. circa res natur. p. m. 4. seqq.* docere nos poterit. Ex ipso quidem animali rabido, quod læsit, desumendum hic remedium plurimi putarunt, unde pilos canis rabidi vulneri imponi, ut venenum extrahant, sanguinem eius pulverisatum per triduum ad drachmam unam, nec non salem ex cane rabido extractum exhiberi, hepar ipsius coctum, itemque cor comedendum offerri iubent. Verum experientia non conspirat, & quilibet ex supra dictis facile intelligit, quam periculosa alex res sit, hæc contra rationem in demorsis tentare.

Si hydrophobia indicia adsint, qualia remedia adhibenda.

§. XLIII. Vbi hydrophobiæ indicia, tristitia, melancholia, vertigo iam se prodiderint, helleborum album, iusta dosi exhibitum admirandos effectus præstare veteres tradiderunt. Verum licet in melancholia & insania curanda huius radicis, si prudenter in usum vocetur, vires non contemnendæ sint: num tamen hic cum fructu adhiberi possit, non sine ratione cum Cel. *Listero* dubito. Quin alexipharmacis, pulveribus bezoardicis cum nitro & salibus digestivis insistendum: & si ad intensiorem gradum malum processerit, morbum ut inflammatorium tractandum recte existimant artis periti, exhibitis diluentibus ac discutientibus, Antimonio diaphoret. nitratis ac camphoratis, iniectis Clysteribus ex aqua nitrosa, salsa, cum pauxillo aceti, & quidem repetitis vicibus. Addunt quidem, sæpius, quam in aliis morbis prudentia concederet, iterandos esse hos Clysteres, instituendam etiam Venæsectionem largam ad animi usque deliquium. At vero cum in eiusmodi malignitate contraindicantia plerumque non desint, prudentiæ rationalis Medicinæ relinquendum erit. Interea victus ratio a primo morbi ingressu debet esse humectans, tenuis, laxans. Cavenda sunt omnia calefacientia, rarefacientia, nec non motus immoderati corporis, affectus & exagitationes vehementiores mentis. Sed hæc, pro instituti ratione, sufficient.

INDEX

RERVM PRAECIPVARVM.

Littera n. paginarum numeris adposita notas denotat paginis subiectas.

A *A* *Equilibrium* quid sit. Pag. 24
Aequilibrium Mentis & Corporis sanitatis fundamentum. 23. sq. 69
 - *Medicinæ & Ethices* præceptis conservandum. 23
 - quid sit. 68
 - quale ante & post lapsum. 71. sq.
 - destructum ex parte corporis quos habeat effectus in statu nat. 71. sq. in statu præternat. 100. sq.
 - destructum ex parte Mentis. 110
 - cognitum quem usum habeat. 198
Aequilibrium Anima & Corporis in brutis. 194
 - tolli etiam potest. 195. sq.
Aëris constitutio in corpus & mentem agit. 19. sq. 35. n.
 - constitutionis austrinæ & aquiloniæ effectus in corpore. 35. sq. n.
 - prementis pondus. 34. n.
Aetatum inclinationes diversæ. 10.
 earumque ratio. 55
 - diversa animi conditio. 59. sq.

Affectus quomodo agant in corpus. 131. sq.
 - quomodo superandi. 67
 - otio exsurgunt, occupatione dispelluntur. 68. n.
 - spargunt morborum semina. 70
 - quem fluidi nervei motum cieant. 128. sq.
 - *pravi* mature suffocandi. 66
 - *vehementes* corporis constitutionem mutant. 21. 70
 - usum rationis intercipiunt. 54
 - idiosyncrasias moral. inducunt. ib.
 - sensus aliquando hebetant. 143
Affectuum omnium una radix. 111
 - duæ classes. ibid.
 - vis medica. 132. huiusque ratio & exempla. 133. sq. 137. sq.
 - vis morbifera & lethifera. 133. 139
 - *ex obiecto grato* agendi modus & effectus in corpore. 112. sq.
 - *ex ingrato obiecto* agendi modus & effectus in corpore. 114
Alapa mirus effectus. 141
Alvus cur Eruditis obstructa? 144
 K k 2 *Alvus*

I N D E X

- Abus* laxata terrore. 140. auditò tonitru. ibid. frigida. ibid. verberibus. ibid.
- Amuletorum* vis unde. 161
- in quibus se exserat. ibid.
- Anaesthesia* unde. 101
- Anima* non est inane nomen. 2. n.
- nec harmonia tantum. 4. n.
- est immaterialis. 3. n.
- est substantia cogitans. 4. n.
- semper cogitat. 5. etiam in somno. 89. n.
- in operando sequitur constitutionem corporis. 9. sqq.
- operatur certo mod. in corpus. 21. seq.
- quomodo motus volunt. producat. 43
- occasione mentis cerebro impressi varias repræsentationes sibi sistit. ibid.
- crescere & senescere videtur. 62
- quomodo agere dicatur in corpus. 64
- iuvatur & contaminatur a corpore. 58
- an duplex in homine. 76
- æquilibrium quomodo tollat. 110 sqq.
- quomodo corporis partes stringat. 137
- turbata turbat corpus. 198
- quomodo in febribus excitandis concurrat. 120
- Anima* existentia probatur. 1. sq. n.
- proprietas prima cogitatio. 5
- unio cum corpore. v. *Unio*.
- Anima* commercium cum corpore. v. *Commercium*.
- status diversus pro ætate diversa. 59. sq. eiusque ratio. ibid.
- imperium in corpus quale. 43
- - - in musculos & nervos. 69. n. 149
- status in somno. 89. n.
- Animalia* viva discissa vulneri a cane rabido imponenda. 254
- in *Anorexia* Aequilibrium Mentis & Corporis sublatum. 103
- Anxietas* præcordiorum ab aère. 35. n.
- - - cum hydrophobia coniuncta. 211
- Anæsthesia* Stoicorum. 141
- Aphonia* ex indignabundo matris silentio in fœtu exorta. 166. sq. eius ratio. 187
- Apoplexia* origo. 101
- Appetentia* piscis a matre in fœtum translata. 166. sq. eius ratio. 187
- Archeus* non est vinculum animæ & corporis. 7
- Arteria* in ramulos tenuissimos divisæ. 25. n.
- Arteriarum* resilientium vis. 36
- Arthritidis* cruciatuum salubritas. 121. 124
- Aversatio* cibi ex nauilia. 159. ex nausea vomitorii. ibid. quomodo oriatur. 103
- Auloxemeia* cur bonum quid videatur? 146. sq.

B.

Bacchi & Veneris connubium valde noxium. 105. n.

Bruta

RERVM PRAECIPVARVM.

- Bruta* habent animam s. principium vitale. 195
- Bruta* non sunt mera automata. 196
- Brutorum* affectus & somnia. 195
- Bulimia* causa. 103
- C.
- C***ancris* veneni can. rabid. Bezoar. 256
- rotundi sunt eligendi. ibid.
- Canum* febris unde. 210
- rabies. v. *Rabies*.
- Carnis* esu cur Pythagoræi abstinuerint? 14
- Cartesius* bruta non omni sensu privat. 196. n.
- Cerebri* substantia duplex. 26
- Cerebrum* organum Musicum. 47
- Cineres* cancrorum specificum contra can. rabid. venenum. 256
- Cingulum* ex corio hum. qua ratione partum promoveat. 153
- Elima* variat inclinationes 10. & 11. n. & quomodo id fiat. 55
- Cogitatio* vide *Anima*.
- Cogitationes* venereæ sæpe a corpore. 52
- Commercii* *Anima* & *corporis* in operando modus est ignotus. 7 seq. ita proponitur, ac si per influxum mutuum fieret. 8. n.
- Commercium* *An.* & *Corp.* exponitur. 6. 7. 45. 64. 197
- est vinculum unitæ cum corpore *Animæ*. 7
- continetur fluidi nervei officio. 44
- Conceptio* quid. 33
- Consuetudinis* vis 160. ad idiosyncrasias inducendas. 159
- Consuetudo* quomodo habitum ad virtutes aut vitia gignat. 66
- miseriam reddit gratam 160. seq.
- Contemplationes* quomodo rationis usum intercipient. 54
- ad Melancholiam disponunt. 145
- Cor* canis rab. coctum num tuto in usum vocari possit. 258
- Cordis* quanta vis in elidendo sanguine. 33
- morus. 33. seqq. 38. seqq. 41
- de *Corpore* Stoicorum sententia. 13. seq. quo loco habenda. 14. seq. n.
- Corporis* constitutio diversa animi inclinationes facit diversas. 9. seqq. quamobrem id fiat. 55. seq.
- *Commercium cum Anima*. vid. *Commercium*.
- Vigor animæ vigorem conservat. 56
- Unio cum Anima. vid. *Unio*.
- Corpus* hum. quid sit. 5
- negant Idealistæ. 5. n.
- constat meris canaliculis. 24
- animatur fluidis. 27
- quomodo agere in animam dicitur. 64
- animam & sustinet & corrumpit. 58. 199.
- in *Crisi* morbi cur volare aut evehi sibi videantur ægroti. 96. n.
- Cultri* acuendi stridore gingivæ cruentatæ. 184
- Cura* rationis usum quomodo intercipient. 54
- Deli-

I N D E X

D.

Deliria hydrophoborum. 101. 242
Dieta inclinationes variat. 10.
 11. seq. 15. eiusque ratio. 55
Diarrhœa salubritas. 121
Disharmonia inter appetitum sensitiv.
 & rationem. 73
Dysenteria salubris aliquando. 121
Dysorexia. 103

E

Ebriaminum agendi modus & effe-
 ctus. 83. seqq.
Ebrietas mentem aliam inducit. 12
 - generationi noxia. 106. n.
Ebrietatis causa. 83. seqq.
 - remedia. 84. n.
 - damna. 104. seqq.
Ecstasis unde. 54
 - mentem turbat. ibid.
Emblemata discordiam utriusque ho-
 minis substantiæ repræsentantia.
 79. seqq. n.
Embryo rotus latet in ovulo. 27. seqq.
 a fluido seminali accipit motum
 31. & ita animatur. 33
 - vide & *Fœtus*.
Enthusiasmi Poët. indoles. 142
 - - causa. ibid.
 - - exempla. ibid.
 - - subiectum capax. 143
Enthusiasmus Pictorius. 143
 - Literarius. ibid.
 - Amatorius. ibid.
Ephialtes vid. *Incubus*.
 in *Epilepsia* quomodo tollatur Aequi-
 librium Ment. & corporis. 103

Epileptica morfu hydrophobia indu-
 cta. 212

Eruditorum morbi. 144. eorumque
 remedia. 201

Excretio seri in hydrophobis. 243

F.

Facultas retentrix & expultrix quid
 veteribus. 41

Febriles motus in hydrophobis unde,
 240

Febris quid. 118

- cum spasmo coniuncta est. 117.

- interdum cum hydrophobia. 211

- curata terrore. 138. amuleto. 162

- *maligna* ex terrore. 126

Febrinum potiora phænomena. 116

- causæ. 116

- subiecta habilia. 117

- ratio. 118

- effectus. 119

- varietas unde. 120

- symptomata, pleraque spasmodi-
 ca, unde. 120

- origo an ab anima. 120

Felis horror ex imaginatione matris.
 169.

Fiducia ægri in Medicamentum quan-
 tum possit. 161

Fluidi nervi & sanguinis reciprocus
 motus. vid. *sanguis*.

- officium. 44. præcipue in sensa-
 tione. 46

- vitium quomodo destruat Aequi-
 librium Ment. & Corp. 102

- motus in affectibus gratis. 128.
 & ingratis. 129

RERVM PRAECIPVARVM.

Fluidorum corporis moles. 34. n.
 - resistencia. ibid.
Fluidum nervum quomodo secernatur. 37. n.
 - quomodo distribuatur in nervos, 37
 - ex parte potest videri, palpari. 39. n.
Fœtus cacodæmoni picto similis. 169
 - simiæ similis. 169
 - cadaveri similis. 170
 - pectus habens ex unico osse. 169
 - hydrocephalus. 170
 - crucifragium & rationis deliquium in utero passus. 170. cuius ratio. 186
 - pugionis ictus matri illatos referens. 170
 - rictu Leonis. 171
 - calvaria fissa. ibid.
 - manu aut brachio truncus. 171. seqq.
 - viscera extra abdomen habens. 172
 - mutilus. 172. seqq.
 - manu & brachio ex parte mancus; cuius accuratior observatio. 173
 - brachium regioni oculorum adnatum habens. 174
 - capite distorto & in renis bovini speciem deformato. 174
 - nævis notatus vid. *Nævus.*
 - in interstitiis digitorum maculis nigris notatus. 176
 - Zingarorum colore tinctus. 182
 - croco tinctus. 182
 - quomodo sanguinem matris hauriat. 181. n.

Fœtus morbos a matre accipit. 183
 num matri temperamento sæpe dissimilis. 183
Fœtus harmonia & tensio æqualis cum matre. 180. seqq.
 - formationi non præest spiritus ideis instructus. 192. nec anima embryonis. ibid.

G.

G*andii natura & effectus in corpore læti.* 113
 - *repentini aut immodici effectus in corpore tragici.* ibid.
Generatio quomodo fiat. 27. seqq.
 - *ex ovo impugnatur.* 27. defenditur. 28. n.
 - *ex solis vermibus refellitur.* 29. n.
 - *ex ovo & vermibus simul expenditur.* 30. n.
Glandule quid? 26. n.
Gravida hydrophoba. 212
Gravida appetitus in fœtum translatus. 166. in fœtu iam edito demum sedatus. 167. quod demonstratur. 188
 - *appetitus piscis cum aphoniam fœtui impressus.* 166. 187. seqq.
 - *inclinationes in fœtum transferuntur.* 186
 - *imaginatio cum affectu coniuncta.* 166. miri eiusdem effectus. 163. quomodo illos producat. 165
 - *imaginatio fœtui singularem sentiendi dispositionem infert.* 166
 - - - *idiosyncrasiam inducit.* 169

Gravis-

I N D E X

- Gravida imaginatio* fœtus partes certo modo disponit. 169. dissolvit. 170. abolet aut potius confundit. 172
- - fœtui nævos imprimit 175. peregrinum colorem inducit. 176
  - *imaginatio* alia fortiori imaginatione depulsa. 177
  - - operatur etiam per somnia. 178
  - - quo tempore operetur in fœtum. 179. 188. & qua ratione. 184. seqq.
  - *conversatio* cum formosis formosum reddit fœtum. 178
  - *officium* circa imaginationem & appetitum. 177
- H.
- H**emorrhagia, frigida, clamore, terrore &c. cohibita. 139
- Hemorrhagia* salubritas. 121
- Harmonia* matris & fœtus. 180. quid sit. ibid. quomodo procedat. 181
- Harmonia præstabilita* quid. 7. n.
- - tanquam hypothesis proponitur ab auctoribus. 8. n.
- Helleborus* albus an in hydrophob. in-
cipiente adhibendus. 258
- Hepar* can. rab. coctum num exhibendum. 258
- Hominis* partes essentielles quot. 67
seqq.
- quomodo a veteribus propositæ. 78. seqq. n.
- Homo* non est animal. 81. n.
- Humanitas communis* errorum præ-
textus quid. 81
- Hydrophobi* corporis constitutio. 223
explicata. 244. seqq.
- Hydrophobi* cur horreant aquam vi-
sam vel auditam. 247. & pellu-
cida. 248
- Hydrophobia* sæpe immedicabilis. 209
252
- sine morfu aut causa externa. 211
quomodo oriatur. 243
  - an semper cum rabie coniuncta. 222
- Hydrophobia* causa. 246
- causa an inflammatio faucium &
κυνάγχη. 148. seqq.
  - causa a Fracastorio & veteribus
allata examinatur. 250
  - diagnosis. 251
  - therapia. 253
  - *remedia* venenum repellentia. 153
crasin. sanguinis conservantia.
255. venenum eliminantia. 254
vid. etiam *Rabies Canina*.
- Hypochondriacum malum* Eruditis fa-
miliare. 144
- I.
- I**acobi, Angl. Regis, formido gladii
unde. 169
- Idealistarum* error. 5
- Idearum combinatio* quid possit. 158
- Idiosyncrasia* hæreditariæ. 155
- quomodo a matre propagentur in
fœtum. 156. 169
  - - adventitiæ, earumque ratio &
exempla. 157. seqq.
  - - consuetudine acquisitæ. 159
  - - melancholicæ ad *αὐτοχρησίαν* du-
centes. 146
- Idiosyn-*

RERVM PRAECIPVARVM.

<i>Idiosyncrasia</i> morales unde.	55	<i>Immersio</i> repentina in aquam hydro-	
- - Tarantatorum.	245	phob. remedium.	255
<i>Idiosyncrasiarum</i> ratio. 103. 154. &		<i>Inclinationum</i> varietas a corporis &	
causa.	155	temperamenti varietate. 9. seqq.	
<i>Imaginatio</i> quid?	48	- vestigia prima vix evellenda.	63
- - sine motu organi corporei ne-		<i>Incubus</i> quid.	99
quit fieri.	48	<i>Ingenia</i> summa corpori aliquando la-	
- - fixior rationis usum intercipit.		bem adspergunt.	145
	54	<i>Ingenii</i> vis unde pendeat. 57. exerci-	
<i>Imaginatione</i> intensissimos dolores vi-		tatione cur augeatur.	ibid.
cerunt quidam.	141	- vigor a corpore.	56
<i>Imaginatione</i> vomitus motus & al-		<i>Ingenium</i> acuendi ratio in Medicina	
vus.	150	quærenda.	21
- medicamentorum effectus deter-		<i>Intemperantia</i> damna.	82
minatur.	ibid.	<i>Invidia</i> .	55
<i>Imaginationis</i> facultas in quo consistat.		<i>Ira</i> quid.	129
	49	- venenum generare potest in corpo-	
- varietas pro varia constitutione ce-		re animali.	233
rebri.	48. sq.	in <i>Ira</i> motus fluidi nervei & sangui-	
- exercitium diuturnum cur corpus		nei.	129
debilitet. 49. cur sensus ext. sop-		<i>Ira</i> phaenomena explicata.	130
piat.	50. 143	<i>Irati</i> morsus venenatus. 234. aliquan-	
- effectus violenti in corpore. 50.		do hydrophobiam inducit.	212
eorumque ratio.	53. seqq.	<i>Ischiadici</i> tibiae sono curati.	136
- vires mirandæ unde. 148. seqq.		<i>Indisii</i> rectitudo unde dependeat.	57
- - in partibus corporis movendis.		- hebetudo unde.	101
	149		
- - in morborum sanatione etiam su-		L.	
perstitiosa. 150. sq. in tremulis.		L atitia morbi depulsi.	134
154. in <i>Idiosyncrasia</i> . 154. seqq.		<i>Lapis</i> serpentin. magneticus in	
in gravidis vid. <i>Gravida</i> . in som-		mors. can. rab.	258
nis. 164. seqq. in Melancholicis.		<i>Lipothymia</i> in altissimis montibus cur	
164. in vigilantibus.	163	obrepat.	35
- brutorum prægnantium operatio		in <i>Lipothymia</i> Aequilibrium M. & C.	
in fœtum.	193	quomodo tollatur.	103
<i>Imitatio</i> eorum, quæ coram gerun-		<i>Lucta</i> carnis & Spiritus. vid. <i>Pugna</i>	
tur, animalibus & hominibus na-		Rat. & appet.	
turalis.	189	<i>Lyrae</i> sono urina mota.	184
		Ll	<i>Magi-</i>

I N D E X

M.

M agistratus officium circa gravidas.	177
Malacia.	102
Mania.	101
Masculus septimus non interveniente puella natus quomodo strumas &c. curare possit.	152
Materia non est capax cogitationis.	3. 4. n.
Materialistarum error.	3. n.
Medicamenta consuetudine vim amittunt.	160
Medicamentorum usus intempestivus noxius.	107
- effectus ab imaginatione sæpe determinatur	150
- - ratio & modus agendi latuit antiquos.	207
Medici officium circa gravidarum imaginationem. 177. in methodo medendi. 201. in causis morborum investigandis. 203. in animi moribus cognoscendis. 204	
Medicina quomodo mentem curet. 58	
Medicine partes in Æquilibrio M. & C. servando.	23
Melancholia unde.	101
- hydrophoborum.	241
Melancholici ingenio & iudicio pol- lent.	146
- fanis similes in cæteris.	ibid.
Melancholicorum perversæ represen- tationes.	146
- ἀνδροξεία.	ibid.
Memoria natura.	48
- origo.	ibid.
- varietas unde.	ibid.

Memoria exercitium sine organi motu non fit.	48
Memoria facultas in quo consistat.	49
- differentia & convenientia cum Phantasia.	ibid.
- vis unde dependeat. 57. cur excolendo augeatur.	49. 57
- debilitatio unde.	101
- subsidia medica periculosa.	107
Mollerius quomodo socios ab ἀνδροξεία cohibuerit.	148
Morbi curati lætitia. 133. seqq. musica. 135. seqq. terrore, 137. seqq.	
- soporosi unde.	101
- convulsi.	103
Morborum frequentia in homine unde.	22
- quorundam salubritas. 121. unde. 122. seqq.	
- optimus Medicus natura.	123
- causæ investigandæ.	203
Morbis quid secundum Methodicos.	200
Morbosi motus Naturæ conamina ad bonum finem.	124
Motus corporis vitales automatici. 41. in quo consistant. 42. sunt mechanici. 42. cogniti Medico esse debent.	104
- voluntarii quomodo producantur ab anima.	41. 43
- mixti quid.	43

N.

N evi materni quomodo curentur manu mortui.	150. seqq.
- quomodo inducantur embryoni. 174. seqq. 192. & quo tempore.	179. 188

Nevi

RERVM PRAECIPVARVM.

<p><i>Navi</i> varii generis recensentur. 175. sq. - - <i>materni</i> multi fabulosi. 192 - - quomodo generentur. 189. seqq. <i>Narcotica</i> consuetudine vim amittunt. 160 - somnia producant. 98 <i>Narcoticorum</i> agendi modus. 83 <i>Natura</i> optimus Medicus. 123. quan- quam interdum Morbis succum- bat. 124 <i>Natura</i> elogia quomodo competant. 108 <i>Nausea</i> ut oriatur. 52. 158 - vomitorii averfationem quorun- dam ciborum parit. 159 <i>Nervi</i> in febris affecti. 117 <i>Nervorum</i> tensio unde. 38. n. - in fensatione officium. 46 - & arteriarum mutua obluclatio. 40 <i>Noctambulorum</i> miri effectus eorum- que causa. 86. seqq. n. fiunt cum intentione, non cum attentione. 89. n.</p> <p style="text-align: center;">O.</p> <p>Oblivio unde. 101 <i>Odontalgia</i> amuleto curata. 161 <i>Operationes</i> hominum quotuplices. 6 <i>Opiata</i> consuetudine vim amittunt. 160 <i>Opiatorum</i> agendi modus. 83 - usus cur dissuadeatur ætati tenellæ. 107 <i>Osculum</i> lethiferum. 141 <i>Oxalis</i> s. acetosa in mors. can. rab. re- medium. 257</p> <p style="text-align: center;">P.</p> <p>Pandiculationes hydrophoborum unde. 242</p>	<p><i>Paralysis</i> unde. 101 <i>Pathologia Mor. & Med.</i> fons. 198 <i>Paulli</i> (Olig) potestas in partes cor- poris. 149 <i>Pectoris</i> affectus in hydrophis unde. 242 <i>Pectus</i> ex solido osse. 169 <i>Peireskius</i> cantus suavitate sanatus. 134 <i>Perspiratio Sanctoriana.</i> 83. optima in somno absque insomniis. 94. n. promovetur lætitia. 113. n. im- peditur tristitia. 114 <i>Perspirationis Sanct.</i> suppressæ effectus 83. 102. mœstitia. 114. n. fe- bres. 116 - - liberæ effectus lætus. 115. n. <i>Philosophia Mor.</i> negotium in servan- do Aequilibrio M. & C. 23 <i>Phrenetici</i> musica sanati. 136 <i>Pica</i> unde. 102 <i>Picturas</i> formosas in uxoris cubiculo quare suspenderit Dionysius. 178 <i>Plethoricorum</i> somnia. 96. n. <i>Podagra</i> terrore sanata. 138 <i>Podagra</i> cruciatus salubres. 121. 124. musica deliniti. 136. fotti imagi- natione victi. 142 <i>Pollutiones.</i> 52 <i>Prajudicia</i> veritatis amorem quomo- do tollant. 55 <i>Præfagia</i> tempestatis in corpore. 35. n. præcipue tenero. 36. n. <i>Priapismus.</i> 53. producit cogitationes venereas. 52 - hydrophoborum unde. 242 <i>Prometheus</i> hominum opifex. 79. n. <i>Pudor</i> quid. 131 L 1 2 <i>Pudor</i></p>
--	---

INDEX

Pudor cohibet virgines Miles. a suspendio. 147

Pudoris phaenomena & effectus. 131

Pugna *Rationis* & *Appetitus* S. origo & progressus. 73. & n.

In *Pugna* *Rat.* & *App.* ex qua parte stet phantasia. 75. seq.

de *Pugna* *Rat.* & *App.* veterum errores. 76. seq.

Purgantium effectus a phantasia determinantur. 150

Pulvis *Palmarii* contr. mors. can. rab. 257

Pythagoræorum diæta. 14. 202. n.

Qualitates occultæ cur a veteribus admiffæ. 207. exploduntur. 208

- occultæ aut intentionales in veneno canis rabidi reiiciuntur. 228

R.

Rabies quid. 209

- in omnibus animantibus oriiri potest. 216

Rabies *Canis* unde. 209. cur maxime hieme asperiori & Sirio ardente grassetur. 210. quæ phaenomena habeat. 209

- *Canina* an semper coniuncta sit cum hydrophobia. 222

Rabiei *Canine* phaenomena & symptomata in gradu primo. 218. in gradu sec. 219. in gradu tertio. 220. demonstrata. 240

Rabie *Canina* correpti an canum latratum imitentur. 221

vid. *Hydrophobia*.

S.

Sanguinis in circulum motus unde. 33. 40. seq.

- & succi nervei reciprocus influxus eiusque effectus. 41

- temperamentum quid ad prudentiam conferat. 58

- particulæ salinæ temperiem eius & iuvant & destruunt. 230. seq.

Sanguis can. rab. pulverisat. num tuto exhiberi possit. 258

Sab ex cane rabido extractum an conducatur. 258

Sanitas hominis in quo consistat. 69. 199

- quomodo conservanda. 104. & restituenta. 199. 201

- conservanda notitia sui. 109. & affectuum moderatione. 200

Sanitati non cibus tantum, sed & animi agitationes noxiæ. 200

Sanitatis natura conservatrix. 108

- ratio secundum Methodicos. 200

Saulis *R.* melancholia Musica curata. 136

Scorpiones alibi magis, alibi minus venenosi. 233

Seminis virilis vermes. 29. n. unde. 32. n. non sunt rudimenta fœtus. 31

- - aura non defertur ad massam sanguineam. 32. n.

Semiotica Mor. fundamenta. 65

Sensatio quomodo fiat. 9. 45. seq.

- absolvitur motu harmon. 46

- hydrophobi perversa unde. 245

Densa-

RERVM PRAECIPVARVM.

<p><i>Sensationis</i> tres actus coniunctissimi. 51</p> <p><i>Sensoria</i> organa quænam. 45. referunt organa musica. 47</p> <p><i>Sensus</i> consiliarii non optimi. 80</p> <p>- <i>internus</i> quid. 48. est unicus, nempe Imaginatio. 49</p> <p><i>Sensuum</i> instinctus quomodo obtundat animam. 71. seq.</p> <p>- perceptiones diversæ unde. 71</p> <p>- harmonia in rebus averfandis. 159</p> <p><i>Serpentes</i> alibi magis, alibi minus nocent. 233</p> <p><i>Sexus</i> diversas inclinationes inducit. 10. coll. 55</p> <p><i>Sitis</i> hydrophoborum unde. 243</p> <p><i>Sobrietas</i> optima Medicina. 21. quod demonstratur. 55. 58</p> <p><i>Somnia</i> unde, 91. & quomodo oriuntur. 92</p> <p>- quid. 93. n.</p> <p>- sunt dormientium deliria. 93. n.</p> <p>- transitoria. 93. cur statim excidant. ibid. n.</p> <p>- graviora unde. 94</p> <p>- venerea unde. 98</p> <p>- quæ producant, remedia. 98</p> <p>- quomodo perspirationem impediant. 94. n.</p> <p>- sunt sanitatis & morborum signa. 95. n.</p> <p>- pro varietate humorum & temperamentorum quomodo varient. 95. seq. n.</p> <p>- de igne ardente unde. 97. n.</p> <p>- de purgatione alvum sæpe movent. 150</p>	<p><i>Somnia</i> efficacia Rufi & Phaylli. 165</p> <p><i>Somnolentia</i> ab aëris constitutione. 100</p> <p><i>Somnus</i> quid. 86. falso describitur a veteribus. 86. n.</p> <p>- a quibus causis producat. 89</p> <p>- non in totum tollit exercitium sensuum. 86 n.</p> <p>- cur statim a prandio obrepit. 99</p> <p>- naturalis placidus. 85</p> <p>- inquietus hydrophoborum. 241</p> <p><i>Sorbus</i> arbor hydrophobis noxia. 239</p> <p><i>Spasmi</i> hydrophoborum. 242</p> <p><i>Spectra</i> pleraque sunt somnia. 128</p> <p>- comprimentia & stragula subducentia. 127</p> <p>- humeris incumbentia. 165</p> <p><i>Spiritus</i> animales non sunt vinculum Animæ & Corporis. 7</p> <p>- - reiiciuntur a recentioribus nominetenus saltem. 40. n.</p> <p>in <i>Statu Integr.</i> Aequilibrium Ment. & Corporis perfectissimum. 71</p> <p>in <i>Statu Lapsus</i> Aequilibrium M. & C. fractum quid efficiat. 71</p> <p><i>Struma</i> quomodo curentur manu mortui. 150. seq. a Regibus. 151. a mafculo septimo, non interveniente puella nato. 152</p> <p><i>Sudor</i> voluntarius Olig. Paulli expenditur. 149</p> <p><i>Sympathetica</i> curæ unde vim suam habeant. 162</p> <p><i>Syncope</i> Aequilibrium Ment. & Corp. tollit. 103</p> <p style="text-align: center;">T.</p> <p>Tabaci fumus somnia producit. 98</p> <p style="text-align: center;">L 1 3</p> <p style="text-align: right;"><i>Taran-</i></p>
--	---

I N D E X.

<p><i>Tarantati</i> musica curantur. 136</p> <p><i>Tarantatorum</i> idiosyncrasia. 245</p> <p>- deliria. 101</p> <p><i>Tarantula</i> pro loci ac temporis diversitate magis aut minus nociva. 232</p> <p><i>Tarantularum</i> venenum indelebile. 238</p> <p><i>Temperamentum</i> inducit diversas inclinationes. 16. 55. necessitatem non imponit. 19</p> <p>- sequitur etiam mentis actiones. 63. seq.</p> <p>- diiudicatur ex somniis. 95. seq. & 97. n.</p> <p>- Sanguineum eiusque mores & indoles. 16</p> <p>- Cholericum. 17</p> <p>- Melancholicum. 18</p> <p>- Phlegmaticum. 18</p> <p>- Mixtum. 19</p> <p><i>Tensa</i> æqualiter corpora sunt harmonica. 182</p> <p><i>Tensio</i> partium corporis hum. 181. earum integritatis causa. ibid.</p> <p>- <i>specialis</i> cuiusque partis. 183</p> <p>- <i>matris</i> & <i>embryonis</i> æqualis. 181</p> <p><i>Terror</i> est verus insultus febrilis. 125</p> <p>- linguæ vincula laxat. 137</p> <p><i>Terroris</i> agendi modus. 114</p> <p>- phænomena. ibid.</p> <p>- effectus noxii. 139. v. gr. pustulæ in labiis. 125. imaginatio falsa. 126. hydrophobia. 212.</p> <p>- effectus in febris. 126</p> <p>- vis medica. 138. seq.</p> <p><i>Tranquillitas</i> animi fons sanitatis. 198 seqq.</p>	<p><i>Transpiratio</i> insensibilis lætitia promovetur. 113</p> <p>- sanitatem conservat. 200</p> <p><i>Tremor</i> corporis mirabilis ex phantasia. 154</p> <p><i>Tristitia</i> agendi modus & effectus. 114</p> <p style="text-align: center;">V.</p> <p>V<i>asa</i> exilissima in rudimento fetus. 25. n.</p> <p>- biliaria. 27</p> <p>a <i>Veneficis</i> impressa stigmata. 165</p> <p><i>Venenorum</i> indoles in quo consistat. 231</p> <p>- ratio & modus agendi latuit veteres. 207</p> <p><i>Venenum</i> in cibum verti potest consuetudine. 160. generari potest in corpore animali. 233. v. gr. per excandescentiam. ibid.</p> <p>- <i>canis aut animalis rabidi</i> totum animal occupat. 209</p> <p>- <i>transfertur</i> variis modis. 213. morfu. 214. osculo. ibid. halitu ibid. congressu marit. ibid. scalprura ibid. lacte vaccino. 216. carnibus animalis rabidi comestis. ibid. strato. ibid. gladio infecto. ibid. veste. ibid. filo sartrici infecto. ibid. lapide. 216. an & solo contactu, halitu, sputo adsperso. 216. seq.</p> <p>- translatum sæpe diu delitescit. 217 & gliscit. 237. in insidiis later. 238</p> <p>- indelebilem sæpe characterem humoribus imprimit. 237</p> <p style="text-align: right;"><i>Vene-</i></p>
---	---

RERVM PRAECIPVARVM.

<i>Venenum can. rab.</i> quomodo operetur in partes corporis solidas & flui- das. 225. 234. in sanguinem. 227. coll. 240	<i>Vini</i> usus interdictus olim Principibus aliisque. 105. seqq. - moderatus in Rep. Plat. & Laced. 105. n.
- quibus constet partibus. 226	<i>Virginum Milesiarum</i> suspendium pu- dore cohibitum. 147
- qua sit natura & compositione. 227. seq.	<i>Vita corporis hum.</i> in quo consistat. 65
- quantam vim habeat. 229	<i>Vita hominis</i> eiusque integritas in quo consistat. 69
- habet peculiarem sphaeram & gra- dus malignitatis. 229	<i>Vita longava</i> ex moderatione affe- ctuum. 23
- quid sit. ibid.	<i>Vomitus</i> violentus & cruentus unde. 35 - motus a tonitru audito. 140. ima- ginatione. 150
- quomodo generetur in corpore. 230	<i>Vomitus</i> salubritas. 128
- cur aliis animalibus magis fami- liare, aliis minus. 232	<i>Vnio Anima cum Corpore</i> ingenio hum. impenetrabilis. 1. seqq.
- cur in aliis citius, in aliis tardius agat. 234. seqq.	<i>Vnionis An. & Corp.</i> vinculum non est substantia intermedia. 7. nec amor. 8. sed mutuuum commer- cium. 7
<i>Ventriculi</i> affectus in hydrophobis. 242	<i>Vrina</i> mota frigida. 140. terrore ibid. lyra aut phormynge. 184
<i>Veneri</i> can. rab. antitodum certum ad- huc desideratur. 257	<i>Vstio</i> ad virulentos ictus remedium. 254
<i>Vena</i> sectio larga ad animi usque de- liquium an in hydrophia insti- tuenda. 258	<i>Vteri</i> morbis hydrophobia quando- que iuncta. 211
<i>Verruca</i> quomodo sanetur manu mor- tui. 150	<i>Vultus</i> animi index. 68
<i>Vertigo</i> unde. 101	
- hydrophoborum unde. 241	
<i>Vigilia</i> 85. veteribus male definita. 86. n.	

F I N I S.

ADDENDA ET EMENDANDA.

PAg. 249. lin. 6. post verbum contribuere, adde: haud secus ac ulcus faucium in muliere, apud *Hildanum*, *Cent. I. Obs. XXXVII.* appetitum depravatam & Picam produxit.

Pag. 182. l. 14. pro verbis: *in allegat. mod. tract. l. de scypho vitreo per certum humane vocis sonum fracto.* Reliqua errata typographica, ut quando p. 80. l. 19. pro *insedat* legendum *insidebat.* p. 123. lin. 24. pro *superfacuum*, *supervacuum.* p. 128. lin. 14. pro *debere*, *deberi.* p. 187. pro *reddida*, *reddita*; familiaque alia Benevolus Lector, pro candore suo, facillime emendabit.
